

O'zbekiston respublikasi xalq ta'limi vazirligi

A`jiniyaz nomidagi Nukus Davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakul'teti

Pedagogika va psixologiya kafedrasi

Assistent-oqituvchi Temirbekova A.O.

IJTIMOIIY PEDAGOGIKA

**fani bo'yicha o'quv-metodik majmuasi
(bakalavriat bosqichi talabalari uchun)**

Nukus-2012

MUNDARIJA

1-ma`ruza	Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyaga extiyoj va zamonaviy jamiyat rivojining zaruriy shartlari	
1.1 1.2 1.3	Ijtimoiy pedagogika ijtimoiy zaruriyat sifatida. Uning asosiy muammolari. Ijtimoiy pedagogikaning maqsadi, vazifalari, ob`ekti va predmeti Respublikamizda amalga oshirilgan islohotlar va ularning ijtimoiy hayotga ta`siri	
2-ma`ruza	Ozbekistonda ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiya fanining paydo bwlishining madaniy- tarixiy, ijtimoiy-huquqiy shart-sharoitlari	
1.1 1.2 1.3	Rahmdillik va xayr-sahovat ijtimoiy-pedagogik faoliyatning madaniy-tarixiy an`anasi sifatida Ozbekistonda xayr-sahovatning rivojlanish bosqichlari Ozbekistonda “ijtimoiy pedagog” kasbining paydo bolishi	
3-ma`ruza	Xorijda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixi	
1.1 1.2 1.3	Antik davrda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishi XIV –XV asrlarda ijtimoiy-pedagogik g`oyalarning rivojlanishi XX asrning 20 yillarida ijtimoiy-pedagogik g`oyalar va pedagogik faoliyatning tubdan yangilanishi	
4-ma`ruza	Ozbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixi	
1.1 1.2 1.3	«Avesto» va adabiy manbalarda ijtimoiy-pedagogik g`oyalar Orta asrlarda Orta Osiyo qomusiy olimlarining ijtimoiy-pedagogik g`oyalari XVIII-XIX asr ma`rifatparvarlarining ijtimoiy-pedagogik qarashlari. XX asr boshlarida ijtimoiy-pedagogik faoliyat	
5-ma`ruza	Ozbek xalq pedagogikasi va islom ta`limotida ijtimoiy-pedagogik g`oyalar	
1.1 1.2 1.3	Ozbek xalq pedagogikasida ta`lim-tarbiya masalasining ijtimoiy xarakteri Ozbek etnografiyasida mukammal inson modeli. Islom – monoteistik din. Hadislarda ijtimoiy-pedagogik fikrlarning yoritilishi	
6-ma`ruza	Ijtimoiy pedagogika fan va amaliy faoliyat sohasi sifatida. Ijtimoiylashuv – ijtimoiy-pedagogik jarayon	
1.1 1.2	Ijtimoiy pedagogikaning tadqiqot ob`ekti va ijtimoiy pedagogika rivojlanishi tarixidan.	

1.3	Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ish Ijtimoiylashuv – ijtimoiy-pedagogik jarayon	
7-ma`ruza	Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyada “me`yor” va “me`yordan og`ish” tushunchasi. Me`yordan og`ishish tiplari	
1.1	Me`yor va me`yordan og`ish: tushuncha va tavsif	
1.2	Me`yordan og`ish turlari	
1.3	Me`yordan og`ish nazariyasi.	
8-ma`ruza	Ijtimoiy pedagogning kasbiy faoliyati	
1.1	Ijtimoiy pedagog kasbiy faoliyatining wziga xosligi. Kasbiy faoliyatning tuzilishi	
1.2	Ijtimoiy pedagog kasbiy faoliyat sub`ekti sifatida: shaxsiy tavsif va kasbiy bilimdonlik.	
1.3	Ijtimoiy pedagogning kasbiy faoliyati sohalari	
9-ma`ruza	Ijtimoiy pedagogikaning tamoyillari	
1.1	“Tamoyil” va “qoida” tushunchasi.	
1.2	Tabiat bilan uyg`unlik tamoyili. Madaniyat bilan uyg`unlik tamoyili	
1.3	Insonparvarlik tamoyili	
10-ma`ruza	Ijtimoiy pedagogikaning kategoriyalari va mexanizmlari	
1.1	Pedagogika va ijtimoiy pedagogika kategoriyalari	
1.2	Ijtimoiy ta`lim	
1.3	Tarbiya va ijtimoiy tarbiya	
11-ma`ruza	Ijtimoiylashuv omillari va vositalari	
1.1	Ijtimoiylashuvga ta`sir etuvchi omillar	
1.2	Mikro, mezo va makro omillar	
1.3	Shaxs ijtimoiylashuviga siyosiy, iqtisodiy, ekologik omillarning ta`siri	
12-ma`ruza	Bolaning sotsiumda rivojlanishi	
1.1	Bolaning ilk ijtimoiylashuv davri.	
1.2	Bolaning ijtioiylashuvida oila, ta`lim-tarbiya muassasalari, madaniyat, din va mahallaning wrni	
1.3		
13-ma`ruza	Mahallalar – ijtimoiy wz-wzini boshqarish organi	
1.1	Mahallaning paydo bwlishi tarixidan.	
1.2	Mahallaning ijtimoiy-pedagogik wrni.	
1.3	Mahallada qadriyatlar va ijtimoiy ong translyatsiyasi	
14-ma`ruza	Ijtimoiy-pedagogik tadqiqotlar	
1.1	Ilmiy tadqiqotning mohiyati.	
1.2	Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyada ilmiy tadqiqotning vazifalari.	
1.3	Ijtimoiy-pedagogik tadqiqotning bosqichlari va metodlari.	

15-ma`ruza	Deviant xulq – ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida	
1.1 1.2 1.3	Osmirlik yoshida deviatsiyaning yuzaga kelishi shart-sharoitlari. Deviatsiya turlari. Osmirlarda deviant xulq-atvorning kelib chiqishi sabablari. Deviatsiya kontsepsiyalari	
16-ma`ruza	Ijtimoiy-pedagogik faoliyat metodikasi va texnologiyasi	
1.1 1.2 1.3	Metodika tushunchasi. Ijtimoiy-pedagogik faoliyat metodlari mohiyati. Ijtimoiy-pedagogik texnologiyalar.	
17-ma`ruza	Ozbekistonda faoliyat olib boruvi ijtimoiy-reabilitatsion muassasalar	
1.1 1.2 1.3	Mustaqillik yillarida ijtimoiy-reabilitatsion muassasalarning tubdan yangilanishi. Wzbekistonda SOS – bolalar mahallasining faoliyati	
18-ma`ruza	Oilada olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat	
1.1 1.2 1.3	Ijtimoiy pedagogik nuqtai nazardan oila turlari. Oilaning ijtimoiy vazifalari. Ijtimoiy pedagogning oilalar bilan olib boradigan ishlari shakl, metod va vositalari	
19-ma`ruza	Vasiylik va homiylik	
1.1 1.2 1.3	Vasiylik va homiylik tushunchasi. Vasiylik va homiylik tarixidan. Vasiylik va homiylikning me`yoriy-huquqiy hujjatlarda aks ettirilishi. Ozbekiston va chet ellarda vasiylik va homiylik	
20-ma`ruza	Etim bolalar bilan olib boriladigan faoliyat	
1.1 1.2 1.3	Etimlikning kelib chiqishi sabablari. Etim bolalarning psixologiyasi. Bola asrab olgan oila bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat	
21-ma`ruza	Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat	
1.1 1.2 1.3	Chaqaloqlik davrida ijtimoiylashuv moslashuv. Godaklik davrida ijtimoiy moslashuvning wziga xosliklari. Maktabgacha ta`lim muassasalarda olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat	
22-ma`ruza	Ijtimoiy pedagogning maktab yoshidagi bolalar bilan olib boradigan faoliyati	
1.1 1.2	Umumiy wrta ta`lim maktablarining ijtimoiy funktsiyalari. Maktabdan tashqari vaqtni twg`ri tashkil etishda ijtimoiy pedagogning orni. Tengqurlar jamoasi va	

1.3	bolalar submadaniyati. Maktabda pedagogik jihatdan me`yordan og`ishganlar bilan ijtimoiy pedagogning olib boradigan ishlari shakl, metod va vositalari.	
23-ma`ruza	Spirtli ichimliklar iste`mol qiluvchi wsmirlar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat	
1.1 1.2 1.3	Spirtli ichimliklar iste`mol qilish muammosi. Bolalarning spirtli ichimliklar ichishining sabab va oqibatlari. Bolalardagi spirtli ichimlikka munosabat darajasi va har bir darajada ijtimoiy pedagogning yordam berish shakllari	
24-ma`ruza	Giyohvandlik – deviant xulq shakli sifatida	
1.1 1.2 1.3	Giyohvandlik muammosi. Narkotik moddalarning turlari va tasnifi. Osmirlar giyohvandligining sabablari va oqibatlari. Bolalarda giyohvandlikka munosabat darajasi va har bir darajada ijtimoiy pedagogning yordam berish shakllari	
25-ma`ruza	Jinoyatchilik bolalarda g`ayriqonuniy hatti-harakatning namoyon bwlsh shakli sifatida	
1.1 1.2 1.3	Voyaga etmaganlar jinoyatchiligi muammosi. Voyaga etmagan xuquqbuzarlar uchun maxsus wquv tarbiyaviy muassasa. Voyaga etmagan jazoga xukm qilinganlarning yosh bilan bog`liq oziga xosliklari, hamda tarbiyaviy muassasalarda joylashuvi	
26-ma`ruza	Ijtimoiy - pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqishning nazariy asoslari	
1.1 1.2 1.3	Ijtimoiy - pedagogik texnologiya tushunchasi va uning mohiyati. Naza-riy, amaliy va tadqiqotchilik ijtimoiy - pedagogik texnologiyalar. Ijtimoiy pedagogning amaliy faoliyati va texnologiyalarning wzaro aloqalari. Ijtimoiy - pedagogik texnologiyalar tasnifi. Tasnifning asoslari va mezonlari.	
27-ma`ruza	Ijtimoiy - pedagogik texnologiya strukturasi va mazmuni	
1.1 1.2 1.3	Bosqichlilik - ijtimoiy - pedagogik texnologiya strukturasi va uni amalga oshirish jarayonining asosiy xususiyati sifatida. Ijtimoiy - pedagogik texnologiyani tanlash jamiyatning ijtimoiy buyurtmasi. Ta`lim muassasasining ywnalishi, ijtimoiy - pedagogik vazifalar bilan bog`liqligi.	

Ma`ruza №1. Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyaga extiyoj va zamonaviy jamiyat rivojining zaruriy shartlari.

Reja:

1. Ijtimoiy pedagogika fani va asosiy tushunchalari.
2. Ijtimoiy pedagogikaning faoliyati.
3. Ijtimoiy pedagogika fanining kelib chiqish tarixi.
4. Jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi
5. Hozirgi vaqtda ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiya faniga zaruriyat va uning ahamiyati.
6. Ijtimoiy pedagogika alohida fan va amaliy faoliyat sohasi sifatida
7. Ijtimoiy pedagogika fanining boshqa fanlar bilan wzaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Tayanch tushunchalari: Ijtimoiy pedagogika, jamiyat, xulq-atvor, norma, davlat, ijtimoiy ta`lim, ijtimoiy tarbiya, ishchanglik, ijtimoiy pedagogikaning faoliyati, Ijtimoiy pedagogika fanining boshqa fanlar bilan o`zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi, ijtimoiy pedagog faoliyati, ijtimoiy pedagog kasbi, jamiyatdagi ijtimoiy pedagogning o`rni, Ijtimoiy pedagogika fanining kelib chiqish tarixi, ijtimoiy pedagogik adaptatsiya, ijtimoiy pertseptsiya, ijtimoiy psixologiya, ijtimoiy funktsiya, ijtimoiylashtirish.

«Ijtimoiy pedagogika» kursi talabalarining umumpedagogik bilim darajasini kengaytirish bilan birga, ularni jamiyatdagi turli ijtimoiy munosabatlar, ma`naviy omillar, shuningdek, mazkur fanning ob`ekti, predmeti, uning boshqa fanlar bilan aloqadorligi, kategoriyalari, ijtimoiy pedagog kasbining oziga xos xususiyatlari kabi muammolar ustida bosh qotirishga undaydi.

Fanni oqitishdan maqsad – bolalarni ijtimoiylashtirish jarayonida ijtimoiy tarbiya va ijtimoiy ta`lim qonuniyatlarini ozlashtirish.

Fanning vazifasi – gumanitar bilishning sohasi sifatida ijtimoiy pedagogika, uning ob`ekti, tadqiqot predmeti va asosiy kategoriyalari haqida nazariy bilimlar berish; talabalarda ijtimoiy-pedagogik tadqiqotga doir ko`nikma va malakalarni shakllantirishdan iborat.

“Ijtimoiy pedagogika” o`quv fanini ozlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr:

- ijtimoiy - pedagogik faoliyatning madaniy-tarixiy an`analari; ijtimoiy-pedagogik faoliyat rivojining tarixiy omillari; pedagog, ijtimoiy-pedagog va ijtimoiy xodimning kasbiy faoliyatidagi farqlar; ijtimoiy- pedagogning kasbiy faoliyati strukturasi; ijtimoiy-pedagog faoliyati vazifalari; ijtimoiy- pedagogning kasbiy tayyorlashda uzluksiz ta`lim mazmuni; Ozbekistonda ijtimoiy pedagog amaliy faoliyatining o`ziga xosliklari; maktabgacha yoshdagi bola shaxsini ijtimoiylashtirish mohiyati; bola shaxsini ijtimoiylashtirishda mikro muhitning roli; rivojlanishida nuqsoni bolgan bola, nogiron bola, cheklangan imkoniyati bola tushunchalari tavsifi; imkoniyati cheklangan bolalarni ijtimoiylashtirishdagi umumiylik va tafovutlar; imkoniyati cheklangan bolalarni ijtimoiylashtirishning

shartlari va xuquqiy me`yorlari; ijtimoiy pedagogik kategoriyalar; ijtimoiy pedagogikaning tamoyillarini **bilishi kerak**;

- ijtimoiy pedagog faoliyat metodikasi va texnologiyasi; asotsial oilaga ijtimoiy - pedagogik yordamning asosiy shakllari; ijtimoiy pedagog faoliyatida ishontirish metodlari, korrektsiya, mashqlarini qollash; kasbiy faoliyatda sotsiologik metodlardan foydalanish; ijtimoiy pedagogik texnologiyalarini qollash; xavotirli oila ijtimoiy maqomini tavsiflash; xavotirli oila bilan ishlash metodlarini qollash **konikmalariga ega bo`lishi kerak**;

- ota-ona vasiyligisiz qolgan bolalar bilan ijtimoiy-pedagogik faoliyat olib borish; deviant xulqli bolalar bilan ijtimoiy-pedagogik faoliyatni tashkil etish va olib borish **malakalariga ega bolishi kerak**.

Ijtimoiy pedagogika nazariyasi fani mutaxassislik fani hisoblanib, 5-semestrda oqitiladi. Dasturni amalga oshirish wquv rejasida rejalashtirilgan gumanitar va ijtimoiy-iqtisodiy (Ozbekiston tarixi, davlat va huquq asoslari, iqtisodiy nazariya, politologiya, madaniy antropologiya), matematik va tabiiy (yosh fiziologiyasi va gigiena), umumkasbiy (pedagogika nazariyasi, pedagogika tarixi, oila pedagogikasi, xalq pedagogikasi, umumiy psixologiya, yosh va pedagogik psixologiya), ixtisoslik (pedagogik konfliktologiya, pedagogik valeologiya) fanlari bilan ozaro aloqada olib boriladi.

Kelajakda Ozbekistonni yuksak darajada taraqqiy etgan iqtisodi bilangina emas, balki bilimdan, ma`naviy jihatdan etuk farzandlari bilan sham jaxonni qoyil qilish lozim. Komil inson–etuk shaxsning shakllanishida Kadrlar tayyorlashning milliy modeli va dasturi shal qiluvchi rol` oynaydi.

Milliy model va dastur maqsad va vazifalarini amalga oshirish oz Vataniga fidokor, istiqlool va demokratiya goyalariga sadokatli shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi. Ijtimoiy–siyosiy shayotda ongli ravishda katnashadigan, ijtimoiy jarayonlarga faol ta`sir kirsatadigan. Oz mamlakatni takdiri uchun ma`sul bilgan shaxsni tarbiyalash–Kadrlarni tayyorlash milliy dastirining bosh maqsadlaridan biridir.

Miliy istiqlool goyasi, oz moshiyatiga kira, shalkimizning asosiy maqsadlarini ifoda etadigan, uning itmishi bilan kelajagini boglaydigan, uning asriy orzu–umidlariga etishishga xizmat qiladigan goyalar tizimidir.

Milliy istiqlool goyasi:

- Ozbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga, milliy va umuminsoniy kadriyatlarga, demokratiya printsplariga asoslanadi;
- Shalkning asrlar davomida shakllanib kelgan yuksak ma`naviyatini, uning an`analari va odatlarini, buyuk ajdodlarimizning umrbokiy merosini iz ichiga oladi;
- Ezgulik, adolat va xaqikat, ozodlik va mustaqillik goyalarini, shalk ishonchi va e`tikodini ifodalaydi;
- Vatanning gullab – yashnashiga, Vatanda tinchlik ta`minlanishiga, xalq farovonligi oshishiga xizmat qiladi;
- Jamiyatning shamma a`zolarini, barcha aholi katlamlarini milliy goya – O`z bekistonning buyuk kelajagi maqsadlariga erishishga safarbar qiladi;

- Millatidan, tili va dinidan kat'iy nazar, shar bir fukaroda milliy iftixor va kadr – qimmat tuygularini, Vatanga muhabbatni, o'z aro hurmatni, mustaqillik goyasi va demokratiyaga sadoqatni tarbiyalashi kerak;
- Ma'rifatparvarlik orqali jamoatchilik ongida taraqqayot, erk va milliy istiqlol goyalarini shakllantiradi.

Milliy istiqlol goyasi–shar bir vatandoshimiz, uning oilasi, butun jamiyat uchun Vatan oldidagi burch va mas'uliyatini bajarishning ma'naviy mezonidir. Milliy istiqlol goyasi ana shu talablarga javob berganidagina quyidagi asosiy vazifalarini bajarishga qodir biladi:

- Fuxarolarning yot goyalardan mustaqil dunyoqarashini va erkin tafakkurini, progressiv ijtimoiy ongni shakllantirish;
- Ijodiy, erkin fikrlaydigan, oz bilimlari va kuchlariga ishonadigan shaxsni tarbiyalash;
- Odamlarning, ayniksa yoshlarning, yuksak ozodlik va tarakkiyot ideallariga ishonchini mustashkamlash, chinakam gumanistik e'tikodlar mustashkamlanishiga xizmat qiladigan yuksak axloqiy mushitni yaratish;
- Vatandoshlarimizning izligini anglashi, ayniqsa milliy iftixor va kadr – qimmat tuygulari, tarixiy xotiraga sadokat, vatanparvarlik, mukaddas kadriyatlarimizga avaylab munosabatda bulish tuygulari usishiga yordam berish;
- Halqda or – nomus va halollik, saxiylik, kamtarlik va boshqa shu kabi axloqiy fazilatlarini rivojlantirish;
- Ko'pmillatli halqimiz ongida “O'zbekiston – umumiy Vatanimiz” degan e'tiqodini shakllantirish va rivojlantirish.

Mamlakatimiz kelajagi uchun Oliy majlisning IX sessiyasida qabul qilingan Kadrlar tayyorlash biyicha milliy dastirning amalga oshirilishi juda mushim ashhamiyatga ega-deydi Prezidentimiz I.A.Karimov. Bu dastirni bajarish uchun javobgar kishilar oldiga men quyidagi vazifalarni qiymoqchiman:

Ta'lim tizimida mazkur tajriba qanday o'tayotganini va uning dastlabki natijalarini chuqur taqlil etib, ta'lim andozalari, o'quv rejalari va dasturlari mazmuniga isloqatlarning bosh maqsadidan kelib chiqqan holda, ya'ni yangi avlodni kamol toptirishga qaratilgan zarur to'zatislar kiritish darkor.

Ana shu vazifalarni bajarish ijtimoiy munosabatlarni uygunlashuviga xizmat qiladi, davrning tobora oshib borayotgan talablariga javob berishga qodir bilgan mutlaqo yangicha tipdagi shaxsning shakllanishini ta'minlaydi. Milliy goyani ruyobga oshirish jarayonida o'zluksiz ta'lim tizimlarini, Ko'proq xalq pedagogikasida, uyinlarda va shu kabilarda o'z aksini topgan progressiv milliy, ma'naviy – axloqiy qadriyatlar va normalarni qayta tiklash, rivojlantirish hamda hozirgi hayotga, oquv – tirbiya ishlariga joriy etish bilan chambarchas bogliqdir.

Shar bir insoning shaxsi ta'lim, ijtimoiy mushit ta'sirida shakllanadi. Natijada u ijtimoiy jihatdan ahamiyatli bo'lgan vazifalarni bajaradi, ijtimoiy rolni o'zlashtirib oladi, o'zining qiziqishi, qobiliyatini ijodiy muloxaza qilib ko'radi, jamiyatning boshqa a'zolari bilan mustaqil munosabatga kirishadi va shu tariqa shaxsning ijtimoiylashuvi yuz beradi. Ijtimoiy pedagogika ma'naviy – ma'rifiy faoliyatning

alohida sohasi sifatida uning ommaviyligi, barcha aholi o'rtasida milliy istiqlol goyalarini targ'ibot – tashviqotini keng olib borish imkoniyatini beradi.

Ijtimoiy pedagogika predmeti sa'natdan shaxsga ta'sir etadigan goyaviy – emostional vositalar kompleksidan keng foydalanish bilan farq qilib turadi. Ijtimoiy pedagogika O'zbekistonda ham, dunyodagi boshqa mamlakatlarda ham o'z oq va chukur an'analarga ega. Shunga qaramay sovet davrida ijtimoiy pedagogika yutuklari e'tiborga olinmadi. Bunday muammolarni shaxsga, shamkorlik an'analarga, rahm–shavkatga, milliy an'analarga befarq bulish xolatlari bilan izoxlash mumkin. Bu ijtimoiy tarbiya soshasi mutaxassisleri oldida turgan vazifalarni murakka'lashtirib yuboradi. Shuning uchun ham ijtimoiy pedagogikani rivojlantirish va mazkur yonalishda mutaxassislar tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi. Mana shuning uchun ham ijtimoiy pedagogika yangi soha sifatida faqat ijtimoiy– pedagogik mutaxassislar davlat va jamoat organlari boshqarmalarinigina emas, balki mutaxassislar tayyorlaydigan tizimni, shuningdek, ijtimoiy– pedagogik faoliyatining ilmiy–tadqiqot bazasinni ham oz ichiga oladi. Ijtimoiy pedagogika yaqin kelajakda oqituvchi yoki tibbiy xodim singari ommaviy kasbga aylanadi, chunki ayrim olamning ijtimoiy kasalligini oldini olish va ma'naviy –axloqiy ogishini davolash «ijtimoiy epidemiya»ga qarshi kurashga nisbatan ancha osondir.

Ijtimoiy pedagogikani fan sifatidagi xususiyatlarini anglash uchun uning tadqiqot ob'ekti xususiyatlarini o'rganmoq lozim. Shu sabab fanda tadqiqot ob'ekti va predmeti tushunchasi mavjud. Ijtimoiy pedagogikaning tadqiqot ob'ekti va predmetini tahlil qilishdan avval ijtimoiy pedagogika terminining o'ziga ahamiyat bermoq kerak. Bu termin ijtimoiy va pedagogika sozlaridan tashkil topib ularni ma'nosini o'zida jamlayadi. Bu birlik fanda differentsatsiya va integratsiya xodisalari bilan birgalikda namoyon biladi. Yangi bilimlarni isishi ilmiy fikrlarni real shayotga tatbiq etilishi, yangi mualimmlarni yuzaga kelishi jamiyatni ilmga eshtiyojini yuzaga keltirish darajasi fanning differentsnatsiyasi va maxsuslashtirish tendentsiyasi kuzatiladi. Chunonchi, asosiy fan mustaqil rivojlanuvchi xususiy tarmoqlarga ajratiladi. Shuningdek, bir qator muammolarni hal qilishda tuplam nukta'i nazardan bir ob'ektni urganuvchi mustaqil fan birligini o'zida namoyon qiluvchi integratsiya hodisa ko'zatiladi. Masalan: pedagogikani boshqa fanlar bilan aloqasida tadqiqotning mustaqil ob'ektlari alohida ko'zatiladi: falsafa bilan birgalikda ta'lim falsafa psixologiya bilan o'zaro munosabatda psixolo-pedagogika, siyosatshunoslik bilan birlikda. Bunday misollarni ko'plab keltirish mumkin. Pedagogikada keyingi vaqtda differentsiya xodisasi etarli darajada kuchaydi. Pedagogikaning mustaqil fan sifatidagi tarmoqlari maktabgacha pedagogika, maxsus pedagogika, professional pedagogika rivojlanib, takomillashib bormoqda. Ijtimoiy pedagogika shular jumlasidandir.

Ijtimoiy pedagogikaning tadqiqot ob'ekti pedagogika urganadigan jarayon va voqelik bo'lib, u masalani muayyan, o'ziga xos aspektda kuradi. Uning oziga xosligi esa «ijtimoiy» degan sizda ifodalangan. Ijtimoiy pedagogikaning ob'ekti insonning ijtimoiylashuv jarayonidir. Shalkning boy merosi, pedagogikasidan, fan, madaniyat, jamiyat yutuklaridan foydalanib, ijtimoiy pedagogika o'z nazariyasini, metodi va texnologiyasini ishlab chiqadi. Ijtimoiy pedagogiki davlat va jamiyat institutlarining ma'naviy ma'rifiy markazlari faoliyati soshasidir, bu erda yangi

kadriyatlar san`ati shakllantiruvchi va birlashtirib turuvchi faoliyat jamlanadi. «Ijtimoiy» tushunchasida odamlarning birga yashashi bilan bogliq jarayonlar ifodalangan, ammo ularning mulokati va iz aro alokalari turli shakllarda biladi. Demak, pedagogika isib kelayotgan avlod tarbiyasi va ta`limi tigrisidagi fan bilib, ijtimoiy pedagogika esa jamiyat a`zosini tarbiyalash va unga ta`lim berish tigrisidagi fandir.

Ijtimoiy pedagogika jarayon va xodisalarni ma`lum spetsifik aspektida organadi. Pedagogik bilimlarning bu yangi tarmogi spetsifikasi «ijtimoiy» sozida namoyon biladi. «umuminsoniy tushuncha insonlar shayotiy faoliyati, ularning ozaro muloqat» formalari bilgan narsa-xodisalarni ozida jamlaydi. Shunday qilib, pedagogika yosh osib kelayotgan avlodni tarbiyalovchi va ta`lim beruvchi fan asoslari ijtimoiy pedagogika ta`lim-tarbiya jarayonida bolaning jamiyat shayotiga kiritishni ta`minlaydigan aspektni tadqiq etadi. Insonni atrofdagi muhit bilan ozaro aloqasiga ta`siri asosida rivojlanishini uning ijtimoynilashish jarayoni deb ta`kidlash mumkin. Zero, ijtimoiy norma -madaniyat qadr-qimmatlar egallashi lozim shuningdek, bu jamiyatda insonni oz qobiliyatlarini realizatsiya qilinish, nazorat qilish ijtimoiy ijtimoiy tajribani egallash (bilimlar kadr-qimmat xulq-atvor qoidalari jarayoni ijtimoiy hodisa deb nomlanadi. Bolani ijtimoiylashtirish murakkab va davomli hodisadir. Bir tomondan har qanday jamiyat ozing rivojlanish etapida ma`lum ijtimoiy, ma`naviy qadr- qimmat, ozing titishi, axloqiy qonun-qoidalar, normalar ishlab chiqadi. Jamiyat bir avlod shu jamiyatdagi qonun-qoidalarini egallab uning teng huquqli a`zosi sifatida yashab, faoliyat kirsatishni kozda tutadi. Buning uchun jamiyat ta`lim-tarbiya normasi orqali shaxsga ta`sir kursatadi Ikkinchi tomondan, atrofdagi olamda sodir etilayotgan turli xodisalar uning shakllanishga ta`sirini kursatmay qolmaydi. Jamiyat ozaro munosabatda bilgan ozaro sharakatlanadigan xilma-xil ijtimoiyi institutlarni ozida namoyon qiladi. Shular orqali bola tomonidan ijtimoiy normalarni egallash jarayoni amalga oshadi. Bulardan ba`zilari bolani rivojlanishi va ijtimoiy shakllanishiga ta`sir kursatadi, boshqalari esa uning shaxsiy sifatlarini shakllanishiga ijobiy ta`sir kursatadi. Bunday ijtimoiy institutlar qatoriga oila, ta`lim, madaniyat va din kiradi.

Oz qobiliyatini inson tomonidan jamiyatda koplal quydagi jarayonlarda amalga oshadi;

A) Insonni jamiyat bilan stixiyali izaro munosabatda va uning hayotiy jabshalariga stixiyali ta`lim jarayonida.

B) Insonlarni u yoki bu kategoriyasiga davlat tomonidan pedagogika nimani urgatadiq Ijtimoiy pedagogika insonlarning butun egalayotganayotgan davom etayotgan amalga oshiradigan ijtimoiy tarbiyani tadqiq ta`sir kirsatish jarayonida.

V) Inson rivojlanishi, uni tarbiyalash uchun qulay shart—sharoitlar yaratish.

G) Inson ozing tarbiyalashi va rivojlantirish jarayonida.

Shunday qilib, rivojlanish insonni shakllanish jarayoni, ijtimoiylashtirish-konkret ijtimoiy sharoitlar asosida rivojlantirishdir.

Inson tarbiyasi asosan oilada amalga oshiriladi. Bu xolatda biz oilaviy pedagogika ob`ekti bilgan oilaviy xususiy tarbiyalarida mulohoza yuritamiz.

Tarbiyalash diniy idoralar orqali amalga oshadi. Bunda konfessional tarbiyaga duch kelamiz. Tarbiyalash davlat va jamiyat tomonidan shu maqsadida tashkilotlar orqali yuzaga keladi. Bu ijtimoiy pedagogika tadqiqot ob`ekti bilgan ijtimoiy tarbiyalash jarayoni xususida fikrlaymiz. Ijtimoiy tarbiyalash siyosatshunoslik, ijtimoiy: jarayonining tarkibiy qismi hisoblanadi. Ijtimoiy pedagogika matnda uni ijtimoiylashtirish bilan borish oldida urganadi ya`ni, planeta, mamlakat maktablardagi inson tarbiyasiga ijtimoiy omillar ta`sir etish ishlab chiqarish tarbiyasida oila, ommaviy axborot vositalar, atrofda odamlar bilan muloqot irnini kurib chiqadi.

Ijtimoiy pedagogikani nima uchun organish lozim:

Ijtimoiy pedagogika - fanning shunday tarkibiki uning vositasida:

Birinchidan inson shayotda ma`lum sabablar asos ichida yuzaga kelgan xodislar urganiladi.

Ikkinchidan insonning rivojlanishi uchun qillay sharoitlar yaratishni kiz da titadi.

Uchinchidan ta`sir etuvchi xodisalarni oldini oladi.

Ijtimoiy pedagogika ukuv predmeti sifatida ijtimoiy pedagogik faoliyat tasvirini sharakterlaydigan vazifasini amalga oshiradi. Bu vazifani amalga oshirish ijtimoiy pedagogikani urganish jarayonida talabalar tomonidan bir qator maqsadlarni amalga oshirshni kiz da titadi: ma`lum doiradagi nazariy bilimlarni egallash va ularni amalda kullash muammoni oldindan kurish va echishga sub`ekt va ijtimoiy jarayonga kura ijtimoiy gumanitik munosabatlarni shakllantirish.

Ijtimoiy pedagogika ijtimoiy tarbiya muammosini urganadi. Bu ijtimoiy peagogika ukuv kursini tuzilishini izida aks ettiradi. U ijtimoiylashtirish jaryonini ijtimoyi pedagogik xodisa sifatida urganadi. Ijtimoiy pedagogika pedagogikaning mustaqil bir bulagi bilib u kishilar jamoasi shamda aloshida shaxslarga ta`lim tarbiya jarayonidagi ijtimoiy muammolar ularning kelib chiqish sabablari shamda bu muammo-larning bartaraf etilishining nazariy va amaliy jishatlarini irgatadi. Ijtimoiy pedagogika fani ijtimoiy shaxsning iziga xos milliylik tomonlarini tarbiya jarayonida irgatib boradi.

Pedagogika va sotsial pedagogika bir-biriga juda bogliq, lekin ularning farki shundaki, Pedagogika fani ijtimoiy shaxsning fakat ta`lim va tarbiyasi bilan shugullanadi. Ijtimoiy pedagogika esa bola shaxsini va uning bolaligini shimoya k;iladi.

Ijtimoiy pedagogika fanining maqsadi va vazifasi.

Pedagogik sotsiologiya faning maqsadi jamiyatdagi shar bir shaxsning shayotida uchraydigan ijtimoiy muammolarni bartaraf etish va shal k;ilishdan iborat. Ta`lim va tarbiya masalalari bilan shugullanish, keksalar, qariyalar, kasal va boquvchisini yukotganlar, meshribonlik uyida tarbiyalanayotgan bolalar xolidan xabar olish. Shu jumladan foxishabozlik, narkomaniya va qonunbiz arlikka qarshi kurashish. Bu illatlardan jamiyatni, ayniksa kelajak avlodni shimoya qilish zarur.

Ijtimoiy pedagogika faning vazifasi quyidagi 4 boskichni iz ichiga oladi.

1. Bolani va usmirni xaqikatguy qilib tarbiyalash va voyaga etkazish;
2. Shaxsning mustaqil fikrlay olishi, muammoga duch kelganida uni mustaqil ravishda shal qila olishi va iz munosabatini bildirishi;
3. Atrofdagi kishilar bilan erkin va madaniy sholda muomala qilishni irgatish;

4. Shayotdagi iz oldiga qiygan maqsad va vazifalarini ongli ravishda tu-shunishga irgatish;

Izbekistonda ijtimoiy pedagogikani tiklash va uni yangi bosqichga kitarish uchun xorijiy mamlakatlar tajribasini organish, bu soshadagi ilmiy bilimlar va milliy tadbirlarni rivojlantirish bu jarayon davomida yuzaga keladigan muammo va kiyinchiliklarni tashlil qilish sham katta rol` iynaydi.

Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ishlarining rivojlanish tarixi juda yakin. Eng avvalo, ularni odamlarga aloshida gamxurlik va e`tibor talab etadigan madaniy-tarixiy an`ana birlashtirib turadi. Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ishlarda raxm-shavkat, «xayriya», «yordam» kabi tushunchalar juda Kip ishlatiladi. Ammo ularning aniq ifodalangan iziga xos jishatlari sham bor, mamlakatimizning dastlabki rivojlanish bosqichida ular rasman tan olingan institut sifatida namayon buldi, masalan, ijtimoiy ishlar asholini ijtimoiy shimoyalash soshasida rivoj topdi, ijtimoiy pedagogika esa, yuqorida ta`kidlanganidek, ta`lim tizimida va yoshlar ishlari biyicha kumita muassasalarida rivojlandi. Ijtimoiy pedagogik va ijtimoiy xodimlar faoliyati asta-sekin kengayib, biri ikkinchisini tildira bordi. Ishlarini uzviy ravishda kishish, ya`ni ma`naviy-mafkuraviy, ma`rifiy faoliyatini pedagogika bilan birga olib borish uchun zarur sharoit yaratish lozim. Bu ijtimoiy pedagogika soshasidagi yangi ijtimoiy buyurtma bilib, tadqiqot ishlarini yulga kuyishda xaqikiy jushkinlik kasb etadi.

Kippina mustaqil fanlarning birlashib bir ob`ektini shar xil nuktai nazardan irganganda integratsiya muammosi kuzatiladi .Masalan, pedagogikaning boshqa fanlar bilan tiknashishi natijasida yana mustaqil fanlar yuzaga keldi. Filosofiya bilan ta`lim filosofiyasi, sotsiologiya bilan ta`lim va tarbiya sotsiologiyasi, psixologiya bilan pedagogik psixologiya.

Ijtimoiy pedagogika pedagogikadan ajralib chikdi. Uning kuzatuv markazida pedagogikada irganladigan barcha jarayonlar namoyon biladi.

Ijtimoiy pedagogika aloshida fan va amaliy faoliyag soshasi sifagida bolaning ijtimoiy mushitda rivojlanishi (sotsiumda rivojlanishi) bilan shugullanadi.

Sobiq Shurolar davrida ijtimoiy pedagogika tushunchasi deyarli 3ullanilmadi. Ijtimoiy pedagogikani ijtimoiy falsafada inson, muxit va tarbiya, shaxsning shakllanishi, uqitish, insonning tugilganidan to umrining oxirigacha faqat tashqi omillar ta`sirida buladi deb tushintiriladi.

Ijtimoiy pedagogika tarbiyalash jarayonini, shaxs sotsialogiyasin Amaliy va nazariy tomonidan kurib chiqadi. U inson xulq-atvorining tashqi muxit ta`sirida uzgarishini yoki mos kelishini urgatadi, bu shaxsni ijtimoiylashtirish delinadi.

Xozirgi davrda ijtimoiy pedagogika – «bu barcha yoshdagi va ijtimoiy taba3adagi odamlarni, maxsus Ushbu maqsad uchun tashkil qilingan muassasalarda ijtimoiy tarbiyalashni urganadigan pedagogikaning soxasi xisoblanadi» (A.V.Mudrik).

V.D. Semyonov ta`kidlashicha, «ijtimoiy pedagogika yoki muxit pedagogikasi yondosh fanlarning ilmiy yutuqlarini uzaro boglaydigan va ularni ijtimoiy tarbiya amaliyotida foydalanadigan ilm soxasi xisoblanadi».

Ijtimoiy pedagogika yosh davrlar pedagogikasi, pedagogika tarixi, ijtimoiy falsafa, ijtimoiy psixologiya fanlari bilan chambarchas ravishda rivoj topmonda.

«Ijtimoiy pedagogika» ta'lim sotsiologisi, tarbiya sotsiologiyasi va hozirgi davrdagi jamiyatdagi tarbiyaning uziga xos xususiyatlarini urganishni uz ichiga oladi.

Xozirgi davr ijtimoiy pedagogikasining xususiyati shundaki, uning insonparvarlik yunalishda bulishi, bolalarga bulgan talab va xurmatning birligi, ya'ni birga ishlashish bulib xisoblanadi. Shaxsga yordam berish, zurovonlik kursatmaslik ijtimoiy pedagogikaning insoniylik tomoni xisoblanadi.

Ijtimoiy pedagogikaning ijtimoiy mazmuni azobga tushgan insonlarga yordam berish, oylada bolaga uz urnini (xayotda) topishda uz kunikma va malakalari asosida rivojlanishga yordam berishdan iboratdir. Shuningdek, axloqiy munosabatlarning shakllanishiga yordam beradi.

Demak, ijtimoiy pedagogika – ijtimoiy tarbiya va bilim berish ishchanglikning uziga xos aloxida usullarga ega bulgan pedagogikaning bir qismi xisoblanadi.

Ijtimoiy pedagogika usullari shaxsga uning o'z-o'zini shakllantirishga, tarbiyalashga, tashkil qilish va mustaxkamlashga qaratilgan bo'ladi. Ijtimoiy pedagogika nimani urgatadi ?

Ijtimoiy muxit, birinchidan keng ijtimoiy xaqiqatlik, jamiyat davlat, Ikkinchidan, bolaning shakllanishiga batafsil ta'sir kursatadigan uni kurshagan atrof-muxit buladi.

Ijtimoiy tarbiya- bu kup ma'noga ega tushunchalardir. Bu jamiyatning kelajak avlod xayoidagi gamkurligi, jamiyat, jamoa va boshqa odamlar tomonidan uni qullash, oyla va xayot munosabatlarida shakllangan axloqiylik munosabatlarini uzlashtirish va qobul qilishda, xuquqiy, iqtisodiy, fuqoralik va xayotiy munosabatlarni qabul qilishda insonga yordamlashish buladi.

Xaqiqiy tarbiya bolaning ruxiyatini, bilim, tajriba va qiziqishini terang tushunishni talab qiladi. Muayyan yutuqqa erishishi uchun bolani urgatish, nazorat qilish xarakterlariga tanqidiy kuz Bilan qarash, uning yashayotgan sharoitini bilish atrof-muxitning unga ta'sirini bilish zarur buladi.

Ijtimoiy tarbiya insonga, uni shakllantirishda muayyan turmush sharoitlarida yutuqqa erishishda, ijtimoiy munosabatlardagi yunalishlarini ko'cha-kuyda klub va maktabdan tashqari maktabdan tashqari muassasalarida amalga oshiriladi.

Ijtimoiy ish termini insonga, guruxga, ularning ijtimoiy sharoitlarini yaxshilashga yordam beradigan kasbiy ishchanglikni anglatadi.

Ijtimoiy pedagogika ishchanglik- bola (uspirimga) uzining psixik xolatini tashkil qilishni, oylada, maktabda, jamiyatda yaxshi munosabatlarni joriy etishga yordamlashishga yunaltirilgan.

Xozirgi davrda bolani (uspirimni) ijtimoiylashtirish amalga oshirilmoqda. Uni jamiyatda azob berishga, xuquq buzishga, yolg'onchilikka alkogolchilikga, narkomaniyaga, ota-onaning qattiq qulliliga qarshi turishiga yordam berish kerak. Shuningdek, jamiyatda uzini yaxshi tomonidan kursatishga, uz-uzini tarbiyalashga, axloqiy munosabat odobini bilishga urgatish kerak.

Shunday qilib, ijtimoiy pedagogika asosida shaxsni tarbiyalash (jamiyatda va jamiyat uchun) bular ekan, ijtimoiy pedagogikaning vazifasi erkin, ijodkor, isonlar bilan yaxshi munosabatda bulishga moyil, o'z sog'ligi va vaqti uchun javobgarchilik xissisini sezadigan fuqorani shakllantirishdan iboratdir.

Ijtimoiy pedagogikaning ob'ekti davlat, ijtimoiy va shaxsiy ta'lim muassasalaridagi ta'lim va tarbiyadir.

Xozirgi sharoitda bu ijtimoiy pedagogikaning nazariy va amaliy munosabatlari: bolalarni ijtimoiy tomonidan muxofaza qilish xar xil tarbiya va ta`lim muassasalari, oyla, pedagogik jamoalarning bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy ishchangligining nazariy va metodik masalalari xisoblanadi.

Ijtimoiy pedagogika tarbiya jarayonida oyla tarbiyasining xususiyatini, milliy, dini va jamoa tarbiyasining uziga xosligini xisobga oladi.

Ijtimoiy pedagogikaning faoliyati (funktsiyasi):

1. Bolaning (uspirimning) axvolini, oyladagi, maktabdagi, maxalladagi, jamoadagi munosabatini ziddiyatli sharoitlarini urganishdan iborat.
2. Ogir sharoitga tushgan bolaga yordam berish. Inkirozdan chiqish yulini, variantlarini topish, ogir sharoitlarida uni qullab-quvatlash.
3. Bolani kurshagan muxit va unga ta`sir kursatuvchi omillarning va ijtimoiy tarbiyaning axvolini bilish, talqin qilish.
4. Ijtimoiy pedagogika ijtimoiy tarbiyani talqin qilish umumiy lashtirish va tashviqot qilishni amalga oshiradi.
5. Ijtimoiy pedagog bolaning muammolari bilan mashxur bulgan mutaxassislar tashkilotlarning xarakatlarini yunaltiradi.
6. Ijtimoiy pedagogika xar xil ijtimoiy tarbiya muammolarini tadqiqot qilishni va xar xil pedagogik markazlarining ishlarini talqin qiladi va tashkillashtiriladi.

Shunday qilib, ijtimoiy pedagogika funktsiyalari (faoliyati) quyidagilardan iborat:

-tarbiyaviy.

-ijtimoiy xuquqiy,

-ijtimoiy- davolovchi

Tarbiyaviy faoliyat bolani kurshagan atrof-muxitga kiritish uni ijtimoiylashtirish jarayonidandir . Uning tarbiya va ta`lim jarayonida moslashishidan iborat buladi.

Ijtimoiy-xuquqiy – davlatning bolalarga gamxurligini, ularni

Xuquqiy ximoya qilishni anglatadi.

Ijtimoiy davolovchi faoliyat- majrux bolala, jismoniy yoki psixik jixatdan kamchiligi bor bolalar bilan utkaziladigan ta`lim- tarbiyaviy ishlar bulib, bunda pedagog asosiy ijtimoiy faoliyatini bajaradi. Ijtimoiy

pedagogikaning amaliy masalalari shundan kelib chiqadi:

1. Bola ongida oliyjanoblik, adolatlilik yaqinlariga barcha tirik jonzodga xurmat qilish tushunchalarini tarbiyalash.
2. Inkirozdan chiqish (mustaqil ravishda), xayotning maqsadi va mazmunini aniqlash.
3. Kurshagan atrof (muxitni odamlarning jismoniy va dini uzgachaligini, jamiyatdagi xuquq va vazifani xis qilishni rivojlantirish).
4. O`zining obrusini erkinligini ishonchini rivojlantirish.
5. Bolaga insonlar bilan uz tengkurlari bilan qanday munosatda bulish kunikmasini singdirish.
6. Insonlar orasidagi qarama-qarshilikni shaxs va jamiyatdagi ziddiyatlarini echishda axloqiy va xuquqiy normalarga asoslanish kerakligini tushunishga urgatish.

Ushbu amaliy vazifaning mazmuni shuki xar bir narsaga xurmat bilan qarash, uz xayotini tashkil qilishga urgatish, bilish qiziqishlarini rivojlantirish, uzining shaxsiy imkoniyatlaridan foydalanishga urgatishga iboratdir.

MUSTAHKAMLASH UChUN SAVOLLAR

1. Ijtimoiy pedagogika fani nima urgatadi?
2. Ijtimoiy pedagogika fanining asosiy faoliyati nimadan iborat?
3. Xozirgi davrda ijtimoiy pedagogika fanining mavqiyi nima?
4. Ijtimoiy pedagogning vazifalari nimalardan iborat?
5. Ijtimoiy pedagogning kasbi haqida nimalarni bilasiz?
6. Bolaning ijtimoiylashuvi deganda nimani tushunasiz?
7. Ijtimoiy tarbiya deganda nimani tushunasiz?
8. Ijtimoiy ta`lim deganda nimani tushunasiz?

Asosiy adabiyotlar

1. Shul`gin V.N. «Osnovnie voprosi sotsial`nogo vospitaniya» M-1994
2. Shurkova «Novie texnologii vospitatel`nogo protsessa» M-1994
3. Galaguzova M.A. i dr «Sotsial`naya pedagogika» M-1994
4. M.V. Firsov Antologiya sotsial`noy raboti M-1994
5. Klayberg Yu.A. Sotsial`nie normi i otklyucheniya M-1997
6. Deti s otkloneniyami v razvitii. Metodich. Posobie dlya pedagogov vospitateley massovix ipets uchrejdeniy roditeley M-1997.
7. Pedagogik atamalar lugati. Toshkent, FAN, 2008.
8. Rabochaya kniga sotsiologiya. – M.: Prosveshenie. 1991.
9. Rabochaya kniga shkol`nogo psixologa. – M.: Prosveshenie. 1991.
10. Arnautova E.P. Pedagog i sem`ya. – M.: 2001.
11. Maslov N.F. Rabochaya kniga sotsial`nogo pedagoga. – M.: 1994.
12. Galaguzova M. A. Sotsial`naya pedagogika – M.: Vlados, 2000.
- 1q. Istoriya sotsial`noy pedagogiki / Pod. red. M.A. Galaguzovoy – M.: Vlados, 200q.

Qoshimcha adabiyotlar

1. Munavvarov A.K. Pedagogika. – T.: Wqituvchi. 1996.
2. Munavvarov A.K. Oila pedagogikasi. – T.: Wqituvchi. 1994.
3. Ywldoshev J.G`. Ta`lim yangilanish ywlida. – T.: Wqituvchi. 2000.
4. Podlasiy I.P. Pedagogika. V 2x kn. M.: Vlados, 200q.
5. www. pedagog. uz

Ma`ruza №2.Ozbekistonda ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiya fanining paydo bolishining madaniy-tarixiy, ijtimoiy-huquqiy shart-sharoitlari

Reja:

- 1.Rahmdillik va xayr-sahovat ijtimoiy-pedagogik faoliyatning madaniy-tarixiy an`anasi sifatida.
- 2.Ozbekistonda xayr-sahovatning rivojlanish bosqichlari.
- q.Ozbekistonda “ijtimoiy pedagog” kasbining paydo bolishi
- 4.Ozbekiston ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishining iziga xos xususiyatlari

Tayanch tushunchalari: ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiya, pedagogik sotsiologiya fanining paydo bolishi, ijtimoiy pedagog kasbi, uning paydo bolishi, xayr-sahovat, madaniy tarixiy an`ana, rivojlanish bosqichlari, rahmdillik, ijtimoiy shart-sharoitlar, Ozbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishining iziga xos xususiyatlari, Ijtimoiy pedagogika faning taraqqiyot bosqichlari.

Ijtimoiy pedagogika fani bundam 200 ming yil oldin x,am mavjud bilgan.Fakat unda bu fan pedagogikaning tarkibida bilgan. Pedagogik sotsiologiya faning ilk kirtaklari Evropa va Osiyoda yozilgan Bu fan asosan 820-829 yillardan boshlab rivojlangan,albatta fan bilib emas. hozirda ped.sotsiologiya fan sifatida kiritilgan. Pedagogik sotsiologiya sotsiologiya faning integrastiyun tarmogi sifatida. har bir fan anq bir xaqiqatdan “osib chiqadi”, uning aksini ifodalaydi. Ilmiy bilimlar amaliy faoliyatidan uzilgan holda rivojlana olmaydi. Aynan amaliyot istalgan fanning manbayi shisoblanadi. Boshqa tomondan, barcha amaliy faoliyat ham agar ilm fan yutuqlariga asoslangan bilsa yanada samarali bildai. Ijtimoiy pedagogikaning fan sifatida sham, amaliy faoliyat mushiti sifatida sham farqlaydilar, aslida ular bir-biri bilan ozaro bogliq. Amaliy faoliyat- bu ijtimoiy pedagogikaning aniq bir bola yoki bolalar gurushi bilan olib boradigan ishidir.

Ijtimoiy–pedagogik ish Ozbekistonda davlat va jamoat tashkilotlari faoliyatida alohida urinni egallaydi. «Milliy goya–bizning goya», «Istiqbolimiz–istiqlolimiz», «Tafakkurimizni ozgartirgan un yil» mavzularidagi tadbirlar bunga misol bola oladi. Jamoat tashkilotlari, madaniyat, maorif, san`at muassasalari faoliyatiga tegishli bolgan ma`naviy –ma`rifiy shakldagi ishlar ham shular jumlasiga kiradi. Ularning faoliyati targibot va tashqilot ishlarining kulamini kengaytiradi, usayotgan avlod tarbiyasida yangi imkoniyatlar ochadi. Ma`naviy muassasalar yana bir muhim vazifa bajaradi. Gap odamlarning jamoa bolib ma`naviy hayot kechirishni tashkil etish ustida bormoqda. Bu vazifa inson va jamiyatning bilish ehtiyojini qondirish, ularning faoliyatida uchraydigan xodisalarni, mehnatini, turmushini, bush vaqtini chukur mushoxada qilish bilan uzviy bogliqdir.

Ijtimoiy pedagogika faning vazifasi quyidagi 4 bosqichni oz ichiga oladi.

1. Bolani va usmirni xaqiqatguy qilib tarbiyalash va voyaga etkazish;
2. Shaxsning mustaqil fikrlay olishi, muammoga duch kelganida uni mustaqil ravishda shal qila olishi va iz munosabatini bildirishi;
- q. Atrofdagi kishilar bilan erkin va madaniy holda muomala qilishni orgatish;
4. hayotdagi oz oldiga qoygan maqsad va vazifalarini ongli ravishda tushunishga orgatish;

O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikani tiklash va uni yangi bosqichga ko'tarish uchun xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish, bu sohada ilmiy bilimlar va milliy tadbirlarni rivojlantirish bu jarayon davomida yuzaga keladigan muammo va kiyinchiliklarni tahlil qilish ham katta rol` o'ynaydi.

Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ishlarining rivojlanish tarixi juda yaqin. Eng avvalo, ularni odamlarga alohida gamxurlik va e'tibor talab etadigan madaniy-tarixiy an'ana birlashtirib turadi. Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ishlarda rahm-shavkat, «xayriya», «yordam» kabi tushunchalar juda ko'p ishlatiladi. Ammo, ularning aniq ifodalangan o'ziga xos jihatlari ham bor, mamlakatimizning dastlabki rivojlanish bosqichida ular rasman tan olingan institut sifatida namoyon buldi, masalan, ijtimoiy ishlar aholini ijtimoiy himoyalash sohasida rivoj topdi, ijtimoiy pedagogika esa, yuqorida ta'kidlanganidek, ta'lim tizimida va yoshlar ishlari biyicha kumita muassasalarida rivojlandi. Ijtimoiy pedagogik va ijtimoiy xodimlar faoliyati asta-sekin kengayib, biri ikkinchisini tildira bordi. Ishlarini uzviy ravishda kishish, ya'ni ma'naviy-mafkuraviy, ma'rifiy faoliyatini pedagogika bilan birga olib borish uchun zarur sharoit yaratish lozim. Bu ijtimoiy pedagogika sohasidagi yangi ijtimoiy buyurtma bilib, tadqiqot ishlarini yulga kuyishda xaqikiy jushkinlik kasb etadi.

Kopgina mustaqil fanlarning birlashib bir ob'ektni har xil nuktai nazardan organganda integratsiya muammosi kuzatiladi. Masalan, pedagogikaning boshqa fanlar bilan toqnashishi natijasida yana mustaqil fanlar yuzaga keldi. Filosofiya bilan ta'lim filosofiyasi, sotsiologiya bilan ta'lim va tarbiya sotsiologiyasi, psixologiya bilan pedagogik psixologiya.

Ijtimoiy pedagogika pedagogikadan ajralib chiqdi. Uning kuzatuv markazida pedagogikada irganladigan barcha jarayonlar namoyon biladi.

Ijtimoiy pedagogika alohida fan va amaliy faoliyag soshasi sifatida bolaning ijtimoiy mushitda rivojlanishi (sotsiumda rivojlanishi) bilan shugullanadi.

MUSTAHKAMLASH UCHUN SAVOLLAR:

1. Ijtimoiy pedagogika fani nima urgatadi?
2. Ijtimoiy pedagogika fanining asosiy faoliyati nimadan iborat?
3. Xozirgi davrda ijtimoiy pedagogika fanining mavqiyi nima?
4. Ijtimoiy pedagogning vazifalari nimalardan iborat?
5. Ijtimoiy pedagogning kasbi haqida nimalarni bilasiz?
6. Bolaning ijtimoiylashuvi deganda nimani tushunasiz?
7. Ijtimoiy tarbiya deganda nimani tushunasiz?
8. Ijtimoiy ta'lim deganda nimani tushunasiz?

Asosiy adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayarlash milliy dasturi. T.1997 y. Ta'lim tigrisida qonun. T.1997y.

2. I.A. Karimov. O'zbekiston buyuk kelajak sari. T.1999 y.

3. I.A. Karimov. O'zbekiston XX1 asrga intilmoqda. T.1999y.

4A. Munavvarov. Pedagogika. T. 1996 y.

5.Maktab ta'limining ijtimoiy – pedagogik boshqaruvi. Sh.qurbonov.Shalq ta'limi 46-50bet. Shalq ta'limi.№1.98y.

6. Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.1992 y .

7. I.A.Karimov. Izbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999 y.

8. I.A.Karimov. Izbekiston buyuk kelajak sari. T.1998 y.

9.Umumta'lim maktablarida Izbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini irganish shaqida farmon. 2001 yil 4 yanvar.

10. I.Karimov.Barkamol avlod Ozbekiston tarakkietining poydevori. T.1997y.

11.I.Karimov.Bizdan ozod va obod Vatan kolsin. 11 jild. T.1996.

12. I.Karimov. Yangicha fikrlash va ishlash-davr talabi. T.1997.

1q.Ozbekiston Respublikasining Ta'lim tugrisida Konuni. T.1997.

14.Ozbekiston Respublikasining kadrlar tayerlash milliy dasturi. T.1997.

15.J.Tulenov va boshkalar.Ma'naviy yuksalish sari. T.2000 y.

16 .Sh.Kurbonov va boshkalar.Barkamol avlod orzusi.T.2000 y.

17 4.Entoni Giddens. Sotsiologiya. T.2002y.

18.Guniar Skirbekk,Nils Gil's. Falsafa tarixi. T.2002 y.

19.V.B.Mironov. Vek obrazovaniya. M.1990g.

20.B.Saymon. Obshestvo i obrazovanie. M.1992g.

21.www.pedagog.uz

Ma`ruza №3.Xorijda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixi

Reja:

- 1.Antik davrda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishi
- 2.XIV –XV asrlarda ijtimoiy-pedagogik g'oyalarning rivojlanishi
- 3.XX asrning 20 yillarida ijtimoiy-pedagogik g'oyalar va pedagogik faoliyatning tubdan yangilanishi

Tayanch tushunchalar: Chet el ijtimoiy pedagogika rivojlanish tarixidan, Ijtimoiy pedagogikani rivojlanish bosqichlari, antik davrning ijtimoiy pedagogikasi, ijtimoiy pedagogik goyalar, pedagogik faoliyat, ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish bosqichlari

Ijtimoiy pedagogika Pedagogika fanidan ajralib chiqqaniga deyarli kip vaqt bilgan emas. Biroq pedagogika faning izi sham mustaqil fan sifatida, faqatgina 17 asrdan boshlab shaqillangan. Bu buyuk chex pedagogi (1592-1670) Yan Amos Komenskiy nomi va uning “Buyuk didaktika” asari bilan bogliq. Bu asrda pedagogikaning tadqiqot predmetiva prinsiplari belgilab berilgan. Shu bilan birga pedagogika tarixning ildizlari juda qadimga borib taqaladi. Ilgari ta`kidlab itganimizdek, pedagogika iz oq asrlardan buyon falsafa fani doirasida rivojlanib keldi. Shu nuqtai nazardan ijtimoiy pedagogika pedagogika fanidan yosh emas, doimo pedagogikaning ajralmas tarkibiy qismi sifatida pedagogika fani doirasida u bilan rivojlangan. Shu sababli ijtimoiy pedagogika tarixi muammolari bilan shugullanuvchi olimlar oz tadqiqot ishlarini pedagogik tarixi, falsafa va barcha davrlar va shalqlar itmish allomalarining pedagogik qarashlari bilan boglashlari tasodif emas. Agar ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish davrlariga va shu nuqtai nazardan qaraydigan bilsak, uni bir qator bosqichlarga bilish mumkin deb iylaymiz:

Ijtimoiy pedagogikani rivojlanishini quyidagi 3 bosqichga bulish mumkin.

Birinchisi–boshlangich davr, qadimgi davrdan XVII asrgacha bilgan davrni oz ichiga oladi. Bu tarbiya amaliyotini tushunib etish. Pedagogik va ijtimoiy pedagogik tafakkurning shakllanishi bilan bogliq. Bu davrda tarbiya ijtimoiy vokelik sifatida tiklana boradi, uning shakllanishi stixiyali tarzdan anglangan faoliyatga aylandi, tarbiyaning turli nazariyalari vujudga keldi. Antik davrlardayoq ijtimoiy – pedagogik goyaning tamal toshi kuyilgan edi, ya`ni ta`lim va tarbiya «Beshikdan tobutgacha» davom etadi, deyilgandi. Tarbiyani yoshlikdan boshlash, bunda bolaning tabiatni, atrof – muhit ta`sirini hisobga olish, kattalar, eng avvalo, ota – onalar nufiziga suyanish lozim.

Ikkinchi bosqich, XVII – XIX asrlarni oz ichiga oladi. Bu ijtimoiy pedagogikaning goyalari va ilmiy kontseptsiyalarini rivojlantirish, fan sifatida tiklanish davri bilgan edi.

Garbda uygonish davrida esa bola tarbiyasida insoniylik goyalarini ilgari surish rivojlana bordi. Bu davrda italyan pedagogi, insonparvari Vitarrino Da-Feltre (1378 –1446) “quvonch uyi” deb nomlangan birinchi maktab-internati tashkil etgan olimning fikrlarini kiritish mumkin.

2– 7–19 –asrlar. Ijtimoiy pedagogika fanini fan sifatida vujudga kelishi va fan rivojidadagi ilgor goyalar bilan xarakterlanadi. 18 va 19 – asrlar jahon madaniyati tarixidan burjuademokratik inqilobi bosqichi sifatida joy olgan. Yirik olim (pedagoglar, faylasuflar, psixologlar) ijtimoiy pedagogik muammolar echimini izladilar. Ular jamiyat va davlat bilan hamkorlikda bu muammolar echilishini izladilar. Tarbiya masalalari jamiyatni qayta tashqil etish goyalari bilan kirib chiqildi. Bu davrlar ijtimoiy-pedagogik goyalarda barcha insonlar teng xuquqli, erkin, ozod bolishlari lozim ekanligi haqidagi fikrlar kutarilgan. Bu bosqichda ijtimoiy pedagogika muammolari amaliy-ijtimoiy pedagogika bilan uz viy aloqada rivojlanadi. Ish davr etuk pedagogiklari bolalarni turli muammoga bagishlab, etim qarovsiz bolalar uchun bolalar uyi, bogchalar, maktab va boshqa muassasalar tashkil etdilar. Bugun 19 asr davomida pedagogikadan ijtimoiy pedagogikaning ajralib chiqishi jarayoni uzoq davom etadi. Shu bilan birga uning rivojlanishiga falsafa va pedagogikadan tashqari psixologiya, Sotsiologiyam, antropotologiya (insonni kelib chiqishi va rivojlanishi haqidagi fan), tibbiyot va boshqa fanlar katta tasir kirsatdi. Lekin ijtimoiy pedagogikadan ajralib chiqishi jarayoni bilan birga boshqa jarayon sham uning integratsiya jarayoni (lotincha integer-yaxlit) yani boshqa fanlar bilan birlashishi davom etadi. 19 asr oxirida ijtimoiy pedagogika-pedagogik fanining mustaqil sohasi bolib ajralib chiqdi. Bu xodisa A.Distervarg, Ravul Notoro va boshqalarning nomalari bilan bogliq.

3.Uchinchi bosqich-20 asrning boshidagi ijtinoiy pedagogikaning mustaqil fan sifatida rivojlanish davri. Bu davrni tekis yoki oson davr deb aytib bilmaydi. Hozirgi kungacha turli davr olimlari ijtimoiy pedagogika boshqa pedagogik fikrlar orasida qanday irin tutishi xaqida tortishuvlar mavjud: u fan hisoblanadimi yoki amaliy faoliyatning sohasimi; ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ishlar qanday munosabatlar bor va boshqalar. Kopchilik davlatlarda “pedagogika” va “ijtimoiy pedagogika” umuman ishlatilmaydi. Masalan: AQShdagi oquv yurtlarida pedagogika orniga talabalar “ta’lim falsafasi”ni organadilar, odamlarga amaliy yo`naltirish sohasi ijtimoiy ishga taluqli, biroq, ijtimoiy xizmatlar orasida aynan turli muammolari mavjud boshqalarga yotdam kirsatishga xizmat qiladigan mutaxislar bilsa sham. Belgiyada “ortopedagogika” terminidan foydalaniladi, u “maxsus pedagogika” va ijtimoii pedagogika tushunchalariga yaqin. Rossiyada ijtimoiy [pedagogika rivojlanishi-fan sohasi sifatida ham va professional amaliy faoliyat sohasi sifatida ham va oquv fani sifatida-oz xususiyatlariga ega. Ijtimoiy pedagogikaning mustaqil fanga ajralib chiqishida shart-shoroitlarni 19 asrning K.D.Ushinskiy, L.N.Tolstoy kabi mashxur pedagoglari va boshqalar asarlarida topish mumkin. 19 asrning 20-30 yillarida A.S.Makarenko, S.T.Shatskiy kabi pedagogiklar faoliyatlarida etuk bolib qolgan bolalalrga ijtimoiy-pedagogik yordam kirsatishga qaratilgan edi. Lekin 30-yillardan keyin Sotsializim galaba qozongani e`lon qilingandan keyin hamma ijtimoiy muammolar ikkinchi darajali bolib qoldi. Ularni otimish qoldiqlari deb atab ular xaqida gapirmaslikka harakat qilindi.

20 asrning 90 yillarida Rossiyada ijtimoiy psixologiyaning rivojlanishining yangi davri boshlandi. Ular bu yillarda “Yuqoridan” imperativ (lotincha imperativus) farmon, yani etirozlarni qabul qilmaydigan, tanqidga yo`l qoyilmaydigani qoyildi. Bu ijtimoiy psixolagiyaning ilmiy va amaliy sohalari bilan bir vaqtda bir-biridan ajralgan holda rivojlanishiga olib keldi. Amaliyot fanga

tayana olmadi, chunki fan ham amalda yo`q edi, fan haqida hech narsani bilib bolmas edi, chunki amaliy faoliyat endigina shakllanar edi. Bu ijtimoiy pedagogikaning oquv fani sifatida tashkil topishida ham tasirini kirsatdi, bu ham ijtimoiy pedagogik faoliyat va fan rivojlanishi bilan bir vaqtda sodir bildi. Faning va amaliyotning tashkil topganligi “ijtimoiy pedagogika” fanida bugungi kunda ham koʻplab hal qilinmagan, tortishuvlar masalalari bor. Bu obektiv holatlar ijtimoiy pedagogikaning fan sifatida rivojlantirishini sekinlashtiruvchi omillar hisoblanadi. Lekin amaliyot talablari Rossiyada shunchalik jiddiy va dolzarb ediki, natijada fanning bu soshasi bilan koʻplab ilmiy jamoalar shugullana boshladilar. Rossiya taʼlim akademiyasi ijtimoiy pedagogika markazi, ijtimoiy taʼlim Akademiyasi Moskva, Sankt-Peterburg, Tula, Ekaterinaburg va boshqa shaharlar pedagogik Univerisitetlarda “ijtimoiy pedagogika” fakultetlari tashkil etildi. V.G.Bocharova, M.A.Galagizova, A.V.Mudrik kabi va boshqa olimlar ijtimoiy pedagogika boʻyicha nazariy tadqiqotlar olib boradilar. Ijtimoiy pedagogika bilan bir vaqtda 20 asr 90 yillarida Rossiyada ijtimoiy ishlar instituti kiritildi. Ijtimoiy ishlarning vazifasi aholining ijtimoiy himoyalangan qismiga yordam kirsatish boldi. Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ishlarning rivojlanish tarixi bir biriga juda yaqin. Birinchi navbatda ularning madaniy tarixiy ananalari, aloshida gamxorlik va etiborini talab qiluvchi odamlarga munosabatlari ularning birlashtiradi. “Meshribonlik”, “Xayriya”, “Yordam korsatish” va boshqa tushunchalar ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ishlarda keng foydalanish bejiz emas. Ammo ular yaqqol ifoda etuvchi iziga xosligi va farqlarga ega. Ularning umumiyliklari va oziga xosliklari nimalardan iborat 3 Birinchi navbatda bu ularning obektiv yoki adresatiga taalluqlidir. Ijtimoiy ishchi koʻz oldida inson boladi, lekin har qanday emas faqatgina insonga muvofaqqiyatligi bolishi, farovonligi jamiyatning xaqiqiy azosi, tekis hayot kechirishida muammolari bilgan inson bildi. Insoning hayoti davomida yuziga keladigan muammolar har bir odamda uchraydi. Ular psixologik, tibbiy, xuquqiy, moddiy va boshqa xususiyatli bilishi mumkin. Ular insonga bogʻliq bolmagan tashqi omillar (ekologik, ijtimoiy texnogen, millatlararo va boshqa katalizatorlar) yoki ichki shaxslar aro (jismoniy yoki psixik rivojlanishida sogʻligi yaxshi emasligi) bilan bogʻliq mumkin. Shunday qilib ijtimoiy ishlar obekti ichtimoiy hayot davomida yordamga maqsad bilgan inson hisoblanadi deb aytishimiz mumkin, yani inson yoshidan qatʼiy nazar ijtimoiy obektivdir. Ijtimoiy pedagogika esa uning ijtimoiylashishi – individning ijtimoiy subektiga aylanishi jarayonida yordam korsatilishi kerak bolgan bola bilan shugullanadi, yani bola shakllanayotgan, rivojlanayotgan shaxs. Bu obektivlarni taqqoslash ana shuv ikki fanni nimalar yaqinlashtirishini (ijtimoiy hayot davomida yordam kirsatish) va obektni farq qilishini (katta odam va bola) yaqqol korsatadi. Bu nuqtaiy nazardan ijtimoiy ishlarda yordam korsatilayotgan odamni odatda sa deb atashlari ijtimoiy pedagogika esa odatda bola soʻzi ishlatilishi ham tasdiqlashi mumkin. Shunday qilib, turli mamlakatlarda tarixiy va madaniy ananalari jamiyatning rivojlanish darajasiga, pedagogika va ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishiga qarab terminalogiyalarida birlashtiruvchi narsalar ham bor. Umumiyligi shundan iboratki, har qanday jamiyat ham “doimiy muammolarni” bolalarning rivojlanishi, tarbiyasi va taʼlimim, ayniqsa ruxiy kamchiliklari va defekti bolgan bolalarning muammolarini har doim hal etib kelgan, shal etmoqda va hal etadi. Ijtimoiy pedagogika va 1-navbatda nemis fani pedagogikasi rivojlanishi tarixi katta xissa

qoshgan, shuning uchun Germaniyada ijtimoiy pedegokikaning rivojlanish tarixini korib chiqamiz, uning 100 yildan oshiqroqdir. Ijtmoy pedagogika” termini 1844-yili K. Mager tomonidan tarbiya haqidagi ochiq ilmiy munozaraga kiritilgan va keyinchalik A.Disterverk tomonidan tarqatilgan. Ana shu tushuncha paydo bolgan patdan to hozirgi kungacha nemis adabiyotlarida uni 2 turlicha talqini mavjuddir.

Birinchi talqin (K. Mager) – Ijtimoiy pedagogika tarbiyasining ijtimoiy tomoni bilan bir umumiylikka ega. Ikkinchi talqini (A. Disterverg) – Ijtimoiy pedagogika ma`lum ijtimoiy sharoit, vaziatlarda pedagogiki yordam sifatida ishtirok etadi. Birinchi yonalish vaqillari. K. Mager , XX asrda P. Natorn (20-yillar) , E. Borneshann, F. Shliper (60-yillar), D. Legeler (80-yillar) va boshqalar bolgan. Paol Natorn (1854- 1924) ijtimoiy pedagogikani umumiy pedagogikaning bir qismi, aspekti sifatida qaraydi. P.Natorn ijtimoiy pedagogikaning uchta asosiy vazifasini kirsatadi: Birinchi bolaning jinsiy hayoti bilan bogliq, uning hayotida, davrasida va atrofida yaqin odamlari bilan aloqada rivojlanadi. Ikkinchi idorasi bilan bogliq, u maktabda shaqillanadi va bilim berishni amalga oshirilishi bilan bogliq, shu bilan birga bolada imotsional ijtimoiy va matorli (sharakatlanishi) qobilyatlari rivojlanadi. Uchinchi-aqil-umumiylikda ochib beriladi. P.Natorn ijtimoiy pedagogikaning hamma yoshdagi odamlar uchun pedagogika deb hisoblasak, uning vazifasi-yoshlarda birdamlik va jamoatchilik asoslarni tarbiyalash shisoblanadi. P.Natorn fikrini davom ettirib, bu yinalishning vakillari ijtimoiy pedagogikani integrativ (birlashtiruvchi) fan sifatida qaraydilar. Shu mazmunda E.Borneshanning talqin qilishi etiborga loyiq. U ijtimoiy pedagogikani davomi pedagogikasini iqtisodiy pedagogikani va boshqalarni birlashtiruvchi fan sifatida qaraydi. Uning vazifalari ijtimoiy guruhlar va ijtimoiy jamiyatda indigdual mustaqillikka yordam kirsatish. Jamiyatning madaniyati va insonparvarlik rivojlanishi xaqida qaygurishdan iborat. Ozining qishiluvchanligi sababli ijtimoiy pedagogika tarbiyaning shamma soshalariga kirib boradi, yani u pedagogikaning printsiplaridan biri sifatida ishtirok etadi. Shunday qilib, ana shu talqinga binoan ijtimoiy pedagogika tarbiyaning printsiipi sifatida ishtirok etadi. Ikkinchi yondoshish A.Distervarg (40-50 yillar, 19 asr), G.Nol, G.Boymer (XX asr, 20-q0 yillar), K.Molengauer (50 yillar) va boshqalar asarlarida aks ettirilgan. A.Disterverg boshlab bu yo`nalish vaqillari ishchi sinfnings ijtimoiy himoyalanmaganligi, xalq ta`limi kabi oz davrining ijtimoiy masalalariga javob topishga sharakat qildilar. Geman Nol (1879-1960) ijtimoiy pedagogikaning vazifasi agarda oila va maktab biror bir sababga kora oz vazifalarini bajara olmay qolganda zarur bildigan shoshilinch tez yordam kirsatishdan iborat deb hisoblaydi. G.Nolinning fikricha, P.Natorinnikidan ancha ishonchli aniq va amliy kurinadi. Uning goyalari 1992 yil qabul qilingan yoshlarning xayriya korsatish faoliyatlari xaqidagi qonunda oz aksini topdi-bu yoshlarni maktabdan tashqari boshqaradigan Germaniyadagi birinchi davlat xujjati edi. Shu davrdan boshlab ijtimoiy pedagogika amalda «shoshilinch ijtimoiy pedagogikasi» bolib qoldi, u yoshlarni tarbiyalashda oilada va maktabda mavjud bilgan kamchiliklar urnini tildirishi kerak bolgan. Gertruda Boymer birinchi yonalish tarafdorlaridan farqli ravishda ijtimoiy pedagogika pedagogikaning printsiipi emas, balki tashkiliy qismi deb hisoblagan. Oilada va maktabda tarbiyaga taalluqli bilmagan hamma narsa ijtimoiy perdagogikaning muammosidemaktir deb hisoblaydi. U K. Molengauer boshpanasizlik haqidagi tushunchani rivojlantiradi. Agarda alohida ijtimoiy

institutlar bolaning bu muammosini hal etib berolmas ekan, deb hisoblaydi u, unda tarbiyaning yangi yo`nalishini yaratish zarurligi yuzaga keladi-yani davlat yordami deydi u. Shu bilan birga ijtimoiy pedagogika madaniy mazmunni etkazish bilan emas, balki osib kelayotgan avlodning rivojlanishi va jamiyatga qoshilishi jarayonida yuzaga keladigan muammolarni hal etish bilan shugullanishimiz kerak deb hisoblaydi. hozirgi vaqtda ijtimoiy pedagogikaning asosiy yo`nalishlari tola ishab chiqilgan bolsa ham ammo bu hali hamma muammolar irganib bolmagan deb hisoblaydilar. Ijtimoiy nazariyasining umumiy korinishi hali sham noaniqcha qolib kelmoqda deb hisoblaydilar hozirga davr nemis olimlari. Ular bundan keyin ham shundayligicha qoladi, chunki aralash fanlarning (psixologoya, Sotsiologoya, ijtimoiy ishlar va boshqalar) ijtimoiy pedagogika nazariyasini tola tasvirlab berish imkonini bermay kelyapti. Bu holat har qanday fanning rivojlanish jarayoni uchun tabiiydir. Boshqa tomondan esa u ijtimoiy pedagogika nazariy munozaralar maydoni XXI asrda ancha kengaydi deganini bildiradi. Ijtimoiy pedagogikaning fan sifatida rivojlanishi bilan birga Germaniyada ijtimoiy pedagogika fani sohasida mutaxassislik professional faoliyat sohasi ham faol rivojlandi (yani ijtimoiy pedagogika). 1908 yildan boshlab maxsus pedagogalrni tayyorlash boshlandi, XX asrning 70-yillari boshlariga kelib Germaniya univerisitetlarida oliy malumotli pedagogikalarni tayyorlash boshlandi. Shuni aytish kerakki Germaniyada ijtimoiy pedagogika bilan bir qatorda XX asr davomoda bilim va amliy faoliyat mustaqil sohasi sifatida ijtimoiy ishlar ham faol rivojlanib keldi. Ammo ijtimoiy pedagogikal va ijtimoiy ishlarda professional faoliyatda umumiylik mavjud. Shuning uchun Germaniyada ular yagona standart bilan boshqariladi. Bu stndartda bu mutaxasislarni nomlari sinonimlar orqali defis orqali yoziladi: ijtimoiy ishchi-ijtimoiy pedagogik. Inson tarbiyasi asosan oilada amalga oshiriladi. Bu xolatda biz oilaviy pedagogika ob`ekti bolgan oilaviy xususiy tarbiyalarida mulohoza yuritamiz. Tarbiyalash diniy idoralar orqali amalga oshadi. Bunda konfessional pedagogika tadqiq bolgan diniy konfessional tarbiyaga duch kelimiz. Taryaiblash davlat va jamiyat tomonidan shu maqsadida etilgan tashkilotlar orqali yuzaga keladi. Bu ijtimoiy pedagogika tadqiqot ob`ekti bolgan ijtimoiy tarbiyalash jarayoni xususida fikrlaymiz. Ijtimoiy tarbiyalash siyosatshunoslik, ijtimoiy jarayonning tarkibiy qismi hisoblanadi. Ijtimoiy pedagogika matnda uni ijtimoiylashtirish bilan borlsh: aloshida urganadi ya`ni, planeta, mamlakat maktablarda, inson tarbiyasiga ijtimoiy omillar ta`sir tarbiyasida oila, ommaviy axborot vositalar, atrofda odamlar bilan muloqat ornini kurib chiqadi. Pedagogika ushbu tarbiya muassasalarida bolalarga ta`lim-tarbiya berish uslubiyati va nazariyasi sifatida yuzaga keldi va rivojlandi. XIII asr oxirlarida osmir va yigitlarni tarbiyalash ham pedagogika ob`ektiga aylandi. XIX asrning ikkinchi yarmida pedagogika tizimida ijtimoiy tarbiya doirasi kengaya bordi. Birinchidan uning tarkibiga yoshlarning va katta yosh tarkibi gurushlari tarbiya kira boshlaydi, ikkinchidan tizimga kirmagan yoki normalarini biz ib namoyon qiluvchi yosh kategoriyalari kayta tarbiyalash va addaptatsiya qilish jarayonini oz ichiga oladi. Ijtimoiy pedagogikaga xarakterli bolgan muammoga izlanish bizda, xuddi chet el kabi 70 yillarda yuzaga keldi. Bu ta`lim tizimini titishiga bogliq holda namoyon buldi. Bizda bu qiziqish muammoga bogliq, metodik tavsiyalarni yuzaga kelishida kuzatiladi. Chet elda ijtimoiy pedagogikani nazariy muammolarini ishlab chiqish. 50—60 yillarda Germaniyada yuzaga keldi, lekin Evropa, Germaniya va AQShda

XIX asrdan boshlab Davlat institutlari tomonidan tashkil etilgan, ijtimoiy faoliyat termini ostidagi faoliyat tarqala bordi. Uning mazmuni oila shaklining tubi guruhlariga yordam, maktab uquv-tarbiya muassasalarining tarbiyaviy kuchi integratsiyasidan iborat.

Shuningdek, ijtimoiy tarbiya amalga oshadigan sharoiti, uning mazmuni, metodikasi mohiyati yoritiladi. Bu oquv kursi insonlarni ijtimoiy tarbiyalash ijtimoiylashtirish muammosini tavsifi bilan tugatiladi.

MUSTAHKAMLASH UChUN SAVOLLAR:

1. Ijtimoiy pedagogika fani chet davlatda qanday rivojlandi?
2. Ijtimoiy pedagogika chet elda qachon paydo boldi?

Asosiy adabiyotlar

1. Shul`gin V.N. «Osnovnie voprosi sotsial`nogo vospitaniya» M-1994
2. Shurkova «Novie texnologii vospitatel`nogo protsessa» M-1994
3. Galaguzova M.A. i dr «Sotsial`naya pedagogika» M-1994
4. M.V. Firsov Antologiya sotsial`noy raboti M-1994
5. Klayberg Yu.A. Sotsial`nie normi i otklyucheniya M-1997
6. Deti s otkloneniyami v razvitii. Metodich. Posobie dlya pedagogov vospitateley massovix ipets uchrejdeniy roditeley M-1997.
7. Pedagogik atamalar lugati. Toshkent, FAN, 2008.
8. Rabochaya kniga sotsiologiya. – M.: Prosveshenie. 1991.
9. Rabochaya kniga shkol`nogo psixologa. – M.: Prosveshenie. 1991.
10. Arnautova E.P. Pedagog i sem`ya. – M.: 2001.
11. Maslov N.F. Rabochaya kniga sotsial`nogo pedagoga. – M.: 1994.
12. Galaguzova M. A. Sotsial`naya pedagogika – M.: Vldos, 2000.
13. Istoriya sotsial`noy pedagogiki / Pod. red. M.A. Galaguzovoy – M.: Vldos, 2003.

Qoshimcha adabiyotlar

1. Munavvarov A.K. Pedagogika. – T.: Oqituvchi. 1996.
2. Munavvarov A.K. Oila pedagogikasi. – T.: Oqituvchi. 1994.
3. Yoldoshev J.G`. Ta`lim yangilanish yolida. – T.: Oqituvchi. 2000.
4. Podlasiy I.P. Pedagogika. V 2x kn. M.: Vldos, 200q.
5. www. pedagog. uz

Ma`ruza №4. Ozbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixi

R e j a

- 1.«Avesto» va adabiy manbalarda ijtimoiy-pedagogik g'oyalar
- 2.Orta asrlarda Oрта Osiyo qomusiy olimlarining ijtimoiy-pedagogik g'oyalari
- 3.XVIII-XIX asr ma`rifatparvarlarining ijtimoiy-pedagogik qarashlari. XX asr boshlarida ijtimoiy-pedagogik faoliyat

Tayanch tushunchalar: ijtimoiy pedagogik goyalar, ma`rifatparvar, Oрта Osiyo olimlari, ijtimoiy pedagogik qarashlar, qomusiy olimlar, shaxs, individ, biologik hodisa pedagogik jarayon, irsiyat, rivojlanish, aqliy va estetik tarbiya.

Ijtimoiy pedagogika iquv fani sifatida ham oldinga chiqishi mumkin. Oquv fani-bu umum ta`lim yoki maxsus ta`lim muassasalalarida irganiladigan predmetdir. Ozbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishi oziga xos xususiyatga ega- fan, ilmiy bilimlar sohasida maxsus amaliy faoliyat hamda oquv fani sifatida. Qadim antik davrlardayoq bolani himoya qilish maqsadida oz ijtimoiy pedagogik tarbiyaga oid muammolarni oldinga surganlar.

Eramizdan avvalgi 7-6 asrlar markaziy osiyo xududida jahon dinlari orasida eng qadimgi din zardushtiylik dini xukumronlik qildi. Bu din insoniyatga katta tasir qildi, yani insonni birinchi iringa olib chiqdi. Zardushtilar muqaddas kitobi “Avesto” (olovga siginish) oz erasining oziga xos qomusiy asari deb hisoblash mumkin. Zardushti dinda axloqiy meyorlar asosi (axloqiy mezonlar) uchlikka tayangan edi. “Avesto”da-inson yaxshi fikrlarga ega bilishi, faqat yaxshi sozlar va sabovli ishlar qilishi lozim deb yozilgan (xulq atvor)1.

“Avesto”ning katta qismi bilgan “ Yasna”larda inson kamolini korsatuvchi axloq–odob mezoni ana shu uchlikda xumata (gumata)–yaxshi fikr, xukta (gukta) – yaxshi soz va xvarsha (gvarshta)–yaxshi ishlarda ifodalanadi. “Men yaxshi fikr, yaxshi soz, yaxshi ishga shon shavkat baxsh etaman. Men yaxshilikdan iborat qonunga shon shavkat baxsh etaman” (“yasna”, 14), deyiladi. “Avesto” tadqiqotchisi A.O.Makovelskiy inson fikri, sozlari va ishlariga ikki qaramaqarshi kuch: Voxu Mana (“Ezgu fiyr”) va Apo Mana (“Yoviz fikr”) tasr korsatadi deydi. Barcha fikrlar, sozlar va ishlar ichida aslida ezgulik va yovizlik yotadi. “Yaxshi fikr” deganda ilohiy-qonun ruxidagi kishisiga meshribon bolish, maqsadlarga kimaklashishga, yovuzlikka qarshi kurashishga tayyor turish, kishilarni baxt-saodati uchun harakat qilish, ahillik va dostlik, totuvlikda yashashga intilish ruxidagi niyatlar va fikrlar musaffoligi tushunilgan. Inson oz fikri xayolida boshqalarga xasad qilmasligi lozim. Yaxshi niyatli kishi dargazab bilmaydi va boshqa jihatlarga berilmaydi. Chunki bunday holatda inson yaxshi niyatni yo`qotadi, burch va adolat xaqida unitadi va nojiya harakatlar qiladi.

Pedagogika fani tarixi qadimgi davrlariga borib taqaladi. Kop ming asrlar mobaynida pedagogika falsafaning ichida rivojlandi. Qadimgi zamonlardan buyon olamda insonning orni va roli, shaxsning axloqiy shakllanishida madaniyat va dinning ahamiyati barkamol shaxs rivojlanishi masalalari va shu kabilar. Sharq uygonish davri (9 –11asrlar) qomusiy olimlari Abu Nasr al Farobiy (873 –1037)

shunday ijtimoiy pedagogik goyalarni aytib itganlarki, bolani ayni godaklik chogidanoq tarbiyalay boshlashning zarurati, shuningdek, bolaning tarbiyasiga tabiat atrof muhitning tasiri va boshqa fikrlar kabidir. 15 –16 asrlarda Markaziy Osiyoda tabiatshunos-faylasuflari, tarixchi, shoir va rassom-musavvirlari oz ijodlarida ijtimoiy fanlarga aloshida etibor bilan qarab, tabiat sirlarini organishga intilganlar. Bular qatorida Nuriddin Abduraxmon Jomiy (1414 –1492), Jaloliddin Davoniy(1427 –1502), Alisher Navoiy (1441 –1501), Xusayn Boiz Koshifiy (1440 –1505) oz asarlarida inson aqli tafakkuri, uning qobilyati, insonning alohida axloqiy xislatlari, insoniylik goyalari, bolalar tarbiyasida umuminsoniy qadriyat hisoblanadi. Shu jumladan, uzbek tilini asoschisi buyuk alloma, musiqachi, davlat arbobi, Alisher Navoiyning ijtimoiy pedagogik goyalari, yuksak darajada insonparvarligi bilan ajralib turadi. U insonni butun koinotda, bu olamda eng oliy mavjudod deb hisoblagan. Bolani esa oilaga quvonch ham baxt keltiruvchi muqaddas inom sifatida uyni yoritib yuboradi deb hisoblaydi. Inson oz farzandigina emas, balki kelajak avlod bilgan barcha bolalarni sevmogi shart deb yozadi shoir. Ijtimoiy pedagogikaga oid fikrlarni bizning olim va allomalarimiz, marifatparvarlarimiz, jadidchilik harakati etakchilari, 20 asr boshlarida yashab, ijod qilgan allomalar Maxmudxija Bexbudiy (1874 –1919), Munavvar qori Abdurashidov (1878 –19q1), Abdulla Avloniy (1878 – 19q4), Abduqodir Shakuriy (1875 –194q), X.X.Niyoziy (18q9 –1929) va boshqalarning asarlarida sham koplalab keltirish mumkin. Ijtimoiy pedagogikaning fan sifatida vujudga kelishi 20 asr 20-30 yillari alohida orin titadi. Bu davrda A.Avloniy, A.Shakuriy, M.Qori Abdurashidov, X.X.Niyoziy, V.F.Lubensov, N.P.Arxongeliskiy, O.Sharofiddinov kabi pedagoglarning faoliyati muhim ahamiyatga molik. Ular avvalo ijtimoiy izdan chiqib ketayotgan bolalarga yordam korsatish, Yani bu allomalar ijtimoiy pedagoglar bilib, ular tashkil etgan maktablar shuningdek, boshqa pedagoglar tajribalariga tayanganlar. A.Avloniy nomidagi X.G.Chernishevskiy nomidagi bolalar tajriba maktablari va boshqa muassasalar ijtimoiy pedagogikaning amaliy manbai bolib hisoblanadilar. Biroq Ozbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivoji amalga oshmadi. Bunda avvalgi yangi ittifoq sovet pedagogikasi va osha davr pedagogikasi ortasida ajralish yuzaga keldi. Uzoq yillar mobaynida Ozbek marifatparvarlari-pedagoglari tomonidan toplangan barcha bilimlar inkor etilgandi. Pedagogikada shunday shior tarqalgandi “Olam ziravonlikdir, biz uni ildizi bilan qiporamiz”.

Marksist pedagoglar tomonidan, shu vaqtgacha bolgan pedagogika sohasidagi oktyabr tuntarilishigacha bolgan asarlarni unitish talab etildi. 30 yillar oxirida sotsializm galaba qilganligi e`lon qilindi. Shu vaqtdan boshlab ijtimoiy muammolar xaqida sukut saqlash sharti mustashkamlandi. Bu muammolar alohida engil hal etiladigan, “eskilik sarqiti”deb baholandi. Bu esa oz ornida ijtimoiy pedagogikani fan sifatida rivojlanishiga yol bermadi. 1991-yil Ozbekiston Respublikasi e`lon qilinishi bilan pedagogikaning kopgina sohalarini, shu jumladan ijtimoiy pedagogikani ham rivojlantirish vazifasi qiyildi. 1997-yil “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”, “Ta`lim tigrisida qonun” 91997yil) qabul qilinishi bilan manabiy-axloqiy tarbiyaning samarali yillarini topish, manaviy madaniyatni rivojlantirish, shaxsni fuqoro sifatida, erkin tafakkurli shaxsni shakllantirishning eng samarali yo`llarini yaratish maqsadida pedagogik fan oldiga ta`lim tizimini demokratlashtirish va insonparvarlashtirish kabi vazifalari qoyildi.

Respublikamizda ijtimoiy pedagogikaning ilmiy va amaliy sohasi endigina shakllanmoqda. Mazkur sohada ilmiy-tadqiqot ishlari shunchalik dolzarbki, bu fan boyicha mamlakatimizda: “Ma`naviyat va marifat markazi”, “Oila” markazi, nodavlat xukumatga qarashli bilmagan xayriya jamgarmasi “Soglom avlod uchun” Ozbekiston Respublikasi Xalq ta`limi qoshidagi TDPU (mavkura) goyaviy-siyosiy kafedralar va boshqalar Respublikamizning har bir navbatdagi yilni ijtimoiy muammolardan biriga bagishlashi anana tusiga kirgan. Masalan: 2001 yil–“Onalar va bolalar” yili deb e`lon qilingandi. Shu munosabati bilan “Osmir va soglom turmush tarzi” deb nomlangan Respublika metodik seminari otkazilib, maktablarda “Soglom avlod tarzi” predmeti kiritilib, soglom turmush tarzini shakllantiruvchi ijtimoiy muammolar masalalari korib chiqildi.

Ozbekistonda keyingi vaqtlarda bir katta muammoga butun bir yilni bagishlash an`anaga aylandi. Masalan; 1998 “oila yili”, 1999 “Ayollar yili”, 2000 “Soglom avlod yili”, 2001 “onalar va bolalar yili”m, 2002 “qariyalar yili”, 2003 “Obod va soglom mahalla”, 2004 Mexr va Muruvat yili deb belgilab, ijtimoiy pedagogik muammoni amaliyotda hal etish yo`llari izlanmoqda. Bugungu kunda ko`plab empirik nazariy bilimlar toplangan. Ularni tola anglamoq va tizimlashtirishni talab etadi. Ozbekistonda ijtimoiy pedagogikani kelgusi rivojlanishi etarli darajada emas. Otmish allomalarimiz, olim-pedagoglarimiz asarlarni yangi nuqtai nazardan turib irganish, chet el tajribalarini ozlashtirib, Respublikamizga moslashtirilgan sholda maqsadga muvofiq qillash lozim. Chet el ijtimoiy pedagogikasi esa ko`p yillardan buyon rivojlanib kelmoqda, hozirgi vaqtda bu sohada juda ko`p ilmiy salohiyatli bilimlar jamlangan. Shu sababali ham Ozbekistonda ijtimoiy pedagogikaning vujudga kelishi va rivojlanishida boshqa mamlakatlarning tajribalari muhim ahamiyat kasb etadi. Bu sohadagi pivojlanish jarayonida vujudga kelgan muammolarni tashlili, ilmiy bilimlar va chet eldagi amaliy faoliyatni irganishning irni beqiyos.

Fukarolar oz konstitustiyaviy xuquqlariga, konkret tabiiy, iqtisodiy, ijtimoiy–tarixiy, milliy ma`naviy–madaniy sharoitlarga asoslangan axloq normalariga tula rioya etgan holdagina rivojlana oladi. Ijtimoiy ta`lim va tarbiya tizimidan utgan har bir odam–shaxs sifatida shakllanadi.

Ijtimoiy vazifalarni bajarish layokatiga ega bilgan, ozining qiziqishi, qobiliyatini ijodiy namoish eta oladigan, jamiyatning boshqa a`zolari bilan mustaqil munosabatga kirisha oladigan odam shaxs sifatida ijtimoiy mavkega erishadi.

Ayni vaqtda ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ishlar amaliy faoliyati bir–biriga juda yaqin, bu yaqinlik vazifasiga kura, mazmuniga kura va ish metodiga kira yuz beradi, ular hech qachon biri ikkinchisini kesib otmaydi.

Prezidentimiz Islom Karimov «Milliy istiqlol goyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar» kitobining kirish qismida ta`kidlaganidek, milliy davlatchilikka doimo xavf bolgan, bor va boladi. Bu xavf–xatarini bartaraf etish uchun ma`naviy–ma`rifiy faoliyatni yangi boskichga kutarish, milliy istiklol goyasini joriy etish masalasida ijtimoiy pedagogik yondashuvidan keng foydalanish: differentsiastiyalashgan psixologik–pedagogik dastirni, yangi darslik va qollanmalarni yaratish zarur. Jamiyat dunyo hamjamiyatining dinamik ozgarishi munosabati bilan oqitish, tarbiyalash, targibot va tashviqot ishlarini ozviy ravishda

koshish, ya'ni ma'naviy–mafkuraviy, ma'rifiy faoliyatini pedagogika bilan birga olib borish uchun zarur sharoit yaratish lozim. Bu ijtimoiy pedagogika sohasidagi yangi ijtimoiy buyurtma bilib, tadqiqot ishlarini yulga kuyishda xaqiqiy jushqinlik kasb etadi. Ijtimoiy pedagogika pedagogika sohasining pedagog faoliyati bilan bogliqdir. Shuning uchun ijtimoiy pedagoglar pedagogika universitetlarida etishib chiqadilar. Ijtimoiy pedagog pedagoglik sohasida asosiy bogliqliklaridan biri-soha ob'ekti bolalardir. Ijtimoiy pedagog faoliyatining markazida esa normal ijtimoiy faoliyatdan chetlashgan-bolalarni jamiyatdagi tengdoshlari qatoriga qaytarish hisoblanadi. Ijtimoiy pedagogika fanining ob'ekti ijtimoiylashtirishga maqsad bilgan bolalar, ularga aqliy, pedagogik psixologik, sotsial axloqiy normalardan chetlashgan ijtimoiy tarbiya ola olmagan va jismoniy, aqliy, psixik tomondan biz ilishga yul quyiladigan bolalar ular hammasi jamiyatining alohida yordamiga maqsaddir. Ijtimoiy pedagog -faqat oqituvchi emas, bola qanday uqiyotganini va rivojlanayotganini tushunadigan va xis etadigan shaxsdir. U bola hayotini, kechinmalarini xuddi ozinikidagidek tushunadigan va uning ma'naviy, madaniy, axloqiy rivojlanishida yullanmalar bera oladigan mutaxassis bulmogi kerak. Shuning uchun xaqiqiy pedagog faqat oz fanini bilibgina qolmay, ayni vaqtda bolalar va kattalar bilan ijodiy muloqat qila oladigan, oz ustida ishlaydigan inson bulishi muhim ahamiyatga ega.

Shaxs tarbiyasi va rivojlanishi pedagogika fanining mushim muammosi hisoblanadi. Osib va rivojlanib boruvchi inson tarbiya ob'ekti hisoblanadi. Insonning rivojlanishi butun hayoti davomida davom etadi. Bunda u turli ozgarishlarni jismoniy, ruhiy, miqdor va sifat ozgarishlarni oz boshidan kechiradi. Insonda biladigan jismoniy ozgarishlarga–biyinning osishi, vaznining ogirlashib borishi, suyak va mushak tizimlarining ichki a'zolari va asab tizimining ozgarib borishi kiradi. Ruhiy ozgarishlari esa uning aqliy rivojiga aloqador biladi va insonda rushiy sifatlarning shakllanib borishi, unda hayot uchun zarur bolgan sotsial sifatlarni tarkib topishi hisoblanadi. Odam bolasining rivojlanishi–bu muhim jarayon hisoblanadi. Shaxsning kamol topishida va uning xulqiga ijtimoiy va biologik omillarning ta'sir kuchi hamisha bir xil bilavermaydi. Shaxsning fazilatlarini togri aniqlash va bexato baholash uchun uni turli munosabatlar doirasida, turli vaziyatlarda kuzatib kirish lozim. Pedagogikada "shaxs" tushunchasi "inson" tushunchasidan farqli olaroq, u insonning ijtimoiy xususiyatlarini anglatadi. Yangi jamiyat boshqa odamlar bilan muomalada bilishi, munosabat irnatish natijasida shakllanib boradigan sifatlarni bildiradi. Inson ruhiy xususiyatlarini rivojlanishi (aql, iroda, diqqat, harakat va hakazo), hayotda oz ornini topa olishi, uning Vatan, xalqningt ravnaqi yolida ogishsmay, e'tiqod bilan xizmat qilish, imonli bolishi, insonni shaxs darajasiga kotaradi. Bunday sifatlarning riyobga chiqishi tarbiyaga bogliq boladi. Fan faoliyatini bir soshasi u yangi ob'ektiv bilim va kinikmalarni yaratadi. Inson rivojlanishi juda qiyin protsess. Rivojlanishi har qanday tirik organizmga shu jumladan insonga ham xosdir. Rivojlanish tashqi va ichki faktorlar ta'siri ostida biladi. Tashqi faktorlarga: Insoni urab turgan tabbiy va ijtimoiy mushit kiradi. Bolalarda ma'lum shaxsiy jishatlarni shakllashtirishga qaratilgan maqsadli yunaltirilgan faoliyat koradi. Ichki faktorlar: biologik faktorlar kiradi. Inson rivojlanishga tasir qiladigan faktorlar boshqariladigan va boshqarilmaydigan biladi. Bolaning rivojlanishi

protsessida turli faoliyatlarga duch keladi: uyin uqish, mehnat, sport va boshqalar, turli kishilar bilan muloqotda biladi ota-onasi, aka ukasi, karindoshlari dustlari va boshqalar bilan. Turli faoliyatlarda turli insonlar bilan muloqatga kirishish natijasida turli ijtimoiy konikmalar xosil bula boshlaydi. Bolaning normal rivojlanishi uchun mulokotning ahamiyati juda kattadir. Bolaga global, ekologik faktorlar: suv, xavo ifloslanishi hozirgi kunga kelib kur, saqov ya`ni nuqsonli bolalarning kopayishi kovatilmoqda. Ekologik faktorlar natijasida tayanch apparat bozilishini, shizofreniya qon kasalliklari kabi kasalliklarga olib kelmoqda. Lekin bolani ijtimoiylashtirishda protssesida bularni hammasini hisobga olish kerak ijtimoiy faktorlarga: Mikro faktorlar makro faktorlar, mezon faktorlar kiradi. Bolaning rivojlanishida sotsiumning ahamiyati juda kattadir. Bolaga eng yaqin bolgan sotsiumlar bular-oila turli xil gurushlar turli xil tugaraklardir. Bola bir sotsiumdan ikkinchisiga utib yurishi mumkin. U faqatgina bu sotsiumdan oziga mos keladigan qulay sharoitni qidiradi va shu qidirish natijasida oziga ijtimoiy malaka etishtirib boradi, bu orttirgan malaka salbiy yoki ijobiy bulishi mumkin. Bolaning sotsiumda rivojlanishiga ijtimoiy maqom shaxsining ta`siri juda katta boladi. Ijtimoiy maqom tugma, orttirilgan boladi. Tarbiya tarixiy vujudga kelgan ijtimoiy hodisa bilib, keyin xulqni boshqarish va belgilash bir-birini talab etadigan va belgilaydigan tarkibiy qismlar-axloqiy ong axloqiy faoliyat va axloqiy munosabatlarning murakkab yigindisidir. Tarbiya-shaxsni maqsadga muvofiq; takomillashtirish uchun uyushtirilgan pedagogik jarayon bolib, tarbiyalanuvchilarning shaxsiga muntazam va sistemali ta`sir etish imkoniyatini beradi. Tarbiya kishilik jamiyatning paydo bulishi bilan vujudga keldi, taraqqiy etdi, jamiyatning ozgarishi bilan tarbiya ham ozgarib bordi. A. Avloniy tarbiya xaqida gapirar ekan shunday degan edi: tarbiya bizlar uchun, yo shayot, yo momot, yo najot, yo halokat, yo sadoqat, yo falokat masalasidir. Rasuli akrom Nabiyi muxtarom salloloxu alayxu vasallam afandimiz: «Insonlarning karami dinidadir, muruvvati aqlidandir, nasabi axloqdandir, -demishlar». Ma`lumki inson butun umri mobaynida ozgarib, rivojlanib boradi. Lekin bolalik, usmirlik va uspirinlik davridagi usish nixoyatda kuchish kechadi. Bola mana shu yillar mobaynida ham jismoniy ham ruxiy jihatdan usishi va ozgarishi tufayli shaxs sifatida kamolga etadi, bunda ular shaxsiga singdirilayotgan tarbiya maqsadga muvofik ta`sir etishi natijasida bola jamiyat a`zosi sifatida kamol topib murakkab ijtimoiy munosabatlar jarayonida jamiyatda oziga munosib orin egallaydi. Shuning uchun ham L.I. Bojovich odam shaxs bulishi uchun u psixik jihatdan rivojlanishi, ozini bir butun inson deb xis qilmogi oz xususiyat va sifatlari bilan boshqalardan farq qilmogi kerak degan edi. Har bir odam shaxs sifatida turlicha namoyon boladi. Bir odam boshqasidan ozini mijozi fe`l- atvori, qobiliyati, aqliy rivojlashga darajasi, eshtiyoj va kirsatishlari bilan farq, qiladi. Bular odamning shaxsiy, ruxiy xususiyatlari bilib, ana shu xususiyatlarining rivojlanishi talim-tarbiya chuqqisiga erishtandan sung, inson shaxs sifatida ozini namoyon qila olishi mumkin. Ayni vaqtda odam atrof mushitda run berayotgan voqea va xodisalarga nisbatan oz nuqtai nazarga ham ega bulmogi kerak. Bu ham shaxsni birini ikkinchisidan farqlantiradigan belgilardir. Shaxs ijtimoiy munosabatlarda ham namoyon boladi. Aniqrogi har bir xodamning mehnatga kishilarga, jamiyatga nisbatan munosabati ham turlicha ifodalanadi. Shaxsning axloqiy va faollik darajasiga xos sifatlari ham uni boshqlardan ajratib turadi. Shaxs xaqida gapirilganda tabiiy xolatda shunday

savol tugiladi. Har qanday odam shaxs bula oladimi Shaxs bulishi uchun nimalar qilish kerak. Bu savolga shunday javob berish mumkin. Insonning Sotsial mavjudod sifatida shaxsga aylanishi uchun eng avvalo, ijtimoiy hayot tartiblari va yaxshi tarbiya kerak biladi. Ana shunday omillar ta'siri ostida inson rivojlanadi va shaxsga aylanadi. Pedagogika soshasida tadqiqot olib boruvchi olimlarning kop yillik izlanish natijalari asosida insonning rivojlanishiga kuyidagicha ta'rif berishadi: Oddiydan murakkabga, quyidan yuqoriga, eski sifatlardan yaxshi xolatga utish, yangilanish yangining paydo bulishi va eskining ulib borishi, miqdor ozgarishning sifat oz garishga olib keluvchi murakkab harakat jarayoni deb qaraydilar. Zero, hayot konunlarining korsatishicha ham rivojlanishning asosiy manbai qarama-qarshiliklar ortasidagi kurashdan iboratdir. Insonning munosabatlar doirasiga nafakat ozga kishilar bilan aloqasi, balki tabiatga, jamiyatga , hayotga, mehnatta bolgan munosabatlari ham kiradi. Mana shunday munosabatlar asnosida inson oz ining qobiliyatlarini, aqlini, farosatini namoyon qila boshlaydi. Bu bilan u oz xaqidagi Vataniga, umuman butun borliqdagi munosabatini ifodalaydi. Tabiiyki, bu fazilatlar faqat tarbiyaning maxsuli bolib hisoblanadi. Shuning uchun ham inson rivojlanishini unga singdirilgan tarbiyaning natijasi deb qarash mumkin. Shaxsini rivojlantirish vazifasini tigri hal qilish uchun avvalo uning shalkiga ta'sir etuvchi omillarning tabiatini, shaxsning shaxsiy xususiyatini yaxshi urganmok lozim. Buning uchun turli munosabatlar doirasiga kuyib kuzatish darkor. Ana shundagina shaxsning ijtimoiy xulki ma'naviy qiyofasi, insoniy fazilatlar ruyobga chiqadi. «har bir inson, degan edi Farobiy; oz tabiati bilan shunday tuzilganki. u yashash va yuksak etuklikka erishmoq, uchun kop narsalarga maqsad biladi, u bir ozi bunday narsalarni qulga kiritma olmaydi va ularga ega bulish uchun insonlar jamoasiga eshtiyoj tugiladi. Shu sababli odam yashash uchun zarur bilgan narsalarni bir-birlariga etkazib beruvchi va ozaro yordamlashuvchi Kop insonlarning birlashuvi orqaligina oz tabiati boyicha intilgan etuklikka erishuv mumkin. Tarbiyachining bolaga singdirishi lozim bilgan tarbiya samarali ta'sir etishi uchun uning usish va rivojlanish qonuniyatlarini yaxshi bilish, shaxsiy xususiyatlarini hisobga olishi muhim shartlardan biridir. Bolalarga shaxsiy farqni ularning ruxiy xolatining turlicha namoyon bulishini, xulqi va qarashlaridagi farqni qaysi omil belgilaydi degan tabiiy savol tugiladi. Demak, inson rivojlanishda biologik omilmi, ijtimoiy omilmi yoki tarbiya omilimi qaysi, biri etakchi rol uynaydi degan savolga javob berish lozimday korinadi. Bu; savolga turli tarixiy davrlarda turlicha yondoshib, javoblar berilgan. hozirgi kunda ham bu masalaga turli nuqtai nazarlar bildirilmoqda. Ochiqrogi, fanda odamning shaxs sifatida rivojlanishiga biologik va Sotsial omillarning ta'siri ortasidagi munosabatni belgilash borasiga munozara Kip asrlardan beri davom etib kelmokda. Kop asirlik mazkur munozara zahirila ikki bir-biriga qarama qarshi nuqtai nazar vujudga kelgan. Ulardan biri odam bolasining shaxs sifatida rivojlanishida tabiiy-biologik omillar hal qiluvchi rol uynaydi desa, ikkinchi toifa olimlar esa ijtimoiy voqealar tarbiyaning mushim omil ekanligini takidlaylilar. Birinchi guruh olimlarining fikricha odam bolasining rivojlanishi tugma imkoniyatlarga bogliq bolib, rivojlanish esa usish va tabiiy tugma xususiyatlarning mikdoriy iz garishlaridan iborat ekan. Demak, bolaga ona adjida avlod-ajdodlaridan tugma utgan xususiyatlarga rivojlanadi, degan tushuncha kelib chikadi. Bu nuk;tai nazar namoyonlari tarbiyaning rolini cheklab rivojlanishning inkor etadilar. Bunday

ilmiy faraz fanda biologik yinalish deb atatadi. Bu Gtunalishning dastlabki namoyondalari kadimgi yunon olim va faylasuflari Aristotel, Platon, Sukrot va Demokratlarning pedagogik qarashlarida oz aksini topib, ular odamlar azaldan biri ikkinchisi ustidan xukmron bulishga. biri kambagal, biri boy bilib yashashga va bunda itoat etib, bu olloxning irodasi deb sabr-toqat qilishga da`vat etilgan. Taqdir. tole har kimning hayotdagi ornini belgilab bergan. Rizq-rizini, umrini ulchab bergan. Shu jumladan insonning kelajakda qanday inson bulishi ham ularning nasliy sifatlariga kop jihatdan boqlik, deb kursatganlar. Aytish joizki, xuddi shunga yaqin nuqtai-nazarni XVI asr falsafasida vujudga kelgan «preforizm» oqimi namoendatarining fikrlarida xam uchratish mumkin. Ular odam bolasiga ona pushtidan qanday sifatlar utgan bulsa, faqat shu sifatlargina shakllanadi deb ijtimoiy muhit va tarbiyaning rolini chegaralab quyishadi. Inson shaxsi va uning. xulq-atvorning rivojlanishiga naslning rolini yuksak basholagan yana bir oqim «bixeviorizm» bolib, u XX asr`ning boshlarida keng tarqaldi. Bu oqimning kozga koringan yirik namoyondalari Eduard Trondayk bixeviorizm ta`limotiga asoslanib, odamning xulq-atvori mexaniq stimullari organizmda bevosita tugdiradigan koplal qulinadigan mexaniq mashqlar bilan mustahkamlanadigan sof tashqi reaksiyalardan iboratdir, deydi. Uning fikricha, shaxsning barcha xususiyatlari. shu jumladan ong va aqliy qobiliyat ham nasldan naslga utadi, guyo odamning «kuzi, tishlari va barmoqlari kabi aqliy qobiliyati tabiatan berilgandir. Inson «genlar batareyasi» bolib, ular nasldan-naslga tugma utib boradi va shaxsning rivojlanishini ham, uning kelajagini ham shular belgilaydi, deydi. Amerikaning «progmatik» pelagogikasining atoqdi vakili D.Dyui va uning nazariyasining davomchisi A.Kombslar ham shaxs rivojlanishini biologik omil deb izohlaydilar. Ular rivojlanishni faqat miqdoriy ozgarishdan iborat deb kursatadilar. Odam nima bilan tugilgan bulsa, tarbiya jarayonida bu sifatlar va xususiyatlar osib boradi. Tarbiya tashqaridan kiritilgan narsa emas, odam bilan dunyoga kelgan xususiyat va qobiliyatni ozgartiradi» - deydi D.Dyui. Darxaqiqat, pedagogika fani odam bolasining shaxs sifatida rivojlanib, taraqqiy etib borishini uta murakkab va qarama-qarshi jarayon deb bilali. Uning shaxs sifatida shakllanishida nasl ham (biologik omil), ijtimoiy muhit ham (bola yashaydigan sharoit), tarbiya ham oz xoli va oz orni bilan muhim rol uynaydi. Bu har uchala omilning qaysi biri etakchi ekanligini pedagogika fani asrlar mobaynila avlod-ajdodlarimiz tuplagan tajribalarga suyangen holda ilmiy nuqtai nazardan isbotlab berishga harakat qiladi. Shaxs ma`lum ijimoiy tuzilgana maxsuli. Uning mohiyatini ijimoiy muosabatlarning tashkil etadi u yashayotgan jamiyatdagi konkret tarixiy sharoit belgilaydi, shaxsning hayotiy faoliyatida sodir boladigan ijtimoiy muhit unga ham ijobiy ham salbiy korsatishi mumkin. Zero, odam ota-bobolar tajribasini urganadi, shaxs sifatida rivojlanib boradi, urgangan tajribalarni takomillashtiradi. Natijada ularni oz faoliyatida qillaydilar.. Ana shu yashayotgan sharoit va mehnat qilayotgan sharoit unga bulayotgan tarbiyaviy ta`sir va faoliyat jarayonidagi aktivlik tufayli shaxsiy xususiyatlar vujudga keladi, Demak, odam shaxsining jamiyatdagi rivojlanishi tabiat, muhit va insoning ozi ortasidagi murakkab aloqa ta`siri ostida ruy beradi, inson ularga aktiv ta`sir etadi va shu yul bilan hayotini oz tabatini ozgartiradi. Pedagogik va psixologik oqimlar shaxsning rivojlanishida irsiyatning roliga katta ahamiyat berish bilan birga muhit va tarbiyaning roliga ham yuksak baho berishadi.

Zotan shaxsning kamolga etishida irsiyat va biologik omillarning rolini inkor etish aslo mumkin emas, lekin bolalarga ozgarmas xususiyatlarga utadi deb tushunmaslik ozgaruvchan xususiyatlar ham unutmazlik kerak. Tarixiy taraqqiyot jarayonid odamning anatomik belgilari. iz garishlari avloddan-avlodga mustashkamlanib borishi nasldan-naslga otishi mumkin. Ayni vaqtda, odam bolasiga xos xususiyatlar sham irsiyat bilan itadi, ammo bu xususiyatlarning rivojlanishi uchun ular insonlar orasida yashashi, aloqa qilishi muhim rol uynashini unutmazlik lozim. Agar bolada tugma layoqatlar bulsayu, lekin, uni ustirishga yordam beradigan ijtimoiy, oilaviy va tarbiya muhiti bulmas ekan inson bolib tugilishning xojati ham yuqdir. Madomiki shunday ekan, demak, bola oz layoqatiga mos sharoitlarda osib zarur faoliyat bilan shugullansa, layoqat erga korinib, rivojlanishi, aksincha, zarur sharoig bulmasa bor qobiliyat ham yuk bolib ketishi mumkin. Mana shunday nuqtai nazar inson layoqatining namoyon bulishi va koobiliyat sifatida rivojlanishi tula-tukis hayot sharoitiga bogliq ekanligini kursatadi. Odam bolasidagi krbiliyat kirtaklarining rivojlanishi. avvalo ijtimoiy muhitga bogliq ekan. Yana shu narsani ham aytib utish kerakki. sharoit qulay va noqulay bulishi ham mumkin. Butun jahonga ma`lum va mashxur Oрта Osiyoning buyuk allomalari onalaridan biri tabib, biri shoir, biri xandasa, biri muxandis, biri faylasuf bulib tugilmagan, balki, ularning yashab turgan davri, ijtimoiy muhiti qolaversa oila muhiti ularning mana shunday insonlar bolib etishishlarida asosiy turtki bolgan, ular yashab turgan shayotning ma`nosi, ideal va vokelik, axloqiy xaqiqat burch va borliq, axloqiy shayotda ob`ektivlik va sub`ektivlikning oz aro munosabati, bilish va qadr qimmat singari axloqiy sifatlarining uta shakllanganligi ham bu kabi insonlarni etishib chiqishida asosiy turtki biladi. Isha davrda insonparvarlik goyalari qadr-qimmati. insoniylik yangi va yuksak bosqichga kutarilgan edi. Shuning uchun ham Mirzo Bedil xaqli ravishda tarbiyada inson qadr-qimmatining buyukligi xaqida gapirib shunday deydi; - «Xazrati insonnnng xurmat-extiromga sazovor ekanligini tan olmagan har kim mal`undir». Darxaqiqat bunday insonlar qadriyatlarimiz darsi bulishi inom Buxoriy, Farobiy, Axmad Yassaviy, Yusuf Xos xojib, Sufi Olloyor, Abu Rayxon Beruniy, Abu ali ibn Sino, Umar Xayyom, Sa`diy Sxeroziy, Abduraxmon Jomiy, Alisher Navoiy, Zaxiriddin Muhammad Bobur. Mirzo Ulugbek, Mirzo Bedil, Axmad Donish va boshqa kopgina mutafakkirlarning ta`lim-tarbiya va ma`rifat xaqidagi goyalaridan keng foydalanish va ularning didaktik qarashlarini pedagogika fanining rivolanishida metodik asos qilib olish bugungi kun talabidagi yoshlarni tarbiyalashda muhim omil bolib hisoblanadi.

Individning sotsiumga kirishii murakkab jarayon hisoblanadi. Bir tomondan, individga hamjamiyatlar a`zosi sifatida faoliyat kirsatish imkonini beradigan muayyan qardiyatlar tizimini (normalar, namunalar, bilimlar, tasavvurlarni) izlashtirib olishni oz ichiga oladi. Ikkinchi tomandan, shaxsning oz ijtimoiy tajribasini orttirishi va ozini faol qaror toptirishini oz ichiga oladi. Ijtimoiylashuvning samaradorligini (odamning ijtimoiy jarayonlarga tula – tukis kushilganligini) bildiruvchi eng muhim kursatkichlar ijtimoiy faollik va harakatchanlikdir. Ijtimoiy faollik–shaxsning ijtimoiy jarayonlarda ongli ravishda qatnashishi, ularga ta`sir kirsatish imkoniyatining muvjudligidir. Totalitar tizim sharoitida ijtimoiy tizimning shar qanday joyida odam ijtimoiy jarayonlarga ta`sir kursata olmas, ularni ozgartirish yulida ijtimoiy faollik kursata olmas edi. Bu xol

odamning jamiyatdagi o'z o'rnini belgilab olishi jarayoni ko'pincha uning real istaklari va intellektual qobiliyatlariga bogliq bulmaslilikiga bogliq bulmaslilikiga olib borar edi. Binobarin, shaxsning sotsial roli uning ijtimoiy jarayonlar hamda ularni o'zgartirish imkoniyatlari xaqidagi tasavvurlariga adekvat emas edi. Individdning sotsiumga kirishishi iborat murakkab jarayon hisoblanadi. Bir tomondan, individdga hamjamiyatlar a'zosi sifatida faoliyat korsatish imkonini beradigan muayyan qadriyatlar tizimini (normalar, namunalar, bilimlar, tasavvurlarni) izlashtirib olishni o'z ichiga oladi. Ikkinchi tomondan, - shaxsning o'z ijtimoiy tajribasini orttirishi va o'zini faol qaror toptirishini o'z ichiga oladi. Ijtimoiylashuvining samaradorligini (odamning ijtimoiy jarayonlarga tula-tukis kushilganligini) bildiruvchi eng mushim kursatkichlar ijtimoiy faollik va sharakatchanlikdir. Ijtimoiy faollik-shaxsning ijtimoiy jarayonlarda ongli ravishda katnashishi, ularga ta'sir kirsatish imkoniyatining muvjudligidir.

Jamiyat hayoti markazlashtirilgan bir sharoitda shaxsning ijtimoiy harakatchanligi sham, ya'ni jamiyatdagi o'z mavkeini istaklari va qobiliyatlariga muvofik o'zgartirish imkoniyati juda kam edi. Odamning shayotdagi o'z o'rnini xaqidagi tasavvuri bilan real mavqei ortasida farq bilgan bir sharoitda ijtimoiy maqomni shaxsiy talablar, qobiliyatlar va qadriyat yunalishlariga muvofik o'z gartirish mumkin emas edi.

Mustahkamlash uchun savollar.

1. Pedagogikani fan sifatidagi xususiyatlarini kursatib bering.
2. Ijtimoiy pedagogikani funktsiyalarini aytib bering.
3. Ijtimoiy pedagogika terminiga tavsif bering.
4. Ijtimoiy pedagogikani funktsiyalarini sanab bering.

Adabiyotlar

1.Ozbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. T.1997 y. Ta'lim tizimida qonun. T.1997y.

2.I.A.Karimov. Ozbekiston buyuk kelajak sari. T.1999 y.

3.I.A.Karimov. Ozbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999y.

4A.Munavvarov. Pedagogika. T. 1996 y.

5.Maktab ta'limining ijtimoiy – pedagogik boshqaruvi. Sh.qurbonov.Shalq ta'limi 46-50bet. Shalq ta'limi.№1.98y.

6. Izbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.1992 y .

7. I.A.Karimov. Ozbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999 y.

8. I.A.Karimov. Ozbekiston buyuk kelajak sari. T.1998 y.

9. Umumta'lim maktablarida Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini irganish shaqida farmon. 2001 yil 4 yanvar.

10. I.Karimov.Barkamol avlod Ozbekiston tarakkietining poydevori. T.1997y.

11.I.Karimov.Bizdan ozod va obod Vatan qolsin. 11 jild. T.1996.

12. I.Karimov. Yangicha fikrlash va ishlash-davr talabi. T.1997.

1q.Ozbekiston Respublikasining Ta'lim tugrisida Konuni. T.1997.

14.Ozbekiston Respublikasining kadrlar tayyorlash milliy dasturi. T.1997.

- 15.J.Tulenov va boshkalar.Ma`naviy yuksalish sari. T.2000 y.
- 16 .Sh.Kurbonov va boshkalar.Barkamol avlod orzusi.T.2000 y.
- 17 4.Entoni Giddens. Sotsiologiya. T.2002y.
- 18.Guniar Skirbekk,Nils Gil`s. Falsafa tarixi. T.2002 y.
- 19.V.B.Mironov. Vek obrazovaniya. M.1990g.
- 20.B.Saymon. Obshestvo i obrazovanie. M.1992g.
- 21.www. pedagog. uz

Ma`ruza №5. Ozbek xalq pedagogikasi va islom ta`limotida ijtimoiy-pedagogik g'oyalar

Reja:

- 1.Ozbek xalq pedagogikasida ta`lim-tarbiya masalasining ijtimoiy xarakteri
- 2.Ozbek etnografiyasida mukammal inson modeli.
- 3.Islom – monoteistik din. Hadislarda ijtimoiy-pedagogik fikrlarning yoritilishi

Tayanch tushunchalar: Ozbek xalq pedagogikasi, ta`lim-tarbiya masalasi, mukammal inson modeli, pedagogika fani

Pedagogika fani tarixi qadimgi davrlariga borib taqaladi. Kop ming asrlar mobaynida pedagogika falsafaning ichida rivojlandi. qadimgi zamonlardan buyon olamda insonning irni va roli, shaxsning axloqiy shakllanishida madaniyat va dinning ashmiyati barkamol shaxs rivojlanishi masalalari va shu kabilar. Sharq uygonish davri (9 –11asrlar) qomusiy olimlari Abu Nasr al Farobiy (87q –10q7) shunday ijtimoiy pedagogik goyalarni aytib itganlarki, bolani ayni gidaklik chogidanoq tarbiyalay boshlashning zarurati, shuningdek, bolaning tarbiyasiga tabiat atrof mushitningtasiri va boshqa fikrlar kabidir. 15 –16 asrlarda Markaziy Osiyoda tabiatshunos-faylasuflari, tarixchi, shoir va rassom-musavvirlari iz ijodlarida ijtimoiy fanlarga aloshida etibor bilan qarab, tabiat sirlarini organishga intilganlar. Bular qatorida Nuriddin Abduraxmon Jomiy (1414 –1492), Jaloliddin Davoniy(1427 –1502), Alisher Navoiy (1441 –1501), Xusayn Boiz Koshifiy (1440 –1505) oz asarlarida inson aqli tafakkuri, uning qobilyati, insonning alohida axloqiy xislatlari, insoniylik goyalari, bolalar tarbiyasida umuminsoniy qadriyat hisoblanadi. Shu jumladan, ozbek tilini asoschisi buyuk alloma, musiqachi, davlat arbobi, Alisher Navoiyning ijtimoiy pedagogik goyalari, yuksak darajada insonparvarligi bilan ajralib turadi. U insonni butun koinotda, bu olamda eng oliy mavjudod deb shisoblagan. Bolani esa oilaga quvonch ham baxt keltiruvchi muqaddas inom sifatida uyni yoritib yuboradi deb hisoblaydi. Inson oz farzandigina emas, balki kelajak avlod bilgan barcha bolalarni sevmogi shart deb yozadi shoir. Ijtimoiy pedagogikaga oid fikrlarni bizning olim va allomalarimiz, marifatparvarlarimiz, jadidchilik sharakati etakchilari, 20 asr boshlarida yashab, ijod qilgan allomalar Maxmudxiya Bexbudiy (1874 –1919), Munavvar qori Abdurashidov (1878 –19q1), Abdulla Avloniy (1878 – 19q4), Abduqodir Shakuriy (1875 –1943), X.X.Niyoziy (18q9 –1929) va boshqalarning asarlarida ham koplalab keltirish mumkin. Ijtimoiy pedagogikaning fan sifatida vujudga kelishi 20 asr 20-q0 yillari aloshida irin titadi. Bu davrda A.Avloniy, A.Shakuriy, M.+ori Abdurashidov, X.X.Niyoziy, V.F.Lubensov, N.P.Arxxongeliskiy, O,Sharofiddinov kabi pedagoglarning faoliyati mushim ashmiyatga molik. Ular avvalo ijtimoiy izdan chiqib ketayotgan bolalarga yordam korsatish, Yani bu allomalar ijtimoiy pedagoglar bilib, ular tashqil etgan maktablar shuningdek, boshqa pedagoglar tajribalariga tayanganlar. A.Avloniy nomidagi X.G.Chernishevskiy nomodagi bolalar tajriba maktablari va boshqa muassasalar ijtimoiy pedagogikaning amaliy manbai bolib hisoblanadilar. Biroq Ozbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivoji amalga oshmadi. Bunda avvalgi yangi ittifoq sovet pedagogikasi va osha davr pedagogikasi irtasida ajralish yuzaga keldi. Uzoq yillar mobaynida Ozbek

marifatparvarlari-pedagoglari tomonidan toplangan barcha bilimlar inkor etilgandi. Pedagogikada shunday shior tarqalagandi “Olam ziravonlikdir, biz uni ildizi bilan qiporamiz”.

Marksist pedagoglar tomonidan, shu vaqtgacha bilgan pedagogika sohasidagi oktyabr tintarilishigacha bilgan asarlarni unitish talab etildi. 30 yillar oxirida sotsializm galaba qilganligi e`lon qilindi. Shu vaqtdan boshlab ijtimoiy muammolar xaqida sukut saqlash sharti mustashkamlandi. Bu muammolar alohida engil hal etiladigan, “esqilik sarqiti”deb basholandi. Bu esa iz irdida ijtimoiy pedagogikani fan sifatida rivojlanishiga yol bermadi. 1991-yil Ozbekiston Respublikasi e`lon qilinishi bilan pedagogikaning kipgina soshalarini, shu jumladan ijtimoiy pedagogikani sham rivojlantirish vazifasi qiyildi. 1997-yil “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”, “Ta`lim tigrisida qonun” 1997yil) qabul qilinishi bilan manabiy-axloqiy tarbiyaning samarali yillarini topish, manaviy madaniyatni rivojlantirish, shaxsni fuqoro sifatida, erkin tafakkurli shaxsni shakllantirishning eng samarali yo`llarini yaratish maqsadida pedagogik fan oldiga ta`lim tizimini demokratlashtirish va insonparvarlashtirish kabi vazifalari qiyildi. Respublikamizda ijtimoiy pedagogikaning ilmiy va amaliy soshasi endigina shakllanmoqda. Mazkur sohada ilmiy-tadqiqot ishlari shunchalik dolzarbki, bu fan biyicha mamlakatimizda: “Ma`naviyat va marifat markazi”, “Oila” markazi, nodavlat xukumatga qarashli bilmagan xayriya jamgarmasi “Soglom avlod uchun” Izbekiston Respublikasi Shalq ta`limi qoshidagi TDPU (mavkura) goyaviy-siyosiy kafedralar va boshqalar Respublikamizning har bir navbatdagi yilni ijtimoiy muammolardan biriga bagishlashi anana tusiga kirgan. Masalan: 2001 yil–“Onalar va bolalar” yili deb e`lon qilingandi. Shu munosabati bilan “Ismir va soglom turmush tarzi” deb nomlangan Respublika metogik seminari utkazilib, maktablarda “Soglom avlod tarzi” predmeti kiritilib, soglom turmush tarzini shakillantiruvchi ijtimoiy muammolar masalalari korib chiqildi.

Ozbekistonda keyingi vaqtlarda bir katta muammoga butun bir yilni baghslash an`anaga aylandi. Masalan; 1998 “oila yili”, 1999 “Ayollar yili”, 2000 “Soglom avlod yili”, 2001 “onalar va bolalar yili”m, 2002 “qariyalar yili”, 2003 “Obod va soglom mahalla”, 2004 Mexr va Muruvat yili deb belgilab, ijtimoiy pedagogik muammoni amaliyotda shal etish yo`llari izlanmoqda. Bugungu kunda koplal empirik nazariy bilimlar tiplangan. Ularni tila anglamoq va tizimlashtirishni talab etadi. Ozbekistonda ijtimoiy pedagogikani kelgusi rivojlanishi etarli darajada emas. Itmish allomalarimiz, olim-pedagoglarimiz asarlarni yangi nuqtai nazardan turib urganish, chet el tajribalarini izlashtirib, Respublikamizga moslashtirilgan holda maqsadga muvofiq qollash lozim. Chet el ijtimoiy pedagogikasi esa kop yillardan buyon rivojlanib kelmoqda, hozirgi vaqtda bu sohada juda kop ilmiy saloxiyatli bilimlar jamlangan. Shu sababali ham Ozbekistonda ijtimoiy pedagogikaning vujudga kelishi va rivojlanishida boshqa mamlakatlarning tajribalari mushim ahamiyat kasb etadi. Bu sohadagi pivojlanish jarayonida vujudga kelgan muammolarni tashlili, ilmiy bilimlar va chet eldagi amaliy faoliyatni irganishning irni beqiyos.

Fuqarolar oz konstitustiyaviy xuquqlariga, konkret tabiiy, iqtisodiy, ijtimoiy–tarixiy, milliy ma`naviy–madaniy sharoitlarga asosl原因an axloq normalariga tula rioya etgan holdagina rivojlana oladi. Ijtimoiy ta`lim va tarbiya tizimidan utgan har bir odam–shaxs sifatida shakllanadi.

Ijtimoiy vazifalarni bajarish layokatiga ega bilgan, o'zining qiziqishi, qobiliyatini ijodiy namoish eta oladigan, jamiyatning boshqa a'zolari bilan mustaqil munosabatga kirisha oladigan odam shaxs sifatida ijtimoiy mavkega erishadi.

Prezidentimiz Islom Karimov «Milliy istiqlol goyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar» kitobining kirish qismida ta'kidlaganidek, milliy davlatchilikka doimo xavf bilgan, bor va biladi. Bu xavf-xatarini bartaraf etish uchun ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni yangi bosqichga kutarish, milliy istiklol goyasini joriy etish masalasida ijtimoiy pedagogik yondashuvdan keng foydalanish: differentsiastiyalashgan psixologik-pedagogik dastirni, yangi darslik va qillanmalarni yaratish zarur. Jamiyat dunyo hamjamiyatining dinamik o'zgarishi munosabati bilan o'qitish, tarbiyalash, targ'ibot va tashviqot ishlarini uzviy ravishda qo'shish, ya'ni ma'naviy-mafkuraviy, ma'rifiy faoliyatini pedagogika bilan birga olib borish uchun zarur sharoit yaratish lozim. Bu ijtimoiy pedagogika sohasidagi yangi ijtimoiy buyurtma bilib, tadqiqot ishlarini yulga kuyishda xaqiqiy jushqinlik kasb etadi. Ijtimoiy pedagogika pedagogika soshasining pedagog faoliyati bilan bogliqdir. Shuning uchun ijtimoiy pedagoglar pedagogika universitetlarida o'qib chiqadilar. Ijtimoiy pedagog pedagoglik soshasida asosiy bogliqliklaridan biri-sosha ob'ekti bolalardir. Ijtimoiy pedagog faoliyatining markazida esa normal ijtimoiy faoliyatdan chetlashgan-bolalarni jamiyatdagi tengdoshlari qatoriga kaytarish shisoblanadi. Ijtimoiy pedagogika fanining ob'ekti ijtimoiylashtirishga maqsad bilgan bolalar, ularga aqliy, pedagogik psixologik, sotsial axloqiy normalardan chetlashgan ijtimoiy tarbiya ola olmagan va jismoniy, aqliy, psixik tomondan biz ilishga yul kuyiladigan bolalar ular shammasi jamiyatining aloshida yordamiga maqsaddir. Ijtimoiy pedagog -faqat o'qituvchi emas, bola qanday ukiyotganini va rivojlanayotganini tushunadigan va xis etadigan shaxsdir. U bola hayotini, kechinmalarini xuddi o'zini kidagidek tushunadigan va uning ma'naviy, madaniy, axloqiy rivojlanishida yullanmalar bera oladigan mutaxassis bulmogi kerak. shuning uchun xaqikiy pedagog fakat iz fanini bilibgina qolmay, ayni vaqtda bolalar va kattalar bilan ijodiy muloqot qila oladigan, o'z ustida ishlaydigan inson bulishi mushim ashamiyatga ega.

Shaxs tarbiyasi va rivojlanishi pedagogika fanining muhim muammosi hisoblanadi. Usib va rivojlanib boruvchi inson tarbiya ob'ekti hisoblanadi. Insonning rivojlanishi butun hayoti davomida davom etadi. Bunda u turli izgarishlarni jismoniy, ruhiy, miqdor va sifat izgarishlarni o'z boshidan kechiradi. Insonda biladigan jismoniy o'zgarishlarga-biyinning usishi, vaznining ogirlashib borishi, suyak va mi'shak tizimlarining ichki a'zolari va asab tizimining izgarib borishi kiradi. Ruhiy o'zgarishlari esa uning aqliy rivojiga aloqador boladi va insonda ruhiy sifatlarning shakllanib borishi, unda hayot uchun zarur bilgan sotsial sifatlarni tarkib topishi hisoblanadi. Odam bolasining rivojlanishi-bu muhim jarayon hisoblanadi. Shaxsning kamol topishida va uning xulqiga ijtimoiy va biologik omillarning ta'sir kuchi hamisha bir xil bilavermaydi. Shaxsning fazilatlarini tigrini aniqlash va bexato baholash uchun uni turli munosabatlar doirasida, turli vaziyatlarda kuzatib kirish lozim. Pedagogikada "shaxs" tushunchasi "inson" tushunchasidan farqli ilaroq, u insonning ijtimoiy xususiyatlarini anglatadi. Yangi jamiyat boshqa odamlar bilan muomalada bilishi,

munosabat irnatish natijasida shakllanib boradigan sifatlarni bildiradi. Inson rushiy xususiyatlarini rivojlanishi (aql, iroda, diqqat, harakat va hokazo), hayotda o'z irnini topa olishi, uning Vatan, shalqningt ravnaqi yilida ogishsmay, e'tiqod bilan xizmat ilish, imonli bilishi, insonni shaxs darajasiga kitaradi. Bunday sifatlarning riyobga chiqishi tarbiyaga bogliq biladi. Fan faoliyatini bir soshasi u yangi ob'ektiv bilim va kinikmalarni yaratadi. Inson rivojlanishi juda kiyin protsess. Rivojlanishi shar qanday tirik organizmga shu jumladan insonga sham xosdir. Rivojlanish tashki va ichki faktorlar ta'siri ostida biladi. Tashki faktorlarga: Insoni urab turgan tabbiy va ijtimoiy mushit kiradi. Bolalarda ma'lum shaxsiy jishatlarni shakllashtirishga qaratilgan maqsadli yunaltirilgan faoliyat kiradi. Ichki faktorlar: biologik faktorlar kiradi. Inson rivojlanishga tasir qiladigan faktorlar boshqariladigan va boshqarilmaydigan biladi. Bolaning rivojlanishi protsessida turli faoliyatlarga duch keladi: uyin ukish, mexnat, sport va boshqalar, turli kishilar bilan mulokotda biladi ota-onasi, aka ukasi, karindoshlari dustlari va boshqalar bilan. Turli faoliyatlarda turli insonlar bilan mulokotga kirishish natijasida turli ijtimoiy kinikmalar xosil bula boshlaydi. Bolaning normal rivojlanishi uchun muloqotning ahamiyati juda kattadir. Bolaga global, ekologik faktorlar: suv, xavo ifloslanishi hozirgi kunga kelib kur, saqov ya'ni nuqsonli bolalarning Kopayishi kozatilmoqda Ekologik faktorlar natijasida tayanch apparat bozilishini, shizofreniya qon kasalliklari kabi kasalliklarga olib kelmoqda. Lekin bolani ijtimoiylashtirishda protssesida bularni hammasini hisobga olish kerak ijtimoiyy faktorlarga: Mikro faktorlar makro faktorlar, mezo faktorlar kiradi. Bolaning rivojlanishida sotsiumning ahamiyati juda kattadir. Bolaga eng yaqin bilgan sotsiumlar bular-oila turli xil guruhlar turli xil tugaraklardir. Bola bir sotsiumdan ikkinchisiga utib yurishi mumkin. U faqatgina bu sotsiumdan oziga mos keladigan qulay sharoitni qidiradi va shu qidirish natijasida oziga ijtimoiy malaka etishtirib boradi, bu orttirgan malaka salbiy yoki ijobiy bulishi mumkin. Bolaning sotsiumda rivojlanishiga ijtimoiy makom shaxsining ta'siri juda katta biladi. Ijtimoiy makom tugma, orttirilgan biladi. Tarbiya tarixiy vujudga kelgan ijtimoiy xodisa bilib, keyin xulqni boshqarish va belgilash bir-birini talab etadigan va belgilaydigan tarkibiy qismlar-axloqiy ong axloqiy faoliyat va axloqiy munosabatlarning murakkab yigindisidir. Tarbiya-shaxsni maqsadga muvofiq; takomillashtirish uchun uyushtirilgan pedagogik jarayon bolib, tarbiyalanuvchilarning shaxsiga muntazam va sistemali ta'sir etish imkoniyatini beradi. Tarbiya kishilik jamiyatning paydo bulishi bilan vujudga keldi, taraqqiy etdi, jamiyatning ozgarishi bilan tarbiya sham ozgarib bordi. A. Avloniy tarbiya xaqida gapirar ekan shunday degan edi: tarbiya bizlar uchun, yo hayot, yo momot, yo najot, yo halokat, yo sadokat, yo falokat masalasidir. Rasuli akrom Nabiyi muxtaram salloloxu alayxu vasallam afandimiz: «Insonlarning karami dinidadir, muruvvati aqlidandir, nasabi axloqdandir, -demishlar». Ma'lumki, inson butun umri mobaynida ozgarib, rivojlanib boradi. Lekin bolalik, usmirlik va uspirinlik davridagi usish nixoyatda kuchish kechadi. Bola mana shu yllar mobaynida sham jismoniy sham ruxiy jishatdan usishi va ozgarishi tufayli shaxs sifatida kamolga etadi, bunda ular xarakteriga singdirilayotgan tarbiya maqsadga muvofiq ta'sir etishi natijasida bola jamiyat a'zosi sifatida kamol topib murakkab ijtimoiy munosabatlar jarayonida jamiyatda uziga munosib irin egallaydi. Shuning uchun ham L. I. Bojovich odam shaxs bulishi uchun u psixik jihatdan rivojlanishi, ozini

bir butun inson deb xis qilmogi oz xususiyat va sifatleri bilan boshqalardan farq qilmogi kerak degan edi. Har bir odam shaxs sifatida turlicha namoyon boladi. Bir odam boshqasidan oz ini mijozi fe`l- atvori, qobiliyati, aqliy rivojlashga darajasi, ehtiyoj va kirsatishlari bilan farq, qiladi. Bular odamning shaxsiy, ruxiy xususiyatlari bolib, ana shu xususiyatlarining rivojlanishi talim-tarbiya chuqqisiga erishtandan sung, inson shaxs sifatida ozini namoyon qila olishi mumkin. Ayni vaqtda odam atrof muhitda run berayotgan voqea va xodisalarga nisbatan oz nuqtai nazarga ham ega bulmogi kerak. Bu ham shaxsni birini ikkinchisidan farqlantiradigan belgilardir. Shaxs ijtimoiy munosabatlarda sham namoyon boladi. Aniqrogi har bir xodamning mexnatga kishilarga, jamiyatga nisbatan munosabati ham turlicha ifodalanadi. Shaxsning axloqiy va faollik darajasiga xos sifatleri ham uni boshqlardan ajratib turadi. Shaxs xaqida gapirilganda tabiiy xolatda shunday savol tugiladi. Har qanday odam shaxs bula oladimi Shaxs bulishi uchun nimalar qilish kerak. Bu savolga shunday javob berish mumkin. Insonning Sotsial mavjudod sifatida shaxsga aylanishi uchun eng avvalo, ijtimoiy shayot tartiblari va yaxshi tarbiya kerak biladi. Ana shunday omillar ta`siri ostida inson rivojlanadi va shaxsga aylanadi. Pedagogika sohasida tadqiqot olib boruvchi olimlarning kop yillik izlanish natijalari asosida insonning rivojlanishiga quyidagicha ta`rif berishadi: Oddiydan murakkabga, kuyidan yuqoriga, eski sifatlerden yaxshi xolatga utish, yangilanish yangining paydo bulishi va eskining ulib borishi, miqdor iz garishning sifat iz garishga olib keluvchi murakkab sharakat jarayoni deb qaraydilar. Zero, hayot konunlarining kirsatishicha ham rivojlanishning asosiy manbai qarama-qarshiliklar ortasidagi kurashdan iboratdir. Insonning munosabatlar doirasiga nafaqat oz ga kishilar bilan aloqasi, balki tabiatga, jamiyatga , hayotga, mexnatta bilgan munosabatlari ham kiradi. Mana shunday munosabatlar asnosida inson oz ining qobiliyatlarini, aqlini, farosatini namoyon qila boshlaydi. Bu bilan u oz xaqidagi Vataniga, umuman butun borliqdagi munosabatini ifodalaydi. Tabiiyki, bu fazilatlar fakat tarbiyaning maxsuli bolib hisoblanadi. Shuning uchun ham inson rivojlanishini unga singdirilgan tarbiyaning natijasi deb qarash mumkin. Shaxsini rivojlantirish vazifasini togri hal qilish uchun avvalo uning shalkiga ta`sir etuvchi omillarning tabiatini, shaxsning shaxsiy xususiyatini yaxshi urganmoq lozim. Buninguchun turli munosabatlar doirasiga kuyib kozatish darkor. Ana shundagina shaxsning ijtimoiy xulqi ma`naviy qiyofasi, insoniy fazilatlar ruyobga chiqadi. «har bir inson, degan edi Farobiy; oz tabiati bilan shunday toz ilganki. u yashash va yuksak etuklikka erishmoq, uchun kop narsalarga maqsad biladi, u bir ozi bunday narsalarni qulga kirita olmaydi va ularga ega bulish uchun insonlar jamoasiga ehtiyoj tugiladi. Xu sababli odam yashash uchun zarur bilgan narsalarni bir-birlariga etkazib beruvchi va oz aro yordamlashuvchi Kip insonlarning birlashuvi orkaligina iz tabiati biyicha intilgan etuklikka erishuv mumkin. Tarbiyachining bolaga singdirishi lozim bilgan tarbiya samarali ta`sir etishi uchun uning usish va rivojlanish qonuniyatlarini yaxshi bilish, shaxsiy xususiyatlarini shisobga olishi mushim shartlardan biridir. Bolalarga shaxsiy farkni ularning ruxiy xolatining turlicha namoyon bulishini, xulki va qarashlaridagi farkni kaysi omil belgilaydi degan tabiiy savol tutiladi. Demak, inson rivojlanishda biologik omilmi, ijtimoiy omilmi yoki tarbiya omilimi kaysi, biri etakchi rol uynaydi degan savolga javob berish lozimday kirinadi. Bu; savolga turli tarixiy lavrlarda turlicha yondoshib, javoblar berilgan. hozirgi kunda ham bu masalaga

turli nuqtai nazarlar bildirilmoqda. Ochikrogi, fanda odamning shaxs sifatida rivojlanishiga biologik va Sotsial omillarning ta'siri irtasidagi munosabatni belgilash borasiga munozara kop asrlardan beri davom etib kelmokda. Kop asrlik mazkur munozara zahirila ikki bir-biriga karama qarshi nuqtai nazar vujudga kelgan. Ulardan biri odam bolasining shaxs sifatida rivojlanishida tabiiy-biologik omillar hal qiluvchi rol uynaydi desa, ikkinchi toifa olimlar esa ijtimoiy voqealar tarbiyaning mushim omil ekanligini takidlaylilar. Birinchi guruh olimlarining fikricha odam bolasining rivojlanishi tugma imkoniyatlarga bogliq bolib, rivojlanish esa usish va tabiiy tugma xususiyatlarning mikdoriy ozgarishlaridan iborat ekan. Demak, bolaga ona adjida avlod-ajdodlaridan tugma utgan xususiyatlarga rivojlanadi, degan tushuncha kelib chikadi. Bu nuqtai nazar namoyonlari tarbiyaning rolini cheklab rivojlanishning inkor etadilar. Bunday ilmiy faraz fanda biologik yinalish deb atatadi. Bu Gtunalishning dastlabki namoyondalari kadimgi yunon olim va faylasuflari Aristotsl, Platon, Sukrot va Demokratlarning pedagogik qarashlarida iz aksini topib. ular odamlar azaldan biri ikkinchisi ustidan xukmron bulishga. biri kambakal, biri boy bilib yashashga va bunda itoat etib. bu olloxning irodasi deb sabr-toqat qilishga da'vat etilgan. Taqdir. tole shar kimning hayotdagi irnini belgilab bergan.

Mustahkamlash uchun savollar.

1. Pedagogikani fan sifatidagi xususiyatlarini kursatib bering.
2. Ijtimoiy pedagogikani funktsiyalarini aytib bering.
- q. Ijtimoiy pedagogika terminiga tavsif bering.
4. Ijtimoiy pedagogikani funktsiyalarini sanab bering.

Adabiyotlar

1.Ozbekiston Respublikasi Kadrlar tayaylash milliy dasturi. T.1997 y. Ta'lim tigrisida Qonun. T.1997y.

2I.A.Karimov. Izbekiston buyuk kelajak sari. T.1999 y.

qI.A.Karimov. Izbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999y.

4A.Munavvarov. Pedagogika. T. 1996 y.

5Maktab ta'limining ijtimoiy – pedagogik boshqaruvi. Sh.qurbonov.Shalq ta'limi 46-50bet. Shalq ta'limi.№1.98y.

6. Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.1992 y .

7. I.A.Karimov. Ozbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999 y.

8. I.A.Karimov. Ozbekiston buyuk kelajak sari. T.1998 y.

9. Umumta'lim maktablarida Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini irganish shaqida farmon. 2001 yil 4 yanvar.

10. I.Karimov.Barkamol avlod Izbekiston tarakkietining poydevori. T.1997y.

11.I.Karimov.Bizdan ozod va obod Vatan kolsin. 11 jild. T.1996.

12. I.Karimov. Yangicha fikrlash va ishlash-davr talabi. T.1997.

1q.Ozbekiston Respublikasining Ta'lim tugrisida Konuni. T.1997.

14.Ozbekiston Respublikasining kadrlar tayaylash milliy dasturi. T.1997.

15.J.Tulenov va boshqalar.Ma'naviy yuksalish sari. T.2000 y.

16 .Sh.Kurbonov va boshkalar.Barkamol avlod orzusi.T.2000 y.

17 4.Entoni Giddens. Sotsiologiya. T.2002y.

- 18.Guniar Skirbekk,Nils Gil`s. Falsafa tarixi. T.2002 y.
- 19.V.B.Mironov. Vek obrazovaniya. M.1990g.
- 20.B.Saymon. Obshestvo i obrazovanie. M.1992g.
- 21.www.pedagog.uz

Ma`ruza №6. Ijtimoiy pedagogika fan va amaliy faoliyat sohasi sifatida. Ijtimoiylashuv – ijtimoiy-pedagogik jarayon

Reja:

1. Ijtimoiy pedagogikaning tadqiqot ob`ekti va ijtimoiy pedagogika rivojlanishi tarixidan.
2. Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ish
3. Ijtimoiylashuv – ijtimoiy-pedagogik jarayon

Tayanch tushunchalar: ijtimoiy pedagogika, tadqiqot ob`ekti va predmeti, ijtimoiylashuv, ijtimoiy pedagogik jarayon, shaxsga ta`sir etadigan omillar

Ijtimoiy pedagogika predmeti sa`natdan shaxsga ta`sir etadigan goyaviy – emostional vositalar kompleksidan keng foydalanish bilan farq qilib turadi. Ijtimoiy pedagogika Ozbekistonda ham, dunyodagi boshqa mamlakatlarda ham oz ok va chukur an`analarga ega. Shunga karamay sovet davrida ijtimoiy pedagogika yutuqlari e`tiborga olinmadi. Bunday muammolarni shaxsga, shamkorlik an`analariga, raxm–shavqatga, milliy an`analarga befarq bulish xolatlari bilan izoxlash mumkin. Bu ijtimoiy tarbiya soshasi mutaxassislari oldida turgan vazifalarni murakka`lashtirib yuboradi. Shuning uchun ham ijtimoiy pedagogikani rivojlantirish va mazkur yunalishda mutaxassislari tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi. Mana shuning uchun ham ijtimoiy pedagogika yangi soha sifatida faqat ijtimoiy– pedagogik mutaxassislari davlat va jamoat organlari boshqarmalarinigina emas, balki mutaxassislari tayyorlaydigan tizimni, shuningdek ijtimoiy– pedagogik faoliyatining ilmiy–tadqiqot bazasinni ham oz ichiga oladi. Ijtimoiy pedagogika yakin kelajakda oqituvchi yoki tibbiy xodim singari ommaviy kasbga aylanadi, chunki ayrim olamning ijtimoiy kasalligini oldini olish va ma`naviy –axloqiy ogishini davolash «ijtimoiy epidemiya»ga qarshi kurashga nisbatan ancha osondir.

Ijtimoiy pedagogikani fan sifatidagi xususiyatlarini anglash uchun uning tadqiqot ob`ekti xususiyatlarini irganmok lozim. Shu sabab fanda tadqiqot obe`kti va predmeti tushunchasi mavjud. Ijtimoiy pedagogikaning tadqiqot ob`ekti za predmetini tahlil qilishdan avval ijtimoiy pedagogika terminining oziga ahamiyat bermok kerak. Bu termin ijtimoy va pedagogika sozlaridan tashkil topib ularni ma`nosini ozida jamlayadi. Bu birlik fanda differentsatsiya va integratsiya xodisalari bilan birgalikda namoyon biladi. Yangi bilimlarni osishi ilmiy fikrlarni real hayotga tatbiq etilishi, yangi mualimmlarni yuzaga kelishi jamiyatni ilmga ehtiyojini yuzaga keltirish darajasi fanning differentsnatsiyasi va maxsuslashtirish tendentsiyasi kozatiladi. Chunonchi asosiy fan mustaqil rivojlanuvchi xususiy tarmoqlarga ajratiladi. Shuningdek, bir qator muammolarni hal qilishda tuplam nuqtai nazardan bir ob`ektni urganuvchi mustaqil fan birligini ozida namoyon qiluvchi integratsiya xodisa kozatiladi. Masalan: pedagogikani boshqa fanlar bilan alokasida tadqiqotning mustaqil ob`ektlari alohida kozatiladi: falsafa bilan birgalikda ta`lim falsafa psixologiya bilan oz aro munosabatda psixolo-pedagogika, siyosatshunoslik bilan birlikda. Bunday misollarni Koplab keltirish mumkin. Pedagogikada keyingi vaqtda differentsiya xodisasi etarli darajada kuchaydi. Pedagogikaning mustaqil fan sifatidagi tarmoqlari maktabgacha

pedagogika, maxsus pedagogika, professional pedagogika rivojlanib, takomillashib bormoqda. Ijtimoiy pedagogika shular jumlasidandir.

Ijtimoiy pedagogikaning tadqiqot ob'ekti pedagogika urganadigan jarayon va voqelik bolib, u masalani muayyan, oziga xos aspektda kuradi. Uning oziga xosligi esa «ijtimoiy» degan sizda ifodalangan. Ijtimoiy pedagogikaning ob'ekti insonning ijtimoiylashuv jarayonidir. Xalqning boy merosi, pedagogikasidan, fan, madaniyat, jamiyat yutuqlaridan foydalanib, ijtimoiy pedagogika oz nazariyasini, metodi va texnologiyasini ishlab chiqadi. Ijtimoiy pedagogiki davlat va jamiyat institutlarining ma'naviy ma'rifiy markazlari faoliyati sohasidir, bu erda yangi qadriyatlar san'ati shakllantiruvchi va birlashtirib turuvchi faoliyat jamlanadi. «Ijtimoiy» tushunchasida odamlarning birga yashashi bilan bogliq jarayonlar ifodalangan, ammo ularning muloqati va oz aro aloqalari turli shakllarda boladi. Demak, pedagogika osib kelayotgan avlod tarbiyasi va ta'limi togrisidagi fan bolib, ijtimoiy pedagogika esa jamiyat a'zosini tarbiyalash va unga ta'lim berish tigrisidagi fandir.

Ijtimoiy pedagogika jarayon va xodsalarni ma'lum spetsifik aspektda organadi. Pedagogik bilimlarning bu yangi tarmogi spetsifikasi «ijtimoiy» sozida namoyon boladi. «umuminsoniy tushuncha insonlar hayotiy faoliyati, ularning ozaro muloqat» formalari bilgan narsa-xodisalarpi ozida jamlaydi. Shunday qilib, pedagogika yosh osib kelayotgan avlodni tarbiyalovchi va ta'lim beruvchi fan asoslari ijtimoiy pedagogika ta'lim-tarbiya jarayonida bolaning jamiyat hayotiga kiritishni ta'minlaydigan aspektni tadqiq etadi. Insonni atrofdagi muhit bilan ozaro aloqasiga ta'siri asosida rivojlanishini uning ijtimoynilashish jarayoni deb ta'kidlash mumkin. Zero, ijtimoiy norma -madaniyat qadr-qimmatlar egallashi lozim shuningdek bu jamiyatda insonni oz qobiliyatlarini realizatsiya qilinish, nazorat qilish ijtimoiy ijtimoiy tajribani egallash (bilimlar kadr-qimmat xulk-atvor qoidolari jarayoni ijtimoiy xodisa deb nomlanadn. Bolani ijtimoiylashtirish murakkab va davomli xodisadir. Bir tomondan shar qanday jamiyat ozining rivojlanish etapida ma'lum ijtimoiy, ma'naviy kadr- qimmat, iz ini titishi, axloqiy qonun-qoidalar, normalar ishlab chiqadi. Jamiyat bir avlod shu jamiyatdagi konun-qoidalarini egallab uning teng xuquqli a'zosi sifatida yashab, faoliyat kirsatishni kozda tutadi. Buning uchun jamiyat ta'lim-tarbiya normasi orqali shaxsga ta'sir kursatadi Ikkinchi tomondan, atrofdagi olamda sodir etilayotgan turli xodisalar uning shakllanishga ta'sirini kursatmay qolmaydi. Jamiyat ozaro munosabatda bilgan izaro sharakatlanadigan xilma-xil ijtimoiyi institutlarni izida namoyon qiladi. Shular orqali bola tomonidan ijtimoiy normalarni egallash jarayoni amalga oshadi. Bulardan ba'zilar bolani rivojlanishi va ijtimoiy shakllanishiga ta'sir kursatadi, boshqalari esa uning shaxsiy sifatlarini shakllanishiga ijobiy ta'sir kursatadi. Bunday ijtimoiy institutlar qatoriga oila, ta'lim, madaniyat va din kiradi.

Oz qobiliyatini inson tomonidan jamiyatda koplav kuydagi jarayonlarda amalga oshadi;

A) Insonni jamiyat bilan stixiyali izaro munosabatda va uning shayotiy jabshalariga stixiyali ta'lim jarayonida.

B) Insonlarni u yoki bu kategoriyasiga davlat tomonidan pedagogika nimani urgatadiq Ijtimoiy pedagogika insonlarning butun

egalayotganayotgan davom etayotgan amalga oshiradigan ijtimoiy tarbiyani tadqiqat ta'sir kirsatish jarayonida.

V) Inson rivojlanishi, uni tarbiyalash uchun qulay shart—sharoitlar yaratish.

G) Inson o'zini tarbiyalashi va rivojlantirish jarayonida.

Shunday qilib, rivojlanish insonni shakllanish jarayoni, ijtimoiylashtirish-konkret ijtimoiy sharoitlar asosida rivojlantirishdir.

Inson tarbiyasi asosan oilada amalga oshiriladi. Bu xolatda biz oilaviy pedagogika ob'ekti bilgan oilaviy xususiy tarbiyalarida muloxoza yuritamiz.

Tarbiyalash diniy idoralar orkali amalga oshadi. Bunda konfessional tarbiyaga duch kelamiz. Tarbiyalash davlat va jamiyat tomonidan shu maqsadida tashqilotlar orqali yuzaga keladi. Bu ijtimoiy pedagogika tadqiqot ob'ekti bilgan ijtimoiy tarbiyalash jarayoni xususida fikrlaymiz. Ijtimoiy tarbiyalash siyosatshunoslik, ijtimoiy: jarayonining tarkibiy qismi hisoblanadi. Ijtimoiy pedagogika matnda uni ijtimoiylashtirish bilan borish oldida urganadi ya'ni, planeta, mamlakat maktablardagi inson tarbiyasiga ijtimoiy omillar ta'sir etish ishlab chiqarish tarbiyasida oila, ommaviy axborot vositalari, atrofda odamlar bilan mulokot ornini kurib chiqadi.

Ijtimoiy pedagogikani nima uchun urganish lozim:

Ijtimoiy pedagogika - fanning shunday tarkibiy uning vositasida:

Birinchidan inson hayotda ma'lum sabablar asosida yuzaga kelgan hodisalar urganiladi.

Ikkinchidan insonning rivojlanishi uchun qillay sharoitlar yaratishni ko'zda tutadi.

Uchinchidan ta'sir etuvchi hodisalarni oldini oladi.

Ijtimoiy pedagogika oquv predmeti sifatida ijtimoiy pedagogik faoliyat tasvirini xarakterlaydigan vazifasini amalga oshiradi. Bu vazifani amalga oshirish ijtimoiy pedagogikani urganish jarayonida talabalar tomonidan bir qator maqsadlarni amalga oshirishni ko'zda tutadi: ma'lum doiradagi nazariy bilimlarni egallash va ularni amalda qullash muammoni oldindan kurish va echishga sub'ekt va ijtimoiy jarayonga kura ijtimoiy gumanitik munosabatlarni shakllantirish.

Ijtimoiy pedagogika ijtimoiy tarbiya muammosini urganadi. Bu ijtimoiy pedagogika ukuv kursini tuzilishini ozida aks ettiradi.

U ijtimoiylashtirish jarayonini ijtimoiy pedagogik xodisa sifatida urganadi. Ijtimoiy pedagogika pedagogikaning mustaqil bir bulagi bolib u kishilar jamoasi sharda aloshida shaxslarga ta'lim tarbiya jarayonidagi ijtimoiy muammolar ularning kelib chiqish sabablari hamda bu muammolarning bartaraf etilishining nazariy va amaliy jihatlarni orgatadi. Ijtimoiy pedagogika fani ijtimoiy shaxsning o'ziga xos milliylik tomonlarini tarbiya jarayonida orgatib boradi.

Pedagogika va sotsial pedagogika bir-biriga juda bogliq, lekin ularning farqi shundaki, Pedagogika fani ijtimoiy shaxsning faqat ta'lim va tarbiyasi bilan shugullanadi. Ijtimoiy pedagogika esa bola shaxsini va uning bolaligini himoya qiladi.

Ijtimoiy pedagogika fanining maqsadi va vazifasi.

Pedagogik sotsiologiya faning maqsadi jamiyatdagi har bir shaxsning shayotida uchraydigan ijtimoiy muammolarni bartaraf etish va shal qilishdan iborat. Ta'lim va tarbiya masalalari bilan shugullanish, keksalar, qariyalar, kasal va boquvchisini

yuqotganlar, meshribonlik uyida tarbiyalanayotgan bolalar holidan xabar olish. Shu jumladan foxishabozlik, narkomaniya va qonunbizarlikka qarshi kurashish. Bu illatlardan jamiyatni, ayniqsa kelajak avlodni himoya qilish zarur.

Ijtimoiy pedagogika faning vazifasi quyidagi 4 bosqichni o'zichiga oladi.

1. Bolani va usmirni xaqikatguy qilib tarbiyalash va voyaga etkazish;
2. Shaxsning mustaqil fikrlay olishi, muammoga duch kelganida uni mustaqil ravishda shal qila olishi va oz munosabatini bildirishi;
3. Atrofdagi kishilar bilan erkin va madaniy holda muomala qilishni orgatish;
4. hayotdagi oz oldiga qiygan maqsad va vazifalarini ongli ravishda tushunishga orgatish;

Mustaxkamlash uchun savollar:

1. Ijtimoiy pedagogikaning maqsad va vazifalari nimadan iborat?
2. Ijtimoiy pedagogianing predmeti nimadan iborat?
3. Ijtimoiy pedagogikaning ob`ekti nimadan iborat?
4. Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ish deganimiz nima?
5. Ijtimoiylashuv – ijtimoiy-pedagogik jarayon deganda nimani tushunasiz?

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. T.1997 y. Ta`lim tigrisida qonun. T.1997y.

2. I. A. Karimov. Izbekiston buyuk kelajak sari. T.1999 y.

q. I. A. Karimov. Izbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999y.

4. A. Munavvarov. Pedagogika. T. 1996 y.

5. Maktab ta`limining ijtimoiy – pedagogik boshqaruvi. Sh. qurbonov. Shalq ta`limi 46-50bet. Shalq ta`limi. №1.98y.

6. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.1992 y.

7. I. A. Karimov. Izbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999 y.

8. I. A. Karimov. Izbekiston buyuk kelajak sari. T.1998 y.

9. Umumta`lim maktablarida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini organish shaqida farmon. 2001 yil 4 yanvar.

10. I. Karimov. Barkamol avlod Izbekiston tarakkietining poydevori. T.1997y.

11. I. Karimov. Bizdan ozod va obod Vatan kolsin. 11 jild. T.1996.

12. I. Karimov. Yangicha fikrlash va ishlash-davr talabi. T.1997.

1q. O'zbekiston Respublikasining Ta`lim tugrisida Konuni. T.1997.

14. O'zbekiston Respublikasining kadrlar tayyorlash milliy dasturi. T.1997.

15. J. Tulenov va boshkalar. Ma`naviy yuksalish sari. T.2000 y.

16. Sh. Kurbonov va boshqalar. Barkamol avlod orzusi. T.2000 y.

17. 4. Entoni Giddens. Sotsiologiya. T.2002y.

18. Guniar Skirbekk, Nils Gil`s. Falsafa tarixi. T.2002 y.

19. V. B. Mironov. Vek obrazovaniya. M.1990g.

20. B. Saymon. Obshestvo i obrazovanie. M.1992g.

21. www. pedagog. uz

Ma`ruza №7. Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyada “me`yor” va “me`yordan og`ish” tushunchasi. Me`yordan og`ishish tiplari

Reja:

- 1.Me`yor va me`yordan og`ish: tushuncha va tavsif
- 2.Me`yordan og`ish turlari
- 3.Me`yordan og`ish nazariyasi

Tayanch tushunchalari.

Norma, normadan orqada qolish, ijtimoiy burilishlar, psixik kommunikatsiya, immunizatsiya, xulq-atvor.

Xulq-atvor muayyan berilgan vaqt bulib utgan xatti-xarakatlarining yigindisi xisoblanadi.

Bu adaptivlik delinadi, agar uning yordamida maqsadga yunaltirilgan foydali natija olingan bulsa. Teskari(kingir «otklonyayushimsya») xulq-atvor jamiyatda qobul qilingan mos kelmaydigan ijtimoiy xulq-atvorga aytiladi.(I.A.Nevskiy).

Teskari xulq-atvor kata ikki kategoriyaga bulinadi.

1. Psixik salomatlik namoqn yoki yashirin psixopotologiya, normalardan uzoqlashadigan xulq-atvorga aytiladi.
2. Qandayda bir ijtimoiy, madaniy va asosan xulq normalarini buzadigan antisotsial xulq-atvorga aytiladi. Agar bunaqa xulq-atvorlar xuquq buzarl ko`proq bulsa, jinoyat xisoblanadi, xuquqiy tarbibga jazolanadi.

Ijtimoiy burilishlar.

- uz manfaati yunalishida xuquq buzish iqtisodiy: (pul Bilan mulkga ega bulishga boglik xatti-xarakatlar) ugrilik, chaykovchilik.

- agressiya yunalishidagi: insan shaxsiga qarshi xarakatlar(kamsitish, xuliganlik, kaltaklash, ultirish, zorlash)

2. Ijtimoiy-passiv turdagi: tezda turmush tarzidan chiqib ketishga xarakat qilish, fuqoralik vazifalarni bajarishdan bosh tortish(ishlashdan, uqishdan bosh tortish, alkogolizm, narkomaniya, toksomaniya).

Bolalar va uspirimlar xulq-atvordagi chetlash deganda faqatu ziga e`tiborni tartadigan shuningdek tarbiyachilarni (ota-ona, uqituvchi, jamoatchilik) ni qavga soladiganlarni xam tushuniladi. Bu uzgarishlar umuman qabul qilingan norma talablaridan cheklash bulib gina qolmasdan, shuningdek kelajak jinoyatlar, axloqiy, xuquqiy normalarni buzishni uz ichiga olib xulq-atvor sub`ektiga xavf soladi, butun jamiyatga xavf soladi.

Bola (uspirim)ning xulq-atvoridagi chetlash

Birinchidan simptom shaxsning uziga xosligining paydo bulishi va rivojlanishiga signal sifatida :

Ikkinchidan shaxsning rivojlanishiga tarbiyaviy ta`sirini amalga oshiruvchi, shakllantiruvchi qurol sifatida qobul qilinadi. Shaxs va bolalarning chetlashning oldini olish psixik immunizatsiyani ya`ni xulq-atvor psixik malakalarini urganishni talab qiladi. Bu vazifalarni echish uchun ijtimoiy inqirozning salbiy oqibatlarini neytrollovchi va korrektsiyalovchi ijtimoiy pedagogik sharoitlarini tashkil qilishga qaratilgan maktab siyosatini ishlab chiqarish zarur buldi.

1. Bolalarning xulq-atvordagi chetlashlarining barcha turlarining tarqalishiga yul kuymaslik.
2. O'quvchilar,ota-onalarning fikrlarini urganish, talqin qilish ular asosida o'quvchilarning chetlanishining oldini olish va korrektsiyalash dasturini ishlab chiqarish.
3. O'quvchilarning xulq-atvordagi chetlashlarning oldini olish usullarini egallagan, bolalar Bilan samarali munosabatda bulib konfliktlar uchish, stresslardan chiqib ketish, salomat turmush tarzini tashkil qilish usullarini biladigan pedgogik kadrlarni tayyorlash.
4. Tashqi tavakkalchilik omillaridan ozod bulgan psixik- pedagogik sharoitni maktabda yaratish, ota-ona, jamoatchilik bilan birga ishlashning samaradorligini oshirish.

O'spirimlarga utish davridan qanday chiqish yullarini urgatish zarur...

CHetlashlarga ega bolalar bilan ishlashning samaradorligi kuyidagi asoslarga bogliq.

1. O'quv ishchangligining yutuqlariga bog'liq.
2. O'quvchilarning emotsional ijobiy, qoniqarli darajadagi munosabat tizimiga (tengqurlar, o'quvchilar, ota-onalar).
3. Psixik ximoya qilish.
Ijtimoiy ximoya qilish uchun
1. O'quvchilar uzlarining xuquq va vazifalarini bilishi
2. O'quv va tarbiya jarayonida sub`ektlar va uqituvchilarning xurmatini saqlash
3. O'quvchilarning muayyan bir belgi buyicha dikriminatsiyaga yul quyadigan psixik va ijtimoiy tengligi
4. O'quvchilar xuquqlarining mustaqilligidan va uz-uzini anglashdan saqlash.
11-12, 15-16 yoshdagi uspirimlar jismoniy, jinsiy va axloqiy tomonidan rivojlanish davrida buladi, o'quvning ishonchi shakllanadi. Teskari xulq-atvor uspirimning- bu pedagogik diqqatdan tashqarida qolgan, tarbiya kurmagan va uqimagan bolalardir. Ular o'z tengkorlaridan orqada qolgan, chunki ularning ongi fikrlashi va tasavvuri rivojlanmagan.
Ular mexnatdan qochadi, maktabda tartibni buzadi, ota-ona, o'quvchilarning aytganini tinglamaydi, maktabni tashlab ketadi. Uspirim xulq-atvordagi chetlash pedagogik nazardan chetlab qolish salbiya muxitning natijasi xisoblanadi. Natijada kelishmovchilik, uzini aybsiz xisoblash uyidan chiqib ketish kabi xodisalar ruy beradi. Keyin uspirimlar yovuz, ugrilikga, alkogol`ga tez urganib ketadi.

N. Vayzman qiyin bolalarni uch guruxga buladi:

1. Psixik jixatdan, jismoniy va jinsiy tomonidan rivojlanmagan. Ular maktabda uynab yuradi, xech kimni tinglamaydi, qiziqishi yuq.
2. Tez jinsiy rivojlanishiga va effektlilikga ega tezkor yovuz buladi. Ular ota-ona va o'qituvchilarning tanbexiga qarshilik kursatadi.
3. qiyin oyladan chiqqan bolalar.

Ijtimoiy pedagogning qiyin bolalar Bilan ishlashdagi maqsadi ularga paydo bulgan inqirozdan «sakrab» utishga «mustaqil» xayotini uzgarishga yordam berishdir.

Bunda tarbiyalonuvchining uzi xulq-atvorini baxolashi, ularning ijobiy va salbiy tomonlarini bilishi va uzgartirishiga xarakat qilishi ahamiyatlidir.

MUOMMOLI SAVOLLAR

1. Norma tushunchasini qanday tushinasiz
2. Normadan orqada qolish xaqida nima bilasiz.
- q. Ijtimoiy burishlar nima.
4. Kaysi davrda uspirimning axloqiy rivojlanishi shakllanadi.

Adabiyotlar

1. Shul`gin V.N. «Osnovnie voprosi sotsial`nogo vospitaniya» M-1994
 2. Shurkova «Novie texnologii vospitatel`nogo protsessa» M-1994
 - q. Galaguzova M.A. i dr «Sotsial`naya pedagogika» M-1994
 4. M.V. Firsov Antologiya sotsial`noy raboti M-1994
 5. Klayberg Yu.A. Sotsial`nie normi i otklyucheniya M-1997
 6. Deti s otkloneniyami v razvitii. Metodich. Posobie dlya pedagogov vospitateley massovix i spets uchrejdeniy roditeley M-1997
- www. pedagog. uz

Ma`ruza №8. Ijtimoiy pedagogning kasbiy faoliyati

REJA:

1. Ijtimoiy pedagog kasbiy faoliyatining wziga xosligi. Kasbiy faoliyatning tuzilishi
2. Ijtimoiy pedagog kasbiy faoliyat sub`ekti sifatida: shaxsiy tavsif va kasbiy bilimdonlik.
- q. Ijtimoiy pedagogning kasbiy faoliyati sohalari

Tayanch tushunchalar: Ijtimoiy pedagog ta`lim tizimida, Ijtimoiy pedagog kasbiy faoliyatining xususiyatlar, Ijtimoiy pedagogik faoliyat, Ijtimoiy pedagog vazifalari, Ijtimoiy pedagoglarni" Kasbiy majburiyatlari"

Ijtimoiy pedagoglarni kasbiy tayyorlash uzluksnz ta`lim tizimda amalga oshiriladi. Ijtimoiy pedagoglarni kasbiy tayyorlash ikki turdagi iquv yurtlarida olib boriladi: irta kasbiy ta`lim muassasalari (litsey va kollejlari) va oliy kasbiy ta`lim maktablari (Institut va univrsitetlar). Irta kasbiy ta`lim muassasalarida kichik sinflarla va maktabgacha tarbiya muassasalarida tarbiyalanuvchi bolalar bilan ishlovchi pedagoglar tayyorlanadi. Irta ma`lumotli pedagoglarning asosiy vazifasi bolalarga qiyin vaziyatlarpi singab itishda yordam beradi, bolalarning ishonishiga kimaklashuvchi faoliyat turlarini tashkillashtirish. Bolalarning rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratish, ularning ota—onalari bilai shamkorlik qilish, iz malakasini oshirish maqsadida mustaqil ravishda iqib borishdan iboratdir. Irta kasbiy ta`lim bilim yurtini tugatgach ular oliy ta`lim muassasida iz iqishini davom ettirishi mumkin. Ijtimoiy pedagog faqat iquituvchi emas, bola qanday ukiyotganini va rivojlanayotganini tushunadigan va xis etadigan shaxsdir. U bola shayotini, kechinmalarini xuddi izinikidagidek tushunadigan va uning ma`naviy, madaniy, axloqiy rivojlanishida yullanmalar bera oladigan mutaxassis bulmogi kerak. shuning uchun xaqikiy pedagog fakat iz fanini bilibgina qolmay, ayni vaqtda bolalar va kattalar bilan ijodiy mulokot qila oladigan, iz ustida ishlaydigan inson bulishi mushim ashamiyatga ega. Ta`lim jarayonini ijtimoiylashtirish natijasida iquvchi inson moshiyatini anglaydi. Iz shayoti dovomida inson tigrisida xosil qilingan tushunchalar asosida, shaxs xaqikiy fukaro bilib etishadi. Insonparvarlikka asoslangan ta`lim – ijtimoiy fanlar va yondosh fanlarning funkstiyalarini kengaytiradi, ta`lim jarayonini, mutaxassis shaxsi va uning dunyoqarashi yaxlitligini ta`minlaydi. Ta`limni insonparvarlashtirishdan kizlangan asosiy maqsad yoshlarga tegishli bilim, kinikma, malaka, malaka berish, ularning insoniy dunyoqarashini shakllantirishdan iborat. U bulajak fukarolar tomonidan insonlar faoliyatining turli soshalarida insonparvarlik goyasi va kadriyatlarini amalga oshirishning asosi bilib xizmat qiladi. Ta`limda metodologik xayyot tajribasiga ziddiyatli xolatlarda ijtimoiy moslashuv modelini ishlab chikishni taqozo etadi:

- ijtimoiy–shaxsiy xayyot tajribasiga asoslangan muntazam davom etadigan jarayon shisoblanadi;
- real vaziyatdan kelib chikib, ziddiyatli xolatlarida ijtimoiy moslashuv modelini ishlab chikishni taqozo etadi;
- mavjud amaldagi xolatga doim moslashish jarayoni shisoblanadi;

- shaxslararo aloqalarni kamrab oladi;
- shaxsning shakllanish jarayonini yunaltiradi.

Ijtimoiy pedagog kasbiy faoliyatining xususiyatlari — "Ijtimoiy pedagog" mutaxassisi "pedagog" sizidap olingan bilib, avvalo iqtuvchi ma'nosini anglatadi. Shu bois mazkur lavozimning joriy etilganidan sung aynan iqtuvchilarning birinchi ijtimoiy psdagoglar bilgani ajablanarli emas. Ijtimoiy pedagoglarni kayta tayerlash biyicha kurslar tinglovchilarinipg aksariyat k;ismini dam iqtuvchilar tatiqil etadi. Yana shuni ta'kidlamok. joizki, ijtimoiy psdagoglarnipg kasbiy taysrgarligi qam pedagogik oliy ukuv yurtlarida amalga oshiriladi. Darxaqikat, pedagog na iqtuvchining kasbiy faoliyatida Kipgina umumiyliklar mavjud. Bu ikkala kasbning sham ob'ektn bola, uning rivojlanishi va ijtimoiy shakllanishidir. Bu narsa ularning yaqinligini yana bir bor tasdshdshydi. Iz navbashda mazkur mutaxassiliklarping kasbiy faoliyati ularning iziga xos xususiyatlarini aniq;lashga imkon beruvchi bir kator tafovutlarga sham ega. Iqtuvchi iz ining asosiy ta'lim beritp vazifasini bajarar ekan, yosh avlodga bilim va jamiyat tomonidan orttirilgan ijtimoiy madaniyat tajribasini irgatadi. Ushbu jarayonda bola tarbiyalanadi va shakllantiriladi. Ijtimoiy pedagogning dikkat markazida esa bolani jamiyatga moslashib kstishiga erdam berishdir.

Ijtimoiy pedagogik faoliyat

Pedagogik faoliyat-ta'lim va tarbiya orkali ijtimoiy-madaniy tajribani berishga yunaltirilgan kaspiy faoliyat turidir. Bu faoliyat ta'lim standartlari. ukuv rejalari, dasturlari bilan belgilanadi. Ijtnmoiy pedagogik faoyaiyat-bolaga ijtimoiydashuvi jarayonida (bolaning jamiyatga kirishi) yordam kirsatishga karatilgan kasbiy faoliyat turidir. Bola bilan bulishi mumkin turli xil ta'lim muassasalari, tashqilotlari, birlashmadari ijtimoiy pedagoglar bilan amalga oshiriladi.

Ijtimoiy pedagogik faoliyat shara doim , yani aniq. bir bolaga va ijtimoilashuv, jamiyatga integratsiya jarayonida yuzaga keladigan muamolarini shal etishga yunaltirilgan biladi. 5-m.

Kasbiy faoliyat tuzilmasi-shar qanday faoliyat iz tuzilmasiga egadir. Ular faoliyat elementlarining iz aro bogliqligini va iz aro shartlaripi apikdaydi. Ijtimoiy pedagog faoliyati tiz ilmasi kuyidagi komponstlardan iborat: sub'ekt (faoliyatni amalga oshiruvchi tomon), ob'ekt (faoliyat yunaltirilgan tomon), maqsad (faoliyat orkali nimaga intilinadi), vazifa (faoliyat orqali nimalar amalga oshiriladi), vositalar(faoliyat kaysi usul yoki texnika yordamida amalga oshiriladi). Ijtimoiy pedagog faoliyatining ob'ekti jamiyatga moslashish jaraynidagi yordamga maqsad bolalar va eshlardir. Bu toifaga intellektual, ruxiy, ijtimoiy nuk;soni bor bolalar, shuningdek, jismoniy, ruxiy eki aqliy shakllanishi buzilgan bolllariing katta kismi (kizi ojiz, kar—sokov, aqliy ojiz va borlalar stsrbral falajligiga chalingaplar) kiritiladi. Ular jamiyatning aloshida meshriga maqsaddir. Agar bolapipg jamiyatdagi shakllanishi normal kechsa upda ijtimoiy pedagog erdami zarur bulmaydi. Bordiyu, ota-onalar va maktab uning shakllanishi, tarbiyalapishi va ta'lim olishini ta'minlay olmasa u sholda ijtimoiy pedagog xizmati ksrak biladi. Ijtimoiy pedagog faoliyatining maqsadi bolaning ruxiy sigilligi va xavfsizligi uchun sharoit yaratish, uning oilasi, maktabi va atrofidagi unga salbiy ta'sir kirsatuvchi omillardan ogoxlantiruvchi va ularni engib ituvchi ijtimoiy, xuquqiy,

ruxiy, tibbiy va pedagogik muammolarini kompleks ravishda shal etish maqsadida turli mutaxassilar (ruxiyatshunoslar, tibbiy xodimlar, ijtimoiy xodimlar va yuristlar) shamda ma'muriy organlar va idoralarning (ta'lim, soglik.ni sakdash, ijtimoiy shimoya soshasidagi) mazkur masalaga yunaltirilgan say'i-sharakatlarini muvofikdashtirib turishda vositachi bula olishi kerak. Ijtimoiy pedagog faoliyatidagi mushim yunalish-bu BMT konventsiyasida e'lon qilingan bolaning yashashga, soglom shakllanishga, ta'lim olishga, iz k.arashlarini erkin ifoda etishga, kamsitishning shar qanday turidan shimoyalashga karatilagan xuquqdarini shimoya qilishdir. Ijtimoiy pedagog faoliyatidagi yana bir yunalish-bu bolani shakllanishiga kumaklashuvchi ijtimoiy loyishalar va dasturlar, xususiy tashabbuslarni ishlab chikishda ishtirok etishdir. Shunday qilib, ijtimoiy pedagog faoliyatiga quyidagi vazifalarni biriktirish mumkin: .

- tashxis quyish
- bashoratchilik
- vositachilik
- tigrilash va kayta tiklash
- shimoyalash
- ogoxlantirish va profilaktik
- evristika (ijodiy fikrlash)

Pedagogning barcha faoliyati vositalar erdamida amalga oshiriladi. Bular safiga mak,sadga erishishda zarur biladigan barcha sharakatlar, predmetlar, qurollar, usullar va texnologiyalarni kiritish mumkin. Ijtimoiy pedagog kasbiy faoliyat sub'skti sifatida: shaxsiy tavsif va kasbiy omilkorlik. Ijtimoiy pedagogning shaxsiy tavfsifnomasi kurib chiqiladigan bulsa, avvalo mazkur faoliyat sub'ektini-iz soshasini mukammal biluvchi mutaxassini belgilab olishimiz zarur biladi. U bola xayotidagi ijtimoiy va boshqa qiyinchiliklarni chuqur farqday biladi va unga yordamga kela oladi. U umunazariy va maxsus bilimlarga malaka va kinikmalarga, ma'lum darajadagi qobiliyatga ega biladi. Xush ijtimoiy pedagog kim. Uning ruxiy surati va shaxsiy tavsifnomasi qandayq K,aysi soshalari uning faoliyati doirasiga tsgishliq U boshqa kasb egalaridan nimasi bilan fark qiladi. Kundalik xastda biz kasb inson ongida, uning xatti-sharakatlarida va dunsqarashida iziga xos iz koldirishiga guvox. bulamiz. Psixologiyada bu parsa "kasbiy meptallik" deb ataladi. Mentallik-bu insonning olamga munosabatipi va uning kundalik xatti-sharakatlarini aks ettiruvchi ma'lum ijtimoiy—ruqiy qarashlar va kadriyatlar majmuidir. Mentallik izida individnint ijtimoiy va madapiy tajribasini mujassamlashtirgai bilib, insonning k;aysi ijtimoiy k.atlamga, eshga, jinnga, millatga va kasbga mansubligi bilan aniqdanadi. Psixologik tadqiqotlarda kasbiy mentallik ma'lum bir kasb egalariga xos bilgan xususiyat sifatida e'tirof qilinadi.

Shozirgi pedagogning mushim vazifalaridan biri milliy istiklol goyasini bolalar va iquvchilar ongida shakllantirish tadbirlari va mexanizmlarini ishlab chikib, uni amalga oshirishdan iboratdir. Mamlakatimiz Prezidenti I.Karimov shunday degan edi: “Endigi vazifamiz shundan iboratki, milliy istiklol goyasi tushunchalari asosida keng jamoatchilik, ziyoliylar, ilm–fan va madaniyat namoyandalari, avvalo, ma'naviy–ma'rifiy sosha xodimlari milliy mafkurani takomillashtirish, uning asosiy tamoyillarini odamlar kalbiga va ongiga singdirishga karatilgan ishlarni yangi boskichga zarur”. Mana shuning uchun sham

yaratiladigan qillanmalar mazmunida milliy istiklol goyasi asosiy irinni olishi lozim.

Oliy ta'lim muassasalarida pedagoglar ikki bosqichda iqtiladi. Birinchi bosqichda ya'ni bakalavriatda mutaxassis izi tanlagan sosha biyicha 4 yil davomida ta'lim oladi. Ikkinchi boskich magistraturada davom ettiriladi. "Ijtimoiy pedagog" soshasiga tegishli barcha mutaxassilarning sham umumiy iziga xos xususiyatlari mavjud biladi. Bir qator tadqiqotchilar ularning shaxsiy tavsifnomasi sifatida individual—ruxiy xususiyatlar va maxsus qobiliyatlarni kirsatmokda. Kuzatuvchanlik, vaziyatga tez yilga tusha bilish, faxm— farosat bilan seza olish, izini boshqa odam irniga qiya olish va uning xissiyotlarini tushuna bilish, izini boshqara olish va refleksiya (fikir yuritib uni tashlil qilish) maxsus qobiliyatlar jumlasidandir. Shuningdek ijtimoiy pedagog dilkashlik, odamlar bilan ishlay olish, qiziqqonlik, iz fikrini itkaza olish, baxsli vaziyatlarda yil topa bilish, tirishqoqlik kabi ijtimoiy soshaning barcha xodimlariga xos xususiyatlarga sham ega bilmoqi darkor. Xorijiy tadqiqotchilar sham pedagogning individual-ruxiy xususiyatlari tigrisida iz fikrlarini bildiradi. Masalai, Buyuk Britaniyalik olimlar bunday xususiyatlar qatoriga yuqori darajadagi aqliy saloxiyatga egalik, tartibilik va izizini boshqara bilish, jismonan kuchlilik, odamlarga qiyin vaziyatlarda yordam bera olish, chidamlilik, sezgirlik kabilarni kiritadi. A+Shning mashxur psixologlaridan sanalgan J. Xoland izining "iziga yinaltirilgan qidiruv" metodikasida ijtimoiy sosha kasbi egasiga xos xususiyatni kirsatgan. Bular realistlik (xaqqoniylik), tadqiqotchilik, artistlik, ijtimoiy, tadbirkorlik, konventsional xususiyatlardir. U ijtimoiy pedagogga xos insonparovarlik, ideallik, mas'uliyatlilik, axloqlilik, xushmuomalalik, ilqlik, odoblilik, izgalarni dist tuta olish kabi xususiyatlarni sham kirsatadi. Ijtimoiy pedagog kasbi insonlar irtasidagi munosabatlar tizimida faoliyat yurituvchi kipqirrali sosha bilib, pedagogning qaysi ishda ishlashidan qat'iy nazar odamlar bilan va avvalo bolalar bilan ishlashga yinaltirilgan. Muloqot jarayonida pedagog kipli ruxiy oqirlikni va charchoqni izida sinashiga tigri keladi. Shu bois uning asab tizimi sham mustashkam bilishi darkor. Bu narsa unga ijtimoiy-pedagogik, ruxiy—terapevtik jarayonlarda emotsional qiyinchiliklar bilap tiqnashuvda yordam beradi. Ijtimoiy pedagogga xos yana bir sharakter bu "Men -obrazidir" Bu narsa pedagogning iziga nisbatan ijobiy munosabatda bilishini shamda boshqalar tomonidan iziga yuqori basho berilishini ifodalaydi. Mazkur sharakter pedagogga boshqa odamlar bilan erkin muloqot qilish va ularni oson qabul qilish imkonini beradi. Ijtimoiy pedagognig quyidagi shaxsiy fazilatlarini aloshida ajratishimiz mumkin:

- Insoniylik xususiyatlari (meshribonlik, boshqalar manfaatini ustun qiyish, iz shaxsiy qadr-qimmatini xissi)

- xususiyatlar (ruxiy barqarorlik, yuqori darajadagi xissiy va irodaviy xususiyatlar)

- ruxiy tashlilchilik xususiyatlar (izini idora qila olish, iziga tanqidiy qarash, izini basholay olish)-ruxiy-pedagogik xususiyatlar (kirishuvchanlik, gapga chechanlik.)

Yuqorida keltirilgan xususiyatlar bilan tanishar ekanmiz, shar qanday odam sham ijtimoiy-pedagogik faoliyatni olib borish qobiliyatiga ega bilavermasligiga ishonch xosil qilamiz. Shar bir pedagogning kasbiy omilkorligi, ya'ni uning iz

faoliyatini olib borishga amaliy va nazariy tomondan tayyorligi me`yoriy-xuquqiy xujjatlar yordamida tartibga olinadi. Mazkur xujjatlar iz ichiga mutaxassis pedagogning kasbiy majburiyatlarini, mehnat tavsifnomasini, bilim va malakasini oladi. Rezyume (qisqacha xulosa)

IJTIMOYIY ISH – asholining ijtimoiy shimoyalanmagan qatlamlariga yordam kirsatish shisoblanadi. Ijtimoiy ishlarning obekti inson shisoblanadi, lekin shamma emas, balki faqatgina muammolari bilganlari (ekalogik, ijtimoiy, texnogen, millatlararo keskin ozgarishlar, biz ilishlar natijasida) yoki soglom bilmagan, jismoniy yoki psixik nuqsonlari bilganlar hisoblanadi.

Madaniyat-jamiyatning tarixiy malum bir rivojlanish darajasi., ijtimoiy kuch, inson qobiliyati, odamlar shayotiy faoliyati shaklini tashqil etish usuli, asosan ular tomonidan yaratilajak maddiy va manaviy qadiryatlar bilan belgilanadi.

MURUVAT KIRSATISH–maqsadlarga yordam, xayriya-saxovat aloshida shaxslar yoki tashkilotlar tomonidan maqsadlarga, yoki asholi guruhlariga beminnat yordam berish. Raxm-shavqat, marshamat, raxmdillik, barchaga yordam berish, yoki izgalarni kechirish, gamxirlik qilish, insonparvarlik.

XAYRIYA – (maqsadlarga yordam, xayr-saxovat) – maqsad odamlarga yoki asholining ijtimoiy guruhlariga xususiy shaxslar, yoki tashkilotlar tomonidan bepul yordam kirsatish.

MESHTRIBONLIK (MILOSERDIYE) – (mexr-saxovat) (raxim, shavqat, marshamat, raximdillik) – raximdillik, odamiylik, insonparvarlik yuzasidan kimgadir yordam kirsatish, yoki kimnidir kechirish avf etish.

"Kasbiy majburiyatlar" -Bolalarni ijtimoiy shimoya, qillab-quvvatlash, shamda bu borada xizmat kirsatuvchi muassasalar tigrisida zarur axborotlar bilan ta`minlanadi.

-Inson va bola xuquqini shimoya qilishga karatilgan, turli toifadagi bolalarning xaq-xuquqlarini ta`minlashga, bolalarni xuquqiy jishatdan tarbiyalashga yinaltirilgan ijtimoiy-xuquqiy yordamni kursatish.

-Ruxiy va emotsional yordamga maqsad bolalarga ijtimoiy-reabilitatsion yordam kirsatish.

-Kam ta`minlangan oilalarda yashovchi bolalarning maishiy shayotini yaxlitlash maqsadida ularga ijtimoiy yordam kirsatish.

-Bemor bolalarga zarur tibbiy—ijtimoiy yordamni kirsatish. Alkogolizm, giyoxvandlik bilan shugullanuvchi voyaga etmaganlarni davolash. Ijtimoiy pedagogdan kuyidgicha.kasbiy bilimlar talab etiladi :

-Iz faoliyatining me`yoriy—xuquqiy asosini (qonunlar, farmonlar, qarorlar va yiriknomalar), ijtimoiy pedagogika nazariyasi va tarixini, turli mushitlarda turli toifa bolalari bilan ishlashning mstodikasini va tsxnologiyasipi, bola shaxsini, uning jismoniy, ma`naviy va ijtimoiy shakllanittshni urganuvchi psixologiyani ; odamlarning uyushma va guruhdari (Oila, maktab va msxnat kollektivi) ni urganuvchi Sotsiologiyani; iz kasbiy tadqiqot faoliyatini ijtimoiy boshqarsha va rsjlashtirish mstodini bilish. va kuyidagi kasbiy mala-kalar talab etiladi: Taxdid qila olish qobiliyati. Bolaning shakllanishida unga mushitning salbiy va ijobiy ta`sir kursatuvchi sharakatlarini aniqlab tashlil qila bilish;

Bashoratchilik qobiliyati: faoliyat olib borish usullarini bslgilab olib uni aniq. maqsad tomon yunaltirish, duch kslishi muki bilgan muammolarni oldindan

kura bilish va shisobga olib, vaqtni tigri taksimlash; Loyishalashtira bilish— faoliyatpi aniq bir loyixa asosida, tarbiyalanuvchining shart—sharoitlari va mavjud mushit talablarini shisobga olib, aniq bir tartibda olib boring iz faoliyatining shar bir boskichida ijobiy va salbiy natijalaripi tigri tashlil qila olish; kirishuvchanlik— ya`ni bolani eshitish va tinglay olish, bola bilan mulokot rayonini osonlashtirish, bola muammosini tigri tushunish uchuy zarur axborot va ma`lumotlarni tuplash.

Ijtimoiy pedagog faoliyati soshalari Ijtimoiy pedagog lavozimi bugungi kunda ikkita idorada — ta`lim muassalarida va yoshlar ishi biyicha muassalarda joriy etilgan. Yoshlar ishi biyicha idoralarda mazkur lapozim 8 xil muassasada ruyxatga kiritilgan. Bular: bolalar klublari, bolalar ijodi markazlari, yoshlar yotokxonasi, usmirlar dam olish maskanlari, yoshlar ta`lim markazlari, kasbiy yunaltirish markazlari, bandlik markazlari, bolalar na yoshlar mexnat birjalaridir. Ta`lim soshasida esa pedagog 6 xil muassasa ruyxatiga kiritilgan. Bular: maktabgacha tarbiya tashqilotlari, umumta`lim muassalari, umumta`lim intsrnatlari, boquvchisini yuk,otgan bolalar uchun uchun umumta`lim idoralari, maxsus ta`lim muassalari, boshlangich kasbiy ta`lim muassalaridir. Ijtimoiy pedagog lavozimi mazkur ikki idorada joriy etilgan bulsada, aslida ularga bilgan talab yana sham kengrok. Bunday lavozim deyarli barcha ijtimoiy soshalarda joriy etilgan. Ular soglikni saklash muassalarida (ruxiy nosoglom, giyoxvand bolalar uchun), asholini ijtimoiy shimoyalash muassasalarida (imkoniyati cheklangap usmirlar reabilitatsiya markazlarida, voyaga etmaganlar reabilitatsiya markazlarida), ichki ishlar organlari tarmogidagi muassalarda (maxsus yopik, davomi yiq ekan.)

Ijtimoiy pedagogik ishlar faol goyaviy – axloqiy imkoniyatlarga ega, u shaxs xulkida paydo bilgan salbiy elementlarga qarshi kurashda mushim omilga aylanadi. U ijtimoiy fikrni shakllantirish yuli bilan jamoada soglom ma`naviy – axloqiy mushit xosil qilishga ta`sir kursatadi, ilgor ijtimoiy kadriyatlarni mustashkamlaydi, shaxs kadr – qimmatini ta`mindaydi, konunni xurmat qilishga urgatadi. Bu ayniksa bugungi kunda, jamiyat ma`naviy yangilanish jarayonini boshidan kechirayotgan bir davrda mushim ashamiyatga ega. Tarbiyaviy faoliyatning mushim rezervlaridan yana biri – ommaviy targibot bilan bogliq bilib, goyaviy – tarbiyaviy ishlarning barcha shakllarida gayrat va tashabbus talab etildi. Bunda davlat va jamoat tashqilotlari tomonidan ommaviy – tashqiliy tadbirlar utkazish, kechalar, bayramlar, rasm – rusmlar, urf – odatlar, jumladan «Navriz », «Xotira va kadrlash kuni» va boshqa tadbirlar mushim ashamiyatga ega. Ommaviy ishlarda ijtimoiy – tarbiyaviy muvaffakiyatlarga ommaning ijtimoiy – madaniy faoliyat yunalishini chukur anglagan sholdagina erishish mumkin. Bu, birinchi navbatda. Pedagogik tamoyillar asosida ma`rifiy muassasa ishlarini tashqil etishda va metodikasida iz ifodasini topadi. Tadbirlarni fakat goyaviy yunalishini emas, ayni chogda ijtimoiy – pedagogik, ijtimoiy – psixologik moshiyatini anglash, tashqiliy ishlarda uning mexanizmlarga tayanish zarur. Ijtimoiy pedagogik va ijtimoiy xodimlar faoliyati astasekin kengayib, biri ikkinchisini tuldira bordi. Ijtimoiy – pedagogik boshqaruv va ijtimoiy jarayonlarni nazorat qilish ob`ekti sifatida yoshlar jinoyatchiligining oldini olish maktab, ichki ishlar bulimi, voyaga etmaganlar jinoyatchiligiga qarshi kurash organlarining birgalikdagi tadbirlari tizimi doirasida amalga oshirilishi kerak. Shundan kelib chikib dastlabki talablar

olga suriladi: mazkur faoliyat samaradorligi uchun xizmat qiladigan ob`ektiv jarayonlar va xodisalarni shisobga olib borish; tarbiyaning nokulay sharoitiga va shaxsni notigri yulga kirishning boshlanishiga iz vaqtida e`tibor berish maqsadida ijtimoiy – pedagogik istikbol metodlaridan foydalanish; usmir shaxsning individual – psixologik va ijtimoiy sifatlarini shisobga olish. Izbekiston Respublikasi ichki ishlar vazirligining 1994 yil 29 dekabrdaqi qq2 – sonli buyrugining ilovasida keltirilgan metodik tavsiyalar mazkur ishlarni amalga oshirishda muayyan yordam beradi. Tarbiyaviy faoliyatning mushim rezervlaridan yana biri – ommaviy targibot bilan bogliq bilib, goyaviy – tarbiyaviy ishlarning barcha shakllarida gayrat va tashabbus talab etildi. Bunda davlat va jamoat tashqilotlari tomonidan ommaviy – tashqiliy tadbirlar utkazish, kechalar, bayramlar, rasm – rusmlar, urf – odatlar, jumladan «Navriz », «Xotira va kadrlash kuni» va boshqa tadbirlar mushim asharniyatga ega. Ommaviy ishlarda ijtimoiy – tarbiyaviy muvaffakiyatlariga ommaning ijtimoiy – madaniy faoliyat yunalishini chukur anglagan sholdagina erishish mumkin. Bu, birinchi navbatda. Pedagogik tamoyillar asosida ma`rifiy muassasa ishlarini tashqil etishda va metodikasida iz ifodasini topadi. Tadbirlarni fakat goyaviy yunalishini emas, ayni chogda ijtimoiy – pedagogik, ijtimoiy – psixologik moshiyatini anglash, tashqiliy ishlarda uning mexanizmlarga tayanish zarur. Milliy ongni uygotish va shakllantirish iz ini anglaxdan boshlanadi. Milliy gurur – bu iz yurtining tarixini bilish, shalkning madaniy merosini shimoya qilish, milliy kadriyatlarni tiklash, iz ligini anglash va namoyon etish kabilarni bildiradi. 1910 – 1920 yillarda shalkning eng faol vaqillari – jadidlar ma`rifatparvarlik vositasida shalkning kaddini kutarish va jaxon shamjamiyatining munosib ishtirokchilari qilish goyasini olga surdilar. Buni urganish shunisi bilan mushimki, ularning etuk avlodni tarbiyalash, mustaqillikni muxofaza qilishda ma`naviy meros vazifasini utaydi. Ozbek ziyolilari Vatan ozodligi uchun kaxramona kurashni XX asr boshlarida boshladilar, mustaqillikka erishishda ularning roli shundaki, avvalo barcha millatlarni tinchlikda, totuvlikda yashashga chorladilar. Ma`naviy – ma`rifatchilik ishlarini yangi boskichga kutarish uchun barcha ta`lim muassasalarida targibot va tashvikot ishlarni amalga oshirish zarur. Afsuski, bugungi kunda shamma iquvchi davlat ramzlari ularning ma`nosi biladi, deb bulmaydi. Prezidentimiz ta`kidlaganidek, «Milliy ramzlarimiz bizning milliy gururimizni kutarishga xizmat qiladi. Ularning shar biri ulkan darslik, tarbiyaning kuchli vositasidir». Mana shuning uchun sham joylarda davlat ramzlari asosida kurik – tanlovlar, munozaralar utkazish maqsadga muvofik. Shar bir odam davlat ramzlarini butunlay yoki kisman bilmay turib, uylab kursin, shu davlatning munosib fukarosiman, shu shalkning ugliman yoki kiziman deya oladimiq Milliy ongni shakllantirishda davlat ramzlarining buyuk asharniyati borligini tushuna oladi. Biz ulug Amir Temur vasiyatini bajarishimiz kerak: «Sizning vazifangiz ulug obu – xurmatimizni, millatning baxti va farovonligini shimoya qilish, ularning dardiga malsham bulishdan iboratdir». Bizning eng katta yutugimiz iz boyligimizga izimiz ega bilganimizdadir. Binobarin, ularda minnatdorchilik, gurur va ishonch tuygularini tarbiyalashimiz kerak. Ma`naviy, axloqiy mukammallik, vijdonlilik, or – nomuslik, yakinlarga gamxur buling va boshqa insoniy tuygular iz – izidan paydo bilib qolmaydi, ularning asosida tarbiya yotadi.

Tarbiya jarayoni – uni tiklash, rivojlantirish va shayotda joriy qilish, ta'lim, milliy, ma'naviy – axloqiy kadriyat va normalar bilan bevosita bogliq. Ular shalk pedagogikasi, urf – odatlari, bayramlari, uyinlari va boshqalarda iz ifodasini topadi». Ma'naviyat va ma'rifat» markazi, «Ma'rifatparvarlar», «Oltin meros», «Tarixchilar», «Faylasuflar» va boshqa jamoat tashqilotlari, jamgarmalari yuqorida kuyilgan vazifalarni shal etishga katta imkoniyatlariga egadir. Tarbiyasi «kiyin» usmirlar anomalligi ukishda (ukishi kiyin, yomon kechali, dangasa) va xulkida (intizom va tarbiyaga rioya qilmaydi) namoyon biladi. «Kiyin bolalar» - jamiyatga zid yunalishdagi, bekaror axloqli, irodasi bush, pedagogik ta'siriga doim qarshilik kursatib keluvchi yoshlardir. Maktab mikyosida ular Kip uchramaydi (bir sinfda ikki – uchtdan). Ammo sinf, maktab shayotiga, uning axloqiy mushitiga jiddiy ta'sir kursatadi. «Kiyin» bolalar iquvchilarning kam kismini tashqil etsa sham ular ukuv – tarbiyaviy ishlarda barkarorlikka jiddiy tusik biladilar. Ular maktabda va undan tashkarida (oilada, kuchada, dam olish joylarida va x.k.) tartibsizlikni vujudga keltiruvchilar shisoblanadi. Shuning uchun sham «kiyin» bolalar maktabda sham, undan tashkarida sham iquituvchi va barcha jamoat e'tiborida turishi kerak.

Tarbiyasi kiyin bilganlarning kelib chikishining ijtimoiy – psixologik va psixologik – pedagogik sabab va omillarni besh guruhga ajratish mumkin:

1. Nokulay oilaviy mushit, ota – onalari irtasidagi ziddiyatli vaziyatlar.
2. Ukishga bilgan kizikishning pasayib ketishi va shu munosabat bilan ukishdan sovib ketishi (60 – 70 % voyaga etmagan jinoyatchilar bir sinfda ikki yil ukigan).
3. Ijtimoiy faolliги past va maktab jamoasida nokulay xolat mavjud.
4. Mikromushitning salbiy ta'siri, salbiy referent guruh ta'siri.
5. Biror faoliyat yuzasidan iz moyilligini, kizikishini namoyon qilish imkoniyati bulmasligi.

Psixolog – pedagogik nuktai nazaridan usmirlar bilan ishlaydigan katta yoshdagilar kuyidagi qoidaga rioya qilishlari lozim: Kip nasixat qilavermang; usmir xis – tuygularini xurmat qiling; shayotda mustaqil bulishga urgating; Kip dakki beravermang; duk – pupisa qilmang. Psixolog – pedagogik nuktai nazaridan usmirlar bilan ishlaydigan katta yoshdagilar kuyidagi qoidaga rioya qilishlari lozim: Kip nasixat qilavermang; usmir xis – tuygularini xurmat qiling; shayottaqil bulishga urgating; Kip dakki beravermang; duk – pupisa qilmang. Ijtimoiy – pedagogik boshqaruv va ijtimoiy jarayonlarni nazorat qilish ob'ekti sifatida yoshlar jinoyatchiligining oldini olish maktab, ichki ishlar bulimi, voyaga etmaganlar jinoyatchiligiga qarshi kurash organlarining birgalikdagi tadbirlari tizimi doirasida amalga oshirilishi kerak. Shundan kelib chikib dastlabki talablar olga suriladi: mazkur faoliyat samaradorligi uchun xizmat qiladigan ob'ektiv jarayonlar va xodisalarni shisobga olib borish; tarbiyaning nokulay sharoitiga va shaxsni notigri yulga kirishning boshlanishiga iz vaqtida e'tibor berish maqsadida ijtimoiy – pedagogik istikbol metodlaridan foydalanish; usmir shaxsning individual – psixologik va ijtimoiy sifatlarini shisobga olish. Izbekiston Respublikasi ichki ishlar vazirligining 1994 yil 29 dekabrdaгi qq2 – sonli buyrugining ilovasida keltirilgan metodik tavsiyalar mazkur ishlarni amalga oshirishda muayyan yordam beradi.

Deviant xulq –atvorli bolalarni reabilitatsiya qilish yillari

Tarbiyalovchi funktsiya bolani atrof mushitga kirishishi ta`lim tarbiya jarayonida addaptatsiya, ijtimoiylashtirish jarayonini amalga oshirishni kiz da tutudi. Ijtimoiy reabilitatsiya bolalar uchun davlatni bolalarga ramxurligi Ijtimoiy-reabilitatsion funktsiya. Ruxiy jismoniy nuksonga ega bolalar ta`lim- tarbiya bolalarni tarbiyalash funktsiyasi pedagog tomonidan amalga oshiriladi.

1. Bola ongida barcha jonli mavjudotga muxabbat ijodiy tushunish, vijdoniylik tuygusipi tarbiyalash lozim

2. Atrofdagi odamlar bilan mulokotga kirishishga urganish shayot maqsadida va mazmunini anglatadi.

q. Atrofdagi olamni tushunish uning ruxida ma`naviy xususiyatlarni, jamiyatdagi xuquqiy normalarini rivojlantirish.

4. Oz - oziga xurmat, mustaqillik xis- tuygusini shakllantirish.

5. Bola orasida, mexnatda va maktabda mu ni oilada tengdoshlari, katta yoshdagi odamlar lokotga kirishish malakasini shakllantirish. Odamlar orasida shaxs va jamiyat irtasida kelishmovchiliklarni bola atrofidagi mushitdagi ijtimoiy munosabatlar, xussusiy normalarga tayanib farklashga iz shayotini tashqil qilishni izini individualligi, vazifalari xususiyatlarining rivojlantirishni tarbiyalashga karatilgan deb e`tirof etishi joizdir.

MUOMMOLI SAVOLLAR

1. Ijtimoiy pedagogning kasbiy faoliyati nimadan iborat

2. Normadan orqada qolish xaqida nima bilasiz.

q. Ijtimoiy burishlar nima.

4. Kaysi davrda uspirimning axloqiy rivojlanishi shakllanadi.

Adabiyotlar

1 Shul`gin V.N. «Osnovnie voprosi sotsial`nogo vospitaniya» M-1994

3 Shurkova «Novie texnologii vospitatel`nogo protsessa» M-1994

q Galaguzova M.A. i dr «Sotsial`naya pedagogika» M-1994

4 M.V. Firsov Antologiya sotsial`noy raboti M-1994

5. Klayberg Yu.A. Sotsial`nie normi i otklyucheniya M-1997

6. Deti s otkloneniyami v razvitii. Metodich. Posobie dlya pedagogov vospitateley massovix i spets uchrejdeniy roditeley M-1997

7. www. pedagog. uz

Ma`ruza №9. Ijtimoiy pedagogikaning tamoyillari

Reja:

1. Tamoyil” va “qoida” tushunchasi.
2. Tabiat bilan uyg'unlik tamoyili. Madaniyat bilan uyg'unlik tamoyili
- q. Insonparvarlik tamoyili. Ijtimoiy pedagogika qoidalari

Tayanch tushunchalar: mezon va printsiplar, ijtimoiy pedagogik faoliyat, ijtimoiy ta`lim va tarbiya, tabiat bilan, uyg'unlashuv, madaniyat bilan uyg'unlashuv. ijtimoiy pedagogikaning tamoyillari, qoidalari va uning tushunchalari.

Fan bilimlar tizimi uning tushunchalari va mezonlarida aks etadi. Tushunchalar-mavjud dunyoni idrok etish jarayonidagi aks etilishi shaqillaridan biri. Shar qanday fan rivojlanish jarayonida tushunchalar fan mezoniga birlashadi, kengayadi va kayta xosil qilinadi. Mezonlar yanada umumiy, fundadektad «asliy» deb atalmish tushunchalarni birlashtiradi. Bu tushunchalar dan mazkur fanda ishlatiladigan karatilgan tushunchalar xosil biladi. Oxirgi yillarda pedagogikada farklanish jarayoni kuchaydi. Kipgina yangi ilmiy soshadar yuzaga keldi, bular soniga ijtimoiy pedagogika sham kirdi. Pedagogikaning shar bir yangi ilmiy soshasi iziga xos xususiyatlarga ega. Bu xususiyatlar uning mezon va tushunchalari tizimida iz aksini topali. Ijtimoiy pedagogika mezonlarini kurib chikishda avvallambor biz pedagogika mezonlarini ajiratomiz. U (pedagogika) boshqa fanlardan nimani iz lashtirganini, kaysi mezonlar asil iz iniki ekanligini kurib chikamiz. Sung u boshqa fanlardan nimani iz lashtirganini na k.aysi tushunchalar iz iniqiligini bilish uchun pedagogika mezonlarini ijtimoiy pedagogikaga loyshalashtiramiz. Malumki, pedagogika boshqa fanlar tushunchalarini iz lashtiradi va ulardan keng foydalaniladi, masalan «shaxs», «rivojlanish», «faoliyat», «sattzializattsia» (ijtimoilashuv), «jamiyat». Uning asil mezonlari «ta`lim», «tarbiya» va «ukitish» shisoblanadi. hozirgi kunda shuningdek umum kabul kdlingan «pedagogik faoliyat» mezoni sham kiradi. Ijtimoiy pedagogika asd mezonlariga «ijtimoiy pedagogik faoliyat», «ijtimoiy ta`lim» va «ijtimoiy tarbiya» kiradi.

2 Ijtimoiy pedagogika printsplari.

«Printsip» siz i lotincha «rshklrgit» sizidan xosil bilgan «asos», «boshlanish» ni bildirali. Shar qanday fan uchun ishlatilgan muayan kridalardan kelib chikaligan iz Printsip lari mavjud. Fanlar Printsip va kridalar bizga bogliq bulmagan sholda mavjud. Ulardan chetga chikish mumkin emas, aks sholda pedagogik faoliyat be fonda balki sham zararli biladi. Ijtimoiy pedagogika pedagogikadan ajiralib chikdi, tabiiyki iz asosida shu fan Printsip lariga tayanadi. Pedagogikadagi Printsip lar shaxs ta`lim tarbiyasining umumiy yunalishini bsradi va aniq pedagogik vazifalar shal etish uchu nasos bilib xizmat qiladi. Birok, shu fan rivojlanishining shar birdavri uchun pedagogika Printsip lari xaqidagi masala munozaralidir. Zamonaviy davr sham bundam mustasno emas. Shar kim olimlar u yoki bu Printsip larni olga suradi yoki yangicha ma`lumotlarni izoxlaydi. Bu borada ijtimoiy pedagogikada yanada Kip kiyinchiliklar yuzaga kelmokda, ammo uning

dunyoviy balogat yoshiga (100 yteldan ortik) karamay Iz bekistonda bu fan endi iz ining birinchi kadamlarini kuymokda. Biz q ta Printsipni Kiplab chikamiz tarbiyaning tabiyatga uygun bulishi tigrisidagi Printsip, tarbiyaning madaniy uygun bulishi Printsipi va gumanizim Printsipi. Shu Printsiplardan shar biri ijtimoiy pedagogikada iz ining talkiniga va iziga xos xususiyatiga ega.

A). Tarbiyaning tabiyatga uygun bulishi Printsipi.

Tarbiyaning tabiyagga uygun bulishi- ijtimoiy pedagogika Printsipi, shunga kura ijtimoiy pedagog iz amaliy faoliyatida bolaning tabbiy sholda rivojtanish omillariga tayanadi. Tarbiyaning tarbiyaga uygun bulish Printsipi ilk bor slavyan pedagogi Yan Amos Kamenskiy (1592-1670) bilan uning «Buyuk didaktika» (16q2) degan eng asosiy ishida tariflangan. Kamenskiy, inson tabiyatining bir kismi va u tabiyatning bir kismi sifatida uning eng asosiy, umumiy krnunlariga buy sunadi, deb shisoblanadi. Kamenskiyning fikricha, tabiatning bu konunlari usimliklar va xayvonlar olamida sham shuningdek, insonga nnsbatan sham iz tasirini ukazib turadi. Kamenskiy nafakat tabiyatning uslubiy konunlariga. Bola shaxsi psishalogiyasiga sham tayanadi. U bollar uspirinlar va yosh yigitlarning yoshiga oid tafsifiga tayangan sholda iz bolalar ta`lim-tarbiyasi tizimini ilgari suradi, asoslayli va kuradi. Kamenskindan ancha ilgari shark; uygonish davri buyuk olimi entsiklopediyachisi va mutafakkiri Abu Ali Ibin Sino (980-10q7) iz asarlarila tarbiyaning tabiyatta uytun bulish xaqida gapirgan edi. Masalan «uy riz gor tutish» xaqidagi asarida Ibin Sino yozgan ediki, inson aqilli mavjudod shuning uchun tabiyatda aloshida irin titadi va uning konunlariga kura rivojlanadi. «Yolgon xislatlarni kayta tarbiyalash» asarida esa Ibin sino yozadiki, kimki axloqsiz insonni tarbiyalomogchi bulsa unda u uni shar tamonlama krganishi insonning tabiyati qoidalarini bilishi kerak. Natijada tarbiyaning tabiyat bilan uigun bulishi Printsipi Kipkina buyuk pedagoglar tomonidan iz pedgogik va ijtimoiy pedagogik nazariyalari kurish asosi sifatida olingan edi. Masatan, Fransua falsafachisi Jan Jak Russo xisoplagn Ediki, bola tarbiyasi tabiyat bilan uygun ravishda amalga oshirilishi kerak. U yozadiki, «bolalar kata bulishidan ilgari bola bulishi kerak». Sxettsar pedagogi Iyagon Genrix Pestalotsti etim va karovsiz bolalar uchun muassasalar va bolalar uyini yaratgan, u shisobladi, tabiyat maqsadi-inson tabii kuchlari va ko biliyatlarini rifojlantirishdir, bunda rivojlanish shar tomonlama va uygun bulishi lozim. Nemis olimi pedagogi Adolf Distervich sham I.G.Pestalotti ketidan bu niniipni eng mushim tarbiya printsiii leb shisoblagan. Iz ishlarida yozgan Ediki, talim-tarbiya jarayonida yosh va individual xususiyatlarini etiborga olishi lozim. Tarbiya bilan uygun bulishi Rus klassik pedagogiklari ishlarila sham iz aksini topgan. Ushinskiy iz ining asosiy «inson tarbiyastshing mavzusi sifatida» degan psishalogik pedagogik asarida yozgan ediki, bola tarbiyasi va ta`limi uchun tarbiy Printsiplari va kryidalarini bilish, balki inson tabiyati asosiy konunlarini bilishi ularni shar bir aniq bola uchun shar bir aniq. sholda tadbik qila olishi lozim. Ushinskiy fizyalogiya gigiena va psigalogiya (dikkat, xotira, tasavvur, iroda) asoslarini urganish zaruriyatini asoslab berdi, uning asosi siz lash qobiliyatini axloqiy estetik va diniy xislari, didaktikani urganishga ugish mumknn. Shark, uygonish davri mugafakir -entsiklapetchnsi Lbu Nasir Farobiy (87q-950) 1) pedagogikaning mustaqil fap sifatida ajiralib chikishiga kadar iz asarida tagaxlagan ediki. inson tabiyatning eng oliy atrof mushitning

shar tamonlama idrok qilishish mumkin. Abdulla Avloniy (1878-19q4) «Turkiy Guliston yoxud axlog» degan asarida turli shaxs axloqiy xislatlarini tarbiyalashga kata etibor beradi. Uning asarini iz bek tilida ezilgan pedagogika biyicha birinchi darslik dsb shisoblash mumkin. 1)Pedagogika mustaqil fan sifatida Ya.A.Kamenskiynshgg «Buyuk dedaktika»(XU11 asr) degan asaridan sung ajralib chikli, unda didaktika Printsiplari va pedagogik jarayon konuniyatlari aniq tariflangan. Farobiy pedagogikani mustaqil fanga ajratgan siyosiy (fukoro) fan tarkibiga kiritgan. Uning fikricha, bolalarda ijobiy axloqiy xislatlarini tarbiyalashda atrof mushit katta irin titadi. U bola shaxsining tabiy kamolatiga ishonardi, bola tabiyatdan giz allik va mexr okibat bilan kuygan ravishda tugiladi. Ijtimoiy pedagogikada tarbiyaning tabiyat bilan uygun bulishi Printsipiga amal qilib, kuyidagi qoidalariga tayanishi lozim:

- bolalar yoshi xususiyatlarini etiborga olish;
- bolalar xususiyatlarini etiborga olish;
- meyoridan chitta chikish bilan bogliq. bilgan bolalarning individual xususiyatlarini etiborga olish;
- bola shaxsidagi ijobiy, kuchli tomonlari tayanish;
- bola tashabbuskorligini va mustaqilligini rivojlantrish.

B) Madaniyat bilan uygun bulish Printsipi.

Bu Printsip tarbiyaning tabiyat bilan uygun bulishi Printsipining davomidir. Uning zaruriyati inson tabiyati bilan shartlangan. Inson bialogik mavxudod sifatida tugiladi, shaxs bilib esa bir avloddan ikkinchi avlodga shaxs tarbiyasi va rivojlanishi jarayonida itadigan iz ini tutish ijtimoiy tajribani iz lashtirib etishadi. Antik jamiyatdagi falsafachilar va pedagoklar shaxs shaqilanishi va madaniyat irtasidagi chukur bogliqlikni tashlil kdlganlar. Shu narsaga Shark Uygonish davri mutafakirlari va intsiklapedchilari bilgan Farobiy, Beruniy, Ibn Sino, Navoiy sham iz asarlarida sham tayanganlar. Bunda ikkita mushim tezis belgilandi: shaxs madaniyati orkali shaqillanadi, shar qanday madaniyat asosan boyligi esa insondir. Utmishi falsafachi va pedagoklarn shisoblardiki, madaniyat yukrri axloqiy insonni shaqillantirishning zaruriy va eng mushim omilidir. Madaniyat bilan uygun bulish Printsipi pedagogikada A.Distervich (XIX asir) bilan ilgari surilgan. U shisoblardiki, tarbiya qilishda joy va vakl1 shart sharoitlarini yani inson tugilgan vakl: va joyini. bir siz bilan aytganda butun zamonaviy madaniyatni etiborga olishga zarur. Butun insoniyat shar bir shalk va shar bir avlod madaniyat rivojlanishining malum bir porokasida turadi bu ajdodlar.

- Ijtimoiy tarbiyani tashkil qiluvchining tamoiyllari:
- Shaxsning ijtimoiy uz-aro ta`sirida uning xayotiy munosabatlarining baxoli shakllanishida konfliktli va krizisli sharoitlarini bartaraf qilishga individual yordamlashish.
- Insonning uzini va uning yaqin mikromuxitini jismoniy, psixik va ijtioiy tomonidan shaxsning individual yaratuvchangligining shakllanishini guruxli (jamo) qullash.

Xar bir bola va katta odamning jamiyatda loyiq turmush kechirish xuquqini uning jismoniy va aqliy rivojlanishidan, ijtimoiy statusidan (maqomidan) mustaqil jamiyat muxofaza qilish (qurgash).

- Berilgan mikro-muxitni saqlash xaqida Amaliy gamxurlik:

- Xar tomonlama ijtimoiy tomonidan mumkin faoliyatini bulgan guruxli va bush vaqt (ishchangligini) jismoniy, bilish, individual-yaratuvchanglik tashkil qilish.
- O'sib kelayotgan insonning muvaqqiyatlar sub'ektlik uzaro ta'sirini qurchagan ijtimoiy madaniy kenglikda (doirada) ta'minlash va qullab -quvvatlash.
- Shaxsning uziga mustaqil faoliyatining ijtimoiy tajribasini va kontakt guruxdagi va uziga musal munosabatini tashkil qilish orqali javobgarli uzini-uzi tashkil qilishga shaxsiy xayotini uzini odob-axloqlilikga uzi qurishga tayyorligini ta'minlash. Jismoniy tuzalish, jonning qisilishi, shaxsiy xayotdagi yuqatish va krizislarga qaramasdan shaxsiy obruni, sezgisini va uziga, atrofidagi odamlarga xurmatini saqlagan xolda insonning yashashi mumkin bulgan turmush sharoitlarini mikromuxitda tuzishga yordamlashishi.
- Ijtimoiy pedagogikaning mexnati psixologiyaning uch bazali kategoriya – faoliyat, munosabat(ijtimoiy pedagogikaning uzaro ta'siri) va insondan kelib chiqishi kerak.

Ijtimoiy pedagogika kompleks ishlari kuyidagi misollar asosida quriladi:

- Maktabni ma'naviyati bosim bulgan maktabdan ruxiy madaniyat maktabiga, uqitish maktabidan tarbiya maktabiga aylantirish.
- Insonga yunaltirilgan maktabni bolaga gumanistlik shaxsiy munosabatni, ota-onalar Bilan munosabatlarni tuzish.
- Bolalar bogchalari oyla va maktablarning uyumlashganligi ularning uzaro ta'siri va birga ishlashini ta'minlash.

«Ijtimoiy pedagogikaning» faoliyatni boshqarishda yoshiga qarab munosabatda bulish, xar bir guruxning xususiyatini va mumkinchiligini, gurux va jamoalarning ijtimoiy psixologik imkoniyatlarini xisobga olib shaxsning maqsadga yunalgan rivojlanishini ta'minlaydi. Shaxsiy tamoyil raxbarni pedagog va tarbiyalanuvchining ijtimoiy birga ishlashini borishida tarbiyalanuvchiga munosabatda shaxs, uzi rivojlanadigan talabini va motivlarini psixikasi va xulq-atvorining rivojlanishidagi irkilishlar va deformatsiyalarni psixologik diagnostika qilishga asoslangan paytda tarbiyalash tarmoqlari.

-Tartibsizlik qilgan o'spirimlarni jazolash tarmogi . Bu tarbiyalikning oldini olish amaliyoti kriminal tarmoqqa emas, balki bolalar va uspirimlarning kundalikli turmush tarmogiga umumiy yunaltrish tamoyilining amalga oshishishini, ya'ni asosiy kuch solishlarini oyla, o'quv urinlari, uspirimlarning kichik guruxdagi tarbiya ishiga utgazishni anglatadi. Yordam kursatish turlari yoshi etmaganlar va ota-onalarning nomisini, obruyini, uzini baxolashini va o'zaro xurmatini kamsitmasligi va ota-onalarni nokulay sharoitga tushurmasligi kerak.

Ijtimoiy, xuquqiy va pedagogik –psixologik va tibiyyi yordamni bolalar va uspirimlarga kursatishni tashkil qilishda va ish olib borishda kuyidagi toyillardan kelib chiqadi.Bilim berish faoliyatining tabiyatga yaqinlik (iroda) tamoyili tabiyyi va ijtimoiy protsesslarni ilmiy asosda tushinishga tabiyat jamitchi va shaxsning rivojlanishining umumiy qonunlari bilan mosga asoslangan bulishini anglatadi. Madaniyatga yaqinlik tamoyili bilim faoliyatining madaniyatining umumiy insoniylik baxoliligiga asoslanishini konkret milliy va diniy madaniyat kadriyatlariga va normalariga muofiq tuzilishini, umuminsoniylikka qarshi kelmaslikka asoslanganligini anglatadi.

Mikromarkaz faoliyatining tamoyillari:

- bola va uning oylasi bilan ish olib borishda shaxsiy yunaltirish usulini kullanish.

- bola va uning oylasining rivojlanishi.
- tarbiya tuzumining aniqligi.
- ijtimoiy pedagogik kengash sub`ektlarining birga ishlashi.
- ijtimoiy pedagogning boshqa «yordamchi» mutaxassislarining vakillari bilan kasbiy birga ishlashishi.

Jamiyatning bolalar va uspirimlarga umummiy munosabatini gumanizatsiyalash,yoshi etmaganlarning xulqlardagi xar xil chetlashlarga kechigib jazolash bilan javob berishdan bolalar va o'spirimlarga xar tomonlama va uz vaqtida yordam kursatishga utish, ya`ni tarbiyaning jazolashdan ustin bulishini ta`minlash buladi. Gumanizatsiya kuyidagilarni uz ichiga kamrab olishi shart.

- Nizomlilik soxasini (tarmogini) .
- Tarbiyalash (oyla maktabgacha, maktab, maktabdan tashqari) bolalar va uspirimlar qiziqishiga boglik faoliyatga (qatnashishi) munosabatiga tegishli o'qish va attestatsiyadan utish keyin va talab qilingan javobgarchilik chegarasida faoliyatining asosiy sub`eklariga yordam kursatishi mumkin buladi.

Faoliyatning barcha asosiy sub`ektlarining bir maqsadligiga va qiziqishlarining yuqori darajada ms kelishi ikki vazifani ochishni talab qiladi. Bir tomondan bolalar va uspirimlarni sotsializatsiya, reabilitatsiya, adaptatsiya buyicha maxaliy masalalarini kompleksli ochish uchun muassasalarining manfaatlarini integratsiyalash, ikkinchi tomonidan muassasalik tegishligini xokimchilik buysinuvchiligining vertikal boglikligini (buzmagan) yuqotmagan xolda saqlab qolish. Bu pedagogik faoliyatning boshlangich buginlarining xalq uchun kul faoliyatini xam yaqin bulishini ta`minlaydi.

MUOMMOLI SAVOLLAR

- 1.Ijtimoiy pedagogning kambiy faoliyati nimadan iborat
- 2.Normadan orqada qolish xaqida nima bilasiz.
- q.Ijtimoiy burishlar nima.
- 4.Qaysi davrda uspirimning axloqiy rivojlanishi shakllanadi.

Adabiyotlar

- 1 Shul`gin V.N. «Osnovnie voprosi sotsial`nogo vospitaniya» M-1994
- 2 Shurkova «Novie texnologii vospitatel`nogo protsessa» M-1994
- q Galaguzova M.A. i dr «Sotsial`naya pedagogika» M-1994
- 4 M.V. Firsov Antologiya sotsial`noy raboti M-1994
- 5 Klayberg Yu.A. Sotsial`nie normi i otklyucheniya M-1997
- 6 Deti s otkloneniyami v razvitii. Metodich. Posobie dlya pedagogov vospitateley massovix ipets uchrejdeniy roditeley M-1997
7. www.pedagog.uz

Ma`ruza №10. Ijtimoiy pedagogikaning kategoriyalari va mexanizmlari

Reja:

1. Pedagogika va ijtimoiy pedagogika kategoriyalari

2. Ijtimoiy ta`lim

q. Tarbiya va ijtimoiy tarbiya

Tayanch tushunchalar: Pedagogika, kategoriya, ijtimoiy tarbiya, ijtimoiy ta`lim, ijtimoiy –pedagogik faoliyat.

Ta`lim tizimi fanda tushuncha va kategoriyalarda uz ifodasini topadi.

Tushuncha- bu ifodasining bir formasi bulib xaqiqiy borliqni tushinib bilish jarayonida amalga oshadi.

Tushuncha ilmda birdaniga belgilanmaydi. Xar qanday ilmda rivojlanish jarayonida tushuncha ilm kategoriyalarda birlashadi, mustaxkamlanadi, uzgaradi va keng ma`nodagi fundamental tushuncha sifatida xozirgi davrda fanda kullaniladi. Fanda tushinarli kategoriyali tizim undagi tushunchalarga kiruvchi uzaro boglikni va uzaro ta`sir qiluvchilikni tasvirlash natijasida shakllanadi.

Ijtimoiy pedagogikada uchta kategoriya bor.

1. Ijtimoiy-pedagogik faoliyat.

2. Ijtimoiy ta`lim.

3. Ijtimoiy tarbiya.

Ijtimoiy-pedagogik faoliyat – bu bolani ijtimoiylashtirish jarayoniga yordam berishga qaratilgan, ijtimoiy madaniy tajriybalarni xamda jamiyatdagi uz ishlarni amalga oshirish sharoitlarni yaratish yullarini uzlashtirishga qaratilgan xar xil professional faoliyat xisoblanadi.

Ijtimoiy pedagogik faoliyatning asosiy yunalishlari

- Bolalarda ijtimoiy kunikmalarining yuqori darajasiga etish uchun ularning shaxsiy rivojlanishiga bog`liq bulgan faoliyat.

- rivojlanishda u yoki bu turdagi normadan orqada -oluvchilikka ega bulgan bolalarni ijtimoiy qayta tiklash bilan boglik bulgan faoliyat. Mazmuniga kura ijtimoiy pedashgogik faoliyat xar xil kasbga bogliq xilma xildir. Nazariy qarashlar buyicha kupchilik gurux bolalar bilan ishlashdagi profilaktik faoliyat muassasa va tashkilotlarda amalga oshirish kerak bular kuyidagilar:

-O`quv yurtlaridagi ijtimoiy pedagogik faoliyat

-Bolalar jamoasi va tashkilotlardagi ijtimoiy pedagogik faoliyat

- Ijodkorlik tugaraklari va bolalarning bush vaqtlariga ijtimoiy pedagogik faoliyat.

- bolalarning yozgi ta`tildagi ijtimoiy pedagogik faoliyat

Rivojlanishida nuqsoni bor bolalar olib boriladigan ishlar qannaqa nuqsoni bor ekanligiga qarab ijtimoiy pedagogik foaliyat turlariga ajratish va maxsus metodika va texnologik yondoshishni talab qiladi.

-aqliy rivojlanishida nuqsoni bor bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat

- pedagogik nuqsonlari bor bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat

-ota-ona tomonidan nazoratsiz qolgan bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat.

-tarbiyasi ogir(deviant) bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat.

Ijtimoiy pedagogning oyla bilan birga olib boradigan ijtimoiy pedagogik faoliyati aloxida ahamiyatga egadir, sababi oylada bolaga boshqa ijtimoiy omillarining ta'sirining qanday bulishini Aniqlashga imkon beradi. Shuning uchun xam ijtimoiy pedagogning oyla bilan xamkorlikdagi ishchangligi ijtimoiy pedagogik faolitning barcha kategoriyalari ya'ni bolalar muammolari ba'zi xollardagi profilaktika ishlarini olib borishdagi zarur komponentlardan xisoblanadi.

Ijtimoiy ta'lim. Umumiy urta maktablarda ya'ni boshqada bir o'quv yurtlarida bola taqlim jarayonlarida akademik bilimlariga va ularni egallash uchun eng zarur bulgan kunikmani egallash va kullashni urgatadi. Shuningdek ular aloxida tizimlashtirilgan ijtimoiy bilim kunikma va tajribalarni xam egallaydi. Ular bola tomonidan urganilgan malaka va ijtimoiy talablarini yutuqlarini egallashni ta'minlaydi. qachon bolaga va uning ijtimoiylashuvda maxsus yordam zarur bulgandagina bu bilim kunikma va malakalar as qotadi.

Maqsadga qaratilgan ijtimoiy bilim berish kunikma va malakalarning yigindisi ijtimoiy ta'lim delinadi.

Ijtimoiy ta'lim termini ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ishchanglik institutlarining ochilishi bilan paydo buldi, lekin xozirgi kunda bu tushunchalarning ma'nosi tula ochilmadi. Bu suzlarni kullashda asosan ikki xil xolatlarda ajratiladi.

1. Ijtimoiy ta'lim deganda ijtimoiy soxada ishlash uchun maxsus kadrlarni tayorlash bunda barcha mutaxassislik buyicha ta'lim turlarini kiritgan xolda boshlangich,urta va yuqori o'quv yurtlarida shuningdek kurslar tayorlash kadrlarni qayta tayyorlashlar kiritilgan.
2. Bu termin ya'ni insonning jamiyatdagi xayotiy ishchangligining asosiy koydalari, ijtimoiy madaniyatni egallash, ijtimoiy tafakkur va xarakat, ijtimoiy xissiyot madaniyati va ijtimoiy masalalar madaniyati tushiniladi.Bu xolda «Ijtimoiy ta'lim» tushunchasi «Ijtimoiy uqitish» tushunchasiga yaqindir.

Ijtimoiy tarbiya- bu ijtimoiy pedagogikada «tarbiya» kategoriyasiga kiruvchi shakl bulib pedagogika, sotsiologiya, psixologiya va boshqa fanlarda urganiladi.

Inson shaxsining sifati uning xatti xarakatlarida kurinadi, shuning natijasida insonning xulq-atvori shakllanadi, agar qandayda bir sabab Bilan ijtimoiy bilim shakllanmagan bulsa , demak munosabatlar shaxsning ijtimoiylashuv sifati xam shakllanmaydi. Shu sababli ijtimoiy pedagogik faoliyat jaraqnida shunday zaruriy sifatlar bolalarda shakllantirish talab qilinadi, bu ijtimoiy tarbiyaning asosiy vazifasidir.

Demak ijtimoiy tarbiya deganda bir maqsadga qaratilgan bolalar shaxsiyatidagi ijtimoiy zaruriy sifatlar va uning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvini shakllantirish tushiniladi.

Tarbiya aspektlarining biri ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishiga bog'liq Amaliy yunalgan pedagogik bilim soxolarida va professional amaliy faoliyat soxasida javob beruvchi tarbiya ijtimoiy tarbiya xisoblanadi.

MUOMMOLI SAVOLLAR

1. Ijtimoiy pedagogikaning qanday kategoriyalari bor
2. Ijtimoiy tarbiya nima
3. Ijtimoiy-pedagogik faoliyat nima
Ijtimoiy ta'limning uziga xosligi.

Adabiyotlar

1. Shul'gin V.N. «Osnovnie voprosi sotsial'nogo vospitaniya» M-1994
2. Shurkova «Novie texnologii vospitatel'nogo protsessa» M-1994
- q. Galaguzova M.A. i dr «Sotsial'naya pedagogika» M-1994
- M.V. Firsov Antologiya sotsial'noy raboti M-1994
4. Klayberg Yu.A. Sotsial'nie normi i otklyucheniya M-1997
5. Deti s otkloneniyami v razvitii. Metodich. Posobie dlya pedagogov vospitateley massovix spets uchrejdenny roditeley M-1997
6. www.pedagog.uz

Ma`ruza №11. Ijtimoiylashuv omillari va vositalari

Reja:

1. Ijtimoiylashuvga ta`sir etuvchi omillar

2. Mikro, mezo va makro omillar

q. Shaxs ijtimoiylashuviga siyosiy, iqtisodiy, ekologik omillarning ta`siri

Tayanch tushunchalar: Ijtimoiylashuvga ta`sir etuvchi omillar, Mikro, mezo va makro omillar, Shaxs ijtimoiylashuviga siyosiy, iqtisodiy, ekologik omillarning ta`siri

Jamiyat tomonidan kabul qilingan xatti - sharakatlar, qoidalar va me`yorlardan chekingan ismirlarni orir yoki tarbiyasi kiyin yoki tarbiyasi ogir ismirlar deb atashadi. Tarbiyasi kiyin ismirlar deganda turli xil sabablarga kira pedagogik ta`sirlarga qarshi chikuvchi bolalar tushuniladi. Jamiyatda urnatilgan me`yor va qoidalarga rioya qilmaydigan shunday tarbiyasi orir ismirlarni ilmda deviatsiya deb atashadi. Aeviant xatgi — sharakat — bu psixik soglom shaxslar tomonidan me`yoriy qoidalarni buzish xollaridir. Deviatsiya — bu ijtimoiy pedagogik muammo bilib, inson ruxiy olamidagi, uning atrofidagi mushitning izgarish xollari bilan borlik. Bu xol, ayniksa, ismir yoshdagi bolalarga xosdir. Chunki bu yosh eng kiyin va murakkab davr bilib, bu yoshdagi bolalarning anatomo — fiziologik, intellektual, axloqiy va boshqada jix.atlarida izgarishlar ruy beradi. Bu izgarishlar uz navbatida ularning psixikasida izgarishlar ruy berishiga zamin yaratadi. Ularning ijtimoiy statusida, jamoada uzini titishida izgarishlar ruy berib, ularni kiprok; «Men kimman?» - degan savol kiynaydi. Deviatsiya uz ichiga deviant, delinkvent va kriminal xatgi — sharakatlarni birlashtiradi. (deviant xatgi — sharakat — bu kichik ijtimoiy munosabatlar (sila, maktab) zshamda sharakter, jinsiy va yosh xususiyatlari jishatidan yaxin kichik ijtimoiy gurushlarga xos ijtimoiy me`yorlardan, xatgi — xdrakatlar va xoidalardan orish, chekinishning bir turidir.! Ya`ni bu turdagi zsharakatni intizomsizlik deb sham atash mumkin. Agressiya, chaqiriq, ishda va mexnat faoliyatida uz boshimchalikka yul kuyish, bolalar va ismirlarning ichqilikka berilishi, daydib yurishlari, oliftagarchilik qilishlari, assotsial` sharakatlarga berilish kabilar deviant sharakatlarning asosiy kirinishlaridir. Ma`lum vaziyatlarda bolalar va ismirlarning shu kabi xatgi — sharakatlarni namoyon etixi deviant sharakatlarning tipik xususiyatidir. Delinkvent xatti - sharakat - deviant sharakatlardan farkli ularok, ular vaziyat ta`sirida emas, balki yuqoridagi kabi assotsial` sharakatlarning doimiy sharakterga ega bulishidir. Delinkvent sharakatlarning quyidagi turlari mavjud:

- xaqoratlash, xirlash, azoblash va undan xuzurlanish kabi agressiv bosqinchilik sharakatlar;
- kichik urriliklar, ta`magirlik, avtotransport va boshqada kerakli buyum va anjomlarni urirlash kabi moddiy fonda kirishga qaratilgan uz shaxsiy manfaati yulidagi sharakatlar;
- narkotiklar sotish va tarkatish.

Kriminal xatti — sharakat — bu jinoiy javobgarchilikka tortilishta yoshi etgan shaxslarning xuxuklarga zid zsharakatlari bilib, ular'ustidan jinoiy ish kuzgatilish jarayonidir. Kriminal sharakatlarga deviant va delinkvent sharakatlar asos yaratadi.

Deviant sharakterlarning asosiy sabablari

Bolalar, ismirlar va umuman ba`zi jamiyat a`zolarining jamiyat tan olgan me`yorlarga zid keluvchi xatti — sharakatlarni namoyon etishi — bu birdaniga, uz —uzidan biladigan xodisa emas. Ya`ni Isha insonlarning shunday yul titishiga nimadir sabab biladi. Ya`ni shar bir fazilat uz tarixiga ega. Insonning rivojlanishi bir —biri bilan uzviy bogliq boltan turli xil faktorlarga borlik: irsiy, mushit, tarbiya, iisonning shaxsiy amaliy faoliyati va x.k. Voyaga etmagan yoshlar orasida deviant sharakatlarni vujudga keltiruvchi qator faktorlar mavjud. Jumladan:

1. Biologik faktorlar, ya`ni bolalarning ijtimoiy shayotga moslashuvini murakkablashtiruvchi noxush fiziologik va anatomik xolatlar: Ularga:

- genetik (ita aqli zayflar, kirlar, karlar va x.k),
- psixofiziologik (ya`ni inson organizmiga salbiy ta`sir kirsatuvchi, somatik sharakatlarni, allergiyalar va toksik kasadliklarni vujudga keltiruvchi turli xil ziddiyatlar, kimyoviy moddalar, energiyalar va x.k),
- fiziologik (atrofdagilarda noxush kayfiyat uygotuvchi tashki kiyofa, tilning dudukligi va x..k)

2. Psixologik faktorlar, ya`ni insondagi psixopotologik yoki aktsentuant (xaddan tashkari) xolatlar. Bu faktorlar asab kasalliklari (psixopatiya, nevrasteniya kabi kasalliklardir)

3. Ijtimoiy—pedagogik faktorlar, ya`ni bolalik davridan boshlab maktab, oila va jamoatchilik tarbiyasidagi nuksonlar.

4. Ijtimoiy — iktisodiy faktorlar, ya`ni bu jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlikdir: jamiyatning boylar va kambarallar deb ajratilishi, shalqning ma`lum qismining kashshoklanib kolishi, oylik maoshining kamligi, shnsizlik, inflyatsiya va x.k.

5. Ma`naviy— axloqiy faktorlar. Ularga birinchidan, jamiyatdagi ma`naviy kadriyatlarining kadrsizlanishi, insonlarning ma`naviy kashshoklanishi kirs, ikkinchidan, muyyan jamiyatning undagi ruy berayotgan deviant sharakatlarga befarqlik, lokaydlik kiradi

Deviatsiya kontseptsiyasida rehabilitatsiya, profilaktika va korrektsiya iasalalari Deviant xatti — sharakatdagi bolalar va ismirlarga nisbatan profilaktika, rehabilitatsiya va korrektsiya ishlari amalga oshiriladi. Rehabilitatsiya — bu bola shaxsining xuquqi, xuquqiy statuey, sogligi, ishga layokatsizligini tiklashga qaratilgan kompleks, kip darajali, boskichli va dinamik tizimdir. U profilaktika va korrektsiya singari aspektlarni uz ichiga oladi. Profilaktika — bu rehabilitatsiya tizimidagi shaxsning rivojlanishidagi u yoki bu chekinishlarni yukotishga shart-sharoitlar yaratishga qaratilgan tadbirlardir. U kiprox ijtimoiy muzxit bilan

bogliqdir. Korrektsiya — bu shayotiy chekinishlarga uchragan bolalar va ismirlar bilan olib boriladigan anik faoliyat shisoblanadi5

MUOMMOLI SAVOLLAR

- 1.Ijtimoiy pedagogikaning qanday kategoriyalari bor?
- 2.Ijtimoiy tarbiya nima?
- q.Ijtimoiy-pedagogik faoliyat nima?
- 4.Ijtimoiy ta`limning uziga xosligi?.

Adabiyotlar

- 1.Shul`gin V.N. «Osnovnie voprosi sotsial`nogo vospitaniya»M-1994
- 2Shurkova «Novie texnologii vospitatel`nogo protsessa» M-1994
- q.Galaguzova M.A. i dr «Sotsial`naya pedagogika»M-1994
- 4.M.V. Firsov Antologiya sotsial`noy raboti M-1994
- 5.Klayberg Yu.A. Sotsial`nie normi i otklyucheniya M-1997
- 6Deti s otkloneniyami v razvitii. Metodich. Posobie dlya pedagogov vospitateley massovix spets uchrejdeniy roditeley M-1997
7. [www. pedagog. uz](http://www.pedagog.uz)

12-ma`ruza .**Bolaning sotsiumda rivojlanishi**

Reja:

- 1.Bolaning ilk ijtimoiylashuv davri.
- 2.Bolaning ijtimoiylashuvida oila, ta`lim-tarbiya muassasalari, madaniyat, din va mahallaning orni.

Tayanch tushunchalar: bolaning ijtimoiylashuvi, ta`lim-tarbiya, mahalla, ota-onalar, jamiyat, ijtimoiy ta`lim, ijtimoiy tarbiya

Ijtimoiy ta`lim (shamjamiyat orkali ta`lim berish) – tashabbuskor guruhlar, shamjamiyatlar, jamoalar, odamlarning iz ini iz i boshqaradigan uyushmalari shayoti va ixtiyoriy faoliyatining bir qismi sifatida muntazam, iz luksiz ta`limni tashqil etish konstepstiyasi va amaliyoti.

Ijtimoiy ta`lim konstepstiyasi kuyidagi goyat mushim prinstiplarini iz ichiga oladi:

- u ayrim odamlarda sham, guruhda sham iz kuchlariga ishonishni va ularga tayanishni rivojlantirishga karatilgan;
- u shamjamiyatda, shamjamiyat bilan birgalikda va shamjamiyat uchun ta`limning variantlili prinstiplari asosida (ya`ni uning ob`ktiv xilma – xilligini e`tirof etish va ushbu xilma – xillikni ta`lim amaliyotida ruyobga chikarish asosida) amalga oshirilgan iz luksiz ta`limni kullab – kuvvatlaydi;
- u shamjamiyatdagi odamlarning muammolari va eshtiyojlariga ta`lim jarayonining boshlangich nuktasi deb munosabatda biladi, shu sababli tugilayotgan ijtimoiy – iktisodiy muammolarni mustaqil shal qilish maqsadida samarali ukitish va konkret professional trening shakllarini ashamiyatli deb beriladi;
- u ochikdir va mushkul axvolda tushib kolgan odamlar eshtiyojiga shamda bolalarning muammolariga ayniksa shamdardlik bilan karaydi, ularni pedagogika va psixologiya nuktai nazaridan kullab – kuvvatlashga karatilgan muxsus maqsadlarni kuyadi;
- u mavjud maorif tizimining xilma – xil ta`lim xizmatlarini ta`minlash borasidagi ishini tuldiradi va shar bir odamning aynan iziga kerakli va ta`lim standartlari shamda tasdiklangan ukuv rejaları bilan belgilab kuyilganiga karaganda ancha keng ma`lumot olishga imkon beradi.

Ijtimoiy ta`lim, birinchidan, ukish va iz ini rivojlantirish turli shakllarda (fakat maktab yoki professional ta`lim shaklida emas) amalga oshirilishni va odamlar butun umr buyi mustaqil ukishni davom ettirishlarini, ikkinchidan, ta`lim berish – davlatning mutlak vazifasi emas, balki butun jamiyat bu xaqda gamxurlik qilish va faoliyat kirsatishini tan olishga asoslangan. Shu sababli shar qanday hamjamiyat oz muammo shamda vazifalarini ozini oz i tashqil etish va ozini oz i boshqarish asosida shal qilish uchun turli (muqobil va variantli) ta`lim tizimlarini tashqil etish mumkin. Mamlakatimizning utgan yillaridagi mentalitetida ijtimoiy ta`limni tushinish mafkuraviylashtirilgan tarbiyadan, ta`limni ijtimoiy – siyosiy maqsadlar bilan chegaralab kuyilgan tizim deb tasavvur qilishdan iborat edi. Jamiyatdagi ozgarishlan ta`limga ham, hamjamiyatga ham, ularning oz aro

alokasiga ham qarashlarni ancha kengaytirdi. Ta'lim va hamjamiyatlarga mul'timadaniy tizimlar deb karaladigan buldi, bu tizimlarda hamjamiyat individdan yuqori turib, uning rivojlanishini belgilamaydi, balki turli individlar birgalikda shayot kechiradigan, turli odamlarning birgalikdagi sharakatlari amalga oshadigan jonli makon debshisoblanadi. Bunga guruhlar: ota – onalar (bolalar bilan birga); ta'limning konkret shakllaridan manfaatdor bilgan ishbilarmon odamlar va tadbirkorlar; oz ta'limini takomillashtirishdan va oz bilimlarini rivojlantirishdan manfaatdor bilgan shamma odamlar (ya'ni, mutaxassislar va mutaxassis bulmaganlar) kiritilishi mumkin. hamjamiyatda, shamjamiyat orkali va hamjamiyat uchun shunday tushiniladigan ta'lim – ta'lim jarayonlariga kiritilgan (shu jumladan majburiy irta ta'lim doirasida sham) odamlar alokalari va birgalikdagi sharakatlarning bevosita amal qiluvchi, dinamik ijtimoiy – madaniy va ijtimoiy ta'lim tizimidir. Bu, shuningdek, "kuyidan" chikadigan shaxsiy ta'lim eshtiyojlarining, kizikishlarining va tashabbuslarining (xolbuki davlatga qarashli ta'lim tizilmalari "yuqoridan" chiqadigan sotsial – ta'lim manfaatlari va maqsadlaridir) namayon bulish va iz ini iz i ruyobga chikarish soshasi shamdir.

Ijtimoiylashtirilgan ta'lim ikki inson irtasidagi muomala madaniyatini shakllantiradi, shayotning ma'nosini va yunalishlarini aniqlashga, jamiyatda iz irnini topishga, oz imkoniyatlarini chamalab kurishga imkon beradi. Tabiiy – ilmiy ta'lim inson bilan tabiat irtasidagi munosabatni, uning tabiiy rivojlanish tamoyillari va konuniyatlarini shamda oz lashtirishning maqsadga muvofik usullarini utkazadi. Texnologik ta'limda inson ilmiy – texnika yutuklari, uning tamoyillari, metodlari, shozirgi zamon texnologiyasini iz lashtiradi. Bu fakat ishda emas, balki turmushda, kommunistika soshasida, madaniy shayotda sham kerak. Kadrlar tayyorlash milliy dastunning insonparvona moshiyati shundaki, bunda ta'lim – shaxsni shakllantirish va rivojlantirish shakli va usullari sifatida kabul qilinadi.

Bu uqitish va tarbiyalash maqsadi, mazmuni, metodi va vositalarini aniqlashda shal qiluvchi rol' uynaydi. U iqtuvchi bilan iquvchi irtasida ta'lim jarayonidagi oz aro munosabatlarida iz garish yasaydi, iquvchilar faolligi va mustaqilligini oshirish ozini oz i kashf etishining sub'ekti bilib koladi. Ta'limni ijtimoiylashtirish uqitish sub'ekti – iquvchiga oz qobiliyati va ichki imkoniyatlarini ochishga yordam beradi. Milliy dastirning ijtimoiy mazmuni tufayli ta'limda yangi kadriyat iz ifodasini topadi. Iquvchining shaxsiy kizikishlari va intilishlari birinchi iringa chikadi, bunda ta'lim oluvchi iz imkoniyatlarini tula ochishga muyassar biladi.

Mazkur, muammada insonparvarlik ta'limi bilan ijtimoiylashtirish irtasidagi munosabat mushim ashamiyatga ega. Bu fakat masalaning moshiyatini belgilash uchun emas, balki ayni vaqtda ta'limda boshlangan ijtimoiy iz garishlarni amalga oshirishda va shayotga joriy etish yullari va vositalarini aniqlashga sham mushim ashamiyatga ega. Ijtimoiy ta'lim. Ijtimoiy ta'lim (shamjamiyat orkali ta'lim berish) – tashabbuskor guruhlar, shamjamiyatlar, jamoalar, odamlarning iz ini iz i boshqaradigan uyushmalari shayoti va ixtiyoriy faoliyatining bir kismi sifatida muntazam, uzluksiz ta'limni tashqil etish konstepstiyasi va amaliyoti. Ijtimoiy ta'lim konstepstiyasi kuyidagi goyat mushim prinstiplarini iz ichiga oladi:

- u ayrim odamlarda sham, guruhda sham iz kuchlariga ishonishni va ularga tayanishni rivojlantirishga karatilgan;
- u hamjamiyatda, shamjamiyat bilan birgalikda va shamjamiyat uchun ta'limning variantlilik prinstiplari asosida (ya'ni uning ob'ktiv xilma – xilligini e'tirof etish va ushbu xilma – xillikni ta'lim amaliyotida ruyobga chikarish asosida) amalga oshirilgan uzluksiz ta'limni kullab – kuvvatlaydi;
- u shamjamiyatdagi odamlarning muammolari va eshtiyojlariga ta'lim jarayonining boshlangich nuktasi deb munosabatda biladi, shu sababli tugilayotgan ijtimoiy – iktisodiy muammolarni mustaqil shal qilish maqsadida samarali ukitish va konkret professional trening shakllarini ashamiyatli deb beriladi;
- u ochikdir va mushkul axvolda tushib kolgan odamlar eshtiyojiga shamda bolalarning muammolariga ayniksa shamdardlik bilan karaydi, ularni pedagogika va psixologiya nukta nazaridan qullab – quvvatlashga qaratilgan muxsus maqsadlarni kuyadi;
- u mavjud maorif tizimining xilma – xil ta'lim xizmatlarini ta'minlash borasidagi ishini tuldiradi va shu bir odamning aynan iziga kerakli va ta'lim standartlari shamda tasdiklangan uquv rejalar bilan belgilab kuyilganiga karaganda ancha keng ma'lumot olishga imkon beradi.

Mamlakatimizning utgan yillaridagi mentalitetida ijtimoiy ta'limni tushinish mafkuraviylashtirilgan tarbiyadan, ta'limni ijtimoiy – siyosiy maqsadlar bilan chegaralab kuyilgan tizim deb tasavvur qilishdan iborat edi. Jamiyatdagi iz garishlan ta'limga sham, shamjamiyatga sham, ularning iz aro alokasiga sham qarashlarni ancha kengaytirdi. Ta'lim va shamjamiyatlarga mul'timadaniy tizimlar deb karaladigan buldi, bu tizimlarda shamjamiyat individdan yuqori turib, uning rivojlanishini belgilamaydi, balki turli individlar birgalikda shayot kechiradigan, turli odamlarning birgalikdagi sharakatlari amalga oshadigan jonli makon debshisoblanadi. Bunga guruhlar: ota – onalar (bolalar bilan birga); ta'limning konkret shakllaridan manfaatdor bilgan ishbilarmon odamlar va tadbirkorlar; iz ta'limni takomillashtirishdan va iz bilimlarini rivojlantirishdan manfaatdor bilgan shamma odamlar (ya'ni, mutaxassislar va mutaxassis bulmaganlar) kiritilishi mumkin. hamjamiyatda, shamjamiyat orkali va hamjamiyat uchun shunday tushiniladigan ta'lim – ta'lim jarayonlariga kiritilgan (shu jumladan majburiy irta ta'lim doirasida ham) odamlar alokalari va birgalikdagi sharakatlarning bevosita amal qiluvchi, dinamik ijtimoiy – madaniy va ijtimoiy ta'lim tizimidir. Bu, shuningdek, “kuyidan” chikadigan shaxsiy ta'lim eshtiyojlarining, kizikishlarining va tashabbuslarining (xolbuki davlatga qarashli ta'lim tiz ilmalari “yuqoridan” chikadigan sotsial – ta'lim manfaatlari va maqsadlaridir) namayon bulish va iz ini iz i ruyobga chikarish soshasi shamdir. Ijtimoiy pedagogik ishlar faol goyaviy – axloqiy imkoniyatlarga ega, u shaxs xulkida paydo bilgan salbiy elementlarga qarshi kurashda mushim omilga aylanadi. U ijtimoiy fikrni shakllantirish yuli bilan jamoada soglem ma'naviy – axloqiy mushit xosil qilishga ta'sir kursatadi, ilgor ijtimoiy kadriyatlarni mustashkamlaydi, shaxs kadr – qimmatini ta'mindaydi, konunni xurmat qilishga urgatadi. Bu ayniksa bugungi kunda, jamiyat ma'naviy yangilanish jarayonini boshidan kechirayotgan bir davrda mushim ashamiyatga ega. Tarbiyaviy faoliyatning mushim rezervlaridan yana biri – ommaviy targibot bilan bogliq bilib, goyaviy – tarbiyaviy ishlarning barcha

shakllarida gayrat va tashabbus talab etildi. Bunda davlat va jamoat tashqilotlari tomonidan ommaviy – tashqiliy tadbirlar utkazish, kechalar, bayramlar, rasm – rusmlar, urf – odatlar, jumladan «Navriz », «Xotira va kadrlash kuni» va boshqa tadbirlar mushim ashamiyatga ega. Ommaviy ishlarda ijtimoiy – tarbiyaviy muvaffakiyatlarga ommaning ijtimoiy – madaniy faoliyat yunalishini chukur anglagan sholdagina erishish mumkin. Bu, birinchi navbatda. Pedagogik tamoyillar asosida ma`rifiy muassasa ishlarini tashqil etishda va metodikasida iz ifodasini topadi. Tadbirlarni fakat goyaviy yunalishini emas, ayni chogda ijtimoiy – pedagogik, ijtimoiy – psixologik moshiyatini anglash, tashkiliy ishlarda uning mexanizmlarga tayanish zarur.

Ijtimoiylashtirish insonparvarlikning moshiyatini tushunib etishga kumaklashadi, insonni totalitarizm asoratlaridan shalos etadi, iz ligini anglatadi. Bu maqsadga bilimsiz erishib bulmasligi ma`lum narsa. Ta`limni ijtimoiylashtirish insonni bu dunyoda borligini anglashga imkon beradi. U faoliyat usullarini anglash va samarali izlash, iz iga, boshqalarga, tabiyatga nisbatan uygun munosabatda bulish imkoniyatini beradi.

Ijtimoiy ta`lim (uqitish)

Ijtimoilashuv jarayonida bola jamiyat, ijtimoiy munosabatlar. Ijtimoiy makom va irinlar, ijtimoiy iz ni tutish meyor va kridalari xaqdda Kipgina bilimlarni iz lashtiradi. U shuningdek integratsiyasn va jamiyatta kirishita yordam beraligan turli xil malaka va kinikmalarni egallaydi. Agar normal bolada normal bola (jismonan va psixik soglom) tugilsa, unda uning jismoniy, psixik va ijtimoiy shaqillanishi ma`lum krnunlariga kura sodir biladi. Bola avval jismoniy makonni iz lashtiradi, unda yulini topishga urganildi: emaklash, utirish, yurish, yugirish va xokozo sung kuchani iz lashtirildi. Bola yakin kishilarini ajratadi otani, onani, aka-ukalarini iz ismiga egaligiga urganadi, unta javob berishni boshlaydi. Bolada ijtimoiy xush kurishlar, xis tuygular, ijtimoiy tajriba shaqilanadi. Bola ijtimoiy rivojlanishda nutq xazinasidagi bor narsa til yordamida bola diliga itadi. Tilda shalk; tarixi, sharakteri, odatlari, an`nalari saklanib koladi. Tilni izlashtirib, bola shalk madaniyati, ijtimoiy tajriba va ijtimoiy an`nalarni sham izlashtiradi. Eng mushim bilgan bola ijtimoiy rivojlanishi uyinlarda sodir biladi. Uyinlar yordamida bolalar turli xil ijtimoiy rollar bilan tanishadi. Agar bolalar jismonoy va psixik kamchiliklar bilan tugilsa, unla ijtimoiy tajribani iz lashtirilishi ancha murakkabdir. Agar bunday bola oddiy oilada tugilsa bu xaqda bolaning ijtimoiy tiklanishi Kip xolla bunga tayyor bulmagan ota-onalar zimmasiga tulanadi. Bola izi uchun zarur bilgan mushitlaridan tashkarida, masalan, chakalok, uyida, sungra bolalar uyida tarbiyalansa boshqa gap. Bu sholda ba`zi bir ijtimoiy rollarni tabiiy yil bilan izlashtirish bulmaydi: ota-ona. aka-uka boshqa karindoshlar. Bunday xollarda bolalarda muayyan bir bilim va malakalarini shaqillantirishga imkon beradigan, ular ijtimoiy tajribani iz lashtirilishiga va jamiyatda ularning entegratsiyasiga yordam beradigan maxsus metodiklar va texnologiyalar mavjud bulish kerak. Maktabda ukitish jarayonida bola avvalom bor akademik bilimlarini oladi. Birok, shu bilan birga ijtimoiy meyorlarini, kursatmalarini, kadriyatlarini, rollarni yanada muffakiyatli iz lashtirilishini taminlaydigan ma`lum bir ijtimoiy bilim, malaka va kinikmalarni egallashi lozim, bola ijtimoilashuviga yordam beradigan ijtimoiy

bilimlarini berish va ijtimoiy malaka va kinikmalarni shaqilantirish maqsadga karatilgan jaraeni ijtimoiy ukitish deb ataladi.

Ijtimoiy ta`lim, birinchidan, ukish va iz ini rivojlantirish turli shakllarda (fakat maktab yoki professional ta`lim shaklida emas) amalga oshirilishni va odamlar butun umr buyi mustaqil ukishni davom ettirishlarini, ikkinchidan, ta`lim berish – davlatning mutlak vazifasi emas, balki butun jamiyat bu xaqda gamxurlik qilish va faoliyat kirsatishini tan olishga asoslangan. Shu sababli shar qanday shamjamiyat iz muammo shamda vazifalarini iz ini iz i tashqil etish va iz ini iz i boshqarish asosida shal qilish uchun turli (mukobil va variantli) ta`lim tizimlarini tashqil etish mumkin.

Ijtimoiylashtirilgan ta`lim ikki inson irtasidagi muomala madaniyatini shakllantirad, shayotning ma`nosini va yunalishlarini aniqlashga, jamiyatda iz irnini topishga, iz imkoniyatlarini chamalab kurishga imkon beradi. Tabiiy – ilmiy ta`lim inson bilan tabiat irtasidagi munosabatni, uning tabiiy rivojlanish tamoyillari va konuniyatlarini shamda iz lashtirishning maqsadga muvofik usullarini utkazadi. Texnologik ta`limda inson ilmiy – texnika yutuklari, uning tamoyillari, metodlari, shozirgi zamon texnologiyasini iz lashtiradi. Bu fakat ishda emas, balki turmushda, kommunistika soshasida, madaniy shayotda sham kerak. Kadrlar tayyorlash milliy dastunning insonparvona moshiyati shundaki, bunda ta`lim – shaxsni shakllantirish va rivojlantirish shakli va usullari sifatida kabul qilinadi.

Bu ukitish va tarbiyalash maqsadi, mazmuni, metodi va vositalarini aniqlashda shal qiluvchi rol` uynaydi. U iqtuvchi bilan iquvchi irtasida ta`lim jarayonidagi iz aro munosabatlarida iz garish yasaydi, iquvchilar faolligi va mustaqilligini oshirish iz ini iz i kashf etishining sub`ekti bilib koladi. Ta`limni ijtimoiylashtirish ukitish sub`ekti – iquvchiga iz qobiliyati va ichki imkoniyatlarini ochishga yordam beradi. Milliy dastirning ijtimoiy mazmuni tufayli ta`limda yangi kadriyat iz ifodasini topadi. Iquvchining shaxsiy kizikishlari va intilishlari birinchi iringa chikadi, bunda ta`lim oluvchi iz imkoniyatlarini tula ochishga muyassar biladi. Mazkur, muammada insonparvarlik ta`limi bilan ijtimoiylashtirish irtasidagi munosabat mushim ashamiyatga ega. Bu fakat masalaning moshiyatini belgilash uchun emas, balki ayni vaqtda ta`limda boshlangan ijtimoiy iz garishlarni amalga oshirishda va shayotga joriy etish yullari va vositalarini aniqlashga sham mushim ashamiyatga ega. Ijtimoiylashtirish insonparvarlikning moshiyatini tushunib etishga kumaklashadi, insonni totalitarizm asoratlaridan shalos etadi, iz ligini anglatadi. Bu maqsadga bilimsiz erishib bulmasligi ma`lum narsa. Ta`limni ijtimoiylashtirish insonni bu dunyoda borligini anglashga imkon beradi. U faoliyat usullarini anglash va samarali izlash, iz iga, boshqalarga, tabiyatga nisbatan uygun munosabatda bulish imkoniyatini beradi. Ta`lim jarayonini ijtimoiylashtirish natijasida iquvchi inson moshiyatini anglaydi. Iz shayoti dovomida inson tigrisida xosil qilingan tushunchalar asosida, shaxs xaqikiy fukaro bilib etishadi. Insonparvarlikka asoslangan ta`lim – ijtimoiy fanlar va yondosh fanlarning funkstiyalarini kengaytiradi, ta`lim jarayonini, mutaxassis shaxsi va uning dunyoqarashi yaxlitligini ta`minlaydi. Ta`limni insonparvarlashtirishdan kuzlangan asosiy maqsad yoshlarga tegishli bilim, kinikma, malaka, malaka berish, ularning insoniy dunyoqarashini shakllantirishdan iborat. U bulajak fukarolar tomonidan insonlar faoliyatining turli soshalarida

insonparvarlik goyasi va kadriyatlarini amalga oshirishning asosi bilib xizmat qiladi. Ta'limda metodologig shayot tajribasiga ziddiyatli xolatlarda ijtimoiy moslashuv modelini ishlab chikishni tkozo etadi:

- ijtimoiy – shaxsiy xayyot tajribasiga asoslangan muntazam davom etadigan jarayon shisoblanadi;

- real vaziyatdan kelib chikib, ziddiyatli xolatlarida ijtimoiy moslashuv modelini ishlab chikishni takozo etadi;

- mavjud amaldagi xolatga doim moslashish jarayoni shisoblanadi;

- shaxslararo alokalarni kamrab oladi;

- shaxsning shakllanish jarayonini yunaltiradi.

Ijtimoiy ta'lim.

Ijtimoiy ta'lim (shamjamiyat orkali ta'lim berish) – tashabbuskor guruhlar, shamjamiyatlar, jamoalar, odamlarning ozini ozi boshqaradigan uyushmalari shayoti va ixtiyoriy faoliyatining bir kismi sifatida muntazam, iz luksiz ta'limni tashqil etish konstepstiyasi va amaliyoti. Ijtimoiy ta'lim konstepstiyasi kuyidagi goyat mushim prinstiplarini oz ichiga oladi:

- u ayrim odamlarda sham, guruhda sham iz kuchlariga ishonishni va ularga tayanishni rivojlantirishga karatilgan;

- u hamjamiyatda, hamjamiyat bilan birgalikda va hamjamiyat uchun ta'limning variantlilik prinstiplari asosida (ya'ni uning ob'ktiv xilma – xilligini e'tirof etish va ushbu xilma – xillikni ta'lim amaliyotida ruyobga chikarish asosida) amalga oshirilgan iz luksiz ta'limni kullab – kuvvatlaydi;

- u hamjamiyatdagi odamlarning muammolari va eshtiyojlariga ta'lim jarayonining boshlangich nuktasi deb munosabatda biladi, shu sababli tugilayotgan ijtimoiy – iqtisodiy muammolarni mustaqil shal qilish maqsadida samarali uqitish va konkret professional trening shakllarini ashamiyatli deb beriladi;

- u ochiqdir va mushqul axvolda tushib qolgan odamlar eshtiyojiga hamda bolalarning muammolariga ayniqsa shamdardlik bilan qaraydi, ularni pedagogika va psixologiya nuktai nazaridan qullab – quvvatlashga qaratilgan muxsus maqsadlarni quyadi;

- u mavjud maorif tizimining xilma – xil ta'lim xizmatlarini ta'minlash borasidagi ishini tuldiradi va shar bir odamning aynan oziga kerakli va ta'lim standartlari shamda tasdiqlangan uquv rejalari bilan belgilab quyilganiga qaraganda ancha keng ma'lumot olishga imkon beradi.

Ijtimoiy ta'lim, birinchidan, uqish va ozini rivojlantirish turli shakllarda (faqat maktab yoki professional ta'lim shaklida emas) amalga oshirilishni va odamlar butun umr buyi mustaqil uqishni davom ettirishlarini, ikkinchidan, ta'lim berish – davlatning mutlaq vazifasi emas, balki butun jamiyat bu xaqda gamxorlik qilish va faoliyat kirsatishini tan olishga asoslangan. Shu sababli har qanday hamjamiyat oz muammo hamda vazifalarini ozini oz i tashkil etish va ozini oz i boshqarish asosida hal qilish uchun turli (muqobil va variantli) ta'lim tizimlarini tashkil etish mumkin.

Mamlakatimizning utgan yillaridagi mentalitetida ijtimoiy ta'limni tushinish mafkuraviylashtirilgan tarbiyadan, ta'limni ijtimoiy – siyosiy maqsadlar bilan

chegaralab quyilgan tizim deb tasavvur qilishdan iborat edi. Jamiyatdagi ozgarishlar ta'limga sham, shamjamiyatga sham, ularning iz aro alokasiga sham qarashlarni ancha kengaytirdi. Ta'lim va shamjamiyatlarga mul'timadaniy tizimlar deb qaraladigan buldi, bu tizimlarda hamjamiyat individdan yuqori turib, uning rivojlanishini belgilamaydi, balki turli individlar birgalikda hayot kechiradigan, turli odamlarning birgalikdagi sharakatlari amalga oshadigan jonli makon deb hisoblanadi. Bunga guruhlar: ota – onalar (bolalar bilan birga); ta'limning konkret shakllaridan manfaatdor bolgan ishbilarmon odamlar va tadbirkorlar; oz ta'limini takomillashtirishdan va oz bilimlarini rivojlantirishdan manfaatdor bilgan shamma odamlar (ya'ni, mutaxassislar va mutaxassis bulmaganlar) kiritilishi mumkin. hamjamiyatda, shamjamiyat orqali va hamjamiyat uchun shunday tushiniladigan ta'lim – ta'lim jarayonlariga kiritilgan (shu jumladan majburiy urta ta'lim doirasida ham) odamlar aloqalari va birgalikdagi harakatlarning bevosita amal qiluvchi, dinamik ijtimoiy – madaniy va ijtimoiy ta'lim tizimidir. Bu, shuningdek, “quyidan” chiqadigan shaxsiy ta'lim eshtiyojlarining, qiziqishlarining va tashabbuslarining (xolbuki davlatga qarashli ta'lim tizimlari “yuqoridan” chiqadigan sotsial – ta'lim manfaatlari va maqsadlaridir) namayon bulish va oz ini ozi ruyobga chikarish soshasi shamdir.

Pedagogikaning asosiy mezoni-tarbiya. Tarbiya- ijtimoiy shayotning abadiy va umumiy mezoni. Pedagogika bolalar tarbiyasini shaxs axloqiy xislatlarini shakllantirshning maqsadga qaratilgan jarayoni sifatida kurib chitsadi.

Biroq, bu tarbiya jarayoni hardoim sham etarli darajada samarali bulmaydi. Yuqorida ijtimoiy ta'lim vazifasini kurib-chiqib, kursatdiki, bolada muayan bir ijtimoiy bilim. malaka va konikmalar shakllanishi kerak ularning shakllanish jarayoni masalan. otaga, onaga bolgan gamxur, etiborli, meshribon, rahimdil munosabatlarning shakllanishi bilan bogliq. Agar qandaydir sababga kura bolada ijtimoiy bilimlar shakllanmagan bulsa, demak munasabatlar shaqillanmagan, yani unga zarur bilgan ijtimoiylashuvda qandaydir mos xislatlari sham shaqillanmagan. Shuning uchun ijtimoiy pedagogik faoliyat jarayonida boladagi shunday ijtimoiy ashamaiyatga ega bilgan xislatlar shaqillangan bulishi kerak-shuni iz i ijtimoiy tarbiyani vazifasidir. Yani ijtimoiy tarbiya deganda muvaffakiyatli ijtimoiylashuv uchun zarur bilgan ijtimoiy ashamiyatli bola shaxsi xislatlarining shaqillanishi maqsadga karatilgan jarayoni tushiniladi.

Tarbiya jarayoni – uni tiklash, rivojlantirish va hayotda joriy qilish, ta'lim, milliy, ma'naviy – axloqiy qadriyat va normalar bilan bevosita bogliq. Ular xalq pedagogikasi, urf – odatlari, bayramlari, uyinlari va boshqalarda oz ifodasini topadi». Ma'naviyat va ma'rifat» markazi, «Ma'rifatparvarlar», «Oltin meros», «Tarixchilar», «Faylasuflar» va boshqa jamoat tashqilotlari, jamgarmalari yuqorida kuyilgan vazifalarni shal etishga katta imkoniyatlariga egadir. Tarbiyasi «kiyin» usmirlar anomalligi uqishda (uqishi qiyin, yomon kechali, dangasa) va xulqida (intizom va tarbiyaga rioya qilmaydi) namoyon biladi. «Kiyin bolalar» - jamiyatga zid yunalishdagi, bekaror axloqli, irodasi bush, pedagogik ta'siriga doim qarshilik kursatib keluvchi yoshlardir. Maktab miqyosida ular kop uchramaydi (bir sinfda ikki – uchadan). Ammo sinf, maktab shayotiga, uning axloqiy mushitiga jiddiy ta'sir kursatadi. «Kiyin» bolalar iquvchilarning kam kismini tashqil etsa sham ular ukuv – tarbiyaviy ishlarda barqarorlikka jiddiy tusik biladilar. Ular maktabda va

undan tashqarida (oilada, kuchada, dam olish joylarida va x.k.) tartibsizlikni vujudga keltiruvchilar hisoblanadi. Shuning uchun ham «qiyin» bolalar maktabda ham, undan tashqarida ham oqituvchi va barcha jamoat e'tiborida turishi kerak. 5-m. Tarbiyasi qiyin bilganlarning kelib chikishining ijtimoiy – psixologik va psixologik – pedagogik sabab va omillarni besh guruhga ajratish mumkin:

- 1 Noqulay oilaviy muhit, ota – onalari ortasidagi ziddiyatli vaziyatlar.
- 2 Uqishga bilgan qiziqishning pasayib ketishi va shu munosabat bilan ukishdan sovib ketishi (60 – 70 % voyaga etmagan jinoyatchilar bir sinfda ikki yil uqigan).
- q. Ijtimoiy faolligi past va maktab jamoasida nokulay holat mavjud.
- 4 Mikromushitning salbiy ta'siri, salbiy referent guruh ta'siri.
- 5 Biror faoliyat yuzasidan oz moyilligini, kizikishini namoyon qilish imkoniyati bulmasligi.

Psixolog – pedagogik nuktai nazaridan usmirlar bilan ishlaydigan katta yoshdagilar kuyidagi qoidaga rioya qilishlari lozim: Kip nasixat qilavermang; usmir xis – tuygularini xurmat qiling; shayotda mustaqil bulishga urgating; kop dakki beravermang; doq – pupisa qilmang.

MUOMMOLI SAVOLLAR

- 1.Ijtimoiy pedagogikaning vazifasi nimadan iborat?
- 2.Ijtimoiy tarbiya nima?
- q.Ijtimoiy-pedagogik faoliyat nima?
- 4.Ijtimoiy ta'limning uziga xosligi?.
- 5.Sotsium deganimiz nima?

Adabiyotlar

- 1.Shul'gin V.N. «Osnovnie voprosi sotsial'nogo vospitaniya»M-1994
- 2Shurkova «Novie texnologii vospitatel'nogo protsessa» M-1994
- q.Galaguzova M.A. i dr «Sotsial'naya pedagogika»M-1994
- 4.M.V. Firsov Antologiya sotsial'noy raboti M-1994
- 5.Klayberg Yu.A. Sotsial'nie normi i otklyucheniya M-1997
- 7Deti s otkloneniyami v razvitii. Metodich. Posobie dlya pedagogov vospitateley massovix spets uchrejdeniy roditeley M-1997
7. [www. pedagog. uz](http://www.pedagog.uz)

1q-ma`ruza .Mahallalar – ijtimoiy oz-ozini boshqarish organi

Reja:

1.Mahallaning paydo bolishi tarixidan.

2.Mahallaning ijtimoiy-pedagogik vrni.

q.Mahallada qadriyatlar va ijtimoiy ong translyatsiyasi

Tayanch tushunchalar: mahalla, ijtimoiy pedagogik orni, mahallada qadriyatlar, mahallaning paydo bolish tarixi, oz-ozini boshqarish

Oila koz ochib korgan dargohbolsa, mahalla vatan ichidagi vatandir. Zotan mahalla oilalardan tashkil topadi. Farzadlar oila barida kamol topganlari kabi oila ham mahalla ichidagi ravnaq topadi, nurli kelajak sari intiladi. Shunday mahalla oilaning eng yaqin maslahatchisi, togday tayanchidir.

Mahalla shunday bir dargohki, untda insonlar bir biri Bilan opa-singil, kak-uka, kuda-anda, dost birodar farzand tarbiyasida ahli ma`suldir. Jamiyatimizning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqietini jadallashtirish sharoitida inson omilini vujudga keltirish davr talabiga aylandi. Barkamol inson xaqida, uning mexnati va turmushi, ma`naviy taraqqieti haqida gamxorlik jumxuriyatimizning asosiy maqsadidir. Kishi xislatlari uning mehnatga, ma`naviy, goyaviy va madaniy boyliklarga munosabatining asoslari oilada shakllanadi. Jamiyat mustahkam, ma`naviy va axloqiy jixatdan soglom oila bolishidan manfaatdordir. Shu sababli jumxuriyatimiz oilani mustahkamlashni, bolalar tarbiyasi, shuningdek, ijtimoiy turmush sharoitlarini yaxshilashda erdam berishni davlat ahamiyatiga molik ish deb biladi.

Keyingi yillarda respublikamiz tomonidan qabul qilingan bir qator qaror va yol-yoriqlarda xalqimizning ijtimoiy-madaniy yuksalishini ta`minlovchi fikrlar, tavsiyalar berildiki, bular respublikamizning asosi – oilalarning ijtimoiy-iqtisodiy va ma`naviy kamolotida muhim rol` oynamoqda. Chunki oilalarning har tomonlama yuksalishi, ta`bir joiz bolsa, jamiyatning yuksalishi demakdir. Xuddi shu ma`noda kelajagimiz bolmish esh avlod tarbiyasi va uning taraqqieti davlat ahamiyatiga molik masala hamdir. Ikkinchi tomondan, jamiyatning oila va oilaviy tarbiyaga bolgan talabi ham kun sayin ortib bormoqda. Zotan, ota-onalarning bolalar tarbiyasi yuzasidan mas`uliyatini kuchaytirish, tarbiyalashga oid laeqatini oshirish, oilaviy va ijtimoiy tarbiya birligini ta`minlash hozirgi kunning dolzarb masalasidir.

Oila ozining tarixiy taraqqieti davrida uzoq va murakkab yolni bosib otdi. Bu yolning oziga xos xususiyatlaridan biri jamiyatning ozaro aloqalari va ijtimoiy vazifalarining tubdan ozgarganligidir.

Jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy tuzilishining ozgarishi oilaning shakllanishiga, uning ozaro aloqa shakllariga ta`sir korsatadi. Ayniqsa, jamiyatning moddiy texnika va ma`naviy yonalishidagi ozgarishlari oila faoliyatining ozgarishiga sabab bolmoqda. Bunday ozgarishlar oila qurish, mehr-muhabbat, ozaro dostlik va farzand korishni rejalashtirishda oz ifodasini topmoqda.

Davlatimiz oilalarni ozining olib boradigan siesati markazida olib qaraydi. Shu sababli imkoniyat doirasida moddiy va ma`naviy erdam berishga majbur. Oilaviy tarbiyani maktab, jamoatchilik bilan uygunligini ta`minlashdan manfaatdordir.

Oilaning eng muhim xususiyatlaridan biri insonlar avlodini kopaytirishdir. Bolalarni ijtimoiy haetga tayerlash borasida oila ma`lum darajada ijtimoiy

tashkilotlar bilan jamiyat taraqqietiga hamohang holda faoliyatda bolmoqda. Oilaviy tarbiya muammolarini tadqiq etish, asosan ikki yonalishda olib borilmoqda. Bir tomonda oilaviy tarbiya pedagogikaning an'anaviy qismi sifatida organilmoqda. Ikkinchi tomondan esa oila sotsiologiya va filologiya yonalishida ham tadqiq etilmoqda. Matbuotda e'lon qilingan maqolalarda mazkur sohaga qiziqqan olimlarning oilaviy tarbiya xususiyatlariga ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan endashaetganliklari ma'lum bolmoqda.

Bolalarning bolalar yasli va bogchasida uzoq muddat bolishlari ularning kamolotiga, ehtiej, qiziqish va muomala xarakteriga salbiy ta'sir korsatadi. Baxtga qarshi hozirgi vaqtda ota-onalarning ishlab chiqarishda koplav mashgul bhlislari sababli ozlarining tolaqonli tarbiyaviy vazifalarini bajara olmasliklarini tasdiqlamoqda.

Oilaviy tarbiya ijtimoiy tarbiya bilan uzviy aloqada bolsagina osib kelaetgan esh avlod farovonligini ta'minlash mumkin. U eki bunisining yoqligi tarbiyaviy jaraenga salbiy ta'sir korsatadi.

Respublikamizda ayni hozirgi kunda oilalarning ijtimoiy ahamiyati ortib bormoqda. Oilalarning moddiy ehtiejlarini tolaroq qondirish asosida bolalar tarbiyasi uchun javobgarlikni kuchaytirish jaraeni tezlashmoqda. Biz uchun oila mustahkamligini ta'minlovchi axloqiy ruhiy aloqalar juda muhimdir. Xuddi ana shu aloqadorlik oilaviy munosabatlar, tolaqonli hissiy-emotsional, otalik eki onalik, oilaviy baxtni ta'minlash ehtiejlarini qondiradi.

Ota-onalarga pedagogik bilim berish, oilaviy tarbiya boyicha tajriba almashishi, ota va onalarni tarbiya ishlariga qizgin jalb qilish uchun ularni maktabga, mahalla qomitalariga taklif etish maqsadga muvofiqdir. Ota-onalarning bu boradagi eng muhim vazifalari bolalari kamolotini oldindan tasavvur eta olishlari, tarbiya maqsadini aniqlashlaridir.

№oyilgan maqsadni amalga oshirish faoliyatni mohirlik bilan tashkil etishga bogliq. Buning uchun -

a) Bolalarning haeti va mashgulotini togri tashkil etish (rejim, oyin, mehnat, uydagi oquv ishlari, sport va shunga oxshash)

b) ?zining shaxsiy faoliyati va dam olishini tashkil etish (ishda, uy-xojaligida, bolalarni parvarishlashda, oqishda, dam olishda, esh avlod tarbiyasi yuzasidan jamoat ishlarida va hokazo).

Biroq, bu yolda bir qancha qiyinchiliklar mavjud. Birinchi qiyinchilik shundan iboratki, ilgor oilalar ham tarbiyaning maqsadini va oz mas'uliyatlarini yaxshi bilsalar ham tarbiya uslublari, usul va vositalarini aniq qollay olmaydilar. Ma'lumki, oilada biron-bir uslub alohida qollanilmaydi, balki barcha uslublar uygunlashuvda qollaniladi. Bizning hozirgi sharoitimizda koproq ishontirish va unga hamohang uslublar koproq tatbiq etiladi (masalan, ma'qullash, ragbatlashtirish). Majbur etish esa boshqalarga nisbatan erdamchi usul sifatida qollaniladi.

Demak, tarbiya usullari va uslublarini tanlash, ularni takomillashtirish va tatbiq etish oila haetining muhim formasidir. Esh avlod tarbiyasining muvaffaqiyati biron-bir alohida olingan usullarga emas, balki oylab va yaxshi tashkil etilgan uslublar tizimiga bogliqdir. Oilada qollanilgan u eki bu usullar haqida gap ketganda, shuni esda saqlash lozimki, agar oilaning haet tarzi, turmushi

va axloqiga monand usullar tanlansa, tarbiyaviy samaradorlik oshishi eki mos kelmasa, aksincha bolishi haetda koplav kuzatilgan.

Oilada bolalarni tarbiyalash ozining bir qancha milliy xususiyatlariga ega. Ular xalqning shakllangan oilaviy an`analari, urf-odatlar, xalqning ruhiyati, haeti va turmush tarzidir.

Respublikamiz bolalarga korsatadigan amaliy ta`sirini oila orqali amalga oshiradi. Oilaning bolalariga korsatadigan ta`sir doirasi shunchalik kattaki, u jamiyat ta`siri bilan uygunlashib ketadi. Shu bilan birga, biz uning oziga xos imkoniyatlari mavjudligini inkor eta olmaymiz.

Barkamol inson tarbiyasida oila jamiyat bilan yaxlit bir birlikni tashkil etadi, bu esa hozirgi kunimiz uchun xos xususiyatlardan biridir. Ayniqsa, ota-onalar va jamiyat a`zolarining mehnat faoliyatlari xarakteri, er va aelning teng huquqligi, ozaro hurmat, farzandlarni e`zozlash, hurmatlash, ijtimoiy va fuqarolik e`tiqodi, oilaviy madaniy haetning mavjudligi va osaetganligi oilalarga xos fazilat sifatida qadrlanmoqda.

Bolalar tarbiyasiga birinchi gavbatda ota va onaning ozaro munosabatlari katta ta`sir korsatadi. Bizning jamiyatimizda er va aellarning teng huquqligi ta`minlangan bolsa-da, lekin biologik tenglik yoqligini inkor eta olmaymiz. Shu sababli onalar bolalari tarbiyasi uchun koproq mehnat qilishlarini taqozo etadi. Bundan tashqari, aellar oilada erkaklarga nisbatan koproq vaqtini uy ishlariga sarflaydi. Sotsiologik tadqiqotlarning korsatishicha, hatto dam olish kunlari ham aellar uy ishlari uchun toqqiz soatdan on bir soatgacha vaqt ajratishadi. Ishlovchi ael bolalar tarbiyasi uchun juda oz vaqt ajratishga majbur boladi. Ertalab, ishga jonashdan oldin bolalarini avqatlantiradi, kiyintiradi, yasli eki bogchaga olib boradi, maktabga jonatadi. Katta eshdagi farzandlari ozlarini eplaydi. Kunning ikkinchi yarmida ishdan qaytgach, aelning ikkinchi - uy uchun bolgan ish faoliyati boshlanadi, ya`ni bolalarining uy vazifalarini bajarishlarini nazorat qilish, kechki ovqat tayerlash va hokazo.

MUOMMOLI SAVOLLAR

- 1.Mahalla deganda nimani tushunasiz?
- 2.Oz-ozini boshqarish deganimiz nima?
- q.Bola tarbiyasida mahallaning roli qanday?

Adabiyotlar

- 1.Shul`gin V.N. «Osnovnie voprosi sotsial`nogo vospitaniya»M-1994
- 2Shurkova «Novie texnologii vospitatel`nogo protsessa» M-1994
- q.Galaguzova M.A. i dr «Sotsial`naya pedagogika»M-1994
- 4.M.V. Firsov Antologiya sotsial`noy raboti M-1994
- 5.Klayberg Yu.A. Sotsial`nie normi i otklyucheniya M-1997
- 8Deti s otkloneniyami v razvitii. Metodich. Posobie dlya pedagogov vospitateley massovix spets uchrejdeniy roditeley M-1997
7. www. pedagog. uz

14-ma`ruza Ijtimoiy-pedagogik tadqiqotlar

Reja:

1. Ilmiy tadqiqotning mohiyati.
2. Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyada ilmiy tadqiqotning vazifalari.
- q. Ijtimoiy-pedagogik tadqiqotning bosqichlari va metodlari.

Tayanch tushunchalar: ilmiy tadqiqot, ijtimoiy pedagogika, pedagogik sotsiologiya, tadqiqot bosqichlari, metodlar, vazifalar Ta`lim sotsiologiyasi, Ta`lim sotsiologiyasi, Ijtimoiy ta`lim konstepstiyasi

Ijtimoiy ta`lim (shamjamiyat orkali ta`lim berish) – tashabbuskor guruhlar, shamjamiyatlar, jamoalar, odamlarning ozi ozi boshqaradigan uyushmalari shayoti va ixtiyoriy faoliyatining bir qismi sifatida muntazam, ozluksiz ta`limni tashqil etish konstepstiyasi va amaliyoti.

Ijtimoiy ta`lim konstepstiyasi quyidagi goyat mushim prinstiplarini iz ichiga oladi:

- u ayrim odamlarda sham, guruhda sham iz kuchlariga ishonishni va ularga tayanishni rivojlantirishga karatilgan;
- u shamjamiyatda, shamjamiyat bilan birgalikda va shamjamiyat uchun ta`limning variyantliligi prinstiplari asosida (ya`ni uning ob`ktiv xilma – xilligini e`tirof etish va ushbu xilma – xillikni ta`lim amaliyotida ruyobga chikarish asosida) amalga oshirilgan ozluksiz ta`limni qullab – quvvatlaydi;
- u shamjamiyatdagi odamlarning muammolari va eshtiyojlariga ta`lim jarayonining boshlangich nuktasi deb munosabatda biladi, shu sababli tugilayotgan ijtimoiy – iqtisodiy muammolarni mustaqil hal qilish maqsadida samarali uqitish va konkret professional trening shakllarini ashamiyatli deb beriladi;
- u ochiqdir va mushkul axvolda tushib qolgan odamlar eshtiyojiga hamda bolalarning muammolariga ayniqsa hamdardlik bilan qaraydi, ularni pedagogika va psixologiya nuqtai nazaridan qullab – quvvatlashga qaratilgan muxsus maqsadlarni quyadi;
- u mavjud maorif tizimining xilma – xil ta`lim xizmatlarini ta`minlash borasidagi ishini tuldiradi va shar bir odamning aynan oziga kerakli va ta`lim standartlari hamda tasdiklangan uquv rejalar bilan belgilab quyilganiga qaraganda ancha keng ma`lumot olishga imkon beradi.

Ijtimoiy ta`lim, birinchidan, uqish va ozi rivojlantirish turli shakllarda (faqat maktab yoki professional ta`lim shaklida emas) amalga oshirilishni va odamlar butun umr buyi mustaqil ukishni davom ettirishlarini, ikkinchidan, ta`lim berish – davlatning mutlaq vazifasi emas, balki butun jamiyat bu xaqda gamxurlik qilish va faoliyat kirsatishini tan olishga asoslangan. Shu sababli har qanday hamjamiyat oz muammo hamda vazifalarini ozi ozi tashkil etish va ozi ozi boshqarish asosida hal qilish uchun turli (muqobil va variantli) ta`lim tizimlarini tashkil etish mumkin. Mamlakatimizning utgan yillaridagi mentalitetida ijtimoiy ta`limni tushinish mafkuraviylashtirilgan tarbiyadan, ta`limni ijtimoiy – siyosiy

maqsadlar bilan chegaralab quyilgan tizim deb tasavvur qilishdan iborat edi. Jamiyatdagi o'zgarishlar ta'limga ham, hamjamiyatga ham, ularning o'zaro aloqasiga ham qarashlarni ancha kengaytirdi. Ta'lim va hamjamiyatlarga mul'timadaniy tizimlar deb qaraladigan buldi, bu tizimlarda hamjamiyat individdan yuqori turib, uning rivojlanishini belgilamaydi, balki turli individlar birgalikda shayot kechiradigan, turli odamlarning birgalikdagi harakatlari amalga oshadigan jonli makon deb hisoblanadi. Bunga guruhlar: ota – onalar (bolalar bilan birga); ta'limning konkret shakllaridan manfaatdor bilgan ishbilarmon odamlar va tadbirkorlar; o'z ta'limini takomillashtirishdan va o'z bilimlarini rivojlantirishdan manfaatdor bilgan hamma odamlar (ya'ni, mutaxassislar va mutaxassis bulmaganlar) kiritilishi mumkin. hamjamiyatda, hamjamiyat orqali va hamjamiyat uchun shunday tushiniladigan ta'lim – ta'lim jarayonlariga kiritilgan (shu jumladan majburiy irta ta'lim doirasida sham) odamlar aloqalari va birgalikdagi harakatlarning bevosita amal qiluvchi, dinamik ijtimoiy – madaniy va ijtimoiy ta'lim tizimidir. Bu, shuningdek, "kuyidan" chikadigan shaxsiy ta'lim eshtiyojlarining, qiziqishlarining va tashabbuslarining (xolbuki davlatga qarashli ta'lim tizimlari "yuqoridan" chikadigan sotsial – ta'lim manfaatlari va maqsadlaridir) namayon bulish va o'zini o'z i ruyobga chiqarish sohasi hamdir.

Ijtimoiylashtirilgan ta'lim ikki inson irtasidagi muomala madaniyatini shakllantiradi, shayotning ma'nosini va yunalishlarini aniqlashga, jamiyatda o'z ornini topishga, o'z imkoniyatlarini chamalab kurishga imkon beradi. Tabiiy – ilmiy ta'lim inson bilan tabiat irtasidagi munosabatni, uning tabiiy rivojlanish tamoyillari va konuniyatlarini hamda ozlashtirishning maqsadga muvofiq usullarini utkazadi. Texnologik ta'limda inson ilmiy – texnika yutuqlari, uning tamoyillari, metodlari, shozirgi zamon texnologiyasini iz lashtiradi. Bu fakat ishda emas, balki turmushda, kommunistika sohasida, madaniy hayotda ham kerak. Kadrlar tayyorlash milliy dastunning insonparvona moshiyati shundaki, bunda ta'lim – shaxsni shakllantirish va rivojlantirish shakli va usullari sifatida qabul qilinadi.

Bu uqitish va tarbiyalash maqsadi, mazmuni, metodi va vositalarini aniqlashda hal qiluvchi rol` uynaydi. U oqituvchi bilan oquvchi ortasida ta'lim jarayonidagi o'zaro munosabatlarida o'zgarish yasaydi, oquvchilar faolligi va mustaqilligini oshirish o'zini o'zi kashf etishining sub'ekti bilib qoladi. Ta'limni ijtimoiylashtirish uqitish sub'ekti – oquvchiga o'z qobiliyati va ichki imkoniyatlarini ochishga yordam beradi. Milliy dastirning ijtimoiy mazmuni tufayli ta'limda yangi kadriyat iz ifodasini topadi. Oquvchining shaxsiy qiziqishlari va intilishlari birinchi iringa chiqadi, bunda ta'lim oluvchi o'z imkoniyatlarini tula ochishga muvaffaq biladi.

Ijtimoiy ta'lim, birinchidan, uqish va o'zini rivojlantirish turli shakllarda (faqat maktab yoki professional ta'lim shaklida emas) amalga oshirilishni va odamlar butun umr buyi mustaqil uqishni davom ettirishlarini, ikkinchidan, ta'lim berish – davlatning mutlak vazifasi emas, balki butun jamiyat bu xaqda gamxurlik qilish va faoliyat kirsatishini tan olishga asoslangan. Shu sababli har qanday hamjamiyat o'z muammo hamda vazifalarini o'zini o'zi tashkil etish va o'zini o'z i boshqarish asosida hal qilish uchun turli (muqobil va variantli) ta'lim tizimlarini tashkil etish mumkin.

Ijtimoiylashtirilgan ta'lim ikki inson irtasidagi muomala madaniyatini shakllantirad, shayotning ma'nosini va yunalishlarini aniqlashga, jamiyatda ularni topishga, ularni imkoniyatlarini chamalab kurishga imkon beradi. Tabiiy – ilmiy ta'lim inson bilan tabiat irtasidagi munosabatni, uning tabiiy rivojlanish tamoyillari va konuniyatlarini shamda ularni lashtirishning maqsadga muvofik usullarini utkazadi. Texnologik ta'limda inson ilmiy – texnika yutuklari, uning tamoyillari, metodlari, shozirgi zamon texnologiyasini ularni lashtiradi. Bu fakat ishda emas, balki turmushda, kommunikatsiya soshasida, madaniy shayotda sham kerak. Kadrlar tayyorlash milliy dastunning insonparvona moshiyati shundaki, bunda ta'lim – shaxsni shakllantirish va rivojlantirish shakli va usullari sifatida kabul qilinadi.

Bu ukitish va tarbiyalash maqsadi, mazmuni, metodi va vositalarini aniqlashda shal qiluvchi rol' uynaydi. U iqtuvchi bilan iquvchi irtasida ta'lim jarayonidagi ularni aro munosabatlarida ularni garish yasaydi, iquvchilar faolligi va mustaqilligini oshirish ularni ini ularni i kashf etishining sub'ekti bilib koladi. Ta'limni ijtimoiylashtirish ukitish sub'ekti – iquvchiga ularni qobiliyati va ichki imkoniyatlarini ochishga yordam beradi. Milliy dastirning ijtimoiy mazmuni tufayli ta'limda yangi kadriyat ularni ifodasini topadi. Iquvchining shaxsiy kizikishlari va intilishlari birinchi iringa chikadi, bunda ta'lim oluvchi ularni imkoniyatlarini tula ochishga muyassar biladi. Mazkur, muammada insonparvarlik ta'limi bilan ijtimoiylashtirish irtasidagi munosabat mushim ashamiyatga ega. Bu fakat masalaning moshiyatini belgilash uchun emas, balki ayni vaqtda ta'limda boshlangan ijtimoiy ularni garishlarni amalga oshirishda va shayotga joriy etish yullari va vositalarini aniqlashga sham mushim ashamiyatga ega. Ijtimoiylashtirish insonparvarlikning moshiyatini tushunib etishga kumaklashadi, insonni totalitarizm asoratlaridan shalos etadi, ularni ligini anglatadi. Bu maqsadga bilimsiz erishib bulmasligi ma'lum narsa. Ta'limni ijtimoiylashtirish insonni bu dunyoda borligini anglashga imkon beradi. U faoliyat usullarini anglash va samarali izlash, ularni iga, boshqalarga, tabiyatga nisbatan uygun munosabatda bulish imkoniyatini beradi. Ta'lim jarayonini ijtimoiylashtirish natijasida iquvchi inson moshiyatini anglaydi. ularni shayoti dovomida inson tigrisida xosil qilingan tushunchalar asosida, shaxs xaqikiy fukaro bilib etishadi. Insonparvarlikka asoslangan ta'lim – ijtimoiy fanlar va yondosh fanlarning funkstiyalarini kengaytiradi, ta'lim jarayonini, mutaxassis shaxsi va uning dunyoqarashi yaxlitligini ta'minlaydi. Ta'limni insonparvarlashtirishdan kiz langan asosiy maqsad yoshlarga tegishli bilim, kinikma, malaka, malaka berish, ularning insoniy dunyoqarashini shakllantirishdan iborat. U bulajak fukarolar tomonidan insonlar faoliyatining turli soshasida insonparvarlik goyasi va kadriyatlarini amalga oshirishning asosi bilib xizmat qiladi. Ta'limda metodologig shayot tajribasiga ziddiyatli xolatlarda ijtimoiy moslashuv modelini ishlab chikishni tkozo etadi:

- ijtimoiy – shaxsiy xayyot tajribasiga asoslangan muntazam davom etadigan jarayon shisoblanadi;

- real vaziyatdan kelib chikib, ziddiyatli xolatlarida ijtimoiy moslashuv modelini ishlab chikishni takozo etadi;

- mavjud amaldagi xolatga doim moslashish jarayoni shisoblanadi;

- shaxslararo alokalarini kamrab oladi;

- shaxsning shakllanish jarayonini yunaltiradi.

Ijtimoiy ta'lim.

Ijtimoiy ta'lim (shamjamiyat orkali ta'lim berish) – tashabbuskor guruhlar, shamjamiyatlar, jamoalar, odamlarning iz ini iz i boshqaradigan uyushmalari shayoti va ixtiyoriy faoliyatining bir kismi sifatida muntazam, iz luksiz ta'limni tashqil etish konstepstiyasi va amaliyoti. Ijtimoiy ta'lim konstepstiyasi kuyidagi goyat mushim prinstiplarini iz ichiga oladi:

- u ayrim odamlarda sham, guruhda sham iz kuchlariga ishonishni va ularga tayanishni rivojlantirishga karatilgan;
- u shamjamiyatda, shamjamiyat bilan birgalikda va shamjamiyat uchun ta'limning variantlilik prinstiplari asosida (ya'ni uning ob'ktiv xilma – xilligini e'tirof etish va ushbu xilma – xillikni ta'lim amaliyotida ruyobga chikarish asosida) amalga oshirilgan iz luksiz ta'limni kullab – kuvvatlaydi;
- u shamjamiyatdagi odamlarning muammolari va eshtiyojlariga ta'lim jarayonining boshlangich nuktasi deb munosabatda biladi, shu sababli tugilayotgan ijtimoiy – iktisodiy muammolarni mustaqil shal qilish maqsadida samarali ukitish va konkret professional trening shakllarini ashamiyatli deb beriladi;
- u ochikdir va mushkul axvolda tushib kolgan odamlar eshtiyojiga shamda bolalarning muammolariga ayniksa shamdardlik bilan karaydi, ularni pedagogika va psixologiya nuktai nazaridan kullab – kuvvatlashga karatilgan muxsus maqsadlarni kuyadi;
- u mavjud maorif tizimining xilma – xil ta'lim xizmatlarini ta'minlash borasidagi ishini tuldiradi va shar bir odamning aynan iziga kerakli va ta'lim standartlari shamda tasdiklangan ukuv rejalarini bilan belgilab kuyilganiga karaganda ancha keng ma'lumot olishga imkon beradi.

Ijtimoiy ta'lim, birinchidan, ukish va iz ini rivojlantirish turli shakllarda (fakat maktab yoki professional ta'lim shaklida emas) amalga oshirilishni va odamlar butun umr buyi mustaqil ukishni davom ettirishlarini, ikkinchidan, ta'lim berish – davlatning mutlak vazifasi emas, balki butun jamiyat bu xaqda gamxurlik qilish va faoliyat kirsatishini tan olishga asoslangan. Shu sababli shar qanday shamjamiyat iz muammo shamda vazifalarini iz ini iz i tashqil etish va iz ini iz i boshqarish asosida shal qilish uchun turli (mukobil va variantli) ta'lim tizimlarini tashqil etish mumkin.

Mamlakatimizning utgan yillaridagi mentalitetida ijtimoiy ta'limni tushinish mafkuraviylashtirilgan tarbiyadan, ta'limni ijtimoiy – siyosiy maqsadlar bilan chegaralab kuyilgan tizim deb tasavvur qilishdan iborat edi. Jamiyatdagi iz garishlan ta'limga sham, shamjamiyatga sham, ularning iz aro alokasiga sham qarashlarni ancha kengaytirdi. Ta'lim va shamjamiyatlarga mul'timadaniy tizimlar deb karaladigan buldi, bu tizimlarda shamjamiyat individdan yuqori turib, uning rivojlanishini belgilamaydi, balki turli individlar birgalikda shayot kechiradigan, turli odamlarning birgalikdagi sharakatlari amalga oshadigan jonli makon debshisoblanadi. Bunga guruhlar: ota – onalar (bolalar bilan birga); ta'limning konkret shakllaridan manfaatdor bilgan ishbilarmon odamlar va tadbirkorlar; iz ta'limini takomillashtirishdan va iz bilimlarini rivojlantirishdan manfaatdor bilgan shamma odamlar (ya'ni, mutaxassislar va mutaxassis bulmaganlar) kiritilishi mumkin. Shamjamiyatda, shamjamiyat orkali va shamjamiyat uchun shunday

tushiniladigan ta'lim – ta'lim jarayonlariga kiritilgan (shu jumladan majburiy irta ta'lim doirasida sham) odamlar alokalari va birgalikdagi sharakatlarning bevosita amal qiluvchi, dinamik ijtimoiy – madaniy va ijtimoiy ta'lim tizimidir. Bu, shuningdek, “kuyidan” chikadigan shaxsiy ta'lim eshtiyojlarining, kizikishlarining va tashabbuslarining (xolbuki davlatga qarashli ta'lim tiz ilmalari “yuqoridan” chikadigan sotsial – ta'lim manfaatlari va maqsadlaridir) namayon bulish va iz ini iz i ruyobga chikarish soshasi shamdir.

Tarbiya sotsiologiyasi

Pedagogikaning asosiy mezoni-tarbiya. Tarbiya- ijtimoiy shayotning abadiy va umumiy mezoni. Pedagogika bolalar tarbiyasini shaxs axloqiy xislatlarini shaqillantirshpning maqsadga karatilgan jarayoni sifatida kurib chitsadi.

Birok, bu tarbiya jarayoni shardoim sham etarli darajada samarali bulmaydi. Yuqorida ijtimoiy ta'lim vazifasini kurib-chikib, kursatdiki, bolada muayan bir ijtimoiy bilim. malaka va kinikmalar shaqillanishi kerak ularning shaqillanish jarayoni masalan. otaga, onaga bilgan gamxur, etiborli, meshribon, raximdil munosabatlarning shaqillanishi bilan bogliq. Agar qandaydir sababga kura bolada ijtimoiy bilimlar shaqillanmagan bulsa, demak munasabatlar shaqillanmagan, yani unga zarur bilgan ijtimoiylashuvda qandaydir mos xislatlari sham shaqillanmagan. Shuning uchun ijtimoiy pedagogik faoliyat jarayonida boladagi shunday ijtimoiy ashamaiyatga ega bilgan xislatlar shaqillangan bulishi kerak-shuni iz i ijtimoiy tarbiyani vazifasidir. Yani ijtimoiy tarbiya deganda muvaffakiyatli ijtimoiylashuv uchun zarur bilgan ijtimoiy ashamiyatli bola shaxsi xislatlarining shaqillanishi maqsadga karatilgan jarayoni tushiniladi.

Tarbiya jarayoni – uni tiklash, rivojlantirish va shayotda joriy qilish, ta'lim, milliy, ma'naviy – axloqiy kadriyat va normalar bilan bevosita bogliq. Ular shalk pedagogikasi, urf – odatlari, bayramlari, uyinlari va boshqalarda iz ifodasini topadi». Ma'naviyat va ma'rifat» markazi, «Ma'rifatparvarlar», «Oltin meros», «Tarixchilar», «Faylasuflar» va boshqa jamoat tashqilotlari, jamgarmalari yuqorida kuyilgan vazifalarni shal etishga katta imkoniyatlariga egadir. Tarbiyasi «kiyin» usmirlar anomalligi ukishda (ukishi kiyin, yomon kechali, dangasa) va xulkida (intizom va tarbiyaga rioya qilmaydi) namoyon biladi. «Kiyin bolalar» - jamiyatga zid yunalishdagi, bekaror axloqli, irodasi bush, pedagogik ta'siriga doim qarshilik kursatib keluvchi yoshlardir. Maktab mikyosida ular Kip uchramaydi (bir sinfda ikki – uchtdan). Ammo sinf, maktab shayotiga, uning axloqiy mushitiga jiddiy ta'sir kursatadi. «Kiyin» bolalar iquvchilarning kam kismini tashqil etsa sham ular ukuv – tarbiyaviy ishlarda barkarorlikka jiddiy tusik biladilar. Ular maktabda va undan tashkarida (oilada, kuchada, dam olish joylarida va x.k.) tartibsizlikni vujudga keltiruvchilar shisoblanadi. Shuning uchun sham «kiyin» bolalar maktabda sham, undan tashkarida sham iqituvchi va barcha jamoat e'tiborida turishi kerak. 5-m. Tarbiyasi kiyin bilganlarning kelib chikishining ijtimoiy – psixologik va psixologik – pedagogik sabab va omillarni besh guruhga ajratish mumkin:

- 1 Nokulay oilaviy mushit, ota – onalari irtasidagi ziddiyatli vaziyatlar.
- 3 Ukishga bilgan kizikishning pasayib ketishi va shu munosabat bilan ukishdan sovib ketishi (60 – 70 % voyaga etmagan jinoyatchilar bir sinfda ikki yil ukigan).

q Ijtimoiy faolligi past va maktab jamoasida nokulay xolat mavjud.

4 Mikromushitning salbiy ta`siri, salbiy referent guruh ta`siri.

5 Biror faoliyat yuzasidan iz moyilligini, kizikishini namoyon qilish imkoniyati bulmasligi.

Psixolog – pedagogik nuktai nazaridan usmirlar bilan ishlaydigan katta yoshdagilar kuyidagi qoidaga rioya qilishlari lozim: Kip nasixat qilavermang; usmir xis – tuygularini xurmat qiling; shayotda mustaqil bulishga urgating; Kip dakki beravermang; duk – pupisa qilmang.

MUOMMOLI SAVOLLAR

1.Ijtimoiy pedagogikaning vazifasi nimadan iborat?

2.Ijtimoiy tarbiya nima?

q.Ijtimoiy-pedagogik faoliyat nima?

4.Ijtimoiy ta`limning uziga xosligi?.

5.Sotsium deganimiz nima?

Adabiyotlar

1.Shul`gin V.N. «Osnovnie voprosi sotsial`nogo vospitaniya»M-1994

2Shurkova «Novie texnologii vospitatel`nogo protsessa» M-1994

q.Galaguzova M.A. i dr «Sotsial`naya pedagogika»M-1994

4.M.V. Firsov Antologiya sotsial`noy raboti M-1994

5.Klayberg Yu.A. Sotsial`nie normi i otklyucheniya M-1997

9Deti s otkloneniyami v razvitii. Metodich. Posobie dlya pedagogov vospitateley massovix spets uchrejdeniy roditeley M-1997

7. www. pedagog. uz

15.—ma`ruza. Deviant xulq – ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida

Reja:

Tayanch tushunchalar:

O'smirlik – bolalar yoshining ichidagi eng qiyin va murakkab yoshdir. Uni o'tish davri deb ham ataydi. Sababi, bu davrda bolalikdan kattalikka, bolag'atga etmaganlikdan voyaga etadi, o'smir xar tomonlama rivojlanadi. Ya`ni, anatomo – fiziologik tuzilishi, aqliy, ma`naviy, axloqiy rvojlanish, shuningdek, uning faoliyatining xar xil turlari shakllanadi.

O'smir yoshda bolalarda o'zini anglashga bo'lgan xarakati kuchayadi «Men kimman?» savoliga javob topishda vaqti – vaqti qiynaladi. U o'ziga qiziqishi

uyg'onadi, unda shaxsiy dunyoqarash va muloxaza shakllanadi, xar xil xodisa va faktlarga shaxsiy baxo bera boshlaydi, u o'z imkoniyati va xatti – xarakatlariga baxo berishga xarakat kila boshlaydi, o'z tengqurlarining xarakatlai bilan o'z xarakatlarini taqqoslaydi.

Bu yoshda o'smirlarda oyla va maktabdan vaqtincha psixologik ajralish kuzatiladi. O'smir o'ziga qulay joy qidira boshlaydi, masalan, bular sport seksiyasi, texnika tugaragi, bo'lmasa, uylarning podvallarida bolalar yig'iladigan gaplashib, sigaret chekib, ichkilik va boshqa narsalar bo'lishi mumkin.

Odatda o'smirlik yoshda bolalarda kattalar bilan, ayniqsa, ota – onalar bilan muammolar kelib chiqadi. Ota – onalar bolalariga xali kichkina bolaga qaraganday muomlada bo'lishi bolaga yoqmaydi, ular o'zini katta deb xisoblaydi. Shu bilan bir qatorda o'z tengdoshlari bilan xam munosabatlari o'zgaradi, o'zini namoyon qilish maqsadida munosabati talab ko'rinishlari paydo bo'ladi.

O'smirlarda kattalik xis-tuygusi shakllanadi, bu esa uning mustaqil va beg'araz bo'lishiga intilishida kurinadi. Bu yoshda ko'pincha bolalar o'zlariga odamlar orasidan ideal topishga xarakat qiladi. O'smirlar uchun tashqi ko'rinishi katta axamiyatga egadir. Masalan, g'ayri oddiy soch turmaklari, sirgalar ikkita, uchta bo'lishi xam mumkin. Lab bo'yoqlari va boshqada shu kabi narsalar o'smirlarni boshqalardan ajratib turishga sharoit yaratadi.

Buning xammasi emotsional iroda doirasining o'zgarishi natijasida vujudga keladi.

O'smirlarda o'zini – o'zi nazorat qila olishi, o'zining fikrlari va xarakatlarini boshqara olishi uquvi shakllanadi, qat'iyatliliigi, tirishqoqligi, vaznlik, chidamlilik, qanoatlilik va shu kabi irodaviy xususiyatlai shakllanadi.

O'smirlarning qiziqishlari kichik yoshdagilarga qaraganda birqancha o'zgaradi. Ular qiziqish va badiiy faoliyatga intilishlarida kichik yoshda tarqoqlik va qat'iyatsizligi bilan ajralib turadi.

Shu tariqa o'smirlik yoshning xarakterli xususiyatlarini ajratib ko'rsatadigan bo'lsak, ular irodaviy xulq – atvorini boshqarishda o'zini nazorat qilishda maxoratini etarlicha rivojlanmaganligi xoxishiga qarab ish tutmoq va o'zining talablarini qondirish imkoniyatlarining etishmasligi, yuqori darajadagi ishonuvchanlik, o'zining o'rnini topish va kattabo'lishga xarkat qilish.

Xulq atvorida jamiyatda qabul qilingan norma va qoidalardan ortda qolish qiyin yoki tarbiya qilishi qiyin o'smir deb atashadi. Tarbiya qilish qiyin tushinchasi deganda pedagogik ta'sirga qarshilik ko'rsatish ya'ni ayrim ijtimoiy dasturlarni, bilimlarni, malakalarni, tarbiya va ta'limdagi talab va normalariga qarshilik ko'rsatuvchilar tushiniladi.

O'smirlarda tarbiyasi qiyinchilik, yashab turgan jamiyatdagi belgilangan norma va qoidalarga amal qilmaslik ilmda devlatsiya ko'rinishida ko'rib chiqiladi. Devlatsiya – so'zi og'ishi, bo'lishi ma'nosini anglatadi.

Insonga va yashab turgan atrof – muxitga xos bo'lgan o'zgarishning bir kurinishi devlatsiya (ortda qolishi, ogishi, chetga chiqish, burilish) xisoblanadi. O'zgaruvchanlik ijtimoiy soxada xar doim faoliyat bilan bog'liq bo'lib, inson xulq – atvorida o'z aksini topadi va uning atrof bilan o'zaro ta'sirini ko'rsatib beradi, u o'smirlarning ichki va tashqi faoliyatida ko'rinadi. Xulq – atvor normada va normadan ortda qolgan bo'lishi mumkin.

Normadagi xulq – atvor deganda o'smirlarning rivojlanishi va ijtimoiylashuvida uning talab va imkoniyatlariga mos keluvchi mikro-sotsium bilan o'zaro munosabatlari tushiniladi. Agarda bolani qurshab turgan atrof – muxit o'smirlarning u yoki bu xususiyatlarini xisobga olgan xolda erkin o'z vaqtida mos ta'sir ko'rsatgandagina uning xulq – atvori xamisha normada bo'ladi.

O'zi yashayotgan jamiyatdagi belgilangan axloqiy va xuquqiy normalarga qarama – qarshi xulq – atvori unga bo'lgan noto'g'ri ya'ni, uning rivojlanishi va ijtimoiylashishida atrof – muxitdagi shaxsiy va yosh xususiyatlarini xisobga olmasdan kelib chiqadigan xulq – atvordagi buzilishi tushiniladi.

Buzilgan xulq - atvor ijtimoiy dezaptatsiyaning bir ko'rinishi xisoblanadi. Bolalik – o'smirlik dezaptatsiya xaqida gapirganda albatta bolalar kategoriyalarini bilib olish kerak. Bular: - uqishga bormaydigan maktab yoshidagi bolalar,

- etim bolalar,
- ijtimoiy etimlar,
- giyoxvand va zaxarli moddalarni iste'mol qiluvchi o'smirlar,
- jinsiy intizomsiz xulq – atvorli o'smirlar,
- jinoiy ishlarga qo'l urgan o'smirlar,

Devmatiya – devmont, delinkvent va kriminal` xulq – atvorni o'z ichiga oladi.

Deviant xulq - atvor – bu xulq - atvor o'zgarishlarining bir turi bo'lib, kichik ijtimoiy munosabatlarda va kichik ijtimoiy guruxlarga xarakterli yoshga tegishli xulq – atvordagi ijtimoiy norma va qoidalarining buzilishi bilan bog'liq bo'lgan xulq - atvor tushiniladi, ya'ni xulq – atvorning bu turini antistsiplinali (tartib qoidalarga qarshi) deb atash xam mumkin. Deviant xulq – atvorning ko'rinishlari deb vaziyatli o'zaro bog'langan bolalar va o'smirlar xulq – atvoridagi reaksichlari aytiladi, ular namoyish, tajovuzkorlik, bosqinchilik, chaqiriq, mustaqil va tizimli ravishda o'qishdan yoki mehnat faoliyatidan o'zlashish, tizimli uydan chiqib ketishlik va daydilik, bolalar va o'smirlar ichkilikbozlik va aroqxo'rlik vaqtli, giyoxvontlikka berilishi jinsiy xarakatlardagi jamiyatga qarshi xarakatlar va boshqalarni kiritishimiz mumkin.

Jamiyat tomonidan kabul qilingan xatti - sharakatlar,' qoidalar va me'yorlardan chekingan ismirlarni orir yoki tarbiyasi kiyin yoki tarbiyasi ogir ismirlar deb atashadi. Tarbiyasi kiyin ismirlar deganda turli xil sabablarga kira pedagogik ta'sirlarga qarshi chikuvchi bolalar tushuniladi. Jamiyatda urnatilgan me'yor va qoidalarga rioya qilmaydigan shunday tarbiyasi orir ismirlarni ilmda deviatiya deb atashadi. Deviant xatgi — sharakat — bu psixik soglom shaxslar tomonidan me'yoriy qoidalarni buzish xollaridir. Deviatiya — bu ijtimoiy pedagogik muammo bilib, inson ruxiy olamidagi, uning atrofidagi mushitning izgarish xollari bilan borlik. Bu xol, ayniksa, ismir yoshdagi bolalarga xosdir. Chunki bu yosh eng kiyin va murakkab davr bilib, bu yoshdagi bolalarning anatomo — fiziologik, intellektual, axloqiy va boshqada jix.atlarida izgarishlar ruy beradi. Bu izgarishlar uz navbatida ularning psixikasida izgarishlar ruy berishiga zamin yaratadi. Ularning ijtimoiy statusida, jamoada uzini titishida izgarishlar ruy berib, ularni kiprok; «Men kimman?» - degan savol kiynaydi. Deviatiya uz ichiga deviant, delinkvent va kriminal xatgi — sharakatlarni birlashtiradi. (deviant xatgi — sharakat — bu kichik ijtimoiy munosabatlar (sila, maktab) zshamda sharakter,

jinsiy va yosh xususiyatlari jishatidan yaxin kichik ijtimoiy guruhlariga xos ijtimoiy meʼyorlardan, xatgi — xarakatlar va xoidalardan orish, chekinishning bir turidir.! Yaʼni bu turdagi zsharakatni intizomsizlik deb sham atash mumkin. Aggressiya, chaqiriq, ishda va mexnat faoliyatida uz boshimchalikka yul kuyish, bolalar va ismirlarning ichqilikka berilishi, daydib yurishlari, oliftagarchilik qilishlari, assotsialʼ sharakatlarga berilish kabilar deviant sharakatlarning asosiy kirinishlaridir. Maʼlum vaziyatlarda bolalar va ismirlarning shu kabi xatgi — sharakatlarni namoyon etixi deviant sharakatlarning tipik xususiyatidir. Delinkvent xatti - sharakat - deviant sharakatlardan farkli ularok, ular vaziyat taʼsirida emas, balki yuqoridagi kabi assotsialʼ sharakatlarning doimiy sharakterga ega bulishidir. Delinkvent sharakatlarning quyidagi turlari mavjud:

- xaqoratlash, xirlash, azoblash va undan xuzurlanish kabi agressiv bosqinchilik sharakatlar;
- kichik uriliklar, taʼmagirlik, avtotransport va boshqada kerakli buyum va anjomlarni urirlash kabi moddiy fonda kirishga qaratilgan uz shaxsiy manfaati yulidagi sharakatlar;
- narkotiklar sotish va tarkatish.

Kriminal xatti — sharakat — bu jinoiy javobgarchilikka tortilishta yoshi etgan shaxslarning xuxuklarga zid zsharakatlari bilib, ular'ustidan jinoiy ish kuzgatilish jarayonidir. Kriminal sharakatlarga deviant va delinkvent sharakatlar asos yaratadi.

Deviant sharakterlarning asosiy sabablari

Bolalar, ismirlar va umuman baʼzi jamiyat aʼzolarining jamiyat tan olgan meʼyorlarga zid keluvchi xatti — sharakatlarni namoyon etishi — bu birdaniga, uz —uzidan biladigan xodisa emas. Yaʼni Isha insonlarning shunday yul titishiga nimadir sabab biladi. Yaʼni shar bir fazilat uz tarixiga ega. Insonning rivojlanishi bir —biri bilan uzviy bogliq boltan turli xil faktorlarga borlik: irsiy, mushit, tarbiya, iisonning shaxsiy amaliy faoliyati va x.k. Voyaga etmagan yoshlar orasida deviant sharakatlarni vujudga keltiruvchi qator faktorlar mavjud. Jumladan:

1. Biologik faktorlar, yaʼni bolalarning ijtimoiy shayotga moslashuvini murakkablashtiruvchi noxush fiziologik va anatomik xolatlar: Ularga:

- genetik (ita aqli zayflar, kirlar, karlar va x.k),
- psixofiziologik (yaʼni inson organizmiga salbiy taʼsir kirsatuvchi, somatik sharakatlarni, allergiyalar va toksik kasadliklarni vujudga keltiruvchi turli xil ziddiyatlar, kimyoviy moddalar, energiyalar va x.k),
- fiziologik (atrofdagilarda noxush kayfiyat uygotuvchi tashki kiyofa, tilning dudukligi va x.k)

2.Psixologik faktorlar, yaʼni insondagi psixopotologik yoki aktsentuant (xaddan tashkari) xolatlar. Bu faktorlar asab kasalliklari (psixopatiya, nevrasteniya kabi kasalliklardir)

q.Ijtimoiy—pedagogik faktorlar, yaʼni bolalik davridan boshlab maktab, oila va jamoatchilik tarbiyasidagi nuksonlar.

4.Ijtimoiy — iktisodiy faktorlar, yaʼni bu jamiyatdagi

ijtimoiy tengsizlikdir: jamiyatning boylar va kambarallar deb ajratilishi, shalqning ma'lum qismining kashshoklanib kolishi, oylik maoshining kamligi, shnsizlik, inflyatsiya va x.k.

6. Ma'naviy — axloqiy faktorlar. Ularga birinchidan, jamiyatdagi ma'naviy kadriyatlarning kadrsizlanishi, insonlarning ma'naviy kashshoklanishi kirs, ikkinchidan, muayan jamiyatning undagi ruy berayotgan deviant sharakatlarga befarqlik, lokaydlik kiradi

Deviatsiya kontseptsiyasida reabilitatsiya, profilaktika va korrektsiya iasalalari Deviant xatti — sharakatdagi bolalar va ismirlarga nisbatan profilaktika, reabilitatsiya va korrektsiya ishlari amalga oshiriladi. Reabilitatsiya — bu bola shaxsining xuquqi, xuquqiy statuey, sogligi, ishga layokatsizligini tiklashga qaratilgan kompleks, kip darajali, boskichli va dinamik tizimdir. U profilaktika va korrektsiya singari aspektlarni uz ichiga oladi. Profilaktika — bu reabilitatsiya tizimidagi shaxsning rivojlanishidagi u yoki bu chekinishlarni yukotishga shart-sharoitlar yaratishga qaratilgan tadbirlardir. U kiprox ijtimoiy muzxit bilan bogliqdir. Korrektsiya — bu shayotiy chekinishlarga uchragan bolalar va ismirlar bilan olib boriladigan anik faoliyat shisoblanadi⁵

Mustaxkamlash uchun savollar:

1. Ijtimoiy pedagogikaning maqsad va vazifalari nimadan iborat?
2. Ijtimoiy pedagogianing predmeti nimadan iborat?
- q. Ijtimoiy pedagogikaning ob'ekti nimadan iborat?
4. Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ish deganimiz nima?
5. Ijtimoiylashuv – ijtimoiy-pedagogik jarayon deganda nimani tushunasiz?

Adabiyotlar

1. Ozbekiston Respublikasi Kadrlar tayarlash milliy dasturi. T.1997 y. Ta'lim tigrisida qonun. T.1997y.

2. I.A.Karimov. Izbekiston buyuk kelajak sari. T.1999 y.

q. I.A.Karimov. Izbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999y.

4. A.Munavvarov. Pedagogika. T. 1996 y.

5. Maktab ta'limining ijtimoiy – pedagogik boshqaruvi. Sh.qurbonov. Shalq ta'limi 46-50bet. Shalq ta'limi. №1998y.

6. Izbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.1992 y.

7. I.A.Karimov. Izbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999 y.

8. I.A.Karimov. Izbekiston buyuk kelajak sari. T.1998 y.

9. Umumta'lim maktablarida Izbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini irganish shaqida farmon. 2001 yil 4 yanvar.

10. I.Karimov. Barkamol avlod Izbekiston tarakkietining poydevori. T.1997y.

11. I.Karimov. Bizdan ozod va obod Vatan kolsin. 11 jild. T.1996.

12. I.Karimov. Yangicha fikrlash va ishlash-davr talabi. T.1997.

- 1q.Izbekiston Respublikasining Ta`lim tugrisida Konuni. T.1997.
- 14.Izbekiston Respublikasining kadrlar tayrlash milliy dasturi. T.1997.
- 15.J.Tulenov va boshkalar.Ma`naviy yuksalish sari. T.2000 y.
- 16 .Sh.Kurbonov va boshkalar.Barkamol avlod orzusi.T.2000 y.
- 17 4.Entoni Giddens. Sotsiologiya. T.2002y.
- 18.Guniar Skirbekk,Nils Gil`s. Falsafa tarixi. T.2002 y.
- 19.V.B.Mironov. Vek obrazovaniya. M.1990g.
- 20.B.Saymon. Obshestvo i obrazovanie. M.1992g.
21. www. pedagog. uz

Ma`ruza №16.Ijtimoiy-pedagogik faoliyat metodikasi va texnologiyasi

Reja:

- 1.Metodika tushunchasi.
- 2.Ijtimoiy-pedagogik faoliyat metodlari mohiyati.
- q.Ijtimoiy-pedagogik texnologiyalar

Tayanch tushunchalar: Ijtimoiy pedagogik metodlar va uning mohiyati, Ijtimoiy pedagogik texnologiya mohiyati,Bolalar,o'smirlar va yoshlar bilan olib boriladigan ijtimoiy ishlarning umumiy gruxlari, Ijtimoiy pedagog tomonidan olib

boriladigan ijtimoiy psixologik texnologiya. Ijtimoiy pedagogning oylalar bilan ish olib borish texnologiyasi.

Ijtimoiy pedagog avalambor qo'yidagilarni bilishi lozim:

Ijtimoiy tarbiya, oyla pedagogikasi, o'quvchi shaxsi deganda nimani tushinish kerak, bolaga ta'sir ko'rsatishning (o'tkazishning) va muamala metodlarining qanday tu'rlari bor, tarbiyasi og'ir bolalar bilan ish olib borishning o'ziga xos xususiyatlari va xakozo.

Ijtimoiy pedagog faqatgina aloxida shaxs bilan bolalar bilan, o'smirlar bilan, agarda gurux bo'lib ishlashi kerak bo'lsa faqatgina kichkina gurux bilan, agar oyla bilan esa faqat kichik oylalar bilan, lekin har biri bilan aloxida ish olib boradi.

Ijtimoiy pedagogning vazifasi bu bolalarni, o'smirlarni ijtimoiy muxafaza qilish, ularga ijtimoiy yoki tibbiy yordam ko'rsatish, uning o'qishini tashkillashtira olish, shuningdek, ularning obro' e'tiborini tiklash va jamiyatga moslashtira olish o'quviga ega bo'lishi lozim.

Bu vazifalarni amalga oshirish uchun bolani xar tomonlama o'rganish, inqiroz darajasini va uni bartaraf etish yullarini rejalashtira olishi kerak.

Buning uchun esa pedagog ijtimoiy xizmat faoliyati bilan shunigdek, ijtimoiy, muxofaza qilish ishlari bilan yaqindan-tanish bo'lishi kerak. Bu esa ijtimoiy pedagogning kasbiy tayyor-bulishini va yuqori darajadagi pedagogik maxoratga ega bo'lishini talab qiladi.

Ijtimoiy pedagog qo'yidagi fanlar bo'ycha kasbiy bilimlarga ega bo'lishlari lozim: Pedagogika va psixologiya, bolaning rivojlanish, fiziologiyasini, tarbiya ishlari metodikasini va xakozo va bolalar bilan xamkorlik o'rnatish olish va tashkillashtira olishi lozim.

Shuningdek ijtimoiy pedagog pedagogik texnologiyani ham bilishi kerak bo'ladi. Demak, tarbiyalanuvchilarga ta'sir o'tkazish yo'llari, malaka va maxoratga ega bo'lishi kerak. Bularga quyidagilar kiradi: artist bo'la olish, chiroyli nutq, ritm, temp, tembr, mimika va imo-ishoralar, alkogolik va narkoman, foxshalr bilan shaplashish tonini va tilini topa olish. Nafaqat gaplashish xattoki ularga ta'sir utkazish va ishontira olishlari kerak bo'ladi.

Ijtimoiy pedagog muamala madaniyati va gaplashish texnikasiga e'tibor qaratishi lizim bo'ladi.

Xozirgi kunda ijtimoiy pedagog:

- maktabta sinfda nosog'lom oylalar bolalari bilan ishlashida:
- maktab-internatlarda, mexribonlik o'ylarda, bolalar o'ylarida:
- ijtimoiy-ta'limiy markazlarda, ijtimoiy-psixologik xizmat markazlarida:
- reabilitatsion-korreksion markazlarda:
- madaniyat markazlari, yoshlar klublari:
- yozgi dam olish va mexnat lagerlarida ish olib boradilar.

Asosan bu maxkamalarda ijtimoiy pedagoglar bolalar va oylalar bilan ish olib boradi va ular quyidagilardan iborat:

Faqatgina bolalarning (o'smirlarning) bilimlarigina ijtimoiy pedagogning ularga yordam berishi yoki qayta tarbiyalashda to'shri yo'l tanlashida yordam bera oladi.

Ularning sogligini, oylasidagi o'zaro munosabatlarni, maktabga o'z tengqo'rlari bilan munosabatlarini, munosabatlari qanday ekanligini bilishi zarur.

Pedagog suxbat, anketa javoblari, tengdoshlari bilan bo'lgan munosabatlaridagi xulq-atvoridan, bolalar bilim saviyasidan bilib oladi.

Ijtimoiy pedagogning olib boradigan ishining keyingi bosqichi bu bola (o'smir) bilan birgalikda uning xolatini, u tushib qolgan vaziyatni, «atrofdagilarning xammasi ayibdor» deb qaramasidan bolaning o'zining xatti-xarakatiga e'tibor qaratishi orqali tushinib olish. Vaziyatni aniqlashtirib va unda ishtirok etish bilan inqirozdan chiqib ketish yo'lini topishi mumkin.

Bolalar bilan munosabatda bo'lishi uchun ijtimoiy pedagogika pedagogik nazorat va maxorat kerak bo'ladi bu esa ularga bolalar bilan tarbiyaviy ish olib borish normasini belgilab beradi: agar me'yoridan oshib ketsa yomon ta'sir kursatishi mumkin.

Ijtimoiy pedagogning tashkilotchilik qobiliyati bolalarni (o'smirlarni) faqat o'zigina o'z xayotini o'zgartira olishi va qiyin vaziyatdan chiqib keta olishini ishontirishda ko'rinadi.

Ijtimoiy pedagogning tashkilotchilik faoliyati bolalar bilan jamiyat o'rtasidagi davlatchilik maxkamalari o'rtasidagi aloqasi, eng asosiysi esa bolaga yangi xayot talablariga moslashishiga yordam beradi.

Ijtimoiy pedagogning ishlash metodlari.

Eng keng tarqalgan va tabiiy metodlaridan biri bu kuzatish metodi. Pedagog bolaning muamalasini uning oyladagi, maktabdagi, dars jarayonidagi tengdoshlari bilan uning mexnat faoliyatini, xulq-atvorini kuzatadi. Suxbat metodi – suxbat o'tkazishga tayorlanish uchun oldin anketa olinadi, oldidan savollar tuziladi komissiya natijalari bilan tanishadi.

Sotsiometrik metod

Pedagogikadagi metodlar yana takror aytiladi.

Ijtimoiy yo'nalishda o'zlaringiz to'ldirib olasizlar.

Metodlar -irganilayotgan obektning moshiyati va qonuniyatlaridan kelib chiqib, borliqni amaliy va nazariy izlashtirish usullaridir ijtimoiy pedagogika esa pedagogikaning bir soshasi bilib, uning metodlari ni pedagogikada qillanadigan tarbiyalash va iqtishning an'anaviy metodlariga tayanamiz, boshqa tomondan ijtimoiy ta'lim va ijtimoiy tarbiyaning ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy faoliyat bilan izarib bormokda. Yana shuni yodda tutish kerakki, buning diqqat markazimizda bola va uni irab turgan ijtimoiy mushit turadi ijtimoiy pedagog esa bolaga muammolarni uni ijtimoiylashish jarayon shal qilishga yordam beradi . Ijtimoiy pedagogika bola bilan bevosiga yoki bilvosita -oila, distlari, bolalar jamoasi orqali ta'sir itkazadi. U qandaydir qisqa muddatli vazifalarni bajarilishi yoki, bola bilan uzoq vaqt davomida ishlashi mumkin.oqliqligini shisobga olamiz. Ijtimoiy pedagog metodlar orqali bolaning ongi , xulqi xis-tuyqulariga maqsadga muvofiq tasir itkazilish shamda uni irab turgan ijtimoiy mushitga ta'sir itkazilishi mumkin. Metodlar - bolaning ijtimoiylashilishi va tiklashda shamkorlik qiluvchi, pozitiv ijtimoiy tajriba tiplashida yordam beruvchi ijtimoiy pedagog va bolaning izaro boqliq xatti- sharakatlari usullaridir . Ijtimoiy pedagogika sham pedagogikaning eng yangi soshalaridan biri bilib, ijtimoiy - pedagogik faoliyat yangi shakllanayotgani uchun uning metodlar tizimi xaqida gapirish juda erta.

Shuning uchun ijtimoiy pedagog iz amaliy faoliyatida pedagogika, psixologiya va ijtimoiy ishdagi metodlardan keng foydalanadi. U shakllanishi bosqichida iz kasbiy faoliyatni bajarish uchun ijtimoiy pedagog aloshida usullardan tashqil topgan metodlarni egallashin kerak. Metodlar, usullar va vositalar shu tariqa bir-birlari bilan boqliqki, metodlar va usullar xolat da vositalar rolini bajarishi mumkin. Ijtimoiy pedagogik faoliyatda ishontirish va mashq qilishi metodlari keng qillaniladi, Bu metodni qillashning xususiyati shundan iboratki, ijtimoiy pedagog qaysidir sabablarga kira odob - axloqning umum qabul qilingan meyorlari shakllanmagan yoki notigri shakllangan bola bilan ish olib boradilar. Shu jamiyatga qabul qilishgan shayot meyorlari, ular tigrisidagi tigri va aniq tasavvirning yuzaga kelishi, oxir - oqibatda shaxsning ishonchi uning shayotdagi irnini shakllantiradi, bilim va ular xaqidagi tasavvur bilan boqliq. Ishontirish metodi jamiyatda qabul qilingan meyorlarni bola xulqi va faoliyoti motivlariga kichirishga yordam berib, e`tiqodni shakllantiradi. E`tiqod-bu bolaning ma`naviy bilimlarining xaqiqiyliigi va adolatliliga qat`iy ishonch bilib, u shaxsning axloqiy faoliyatga va sharakatiga ichki xoxishdir. E`tiqod - bu muayyan sharakatning zarurligi va tigriligi tushuntirish va isbotlashdir. Ishontirish jarayonida ijtimoiy pedagog bolaning ongli, xis - tuyqulari va irodasiga ta`sir itkazadi. Ishontirish metodi maqsadga erishishi uchun bolalarning psixologik xususiyatlari, ularning xulqi, qiziqishlari, shaxsiy tojribasini shisobga olish zarur. Ishontirishning asosiy qismi talab qilishdir. Uning asosiy vazifasi shundan iboratki, bolalar oldiga vazifa qiyilib, axloq - odob qoidalarining mazmunini ularning ongiga etkazishi va kelgusi faoliyat mazmunini aniqlashdan iborat. Ishontirish quyidagi pedagogikaga ma`lum bilgan metodlar orqali amalga oshiriladi, ya`ni xikoya, lektsiya, suxbat, disput.

Xikoya va lektsiya-bir kishi ijtimoiy pedagog tomonidan olib boriladigan metodning monologik formasi. Xikoya kichik yoshdagi bolalar bilan ishlashda qillaniladi, u iz oq vaqt chizilmaydi, aniq va ravshan faktlarga asoslanadi. Lektsiya katta yoshdagi bolalarga qillaniladi, vaqti iz oqroq bilib, murakkab axloqiy tushunchalar (gumanium, dustlik, yaxshiklik) ni ochib beradi. Suxbat va disput-dialogik shakldagi usul, bunda bolalarning ishlash mushim. Suxbat - bu savol-javob metodi ijtimoiy pedagog suxbatni shunday olib borishi kerakki , savollarni nafaqat u , balki bolalar sham bersin. Ismirlar uchun disKip metodi qillanadi, bu metod fikrlarini shakllantiradi. Shunday qilib ishontirish - bu ma`lum axloqning tigriligi va zarurligini tushuntirish va isbotlash. Agar ishontirish bola ongini "programmalashtirsa, mashq qilish bilim-kinikma va malakalarini shakllantiradi. Mashq qilish oxir- oqibatda bolalarda odob-axloqni shakllantirishi uchun zarur. Axloqiy mashqlar deganda, bolalar faoliyati va sharakatlarining zarur bilgan kinikma va odat xosil bilib, mustashkamlanishga qadar bilgan kip marta takrorlanuvchi sharakatga aytiladi. Kinikma va odatlarning shaklanishi quyidagi usullardan iborat : vazifani qiyish, uning bajarilishi qoidalarini tushuntirish va talab uygotish, amalda qilib kirsatish, amaliy mashkni tashkil qilishi, talab kuyishi, talabni bajarishni zslatish va uniig bajarilishini kiz atib borish. Malaka va odat irtasida ma`lum distantsiya bor. Bu malakani shakllantiramiz keyin ma`um vaqt muntazam mustashkamlab borib, uni odatga aylantiramiz. Mashq qilishi metodining unumliligi ijtimoiy pedagogning mashq qilishini iyin shaklida tashqil qilishi orqali oshadi. Mashq qilishi va ishontirish metodlari izaro chambarchas boqliq. Ijtimoiy pedagogik metodlar orasida mushim guruhni korrektsiya

metodlari tashqil qiladi, unga raqbatlantirish va jazolash metodlari kiradi. Ijtimoiy-pedagogika tarix guvohlik beradiki, raqbatlantirishi va jazolash-bola shaxsiga ta'sir qilishining murakkab usullari. Raqbatlantirish va jazolash bir maqsadga yinaltirilgan - ya'ni ma'lum axloqiy sifatlarni bola sharakterida shakllantiradi. Lekin bu maqsad turli yillar bilan amalga oshiriladi: raqbatlantirish sharakat va xolatni ma'qullaydi, jazolash notigri sharakat va faoliyatni qoralaydi, unga yomon basho beradi. Jazolash va raqbatlantirish bola sharakati va uning oqibati orasidagi muqarrar boqliqlikni eslatadi (raqbatlantirish - qoniqish, jazo - norozilik). Ijtimoiy pedagogning amaliy faoliyatida bu metodlarning turli xil turlari qillanilishi mumkin. Modomiki bolalarda adashish va xato qilish xos ekan, qayta ishontirish, ogoxlantirish, qiziqishlarini izgartirish va jazolash metodlarni qillash mumkin. +ayta ishontirish bola ongidan notigri tasavvurlar, xato shayotiy planlarni aqliy tasavvurlar va qarashlar orqali surib chiqarish. Bu ishontirish metodiniig bir turidir. Ogoxlantirish ijtimoiy pedagog va pedagog faoliyatiga keng qillaniladn va u bola notigri sharakatni oldini oladi va notigri faoliyatga yil qiymaydi. Yuqorida kirib chiqilgan metodlar ijtimoiy pedagogikada aloshida emas balki bir- biri bilan boqliq sholda qillaniladi.

Mustaxkamlash uchun savollar:

1. Ijtimoiy pedagogikaning maqsad va vazifalari nimadan iborat?
2. Ijtimoiy pedagogianing predmeti nimadan iborat?
- q. Ijtimoiy pedagogikaning ob`ekti nimadan iborat?
4. Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ish deganimiz nima?
5. Ijtimoiylashuv – ijtimoiy-pedagogik jarayon deganda nimani tushunasiz?

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. T.1997 y. Ta'lim tizimida qonun. T.1997y.

2. I. A. Karimov. O'zbekiston buyuk kelajak sari. T.1999 y.

q. I. A. Karimov. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999y.

4. A. Munavvarov. Pedagogika. T. 1996 y.

5. Maktab ta'limining ijtimoiy – pedagogik boshqaruvi. Sh. qurbonov. Shalq ta'limi 46-50bet. Shalq ta'limi. №1.98y.

6. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.1992 y.

7. I. A. Karimov. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999 y.

8. I. A. Karimov. O'zbekiston buyuk kelajak sari. T.1998 y.

9. Umumta'lim maktablarida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini irganish shaqida farmon. 2001 yil 4 yanvar.

10. I. Karimov. Barkamol avlod O'zbekiston tarakkietining poydevori. T.1997y.

11. I. Karimov. Bizdan ozod va obod Vatan kolsin. 11 jild. T.1996.

12. I. Karimov. Yangicha fikrlash va ishlash-davr talabi. T.1997.

1q. O'zbekiston Respublikasining Ta'lim tugrisida Konuni. T.1997.

14. O'zbekiston Respublikasining kadrlar tayyorlash milliy dasturi. T.1997.

- 15.J.Tulenov va boshkalar.Ma`naviy yuksalish sari. T.2000 y.
- 16 .Sh.Kurbonov va boshkalar.Barkamol avlod orzusi.T.2000 y.
- 17 4.Entoni Giddens. Sotsiologiya. T.2002y.
- 18.Guniar Skirbekk,Nils Gil`s. Falsafa tarixi. T.2002 y.
- 19.V.B.Mironov. Vek obrazovaniya. M.1990g.
- 20.B.Saymon. Obshestvo i obrazovanie. M.1992g.
21. [www. pedagog. uz](http://www.pedagog.uz)

Ma`ruza №17.Ozbekistonda faoliyat olib boruvi ijtimoiy-reabilitatsion muassasalar

Reja:

1. Bolalar va ismirlarga yordam kirsatish majmuasining umumiy kontseptsiyasi.
2. Bolalar va ismirlarga yordam kirsatish xizmati strukturasi va tuzilix tamoyillari.
3. Ta`lim tizimidagi xududiy reabilitatsion xizmat.
4. Reabilitatsion xizmatni bopsharish modeli va uni amalga oshirish mexanizmi.

5. Mustaqillik yillarida ijtimoiy-reabilitatsion muassasa-larning tubdan yangilanishi.

6. O'zbekistonda SOS – bolalar mahallasining faoliyati.

Tayanch tushunchalar: bolalar, uemirlar, reabilitatsion muassasa, ta'lim tizimi, reabilitatsion xizmat sotsiologik tadqiqotlar, umumiy kontsepsiya

Maxsus statistika va sotsiologik tadqiqotlar shuni kxrsatadiki, kiplab mamlakatlarda bolalar va uemirlar nochor axvolda yashamokdalar. Bu nochorlik ularning :

- psixologik va fiziologik sorlirining susayishida;
- xak —xuquqlarining buzilishida;
- ularga nisbatan kuch ishlatilishda;
- aloshida pedagogik faoliyat talab etiladigan shamda ijtimoiy kelib chiqishi past sila farzandlarining maktablardan sikib chikarilishida;
- ishga joylashtirishda umumdavlat tizimining ish olib bormasligida;
- defekta bor, aqliy yoki jismonan zaif yoshlarni ish bilan ta'minlash muammolarining nazardan chetda kolganligida namoyok bilmokda.

Bu masalalar balogatga etmagan bolalar orasidagi jinoyatchilik sonining ortib borishiga sabab bilmokda. Shuning uchun sham:

1 Bolalar va yoshlarning ijtimoiy shayotini soglomlashtirishga.

2. Ularning ichki ma'naviy dunyosini soglomlashtirishga doyr chora-tadbirlar kerak biladi. Buning uchun:

- bolalar va uemirlar rivojlanishining buzilish sabablarini aniklash, ularni shal etish usul va vositalarini aniklash
- normal` shaxsni rivojlantirishda qaratilgan tarbiya jarayonini adekvat tashlil etish.

Voyaga etmagan yoshlarning psixologik krizisini bartaraf etish faqatgina jamiyatni (iktisodiy, ma'naviy va siyosiy) soglomlashtirish va umuminsoniy kadriyatlar asosida shaxsni rivojlantirishni ta'minlaydigan tarbiya tizimini yaratish asosida amalga oshiriladi. Bunda eng asosiy vazifalardan biri bolalar va ismirlarga yordam kirsagash tizimini tubdan islox qilishdir. Bu tizim bolalar va ismirlarning ma'naviy — axloqiy sogligini, konstitutsion xak —xuquqlarini shimoya qilishga qaratiladi. Bulardan biri bolalar xuquqini shimoya qilish xakidagi Konventsiyadir. Bolalar va ismirlarga yordam kirsatish xizmati strukturasi va tuzilish tamoyillari Yordam kirsatishning reabilitatsion xizmati bolalar va ismirlarga ijtimoiy — xuquqiy, psixologik, tibbiy va pedagogik jxatdan ku'llab kuvvatlashni ta'minlashga qaratilgandir. Bu xizmat ularning:

- turmush sharoiti va tarbiyasini jadallashtirishga kumak berish orkali;
- shaxsiy mol mulkka egalik xuquqlarini shimoya qilish

orkali;

- voyaga etmagan yoki ekstremal (masalan shalokatga uchragan) xolatlarga tushgan, sharoiti ogir oila farzandlariga turli xil yordam berish orkali;
- kaltis guruodagi oilalar va voyaga etmaganlarga yordam berish orkali;
- kashandachilikka ruju kuygan oilalarning, ekstremal xolatlarning kirbon bilgan yoki ota — onasiz kolgan voyaga etmagan bolalarga turli xil yordam berish orkali amalga oshiriladi.

Ijtimoiy xuquqiy, psixologik —tibbiy va pedagogik yordam quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

konunga muvofiqlik;

insonparvarlik;

adolatparvarlik;

demokratiya;

tashqilotchilik va nazorat;

differentsial va individual yondoshish;

uz vaqtida yordam berish;

yordamning etarli va kompleksli bulishi;

ilmiy asoslanganlik va xizmat kirsatishda xududni shisobga olish.

Xududiy tamoyildan kelib chikkan sholda xizmat kirsatish ma`lum davlat organlari tomonidan amalga oshiriladi. Xizmat tajribalarini umumlashtirish, ilmiy metodik tavsiyalar berish, xizmat kirsatish xodimlarining malakasini oshirish uchun shashar, viloyat, tuman va Respublika ilmiy metodik markazlarini tashqil etiladi. Ularning eng asosiysi tuman ijtimoiy xizmat kirsatish tashqilotidir. Bolalar va ismirlarga yordam kirsatishning tuman xizmat bilimlari quyidagi strukturadan tashqil topgan:

1. Psixologo — tibbiy, pedagogik yordam kirsatish.

2. Kasb tanlash biyicha maslaxat berish bilimi.

q. Tashqiliy axborot bilimi.

4. Metodik ishlar bilimi.

5. Oilaviy shayotning uykunligini ta`minlash va jinsiy tarbiya bilimi.

6. Iqituvchi va tarbiyachilar bilan maslaxat berish ishlarini olib borish bilimi

Ta`lim tizimidagi xududiy reabilitatsiya xizmati bir xududda bolalar va ismirlarga ijtimoiy yordam kirsatish xizmati ma`lum kontingent asosida xududni inobatga olish tamoyilidan kelib chikib amalga oshiriladi. Ta`lim tizimining reabilitatsiya xizmati—bu shar bir bolaning yaxshi rivojlanishini va ijtimoiylashuvini ta`minlovchi, ularni kompleks sholda reabilitatsiya qilishta qaratilgan elitar, adaptiv tashqilotlar (maktablar), profilli (kesim) tashqilotlarning umumiy xizmatidir. Reabilitatsiya qilish xizmatining asosiy maqsadi bolalarning rivojlanishidagi, zulk — atvoridagi, faoliyatidagi kamchiliklarni oldini olib profilaktika qilix va kayta tiklashdan iboratdir. Reabilitatsiya qilish xizmatining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- bolalar va ismirlarlarning rivojlanishidagi izgarishlarning

(deformatsiyalanish) sabablarini aniqlash;

- ularni bartaraf etishning vosita va usullarini topish;
- ta'lim—tarbiya va yashash sharoitini jadallashtirish;
- normal shaxsning shakllanishiga qaratilgan adekvat (bir xil) pedagogik jarayonni vujudga keltirish;
- maxsus reabilitatsiy xizmatga maqsad bolalarga korrektsiy rivojlantiruvchi maxsus dasturlar asosida shar tomonlama yordam berish va x.k.

Reabilitatsiya qilish tamoyillari:

- xuddagi iktisodiy, ijtimoiy, xududiy uziga xosliklarni knobatga olish;
- reabilitatsiy tadbirlarning xilma — xilligi;
- pedagogik, ijtimoiy psixologik va biologik metodlarning birligi;
- boskichlilik,
- individuallik, gumanistik yondoshish.

Reabilitatsion xizmat kirsatishning ahamiyati:

- bolaning sorliginn, kizikishi va xuquqlarini shimoyalashdan;
- deviatziya xolatidagi rivojlanishni oldindan profilaktika qilishdan;
- pedagogik jarayonni insonparvarlashtirishni tashqil etishdan iboratdir.

Reabilitatsiya qilish ob'ektlari va sub'ektlari:

1. Ijtimoiy — pedagogik jihatdan sharovsiz kolgan bolalar
2. Voyaga etmagan xuquqbuzarlar, deviant, dezadaptatsiyalangan bolalar va etimlar.
3. Psixosomatik va asabiy, ruxiy kasallangan bolalar.

Reabilitatsion xizmatni boshqarish modeli va uni amalga oshirish mexanizm»

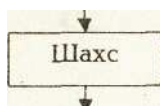
xuddagi ijtimoiy madaniy vaziyatlarning uziga xosligi reabilitatsion xizmatning ma'lum modelini yaratish imkonini beradi. Bu model bola va ismirlarning:

1. Umumorganizmini reabilitatsiya qilish (tibbiy)
2. Shaxs sifatida reabilitatsiya qilish (psixologik)
3. Ijtimoiy sub'ekt sifatida (ijtimoiy)
4. Faoliyat sub'ekti darajasiga kitarishga sharatilgan reabilitatsion xizmati bulyshi kerak. Bu quyidagi shayugdagi kirinishga ega biladi:

Bolalar va ismirlarni kompleks reabilitatsiya qilish modeli

Tibbiy reabilitatsiya pedagogik reabilitatsiya sub'ekt ta'lim faoliyati sub'ekti

Tarbiyasi ogir bola

Ijtimoiy sub`ekt

Reabilitatsiya
Psixolog

Xududiy reabilitatsion xizmati xodimlarining faoliyati samarali kechadi, agarda ular quyidagi mexanizm asosida faoliyat yuritsalar:

- reabilitatsion xizmat kirsatishda muassasalararo umumshamkorlik
- reabilitatsion xizmat kirsatishni ilmiy metodik ta`minlash

" reabilitatsiey xizmatda kadrlar masalasi

- reabilitatsiya qilish ob`ektlarini tanlash va diagnostika qilish
- reabilitatsiya sub`ektlarining kelishuvi asosida faoliyat

Mustaxkamlash uchun savollar:

- 1.Ijtimoiy pedagogikaning maqsad va vazifalari nimadan iborat?
2. Ijtimoiy pedagogianing predmeti nimadan iborat?
- q. Ijtimoiy pedagogikaning ob`ekti nimadan iborat?
- 4.Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ish deganimiz nima?
- 5.Ijtimoiylashuv – ijtimoiy-pedagogik jarayon deganda nimani tushunasiz?

Adabiyotlar

1.Ozbekiston Respublikasi Kadrlar tayerlash milliy dasturi. T.1997 y. Ta`lim tigrisida qonun. T.1997y.

2I.A.Karimov. Izbekiston buyuk kelajak sari. T.1999 y.

qI.A.Karimov. Izbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999y.

4A.Munavvarov. Pedagogika. T. 1996 y.

5Maktab ta`limining ijtimoiy – pedagogik boshqaruvi. Sh.qurbonov.Shalq ta`limi 46-50bet. Shalq ta`limi.№1.98y.

6. Izbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.1992 y .

7. I.A.Karimov. Izbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999 y.

8. I.A.Karimov. Izbekiston buyuk kelajak sari. T.1998 y.

9. Umumta`lim maktablarida Izbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini irganish shaqida farmon. 2001 yil 4 yanvar.

10. I.Karimov.Barkamol avlod Izbekiston tarakkietining poydevori. T.1997y.

11.I.Karimov.Bizdan ozod va obod Vatan kolsin. 11 jild. T.1996.

12. I.Karimov. Yangicha fikrlash va ishlash-davr talabi. T.1997.

1q.Izbekiston Respublikasining Ta`lim tugrisida Konuni. T.1997.

14.Izbekiston Respublikasining kadrlar tayerlash milliy dasturi. T.1997.

15.J.Tulenov va boshkalar.Ma`naviy yuksalish sari. T.2000 y.

16 .Sh.Kurbonov va boshkalar.Barkamol avlod orzusi.T.2000 y.

- 17 4.Entoni Giddens. Sotsiologiya. T.2002y.
- 18.Guniar Skirbekk,Nils Gil`s. Falsafa tarixi. T.2002 y.
- 19.V.B.Mironov. Vek obrazovaniya. M.1990g.
- 20.B.Saymon. Obshestvo i obrazovanie. M.1992g.
21. [www. pedagog. uz](http://www.pedagog.uz)

Maruza №18.Oilada olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat

Reja:

- 1.Ijtimoiy pedagogik nuqtai nazardan oila turlari.
2. Oilaning ijtimoiy vazifalari.
- q.Ijtimoiy pedagogning oilalar bilan olib boradigan ishlari shakl, metod va vositalari

Tayanch tushunchalar: Yugori darajasi-mustashkam oilalar, Irtacha darajasi-xafi bor oilalar gurushi, Past darajasi-notinch (baxtsiz) oila, Juda past darajasi-asotssional oilalar, Tinch baxtli oilalar, Oilaning tipalogiyasi.

Oilaning tipalogiyalari mavjud biladi: psixologik, pedagogik va psixologik. Ijtimoiy pedagogning faoliyati vazifalariga kompleks tipalogiyasi javob beradi, u jamilda ijtimoiy moslashuvi darajasi biyicha farq kuyiladigan oilaning turt kategoriyadagi tiplarini ajratishni kiz da titadi:

1. Yugori darajasi-mustashkam oilalar.
2. Irtacha darajasi-xafi bor oilalar gurushi.
- q. Past darajasi-notinch (baxtsiz) oila.
4. Juda past darajasi-asotssional oilalar.

1. Tinch baxtli oilalar iz vazifalarini bajara oladilar; ijtimoiy pedagog yordamiga deyarli maqsad emas. Bunday oilalar moslashish krbiliyatlari ximsobiga, yani moddiy, psixologik va boshqa ichki imkoniyatlarga asoslangan qobiliyati shisobiga iz bolasining taldeb-ixtiyojlariga tezlikda moslashib oladi va uni tarbiyalash. rivojlantirish masalalarini muvaffakyayati shal etadi. Manolar paydo bilgan xollarda ularga rgjti .kgoiy pedagogning bir martalik yordami (maslaxati) yetarli biladi.

2. Xavfi bor gurushi oilalar qoidalaridan bir kancha chetlanishi bilan ifodalanadi (tuda bulmagan oila, kam taminlangan oila va shukavbilar). Bular oilaning moslashish krbiliyatini pasaytiradi. Ular bolalarni tarbiyalash vazifalarini iz larining Kip kuchlarini ishlatib bajaradilar, shuning uchun ijtimoiy pedagog oila xolatini kiz atib borishi kerak va kerak bilganda iz vaqtida yordamini taklif etishi zarur.

q. Notinch oilalar.

Bu shayot faoliyati biror bir soshasila yoki bir vaqtda bir neshtasidan past ijtimoiy mavkztoga ega bilgan oilalar masalan oila daromadi past darajada yomon psixologik mushit, medaniyat darajasi past. Bunlay oilalar ularga yuklatiltan vazifalarni bajara olmaydilar, ularning moslashish krbiliyatlari past, oolani oilali tarbiyalash jarayoni kata kiyinchiliklar bilan ugadi. natijasi kam biladi. Bunday turlagi oila uchun ijtimoiy pedagog tomonidan faol davomiy yordam kerak biladi.

4. Assatssional oilalar.

Ota-onalar xulki yomon, konunga xilov ravishda xlyot kechirayotgan oilalar va bu oilalarda yashash-turmush sharoitlarni epg oldiy sanitar gigenix talablarga javob bermaydi. Bunday oilalarda odatta bolalar tarbiyaoi bilan xechkim shugulanmaydi, bolalar karovsiz krladilar, yarim och bilib rivojlanishda ortda koladilar, ota-onalar, boshqalar tomonidan sham jabirlanadilar, ijtimoiy pedagoglarning bunday oilalar bilan ishlashlari, xuquqni shimoya qiligan orginlari bilan birgalikda shamda vasiylik qilish organlari bilan shamkorlikda olib borilishi kerak.

Oilaga ijtimoiy-pedagogik yordam shaqillari.

Chet El amaliyotida maqsadlarita iz ok, vaqtli va xorijiya vaklli ishlar shaqillardan foydalanib ijtimoiy pedagogik yordam kirsatish boy tajribalar tuplangan. qisqa vaqtli shaqillari orasida olimlar krizisintervent va muoammoli-yunaltirilgan modelni iz aro alokalarini kursatadilar. Krizisintervent modeli oila bilan ishlashda bevosita krizisli va ziyatlarda yordam kirsatishning kiz da titadi.

Bunda vaziyatlar oilaning kundalik shayoti davomida yuzaga kelishi mumkin yoki tasodifiy zarar etkazuvchi xolat bulishi mumkin. Bunday nokulay davirlar bolaning yoshi krizisi bilan bogliq. bunda oilada psixologik-pedagogik muammolar kuchayadi. Uch yoshli davr krizisi shaxsning asosiy individual-psixologik sifatlari shaqilanishi jarayoni bilan va ijtimoiy manaviy sixatlarining rivojlanish uchun shart-sharoitlari yaratish bilan bogliq; biladi. 7-8 yoshli davr krezisi maktab iquvchisi yani ijtimoiy mavknyiga mosliptni, shayotning Yangi rejimini iz lashtirilishi, iqituvchi bilan, bolalar jamoasi bilan munosabatlar urnatilishi bilan bogliqdir.

Rezyume (qisqa xulosa): Kategoriyalar: Ijtimoiy pedagogik faoliyat

- bolaning ijtimoiddashuvi jarayonida unga yordam kirsatishga va uning iz ini jamiyatda amalga oshirishi uchur sharoitlar yaratishga karatilgan profensional faoliyat. Ijtimoiy ukitish-bolalarda jismoniy maxorat va kinikmalar shaqilantirish va ijtimoiy bilimlar berish uchun maqsadga muofik, jarayon va natija. Ijtimoiy tarbiya-bolaning mguvafakiyatli ijtimoilashtirish uchun zarur bilgan unda shaxsiy sflatlarinn shaqilantirish uchun maqsadga muvofik. jarayon.

Printsiplar: Prirodosobraznost (tabbiylik, tabbiylikka zavkladik) bolani tarbkyalash, ukitish va ijtimoiylashtirish bolaning jismoniy psixik rivojlanishi krnuniyatlari asosida sodir bulishi va tashqil etilishi kerak.

Kul`turasobraznost-bolani tarbiyalash ijtimoilashtirish jarayoni Ushbu damiyatning va tabiyatning manaviy va moddiy madaniyati asosida amalga oshirishi kerak. Insonparvarlik-bolani shaxs sifatida ximat tan oluvchi. uning kadri va erkinligini shimoya etish bilan ifodalangan, insonning baxtini ijtimoiy institutlar ijtimoiy bashosi asosiy mezonlari deb shisoblovchi, tenglik va adolatlilikni esa insonlar irtasidagi munosabatlar kridi deb shisoblovchi dunyo qarashlar sistemasi. «Sen etim emassan» oddiy filimining asosiy kaxramonlari qilib olinganlar. Toshkent kuchalaridan biri Sxomaxmudovlar nomi bilan aytiladi, Shalklar dustligi maydonida «Dustlik» manumenti munosabat bilan urnatilgan. Ulardan tashkari yana minglab iz bek oilalari urish yillarila evakuatsiya klingan bolalarni asrab, farzandlikka olganlar. Shalk shoiri G.Gulom «Sen etim emassan» she`rida iz ota-onalarini va uylarini yukotgan bolalarga sarata kalb siz larini yozgan. Etimlikning shama sabablarini aytib uting kiyin, chunki bu turli xil fan soshalari olimlari (mediklar, psigoloklar, sattsioloklar, pedagoglar va boshshalar) shugulanadigan Kip kirali muammo va u shali oxirigacha urganib chikishmagan. Ammo xech bulmaganda Etimlikning uchta sabablarini aytilish mumkin:

1. Ota-onalar (Kipincha onalar) iz ining balogatga yetmagan bolasidan iz ixtiyori bilan vos kechadi, shu bilan birga bu Kipincha chakalokli davrida kiz atiladi: tugilgan chakalokdan voz kechish, tashlab ketilgan chakaloklar.

2. Bolaning kizikishlarini shimoya qilish maqsadida ota-onalik xuquqddan maxrum etilganda bolani oiladan majburlab tortib olish. U xolat asosan ichqilik bozga berilgan, jamoatchilik, jamiyat k;oidaiariga zid ravishda xaet kechirayotgan. nosoglom ota-onalari bilgan, notinch oilalarda yuz beradi.

q. Ota-onalari vafot etganda bunga asholini shoshilinch kuchishga majbur etuvchi qandaydir tabiy yoki ijtimoiy kataklizmalar (urush, er kimilashlar, tabbiy ofat va boshqalar) okibatida yukolib kolgan bolalarni sham kiritish mumkin. Shar qanday jamiyatning va davlatning asosiy vazifasi va bolaning oilada tarbiyalanish xuquqini amalga oshirishdir. Bolaning bu xuquqlari shalkaro xujatlarda kayt

etilgshi kabi (BMTning bolaning xuquqi xaqidagi konventsiyasi va boshqalar). Iz bekiston Respublikasi krnun xujatlarida sham kayt etilgan. Masalan Iz bekiston Respublikasi oilaviy kodeksida eng ustun va mustaqil sifatida kuyidagi bolaning xuquqlari kursatiladi: oilada yashash va tarbiyalanish xuquqi, ota-nalari va boshqa karindoshlari bilan aloka qilish xuquqi, iz ini shimoya qilish xuquqi, ismi familiyasi, otasining nomiga utish xuquqi. Davlat birinchi navbatda bolani oilada saklab kolishga va uni davlat muassasalariga tarbiyalashga berishni oldini olishga bor kuchi bilan intiladi. Agarda bolaning oilada saklao krlish lgumkin bulmasa uning uchun Yangi oila izlash avzal deb shisoblaydi. Iz bekichstonda ota-onalarisiz krlgan yetim bolalarga yordam kirsatish uchun «Sen yolgiz emassan» Respublika ijtimoiy fondi tashqil etilgan. Shar bir mamlakatlarda bola tarbiyasi va rivojlanishiga tegishli goktimoiy-alternativ masalalar tshimi yaratilmokda, rivojlantirilmokda va mustashkamlanmokda. Ularga kuyidagi bilgan usullarini kiritish mumkin:

- oilaga kaytarish, mamlakat ichida asrab kolish, tarbiyalash uchun oilaga berish, maxsus tarbiya muassalariga berish. Etim bolalarga vasiylik qilish ikki yul bilan amalga oshirish mumkin: asrab olinishi yoki davlat karamogga olinishi bilan. Asrab olish kuyidagi yullar bilan amalga oshiriladi: asrab olingan oila vasiylik qiluvchi oila bolalikka olgan oila. Bola qilib olish-bu bolani shimoya qilish maxsus noramsi, bunda bola xaqikiy ota-onasi bulmagan odam yoki er-xotitn irtasida karindotshlik yuridik urnatiladi. Bolaning tarbiyalanishi va rivojlanishi uchun bolani farzand qilib olinganda u aynan oilaga ega bulishi. unga biror bir irini bosuvchi emas oilaga ega bulish mushim shisoblanadi. Bizning davrimizda kutab shamyurtlarimiz meshribonlik kursatib ota-onasiz kolgan bolalarni oilalariga oladilar masatan: Eshmat Sammedov Rovshan Juraevich-etim kolgan koreyts bolani asrab oldi (200q). Ularning 4 ta farzanti bor.

Davlat vasiyligi-asrab olingan bolaga uning tarbiyasi va rivojlanishi uchun zarur sharoitlar yaratib uni bu maqsadida maxsus tashqil etilgan tashqilotga joytashtirish yuli bilan amalga oshiriladi. Bola bolalar uyiga vaqtinchatalik asrab olinadigan oilaga, meshribonlik uyiga, maktab internatga joylashtirish mumkin.

Asrab olingan oila bilan ijgimoiy-pedagogik faoliyat.

Asrab olinganbola shar xil turdagi kabul qiluvchi oilaga tushishi mumkin: bu vasiylik qiladigan oila yoki bola qilib olgan oila bulishi mumkin. Bular orasidagi fark birinchi xolatda bola uchun unga karindosh bilgan odamlar topiladi. Ikkinchi xolatda-bola Bilan karindoshlnk: alokasi bulmagan odamlar oila vazifasidagi bajarishlaridan iborat biladi. Vosiylk vazifasi bolani tarbiyasi va rivojlantirish, uning xuquqlarini shimoya qilish shisoblanadi. Vasiy voyaga etmagan bolada mavjud bilgan mol-mulki va kuchmas mulkni saklash va foydalanishini nazorat qilishini amalga oshiradi, lekin iz i bu mulkdan foydalanish xuquqiga ega emas. Bola qilib olgan oila umuman olganda bolaning yani yuridik va xaqoniy oilasi shisoblanadi, bu erda u iz bolasi xuquqdga ega biladi. Bola uni oilasiga olgan ota-onalarining familiyasini olishi mumkin va xatto yangi ism sham bola qilib olgan bolaning shamma xuquq va majburiyatlari xaqikiy iz farzantlari xuquq va majburiyatlariga tenglashtiriladi.

Asrab oluvchi yana bir turi-vaqtinchalik asrab olish oilasi. Vaqtinchalik asrab oladigan oila bolalikni shimoya qilish usuli sifatida bir qator rivojlangan mamlakatlarda juda sham keng tarkalgan shisoblanadi. Bu Iz bekistonda shozircha

qillangan emas. Vaqtinchalik asrab olish oilasini vasiylik oilasi yoki bola ktglib oluvchi oiladan birinchi navbatda professional mutaxassislar oilasi biladi. Agarda chet el tajribalariga murojaat etsak unda Vaqtinchalik asrab oluvchi oilaning bir necha belgilarini kursatib berish mumkin:

1. Ota-onalar ma`lum profissional malakalari bulishi kerak;

2. Oila kerakli profissional-pelagogik tayyorgarlikka ega bulishi kerak.

q. Bunday oilaning xizmatlariga xizmat xaqiga tulanadi.

4. Bolaning oklada bulishlari asrab olingan ota-onalarning ish stajlari sifatida shisobga olinadi.

5. Asrab olgan ata-onalarnint ish vaqtlari iz shaxsiy uylarida itadi.

Vaqtinchalik asrab olish oilasining faoliyati bolaning keyingi takdiri shal etilgunga kadar bolaning oilada bulishini kiz da titadi iz oilasiga kaytishi; bolalar uyiga joylashishi internat yoki boshqa muassasalarga yuborilishi.

Asrab olgan oila bilan ijtimoiy pedagogik faoliyat.

Ijtimoiy-pedagogik faoliyat bosqichlari

Ijtimoiy-pedagogiing faoliyat vazifalari

Ijtimoiy-pedagogik faoliyat metodlari

1. Asrab oladigan oilani izlash Axborot-ma`lumotlari Anketa tuzish, suxbat, intervyu, ma`lumotlarni irganish

2. Bulajak asrab oladigan ota-onalarni irganish

Diagnostic (boshlangich diagnostika)

Anketa tuzish, suxbat

q Bola joylashtirilgan muassasalar va oilalarni borib kirish (krizis oila, bolalar uyi va boshqalar)

Vositachilik

Kiz atish suxbat

4 Bilajak oilann va uning yaqinlarini irganish

Diagnostic (chuqur diagnostika)

Anketa tuzish, test sinovlari, suxbat, ishontirish,

Xujatlarni irganib chiqish

5 Kirish, iqitish, lektsiya, xikoya, suxbat,

video-filmlar__

Iqitish.(Goshlanqich dastlabki iqitish).

Lektsiya, suxbat. kiz atish, ishontirish, mashq.

6 Bolani asrab oluvchi oilaga joylashtirish: asrab oluvchi ota-onalarni chuqur iqitish kursi.

Patronaj qiluvchi

Patronat (lotincha natronatus-xomiylik qilish) ota-onalarsiz qolgan bolalarni davlat organlari va patronot qiluvchi bolani qabul qlib oluvchi shaxslar irtasidagi shartnoma biyicha bolani tarbiyalashga berish.

MUSTAHKAMLASH UChUN SAVOLLAR

1.Ijtimoiy pedagogik nuqtai nazardan oila turlari nima?

2. Oilaning ijtimoiy vazifalari nimadan iborat?.

q.Ijtimoiy pedagogning oilalar bilan olib boradigan ishlari shakl, metod va vositalarini aytib bering

Adabiyotlar

- 1.Ozbekiston Respublikasi Kadrlar tayerglash milliy dasturi. T.1997 y. Ta`lim tigrisida qonun. T.1997y.
- 2I.A.Karimov. Izbekiston buyuk kelajak sari. T.1999 y.
- qI.A.Karimov. Izbekiston XX1 asrga intilmoqda. T.1999y.
- 4A.Munavvarov. Pedagogika. T. 1996 y.
- 5Maktab ta`limining ijtimoiy – pedagogik boshqaruvi. Sh.qurbonov.Shalq ta`limi 46-50bet. Shalq ta`limi.№1.98y.
6. Izbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.1992 y .
7. I.A.Karimov. Izbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999 y.
8. I.A.Karimov. Izbekiston buyuk kelajak sari. T.1998 y.
9. Umumta`lim maktablarida Izbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini irganish shaqida farmon. 2001 yil 4 yanvar.
10. I.Karimov.Barkamol avlod Izbekiston tarakkietining poydevori. T.1997y.
- 11.I.Karimov.Bizdan ozod va obod Vatan kolsin. 11 jild. T.1996.
12. I.Karimov. Yangicha fikrlash va ishlash-davr talabi. T.1997.
- 1q.Izbekiston Respublikasining Ta`lim tugrisida Konuni. T.1997.
- 14.Izbekiston Respublikasining kadrlar tayerglash milliy dasturi. T.1997.
- 15.J.Tulenov va boshkalar.Ma`naviy yuksalish sari. T.2000 y.
- 16 .Sh.Kurbonov va boshkalar.Barkamol avlod orzusi.T.2000 y.
- 17 4.Entoni Giddens. Sotsiologiya. T.2002y.
- 18.Guniar Skirbekk,Nils Gil`s. Falsafa tarixi. T.2002 y.
- 19.V.B.Mironov. Vek obrazovaniya. M.1990g.
- 20.B.Saymon. Obshestvo i obrazovanie. M.1992g.
21. www. pedagog. uz

Maruza №19.Vasiylik va homiylik

Reja:

- 1.Vasiylik va homiylik tushunchasi. Vasiylik va homiylik tarixidan.
 2. Vasiylik va homiylikning me`yoriy-huquqiy hujjatlarda aks ettirilishi.
 - q.Ozbekiston va chet ellarda vasiylik va homiylik
- Tayanch tushunchalar:** Vasiylik va homiylik tushunchasi, Vasiylik va homiylik tarixi

Vasiylik va qaramogiga olish-etim bolalarni va ota-onalari qarovisiz qolgan bolalarni boqish, tarbiyalash, ta`lim berish va ularning xuquq va qiziqishlarini qimoya qilish uchun joylashtirish shaklidir.

Vasiylik 14 yoshga etmagan bolalar ustidan irnatiladi, qaramogiga olish 14 yoshdan 18 yoshgacha bolalar ustidan irnatiladi.

Etimlik-jamiyat oldida turgan juda jiddiy muammolaridan biridir. Ota-onasini yiqotgan bola-bu aloqida, juda qam fojiali dunyodir, ota va onalik bilish ehtiyoji bolaning eng kuchli talablaridan biridir.

Ijtimoiy etimlik bugungi kunda kiplab rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar uchun xosdir. Masalan: Amerikalik tadqiqodchilar butun dunyo biyicha kasalxonalar, tuqurushxonalar, ijtimoiy muassasalar tashlab ketilgan chaqaloqlar bilan tilib ketganligini aytadilar. Ularni turlicha “Voz kechilgan bolalar”, “Davlat bolalari”, “Tashlab ketish uchun tuqilganlar” qam deb ataydilar.

BMT qalqaro ekspertlarining ma’lumotlari biyicha qarbiy va sharqiy Evropa mamlakatlarida tashlab ketilgan bolalar sonikeskin oshgani kirsatiladi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda qam bunday bolalar soni ortib bormoqda.

Bolalarga muqabbat ularga e’tiborli bilish Izbekiston qalqiga qadimdan odatiy bilib kelgan. Izbekiston Respublikasi prezidenti I.A.Karimov bu xususida shunday deydi: “Insonparvarlik-bu izbek qalqining milliy rushi, ajralmas belgisidir. Baqritoshlik va zulm unga yotdir... Bugungi kunda qam izbek oilasi-ezgulik va qayoli bolalarga muqabbat, kattalarni qurmat qilish, yaqilariga nisbatan va birovlarining dardiga qam-tashvishiga qamxir, meqribonlik timsolidir”¹

Izbek qalqi eng yaxshi sharqona an`nalariga amal qilib qar doim meqmondist va distona munosabatda bilgan, urush qurbonlarini asrab boshpana berganlar va ularga qamqirlik qilganlar, farzandlarini izlarining tarbiyasiga olganlar(1941-1945 yil) 15 ta etim qolgan bolani asrab olgan Sxomaxmudovlar oilasini eslash kifoya. Urush boshlanganiga Sxomaxmudov Sxoaxmad va uning rafiqasi Baxri Akromova artelda terimchi bilib ishlaganlar. 1966 yili zilzila oqibatida boshpanasiz qolganlarni bolalarni qam iz oilasiga qabul qildilar. Sxomaxmudov “qurmat belgisi ”ordeni, Baxri Akromova “qaqramon ona ordeni bilan mukofotlanganlar”. Ular Raqmat Fayzining “Ulug inson” romanida aytib itilganlar.

Mustaxkamlash uchun savollar:

- 1.Vasiylik deganimiz nima?
2. Xomiylik deganimiz nima?
- q. Ijtimoiylashuv – ijtimoiy-pedagogik jarayon deganda nimani tushunasiz?

Adabiyotlar

1.Ozbekiston Respublikasi Kadrlar tayerlash milliy dasturi. T.1997 y. Ta’lim tigrisida qonun. T.1997y.

2I.A.Karimov. Izbekiston buyuk kelajak sari. T.1999 y.

qI.A.Karimov. Izbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999y.

4A.Munavvarov. Pedagogika. T. 1996 y.

5Maktab ta’limining ijtimoiy – pedagogik boshqaruvi. Sh.qurbonov.Shalq ta’limi 46-50bet. Shalq ta’limi.№1.98y.

6. Izbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.1992 y .

7. I.A.Karimov. Izbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999 y.

8. I.A.Karimov. Izbekiston buyuk kelajak sari. T.1998 y.
9. Umumta'lim maktablarida Izbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini irganish shaqida farmon. 2001 yil 4 yanvar.
10. I.Karimov.Barkamol avlod Izbekiston tarakkietining poydevori. T.1997y.
- 11.I.Karimov.Bizdan ozod va obod Vatan kolsin. 11 jild. T.1996.
12. I.Karimov. Yangicha fikrlash va ishlash-davr talabi. T.1997.
- 13.Izbekiston Respublikasining Ta'lim tugrisida Konuni. T.1997.
- 14.Izbekiston Respublikasining kadrlar tayerlash milliy dasturi. T.1997.
- 15.J.Tulenov va boshkalar.Ma'naviy yuksalish sari. T.2000 y.
- 16 .Sh.Kurbonov va boshkalar.Barkamol avlod orzusi.T.2000 y.
- 17 4.Entoni Giddens. Sotsiologiya. T.2002y.
- 18.Guniar Skirbekk,Nils Gil`s. Falsafa tarixi. T.2002 y.
- 19.V.B.Mironov. Vek obrazovaniya. M.1990g.
- 20.B.Saymon. Obshestvo i obrazovanie. M.1992g.
21. www. pedagog. uz

Maruza №20.Etim bolalar bilan olib boriladigan faoliyat

Reja:

- 1.Etimlikning kelib chiqishi sabablari.
- 2.Etim bolalarning psixologiyasi.
- q.Bola asrab olgan oila bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat

Tayanch tushunchalar: Etimlikning kelib chiqishi,etimlik, bola asrab olgan oila, ijtimoiy pedagogik faoliyat, etim bolalar psixologiyasi, bola asrash,Oila va uning asosiy vazifalari.

Jamiyatda oilaning roli izining kuchi biyicha boshqa qech bir ijtimoiy institutlar bilan tenglashtirib bilmaydi. Aynan olada insonning shaxsi shakllanadi va rivojlanadi; bola jamiyatda qiyinchiliksiz moslashib ketishi uchun u ijtimoiy

vazifalarni egallaydi. Oila birinchi tarbiyaviy institut sifatida ishtirok etadi, u bilan boqliqlikni inson izining butun shayoti davomida qis etadi. Oilada insonning ma'naviyligiga asos solinadi, qulqiy qoidalar yuzaga keltiriladi, shaxsning ichki dunyosi va individual siqtlari ochib beriladi. Statistika kirsatishicha xijalik yuritish bozor siyosatiga itish ijtimoiy institut sifatida oila qolatiga ancha salbiy ta'sir kirsatdi. Domograflar tuqilish kamayganini qayd etadilar. Sotsiologlar asotsial oilalar sonini isib borishini qayd etadilar va turmush darajasining pasayishini taxmin qiladilar.

qamma davrlarda qam oila izining bolalarni tarbiyalashda yordam olishga talabni xis etgan. Tarixning kirsatishicha odamlar katta oilalar bilan yashaganlarida oilaviy shayotning zarur bilgan bilim va kinikmalari avloddan avlodga tabiiy ravishda va oddiy kundalik itib ketgan. Zamonaviy rivojlangan jamiyatda avlodlar irtasidagi oilaviy aloqalar biz ilmoqda. Shuning uchun jamiyat oila tashqil etish va bolalarni tarbiyalash qaqidagi zarur bilimlarni etkazish biyicha ishlarni iz zimmasiga oladi. qozirgi paytda ota onalarga mutaxassis psixologlar, ijtimoiy ishlar xodimlari, ijtimoiy pedagoglar va bolalarni tarbiyalash biyicha boshqa mutaxassislarning yordamlari zarur. Ana shu mutaxassislarning yordamiga faqat notinch, yomon sharoitdagi oilalar emas, bugungi kunda tinch, yaxshi oilalar qam muqtojlar. Oila xaqidagi bir necha xil tushunchalar mavjud: birinchidan oila bu Nikosh va (yoki) qon qarindoshlikni asoslangan kichik ijtimoiy guruh, uning a'zolari birgalikda yashaydilar va uy ishlarini bajaradilar, bir birlariga nisbatan izaro majburiyatlar bilan birlashganlar. Ikkinchidan, oila bu itimoiy institut bilib unda odamlar irtasida izaro munosabatlar barqaror mustashkam shaklda biladi. Ana shu izaro munosabatlar doirasida odamlarning kundalik shayoti asosiy qismi amalga oshiriladi: intim munosabatlari, farzand kirish va bolalarning boshlangich ijtimoiylashishi, tarbiyalash, tibbiy xizmat kirsatish va boshqalar. Oila Nikosh munosabatlari insoniyatga qadim davrlardan ma'lum. Neolit davridayoq (15 20 ming yil ilgari) ongli Nikosh paydo bilganda, odamlar jamoasi paydo bilganidayoq ularning birgalikda xijalik yuritishdagi va birgalikdagi bola tarbyalashdagi vazifalari tabiiy jinsiyligi, yoshiga qarab (erkak, ayol) ajratishiga asoslangan. Tarixda qayd etilgan oilaviy munosabatlarda farqlar bilishiga qaramay qamma oilalarni birlashtiradigan qandaydir umumiylik bor. Bu oilaviy tarzda shayot kechirishdir, bunda insoniyat yashashning yagona imkoniyatini topgan. Olimlar oilaning turli vazifalarini kirsatadilar. Biz birinchi navbatda bolani tarbiyalash va rivojlantirishga taaluqlilarigagina tixtalib itamiz.

Oilaning reproduktiv vazifasi

(productio lotincha siz-qayta ishlab chiqarish, kipayish). Oilaning mushim bilgan vazifalaridan reproduktiv(jamiyatning biologik iz luksizligini ta'minlash, bolalarni dunyoga keltirish) funktsiyasidir. Reproductiv vazifani inson zotini davom ettirish zaruriyati sababini asoslaydi. qozirgi kunda 2 q ta odamdan tashqil topgan oilalar soni ortib bormoqda. Bunday odamlarning aytishlaricha bolalar ota onalarning erkinliklarini cheklaydilar: ta'lim olishda, ishda, malakasini oishirishda, izining qobiliyatini amalga oshirishda. Afsuski, bolaga ega bilmaslik faqat mavjud bilmay, ba'zilar farzand kirishga layoqatli bilganlarda, farzand orttirmay shunday itadiganlar soni Evropa mamlakatlari oilalarida ortib brmoqda. Buning sabablarini quyidagicha izoqlash mumkin: tuqilishning kamayishi, yosh oilalarning ota onalaridan aloqida yashashlari, ajralishlari isib borishi sababli bir ota yoki onalik

oilalar soni ortib bormoqda, aqolining soqligi sifati va mamlakatda soqliqni saqlash rivojlanishi darajasi. Ekspertlarning baqolashlari biyicha yomon, noqulay ekologik sharoit, aqloqsiz shayot kechirish, yomon ovqatlanish, kasalligi va boshqa va boshqa turli xil sababli yoshi katta aqolining 10 15% soqligi qolati sababli bolaga ega bilishi mumkin emas.

Iqtisodiy va xijalik turmush vazifalari

qadimdan oila qar doim jamiyatning boshlangich xijalik tashqiloti bilib kelgan. Ov qilish va don etishtirish, qunarmandchilik va savdo oilada qar doim vazifalari taqsimlangan bilgani uchun mavjud bila olgan. qadimdan ayollar butun uy ishlari bilan mashqul bilganlar, erkaklar kasb qunar bilan shuqullanganlar. Ilmiy texnik revolyutsiya asriga kelib odamlar shayoti yumushlarining kiplari(ovqat tayyorlash, kir yuvish, uy tozalash, kiyim tikish va boshqalar) qisman maishiy xizmat soqasiga yuklatildi.

Iqtisodiy vazifasi

Oila a`zolari uchun boylik tiplash bilan boqliq bilgan: kelin uchun sovqalar, kuyov uchun qalin, avlodlarga qoldiriladigan buyumlar, tiyga, voyaga etish yoshiga suqirta qilish, pul mablaqlari tiplash. Bizning jamiyatimizda sodir bilayotgan ijtimoiy iqtisodiy izgarishlar oilaning mol mulk tiplash, xususiy mulkka ega bilish, turar joyini xususiyishtirish, meros qilib qoldirish va shu kabilar masalalaridagi iqtisodiy vazifasi yanada faollashib bormoqda.

Boshlangich ijtimoiylashtirish vazifasi.

Oila – jamiyatning birlamchi bugini sifatida Kip asrlik an`analar, urf – odatlarga tayanib yashaydi. Oila shalkning tayanchi, ma`naviy va axloqiy meros makonidir.Oila tajribasini an`ana, urf – odatlar, marosimlar zamirida ijtimoiy shayot tushunchasi va qoidalarini avloddan – avlodga utkazib keladi. Milliy istiklol goyasining kirtaklari, eng avvalo, oilada unib – usadi. Bu jarayonga ota – onalar va bolalarning shamkorligi, karindoshlarning iz aro yordami, kattalarga izzat – ikrom kirsatish, bolalar xaqida gamxurlik qilish kabi insoniy mexr – okibat rishtalari ta`sir kursatadi. Oiladagi soglom mushit-yuksak ma`naviy – axloqiy xislatlarni shakllantirish kafolatidir. Oila, maktab va voyaga etmaganlar bilan ishlash inspekstiyasining ijtimoiy–pedagogik imkoniyatlari, ularning konunga buysunuvchi fukarolarni tarbiyalash yuzasidan birgalikda olib borgan ishlari voyaga etmaganlar irtasida xuquqbiz arlikning oldini olishni ta`minlaydi.

Oila bola shaxsining shakllanishiga faol ta`sir kirsatadigan birinchi va asosiy ijtimoiy guruhdir. Oila ijtimoiy mikromuqitdir va ijtimoiy ta`sir kirsati omillaridan biridir. U bolaning jismoniy, psixik va ijtimoiy rivojlanishiga ta`sir kirsatadi. Oilaning vazifasi bolani u dunyoga kelgan mamlakat madaniyatiga va bola tabiatiga mos ravishda rivojlanib borishi uchun uni asta sekin jamiyatga kirib borishidan iboratdir. Insoniyat tiplagan ijtimoiy tajribalariga, u tuqilib isayotgan mamlakat madaniyatiga, uning ma`naviy axloqiy qoidalariga, qalq an`analariga bolani irgatish ota onalarining majburiy vazifasidir.

Tarbiyaviy vazifasi.

Boshlangich ijtimoiylashtirish jarayonida bolani oilada tarbiyalash mushim ashamiyatga ega biladi. Ota-onalar bolaning birinchi tarbiyachilari bilganlar va shunday bilib qoladilar. Bolani oilada tarbiyalash murakkab ijtimoiy pedagogik jarayondir. Oiladagi sharoit va muqit bola shaxsi shakllanishiga ta`sir kirsatadi.

Ota va ona iz bolasini ardoqlaydi, erkalaydi, tashvishini qiladi, shayot tashvish va qiyinchiliklaridan asraydi. Ota-onalarnig shaxsiy ibratlari bola tarbiyasiga ta'sir kirsatishning mushim vositasidir. Uning tarbiyaviy ashhamiyati bolaning taqlid etishga qiziqishi, qavas qilishga asoslangan. Bilim va tajribalarga ega bilmay bola kattalarning qilganlarini takrorlaydi, ularning qarakatlariga taqlid qiladilar. Ba`zan bolaning oilada olgan tajribasi bolaning atrof-dunyoga, odamlarga nisbatan yagona ilchov belgisi bilib qolgadi. Tigri, ba`zan oilalarda ota-onalari bemor bilganida, biz uq shayot kechirganlarida, pedagogik madaniyatga ega bilmaganlarida va shu kabilarda tarbiya biz ilishi mumkin. Albatta bola shaxsi tarbiyasiga shunchaki izining borligi bilan ta'sir kirsatmaydi, balki qulay ma`naviy-psixologik muqiti, uning a`zolari irtasidagi soqlom munosabatlar bilan ta'sir kirsatadi.

Rekreativ va psixoterepevtik vazifasi.

Rekreativ funktsiyasi-izaro jismoniy, moddiy, ma`naviy va psixologik yordam kirsatish, bir-birining salomatligini mustaqamlash, oila a`zolarinig dam olishini tashqil etishdir. Buning mazmuni oilada inson izini tila qimoyalangan deb qis etadiki, tila qabul qilingan uning mavqei, tashqi kirinishi, shayotdagi muvaffaqiyatlaridan, moddiy aqvolidan qat`iy nazar, oila uni qabul qiladigan boshpana bilishidan iborat. «Mening uyim-mening qasrim» iborasi soqlom, tinch oila-dunyodagi qamma notinchliklardan vaqtinchalik bilsa qam yashirinishga, dam olib iz kuchlarni tiplab olishga eng ishonchli va eng yaxshi boshpana degan ma`noni yaxshi ifoda etib beradi.

Xotini iz uyida izining xokimining qamma kamsitishlar va taqqirlikga indamay chidab kelgan an`anaviy model endi itmishda qolib ketmoqda. Kipchilik ayollar qam endi ishga boradilar va uyga charchab, toliqib qaytadilar. Oilaviy sharoiti yaqinlari bilan munosabatlarda, bolalari bilan bilganda kuchlari ancha ancha yaxshi tiklanadi.

Oilaning ijtimoiy maqomi va uning turlari.

Oila yaxlit sistemali tashqilotdir. Shozirgi zamonda oila oldida turgan muammolardan biri –bu oilaning jamiyatda moslashishidir (adapto-moslashish) ya`ni oilaning zamonaviy muqitda (jamiyatda) shayot sharoitlariga moslashishi qisoblanadi. Moslashish jarayonining asosiy sharakteristikasi bilib ijtimoiy maqomi ishtirok etadi, ya`ni oilaning jamiyatda moslashish jarayonidagi qolati. Oilaning ijtimoiy maqomini aniqlash uchun uning bir qator tiz ilishi funktsional sharakteristikalarini qamda oila a`zolarining individual xususiyatlarini bilish kerak.

Oilaning tiz ilishi sharakteristikalari.

Nikoshli sheriklarning mavjudligi (tila, rasman tila, tila emas)

Oilaning shayotiy sikli bosqichi (yosh, etuk, qari)

Nikosh tuzish tartibi (birinchi, takroriy.....)

Oiladagi avlodlar soni (bitta yoki bir necha avlodlar)

Bolalar soni (kip bolali va kam bolali...)

Oila a`zolarining individual xususiyatlari.

Bularga ijtimoiy – demografik, fiziologik, psixologik, oila katta a`zolarining patologik odatlari kiradi, qamda bolaning qarakteristikalari kiradi: yoshi, bola yoshiga munosib nutqi rivojlnganligi, jismoniy psixologik rivojlanish darajasi; uning qiziqishlari va qobiliyatlari; u boradigan ta`lim tashqilotlari, munosabat va iqitish muvoffaqiyatlari: izini titishidagi chetlashishlar, patologik odatlari, nutqiy va psixik biz ilishlar mavjudligi.

Oila aʼzolarining individual xususiyatlari, uning tiz ilishi va funksional kirsatkichlari bilan birgalikda kompleks sharakteristikalarini tashqil etadi-oila statusi (lotinchadan status-qolati va vaziyati) Oilaning ijtimoiy moslashishi birligi tashqil etuvchisi-oilaning moddiy aqvoli. Oilaning moddiy farovonligi, uning taʼminlanganligi bir necha miqdorli va sifatli kirsatkichlar bilan baqolanadi. Bular oilaning daromad darajasi, uning shayotiy sharoitlari, buyumlari mavjudligi (yaʼni oila ega bilgan buyumlar) qamda uning aʼzolarining ijtimoiy-demografik xususiyatlaridan iborat, bu oilaning ijtimoiy-iqtisodiy mavqeini tashqil etadi. Oilaning daromadlari darajasi, qamda turar joyi sharoitlari belgilangan normadan past bilsa (tirikchilik minimumi va boshqalar) buning oqibatida oila eng kerakli qisoblangan egulik, kiyim, turar joyi uchun qaq tilash talablarini qondira olmaydi bunda oila kambaqal qisoblanadi va uning ijtimoiy-iqtisodiy statusi (maqomi) past qisoblanadi. Agar oilaning moddiy taʼminlanishi ijtimoiy normalar minimumiga mos kelsa, yaʼni agarda ongli shayot kechirish uchun asosiy tartiblarni qondira olsa lekin moddiy mablaqi dam olish, taʼlim va boshqa talablarni qondirishga etmasa unda bunday oila kam taʼminlangan qisoblanadi. Daromadi darajasi va yashash yuqori bilib (ijtimoiy normadan ikki barobar kip va undan ortiq) faqatgina yashash asosiy talablarini qondirib qolmay yana turli xil xizmatlaridan foydalanish imkoniyati bilsa bu oila moddiy taʼminlangan qisoblanadi, yuqori ijtimoiy-iqtisodiy mavqega ega biladi. Oilaning ijtimoiy moslashishi ikkinchi tashqil etuvchisi uning psixologik mushiti-oila-aʼzolari kayfiyati ularning shayotiy kechinmalari, bir –biriga munosabati, boshqa odamlarga ishga, atrofdagi xodimlarga qarashlari natijasi sifatida yuzaga keladigan barqaror, mustaqkam emotsional kayfiyatdir. Oilaning psixologik kayfiyati qolatini baqolash uchun er-xotinlar irtasidagi, bolalar va ota-onalar va yaqin qarindoshlari irtasidagi izaro munosabatlarni qisobga olish kerak biladi. Oilaning psixologik kayfiyati qolati kirsatkichlari quyidagilar qisoblanadi: emotsional erkinligi darajasi, xavotirlanish darajasi, bir-birini tushunish, qurmat qilish. Shozirgi kunda kundalik nutqda va nazariy tadqiqotlarda ikki tushunchadan keng qillaniladi. Etim (qech kimi yiqlik) va ijtimoiy etim (ijtimoiy qech kimi yiqlik). Etim bolalar –bu 18 yoshgacha bilgan otaqonalari yoki birontasi vafot etgan shaxslardir. Ijtimoiy etim-bu biologik ota-onalari bor bola, lekin ular qandaydir sababga kira bola tarbiyasi bilan shuqullanmaydilar va unga qamqirlik kirsatmaydilar. Bunday qollarda bu bolalarga qamqirlik qilish vazifasini jamiyat va davlat iz zimmasiga oladi. Shunday qilibota-onalari qarovisiz qolgan bolalar kategoriyalariga quyidagilar kiradilar:

Ota-onalari vafot etgan;

Ota-onalik ququqidan maqrum etilgan;

Ota-onalik ququqlari chegaralangan;

Nomaʼlum, daraksiz yiq qisoblangan;

Ishga (meqnatga) yaroqsiz (nosoqlom, ish qobiliyati cheklangan);

Jazoni ijro etish koloniyalarida jazo olayotgan;

Jinoyat qilganlikda ayblanish va qamoqqa olingan;

Bolalarni tarbiyalashdan bosh tortgan;

Bola vaqtincha joylashtirilgan davolash ijtimoiy tashqilotlaridan bolani olib ketishdan bosh tortganlar.

Mustaxkamlash uchun savollar:

1.Oilaning turlari deganda nimani tushunasiz?

2. Oiladagi tarbiya xaqida nima bilasiz?
- q. Ijtimoiy erdam deganda nimani tushunasiz?
4. Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ish deganimiz nima?
5. Ijtimoiylashuv – ijtimoiy-pedagogik jarayon deganda nimani tushunasiz?

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. T.1997 y. Ta'lim tizimida qonun. T.1997y.

2. I. A. Karimov. O'zbekiston buyuk kelajak sari. T.1999 y.

q. I. A. Karimov. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999y.

4. A. Munavvarov. Pedagogika. T. 1996 y.

5. Maktab ta'limining ijtimoiy – pedagogik boshqaruvi. Sh. qurbonov. Shalq ta'limi 46-50bet. Shalq ta'limi. №1.98y.

6. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.1992 y.

7. I. A. Karimov. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. T.1999 y.

8. I. A. Karimov. O'zbekiston buyuk kelajak sari. T.1998 y.

9. Umumta'lim maktablarida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini irganish shaqida farmon. 2001 yil 4 yanvar.

10. I. Karimov. Barkamol avlod O'zbekiston tarakkietining poydevori. T.1997y.

11. I. Karimov. Bizdan ozod va obod Vatan kolsin. 11 jild. T.1996.

12. I. Karimov. Yangicha fikrlash va ishlash-davr talabi. T.1997.

1q. O'zbekiston Respublikasining Ta'lim tugrisida Konuni. T.1997.

14. O'zbekiston Respublikasining kadrlar tayyorlash milliy dasturi. T.1997.

15. J. Tulenov va boshkalar. Ma'naviy yuksalish sari. T.2000 y.

16. Sh. Kurbonov va boshkalar. Barkamol avlod orzusi. T.2000 y.

17. 4. Entoni Giddens. Sotsiologiya. T.2002y.

18. Guniar Skirbekk, Nils Gil's. Falsafa tarixi. T.2002 y.

19. V. B. Mironov. Vek obrazovaniya. M.1990g.

20. B. Saymon. Obshestvo i obrazovanie. M.1992g.

21. www.pedagog.uz

Maruza №21. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat

Reja:

1. Chaqaloqlik davrida ijtimoiylashuv moslashuv.

2. Gwdaklik davrida ijtimoiy moslashuvning wziga xosliklari.

q. Maktabgacha ta'lim muassasalarda olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat

Tayanch tushunchalar: Bolalik, Shozirgi zamon sharoitida bolalarni shimoya qilish, Chaqaloqlik davrida ijtimoiylashuv moslashuv, Maktabgacha ta'lim muassasalarda olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat.

Bolalik. shozirgi zamon sharoitida bolalarni shimoya qilish. Bolalik. Etimlik.. jamiyat etimligi. qochoq bolalar . Ota-ona zulmidan azob chekuvchi bolalar, nogiron bolalar. Bolalikni qanday kirib chiqishi kerakq Birinchidan, aloqida bolaning rivojlanish jarayoni, uning jamiyatdagi irni, aniqroqi jamiyatning bolalar qaqidagi qamqirligi. Bolalik, katta odamning shayotidan bu rivojlanish jarayoni, bolalikda nima qiyilgan bilsa katta odamning oyoqqa turishida shu asos biladi. Bolaning isishi asoslari shu bilan sharakterlanadi-ki , qar bir etapda boshqa fizik etishish bilib itadi., aniq bilish, sezish, rivojlanish, jamiyat shayotining tajribasi. Isish bilan birgalikda bolaning jamiyatdagi irni aniqlanib boradi, qaysiki avvaliga oiladan belgilanadi. Shuning uchun oilaning jamiyat oldidagi javobgarligi katta. Bolalar ilimini oshishi tuqilishning qisqarishi, nogiron bolalarning isishi buning qammasi-qozirgi zamon ekonomikasining va mamlakatdagi siyosiy krizisning yakunidir. Aqolining shayot tarzining pasayishi bolalarning ma`naviy, fizik, rushiy soqliqida aytiladi. Bolalar va ismirlar mamlakat aqoli orasida qimoyasiz qolishdi. Aniq davlat bolalarni va ismirlarni qimoya qilish usullarining yiqiligi ularning qulqida, faoliyatida, muomalasida, jamiyat qulqiga qarshi olib keladi, qar xil yillar bilan pul topish.... Ilmning krizisga uchrashi, moliyaviy etishmovchilik pedagog kadrlarning etishmovchiligiga kelib taqaladi, maktabning jamiyat taraqqiyotidan iz ilishi. Bu isib kelayotgan avlodni iqtishi va tarbiyasida kirinadi. Eng avvalo qozirgi zamon sharoitida bolalarni qimoya qilish tajribasini kirib chiqishdan oldin “bolalik” tushunchasida tixtalmoqchimman. “Bolalik” tushunchasi kirib chiqishini talab etadi. Buning uchun “ maktabga olti yoshdan ”kitobiga murojat qilish kerak. Ajoyib zamonaviy pedagog Sxaivi Aleksandrovichning kitobiga uning nomi qammaga tanish, qar bir iqtuvchiga tashish, uning tajribasi, uning iqtish va tarbiyalash usuli, irganish va andoza olim predmeti bildi. Bolalikning asosining analizi tarbiyada qarama qarshilik jamiyat pedagogika zarur.

Maktabga – olti yoshdan (parcha)

“Bolalik-nima”

Bolalik tushunchasi –davriy va rushiy liqatda izining aniqligini topmaydi. qisqasi qalati, uning mazmunining aniq tasavvursiz bolalar, isishi, pedagogik rushnaning asosiy irnini aniqlash mumkin emas, yana bolaning quqi va qarakatini qam. Bolalik insonning birlashishiga shayotdagi aniq davri lekin bu davr keyingilardan nima bilan farq qiladi. Bolalik tushunchasi kichki na odamning tiliq shayoti bilan boqliq, agar bola qech narsa qaqida iylamasa izining talablarini qondirish boshqa agar boshqa qech narsa unga qoqlamasa , iyindan boshqa, qoniqish va iyin kulgidek demak u bolalik davrida! Bolalik, ismasisiz fikr qilish kerak emas., albatta bola kattalarning qamqirligiga va qimoyasiga maqsad. Bu uning bilan bir paytda bizning bolalarga qamqirligimiz aniqlash zarur, kishilardan uni qimoya qilish va saqlash zarur. Bolalikning tikin sochinlik davriga, bundan chiqishga qarshi kimak yaxshi biladimiq shayotga boshqacha qarashga majbur qilsak. Bu bolaga foyda beradimi, yasama sharoitda uni iz oq ushlash. Bu bilan biz bolaga zarar etkazamiz, bu uni qimoyalash bilmaydi. Bu muloqaza aniqlikni talab qiladi. Birinchidan bolalik tikin sochinlik davri shayoti emas. Bu bizga, kattalarga, shayot muammolari tarafdin qarasak bolalarda qam yiq, ular faqat iynaydi va quvonishadi. Bunday qarash notigri. Bolalar shayotida quddi kattalarnikidek,

murakkab muammo, qiyin echiladigan, echib bilmaydigan, ular bolalarni iylashi, qiynashi , qiyinchilikni bartaraf qilish kurash, quvonish majbur qiladi. Bolalar orasida va kattalar orasida izaro murakkab muomala keolib chiqadi. Kattalar bolalarga qanchalik qiyin yashash, qanchalik shayot mazmunini ularning tarbiyasida xatoga yil qiyishi mumkin. Ikkinchidan qaqiqiy bolalik-bu oldinga intilishi bu tixtamaydigan katta bilish, bola katta bilishni qoxlaydi. Kip iynlarda biz kiz atamiz. Bolalar iziga dadasining, oyisining, shifokorning , quruvchining, soldatning, sotuvchining rolini oladi. Bolaning izidan kichkinaning rolini olishini topish qiyin. Bolalar shayotning mazmuni bolalikningt maqsadi tezroq katta bilishdir.

Shu tarzda bolalikka boradigan bilsak bizning irnimizda bolalar boshqacha irin tutishlari kerak. Ular bilan muomalada, ularning katta bilish talabiga tigri borish kerak. qar doim uning kichkinaligini aytilish irinli emas. Bola qaqida bizning qamqirligimiz pedagogik tushunchada shuni oladiki, biz bilan muomalada u sezsa, bu unga quddi kattalardek, kichkina boladek emas ishonsak, mushim ishlarni topshirsak, ular bilan qisoblashsak, unga katta bilayotganini sezdirsak. Tarbiyaning vazifasi, bolalarga katta bilishda yordam berish eng kichik qarakatini qillab quvvatlashdir. Faqat shunday qilib unga qaqiqiy bolalikni berish mumkin. quvonchi va tasavvuri bolalikning faqat iynchoqda iz talabini qondirishimiz emas, shayotda izini ochishi, iz kelajakka yaqinlashishida. Mana nima uchun bolalar ishlar qiladi, qaychini iz mustaqilligini isbotlay, iynlarda iynashadi. Iynchoqlar olishadi, qaysini ulrni kattalar dunyosiga olib kiradigan. Bu sargiz ashtlarga tila qiyinchilikni va faoliyatni engish, kelajakka intilish bu bizning bolalarimizning qaqiqiy bolaligi. In ming yilliklarning qonishchi yillaridagi qoxish, maktabga borish, yanayam kiproq bilish, kirish, iqishga irganish, yozishga, sanashga,yani distlar ortirishdir, bolalik bu natija bilishi mazmuni shundayki yanayam mazmunliroq, qiziqroq, aqlli, mustaqil shayotning zarurligi muqtojligidir. Tarbiyada kelishmovchilikning kelib chiqishi qaqida. Kattalar va bolaning orasidagi kelishmovchilik, tarbiyachining va tarbiya oluvchining bilishi oz emas. Bu qipol formalarga itish mumkin, yashirin qam itadi, yoki tez ichadi, kelishmovchilikning bartaraf etilishi kattalardan talab qilinadi. +arama qarshilik kelib chiqadi, uni qanday bartaraf etish mumkin. Uspadzening kontseptsiyasini bemalol aytmoqchiman tarbiyaning tragediyasi qaqida. Tarbiyaning maqsadi jamiyat orqali birikadi, tarbiyachi uning amalga oshishiga intilib, iz tarbiyalanuvchilar qaqida qamqirlik qilib ularning qiziqishlari bilan tiqnash keladi.

Shar bir insoning shaxsi ta`lim, ijtimoiy mushit ta`sirida shakllanadi. Natijada u ijtimoiy jishatdan ashamiyatli bilgan vazifalarni bajaradi,ijtimoiy rolni iz lashtirib oladi, iz ining kizikishi, qobiliyatini ijodiy muloxaza qilib kuradi, jamiyatning boshqa a`zolari bilan mustaqil munosabatga kirishadi va shu tariqa shaxsning ijtimoiylashuvi yuz beradi.

Komil inson – etuk shaxsning shakllanishida Kadrlar tayyorlashning milliy modeli va dasturi shal qiluvchi rol` uynaydi. Milliy model` va dastur maqsad va vazifalarini amalga oshirish iz Vataniga fidokor, istiklol va demokratiya goyalariga sadokatli shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi. Ijtimoiy–siyosiy shayotda ongli ravishda katnashadigan, ijtimoiy jarayonlarga faol ta`sir kursatadigan. Iz mamlakatni takdiri uchun ma`sul bilgan shaxsni tarbiyalash–Kadrlarni tayyorlash milliy dastirining bosh maqsadlaridan biridir. Shaxsning

ijtimoiylashuvini ifodalovchi mushim kursatkichlardan biri uning ijtimoiy faolligi va sharakatchanligidir. Ijtimoiy faollik—bu shaxsning jamiyat ishlarida ongli ishtiroki, ularning borishiga maʼlum darajada taʼsir etkaza olmasdi, uni iz gartirish, ularning borishiga maʼlum darajada taʼsir imkoniyati tushiniladi. Milliy dastirning amalga oshirilishi jarayonida shalkning milliy madaniy, tarixiy anʼanalari, urf—odatlari, umumbashariy kadriyatlarga asoslangan yoshlarni tarbiyalashning samarali tashqiliy va pedagogik prinstiplari ishlab chiqiladi. Ularning asosida yotgag taʼlimiy—tarbiyaviy goyalarga kura shaxsni tarbiyalash va shar tomonlama kamol toptirish ustuvor kasb etadi. Bunday ustuvorlik qobiliyatli bolalarni kullab—kuvvatlash orkali amalga oshiriladi. qobiliyatli bolalarni ukitishning zamonaviy psixologik va pedagogik tashqiliy sharoitlari vujudga keladi, taʼlim metodologiyasi ishlab chiqiladi. Iktidorli bolalar taʼlim — tarbiyaning monitoringi shakllanadi. Ilmiy—texnik innovastiya markazi kabi maxsus taʼlim muassasalari tashqil etadi. Bu erda iquvchi yoshlar iz qobiliyati, isteʼdodini rivojlantiradi, ilmiy—texnika soshasidagi saloxiyatini kengaytiradilar. Shalkaro mikyosda axborot va tajriba almashuvi bilan bogliq tadbirlar kulami oshmokda. Iquvchi va mutaxassislarni dunyodagi etakchi ilm — fan va taʼlim muassalarida ukitish imkoniyatlari yaratilmokda. qobiliyatli bolalar, isteʼdodli yoshlarni xorijiy davlatlarda ukitish, kayta tayyorlash va malakasini oshirishga xizmat qiluvchi «Umid», «Ustoz» kabi jamgarmalarning tashqil etilishi buning kafolatidir. Iquvchilarning tugma qobiliyatlari va isteʼdodini shar tomanlama rivojlantirish, miliy va umumbashariy ashamiyatga molik dunyoviy, maʼnaviy boyliklardan baxramand etish, shaxs, jamiyat va atrof—mushit munosabatlarida uygunlikka erishish, «Ustoz—shogird»likning tarixiy anʼanalari asosida samimiy munosabatlarini urnatish — taʼlimni insonparvarlashtirishning negizini tashqil etadi. Taʼlimni insonparvarlashrinish jarayoni iquituvchilvrning intellektual—axloqiy imkoniyatlarni ochishning uslub va mexanizmlarini beradi, unga tIshangan sholda munosabatda bulishga va uni amalga oshirishga urgatadi. Insonparvarlashtirish taʼlim bilan ijtimoiy munosabatlar irtasidagi ziddiyatlarini bartaraf etadi. Bulajak mutaxassislarni erkin, mustaqil, tankidiy fikrlovchi shaxs sifatida kamolga etkazadi.

Bizning eng katta yutugimiz iz boyligimizga iz imiz ega bilganimizdadir. Binobarin, ularda minnatdorchilik, gurur va ishonch tuygularini tarbiyalashimiz kerak. Maʼnaviy, axloqiy mukammallik, vijdonlilik, or — nomuslik, yakinlarga gamxur buling va boshqa insoniy tuygular iz — izidan paydo bilib qolmaydi, ularning asosida tarbiya yotadi.

Milliy dastirning amalga oshirilishi jarayonida shalkning milliy madaniy, tarixiy anʼanalari, urf — odatlari, umumbashariy kadriyatlarga asoslangan yoshlarni tarbiyalashning samarali tashqiliy va pedagogik prinstiplari ishlab chiqiladi. Ularning asosida yotgag taʼlimiy — tarbiyaviy goyalarga kura shaxsni tarbiyalash va shar tomonlama kamol toptirish ustuvor kasb etadi. Bunday ustuvorlik qobiliyatli bolalarni kullab — kuvvatlash orkali amalga oshiriladi. qobiliyatli bolalarni ukitishning zamonaviy psixologik va pedagogik tashqiliy sharoitlari vujudga keladi, taʼlim metodologiyasi ishlab chiqiladi. Iktidorli bolalar taʼlim — tarbiyaning monitoringi shakllanadi. Ilmiy — texnik innovastiya markazi kabi maxsus taʼlim muassasalari tashqil etadi. Bu erda iquvchi yoshlar iz qobiliyati,

iste`dodini rivojlantiradi, ilmiy – texnika sohasidagi salohiyatini kengaytiradilar. Shalkaro miqyosda axborot va tajriba almashuvi bilan bogliq tadbirlar kulami oshmokda. Iqovchi va mutaxassislarni dunyodagi etakchi ilm – fan va ta`lim muassalarida ukitish imkoniyatlari yaratilmokda. qobiliyatli bolalar, iste`dodli yoshlarni xorijiy davlatlarda ukitish, kayta tayyorlash va malakasini oshirishga xizmat qiluvchi «Umid», «Ustoz» kabi jamgarmalarning tashqil etilishi buning kafolatidir. Iqovchilarning tugma qobiliyatlari va iste`dodini shar tomanlama rivojlantirish, miliy va umumbashariy ashamiyatga molik dunyoviy, ma`naviy boyliklardan baxramand etish, shaxs, jamiyat va atrof–mushit munosabatlarida uygunlikka erishish, «Ustoz–shogird»likning tarixiy an`analari asosida samimiy munosabatlarini urnatish–ta`limni insonparvarlashtirishning negizini tashqil etadi. Ta`limni insonparvarlashrinish jarayoni iqtuvchilvrning intellektual–axloqiy imkoniyatlarni ochishning uslub va mexanizmlarini beradi, unga tlshangan sholda munosabatda bulishga va uni amalga oshirishga urgatadi. Insonparvarlashtirish ta`lim bilan ijtimoiy munosabatlar irtasidagi ziddiyatlarini bartaraf etadi. Bulajak mutaxassislarni erkin, mustaqil, tankidiy fikrlovchi shaxs sifatida kamolga etkazadi.

MUOMMOLI SAVOLLAR

- 1.Norma tushunchasini qanday tushinasiz
- 2.Normadan orqada qolish xaqida nima bilasiz.
- q.Ijtimoiy burishlar nima.
- 4.Kaysi davrda uspirimning axloqiy rivojlanishi shakllanadi.

Adabiyotlar

- 1 Shul`gin V.N. «Osnovnie voprosi sotsial`nogo vospitaniya» M-1994
 - 10 Shurkova «Novie texnologii vospitatel`nogo protsessa» M-1994
 - q Galaguzova M.A. i dr «Sotsial`naya pedagogika»M-1994
 - 4 M.V. Firsov Antologiya sotsial`noy raboti M-1994
 - 5.Klayberg Yu.A. Sotsial`nie normi i otklyucheniya M-1997
 6. Deti s otkloneniyami v razvitii. Metodich. Posobie dlya pedagogov vospitateley massovix i spets uchrejdeniy roditeley M-1997
- www. pedagog. uz

**Maruza №22. Ijtimoiy pedagogning maktab yoshidagi bolalar
bilan olib boradigan faoliyati
Reja**

1. Umumiy vrta ta`lim maktablarining ijtimoiy funktsiyalari.
2. Maktabdan tashqari vaqtni twg`ri tashkil etishda ijtimoiy pedagogning wrni. Tengqurlar jamoasi va bolalar submadaniyati.
- q. Maktabda pedagogik jihatdan me`yordan og`ishganlar bilan ijtimoiy pedagogning olib boradigan ishlari shakl, metod va vositalari.

Tayanch tushunchalar: Ijtimoiy pedagogik metodlar va uning moxiyati, Ijtimoiy pedagogik texnologiya moxiyati, Bolalar, o`smirlar va yoshlar bilan olib boriladigan ijtimoiy umumiy gruxlari, Ijtimoiy pedagog tomonidan olib boriladigan ijtimoiy psixologik texnologiya, Ijtimoiy pedagogning oylalar bilan ish olib borish texnologiyasi.

Ijtimoiy pedagog avalambor qo`yidagilarni bilishi lozim:

Ijtimoiy tarbiya, oyla pedagogikasi, o`quvchi shaxsi deganda nimani tushinish kerak, bolaga ta`sir ko`rsatishning (o`tkazishning) va muamula metodlarining qanday tu`rlari bor, tarbiyasi og`ir bolalar bilan ish olib borishning o`ziga xos xususiyatlari va xakozo.

Ijtimoiy pedagog faqatgina aloxida shaxs bilan bolalar bilan, o`smirlar bilan, agarda gurux bo`lib ishlashi kerak bo`lsa faqatgina kichkina gurux bilan, agar oyla bilan esa faqat kichik oylalar bilan, lekin har biri bilan aloxida ish olib boradi.

Ijtimoiy pedagogning vazifasi bu bolalarni, o`smirlarni ijtimoiy muxafaza qilish, ularga ijtimoiy yoki tibbiy yordam ko`rsatish, uning o`qishini tashkillashtira olish, shuningdek, ularning obro` e`tiborini tiklash va jamiyatga moslashtira olish o`quviga ega bo`lishi lozim.

Bu vazifalarni amalga oshirish uchun bolani xar tomonlama o`rganish, inqiroz darajasini va uni bartaraf etish yullarini rejalashtira olishi kerak.

Buning uchun esa pedagog ijtimoiy xizmat faoliyati bilan shunigdek, ijtimoiy, muxofaza qilish ishlari bilan yaqindan-tanish bo`lishi kerak. Bu esa ijtimoiy pedagogning kasbiy tayyor-bulishini va yuqori darajadagi pedagogik maxoratga ega bo`lishini talab qiladi.

Ijtimoiy pedagog qo`yidagi fanlar bo`ycha kasbiy bilimlarga ega bo`lishlari lozim: Pedagogika va psixologiya, bolaning rivojlanish, fiziologiyasini, tarbiya ishlari metodikasini va xakozo va bolalar bilan xamkorlik o`rnata olish va tashkillashtira olishi lozim.

Shuningdek ijtimoiy pedagog pedagogik texnologiyani ham bilishi kerak bo`ladi. Demak, tarbiyalanuvchilarga ta`sir o`tkazish yo`llari, malaka va maxoratga ega bo`lishi kerak. Bularga quyidagilar kiradi: artist bo`la olish, chiroyli nutq, ritm, temp, tembr, mimika va imo-ishoralalar, alkogolik va narkoman, foxshalr bilan shaplashish tonini va tilini topa olish. Nafaqat gaplashish xattoki ularga ta`sir utkazish va ishontira olishlari kerak bo`ladi.

Ijtimoiy pedagog muamala madaniyati va gaplashish texnikasiga e`tibor qaratishi lizim bo`ladi.

Xozirgi kunda ijtimoiy pedagog:

- maktabta sinfda nosog'lom oylalar bolalari bilan ishlashida:
- maktab-internatlarda, mexribonlik o'ylarda, bolalar o'ylarida:
- ijtimoiy-ta'limiy markazlarda, ijtimoiy-psixologik xizmat markazlarida:
- reabilitatsion-korreksion markazlarda:
- madaniyat markazlari, yoshlar klublari:
- yozgi dam olish va mexnat lagerlarida ish olib boradilar.

Asosan bu maxkamalarda ijtimoiy pedagoglar bolalar va oylalar bilan ish olib boradi va ular quyidagilardan iborat:

Faqatgina bolalarning (o'smirlarning) bilimlarigina ijtimoiy pedagogning ularga yordam berishi yoki qayta tarbiyalashda to'shri yo'l tanlashida yordam bera oladi.

Ularning sogligini, oylasidagi o'zaro munosabatlarni, maktabga o'z tengqo'rlari bilan munosabatlarini, munosabatlari qanday ekanligini bilishi zarur.

Pedagog suxbat, anketa javoblari, tengdoshlari bilan bo'lgan munosabatlaridagi xulq-atvoridan, bolalar bilim saviyasidan bilib oladi.

Ijtimoiy pedagogning olib boradigan ishining keyingi bosqichi bu bola (o'smir) bilan birgalikda uning xolatini, u tushib qolgan vaziyatni, «atrofdagilarning xammasi ayibdor» deb qaramasidan bolaning o'zining xatti-xarakatiga e'tibor qaratishi orqali tushinib olish. Vaziyatni aniqlashtirib va unda ishtirok etish bilan inqirozdan chiqib ketish yo'lini topishi mumkin.

Bolalar bilan munosabatda bo'lishi uchun ijtimoiy pedagogika pedagogik nazorat va maxorat kerak bo'ladi bu esa ularga bolalar bilan tarbiyaviy ish olib borish normasini belgilab beradi: agar me'yoridan oshib ketsa yomon ta'sir kursatishi mumkin.

Ijtimoiy pedagogning tashkilotchilik qobiliyati bolalarni (o'smirlarni) faqat o'zigina o'z xayotini o'zgartira olishi va qiyin vaziyatdan chiqib keta olishini ishontirishda ko'rinadi.

Ijtimoiy pedagogning tashkilotchilik faoliyati bolalar bilan jamiyat o'rtasidagi davlatchilik maxkamalari o'rtasidagi aloqasi, eng asosiysi esa bolaga yangi xayot talablariga moslashishiga yordam beradi.

Ijtimoiy pedagogning ishlash metodlari.

Eng keng tarqalgan va tabiiy metodlaridan biri bu kuzatish metodi. Pedagog bolaning muamalasini uning oyladagi, maktabdagi, dars jarayonidagi tengdoshlari bilan uning mexnat faoliyatini, xulq-atvorini kuzatadi. Suxbat metodi – suxbat o'tkazishga tayorlanish uchun oldin anketa olinadi, oldidan savollar tuziladi komissiya natijalari bilan tanishadi.

Sotsiometrik metod

Pedagogikadagi metodlar yana takror aytiladi.

Ijtimoiy yo'nalishda o'zlaringiz to'ldirib olasizlar.

Adabiyotlar

1 Shul'gin V.N. «Osnovnie voprosi sotsial'nogo vospitaniya» M-1994

11 Shurkova «Novie texnologii vospitatel'nogo protsesssa» M-1994

q Galaguzova M.A. i dr «Sotsial'naya pedagogika»M-1994

4 M.V. Firsov Antologiya sotsial'noy raboti M-1994

5.Klayberg Yu.A. Sotsial'nie normi i otklyucheniya M-1997

6. Deti s otkloneniyami v razvitii. Metodich. Posobie dlya pedagogov vospitateley massovix i spets uchrejdeniy roditeley M-1997

Maruza №2q.Spirtli ichimliklar iste`mol qiluvchi wsmirlar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat

Reja

- 1.Spirtli ichimliklar iste`mol qilish muammosi.
- 2.Bolalarning spirtli ichimliklar ichishining sabab va oqibatlarini.
- q.Bolalardagi spirtli ichimlikka munosabat darajasi va har bir darajada ijtimoiy pedagogning yordam berish shakllari

Tayanch tushunchalar: Chekish, Tamaki va uning mahsulotlari, Alkogol ichimliklari, Giyohvand moddalar,Sinflanishi,Toksikomaniya,Giyohvand moddalarning ijtimoiy zarari.

Chekmaganimda edi, ishonchim komilki, yana necha yil dard ko`rmay yashagan bo`lardim

S.Botkin.

Talabani sog`lom hayot tarzini chekish, alkogol ichimliklari va giyohvand moddalarni iste`mol qilishdan qat`iyon voz kechishsiz tasavvur qilib bo`lmaydi. Ular sog`liqni va ishonchlikni eng xavfli dushmanidir. Yuqoridagi holatlar ish va ijodiyotga manfiy ta`sir qiladi, natijada turli kasalliklar va ijtimoiy turmush tarzi tushib ketish holatlari kelib chiqadi. Bu esa odam, uning oilasi va butun jamiyat uchun og`ir asoratlarga olib keladi.

Chekish.

Tamaki chekish organizm uchun ehtiyoj emas. Odam ichkilik ichishga qanday o`rganib qolsa, chekishga ham xuddi shunday o`rganib qoladi. Chekish jarayonining o`zi maza matrasini bilish va segareta, papirosni so`rishdan tarkib topadi. Tamaki tutuni chekuvchiga ma`lum bir lazzatlanish hissini beradi. Odam ichkilik ichganida va to`yib ovqat yeganidan keyin odatda chekish istagi kuchliroq bo`ladi. ba`zan odamlar bir chekib olinsa, oilaviy hayot, ishdagi ko`ngilsizliklar, diqqatvoziklik bir qadar nari ketgandek bo`ladi deb o`ylashadi. Tamaki tutunida juda kuchli narkotik modda-nikotingina emas, balki uglerod (II) oksid vodorod sulfid va boshqa birikmalar ham bor. Biroq tutundagi organizmga ta`sir ko`rsatuvchi asosiy modda nikotindir. Odam shu moddaga o`rganib qoladi. Odam chekish munosabati bilan qilinadigan ma`lum xatti-harakatlar: sigaretani ezish, alohida bir tahlitda tutun chiqarish, segaretani ushlashga ham o`rganib qoladi. Chekish ta`siri ostida qon tarkibi o`zgarib, undagi eritrotsitlar soni kamayadi, tomirlar chekmaydigan odamlardagiga qaraganda ancha tezroq qaribqoladi, o`pka raki uchraydi.

Tamaki mahsulotlarini iste`mol qilish inson sog`lig`i uchun xavfli hisoblanadi. Tamaki chekuvchi insonning o`z sog`ligigagina salbiy ta`sir qilib qolmay, balki yon-atrofdagi uni o`rab turgan kishilarga ham zararli hisoblanadi.

Chekish-bu zararli va xavfli odat hisoblanadi. Ba`zi bir insonlar chekish aqliy va xavfli odat hisoblanadi. Ba`zi bir insonlar chekish aqliy va ish qobiliyatini oshiradi deb hisoblaydi. Ba`zi olib borilgan natijalar shuni ko`rsatdiki, tamaki boshmiya faoliyatiga ta`sir etib, narv hujayralari faoliyatining

susayishiga olib keladi, yana nerv tolalarini qo'zg'alish holatiga keltirish uchun, tamaki iste'mol qilishga to'g'ri keladi.

Fil'trli tamaki chekish natijasida ham inson organizmiga q00 dan ortiq zaharli elementlar tamaki tutuni orqali kiradi. Ular orasida xavflilari-katron (smola), nikotin kislotasi, karbonat angidrid va boshqalar.

Zararli moddalar ichida eng asosiy o'rinni katron (smola) egallaydi. Katron tarkibidagi zaharli moddalar inson organizmida saraton kasalligini chaqiradi. Bundan tashqari surunkali bronxit hamda "kashanda yo'tali"ni keltirib chiqaradi.

Nikotin-eng zaharli moddalardan biri hisoblanadi.. Nikotin organizmda tez qonga so'rilib, 7 sekunt mobaynida hamma organlarga qon orqali yetib boradi. Nikotin- o'ta zaharli modda; insonlar uchun o'lim dozasi –50mg. Bir dona tamaki chekish natijasida organizmga 1 mg nikotin moddasi kiradi.

Har bir inson birinchi bor chekkanda, o'zida noxush holatlarni his etadi, ya'ni bosh aylanishi, bosh og'rig'i, ko'ngil aynishi va umumiy holsizlik. Bu holatlar sekin-asta yo'qolib boradi va inson surunkali chekuvchiga aylanadi.

Bundan tashqari, tamaki chekish har xil organlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bunda asosan yurak-qon tizimi va nafas a'zolari zararlanadi. Miokatd infarkti kasalligi tamaki iste'mol qilmaydiganlarga nisbatan chekuvchilar orasida ikki marotaba ko'proq uchraydi.

Tamaki chekuvchi insonlar boshqalarga nisbatan 8-15 marta o'pka emfezemasi bilan, q-5 marta aorta-qon tomirlarini kengayishi bilan kasallanadilar. Har bir yettinchi chekuvchida obliteratsiyali endoartrit rivojlanadi. Bu esa o'z navbatida oyoq gangrenasiga olib keladi. 45 yoshdan oshgan erkaklarda uchraydigan kasalliklarning q0% chekishga moyilligi bilan bog'liq. 40-49 yoshdagi chekuvchilarda chekmaydiganlarga nisbatan o'lim q marta yuqori, 60-64 yoshdagilar orasida esa o'lim 19 marta yuqori.

Jismoniy tarbiya bilan shug'ullanuvchilar va sportchilar orasida chekuvchilar bo'lsa, bu ularning organizmiga yanada salbiyroq ta'sir ko'rsatadi. Chekish ularning yurak-qon tomir tizimi va nafas a'zolari organlari tizimi ko'rsatkichlarini susaytiradi.

Sportchilar orasidagi chekuvchilarni tekshirish natijalari bizga shuni ma'lum qiladiki, ularning psixofiziologik holati susayadi.

Chekuvchi sportchilarda harakat reaksiyasi tezligi chekmaydigan sportchilarga nisbatan 8-14% kam bo'ladi, aniqlik reaksiyasi 16-21% muskularning aniq harakati 11-15% kam bo'ladi. Bu borada ingliz fiziologi G.Kennedi va shved fiziologi A.Xuga sportchilar orasida tekshiruvlar o'tkazish natijasida buni to'la isbotlab berishgan.

Chekish natijasida kelib chiqadiga kasalliklardan eng xavflisi-bu nafas yo'llarining saraton kasalligidir. Bu xastalik chekuvchilarda tamaki chekmaydiganlarga nisbatan 20 marta ko'p uchraydi. Bundan tashqari chekuvchilarga qizilo'ngach saratoni, oshqozon osti bezining saratoni, siydik pufagi va buyraklar saratoni tez-tez uchrab turadi. Buning oqibatida butun dunyo bo'ylab yiliga millionlab odamlar hayotdan ko'z yummoqda.

Keyingi paytlarda olib borilgan ilmiy-tekshiruv ishlari shuni ko'rsatmoqdaki, kuniga 10 donadan ko'proq tamaki chekuvchi insonlar orasida

saraton kasalligi 8 marta ko'p uchrar ekan. Kuniga 1 pachka tamaki iste'mol qiluvchilarda esa bu ko'rsatkich 20 martagacha oshar ekan.

Angliya shifokorlar yig'ini shuni hisoblab chiqdiki, 1 dona chekilgan tamaki natijasida insonni kuniga 5,6 minut umri qisqarar ekan. Bu ko'rsatkichni bir necha dona tamaki chekuvchilarga ko'paytirib, ularning umri qanchaga qisqarishini bilib olish qiyin emas. Ya'ni bu tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, chekish bilan biz o'z organizmimizni surunkali ravishda zaharlar ekanmiz. Bu esa o'z navbatida sportchilar va talabalar orasida ilmiy hamda jismoniy ish qobiliyatini susayishiga olib keladi. Shuning uchun biz hech qachon tamaki iste'mol qilishga harakat qilmasligimiz, o'ramizda chekuvchilar bo'lsa, ularni ham bu yomon o'ta xavfli odatdan xalos etishga yordam bermog'imiz lozim. Shuni unutmasligimiz kerakki, chekmaydigan insonlar o'zini yaxshi his etadilar, aqliy hamda jismoniy ish qobiliyati yuqori bo'ladi, chiroyli ko'rinadi va uzoq umr kechiradi.

Chekishdan voz kechish uchun qo'yidagilarga amal qiling va siz, kuchli iroda va hohishingiz evaziga maqsadingizga erishasiz.

1. Jamoat joylarida, transportlarda va xonadonlarda chekmang.
2. Kuniga bir donadan strageta chekishni kamaytirib boring.
3. Oila a'zolaringiz va do'stlaringizga chekish asoratlari haqida gapirib turishni odat qiling.
4. Haftasiga bir kun chekmaslikni odat qiling.

Mabodo sizda chekish istagi paydo bo'lganda:

1. Har kuni sharbatlar iching.
2. Yoqtirgan konfetingizni shiming.
3. Yoki yeryong'oq iste'mol qiling.
4. Chekishni eslatuvchi narsalar-sigaret, kuldoni yashiring.
5. Chekuvchilardan uzoqroq yuring.
6. Har kuni badan tarbiya bilan shug'ullaning.
7. Tabiat quynida ko'proq sayr qiling.
8. Ovqat ratsioniga ko'proq ko'kat, sabzavot va sitrus mevalarni qo'shing.

Alkogol (spirtli) ichimliklar.

Spirtli ichimliklar iste'mol qilish salbiy oqibatlarga olib keladi, ya'ni inson salomatligining buzilishi, aqliy hamda jismoniy ish qobiliyatini susayishi, har xil kasalliklarga chalinishi, inson umrining qisqarishiga sabab bo'ladi.

Alkogol, ya'ni "spirt" (etil va vino spirti) oziq-ovqat mahsulotlarini bijg'itish natijasida olinadi.

Bijg'itish yo'li bilan olingan, lekin tozalanmagan spirt tarkibida har xil zaharli moddalar ko'p bo'ladi. Ular oldin tozalanib, (retifikatsiya), keyin spirtli ichimliklar tayyorlaniladi.

Etil spirti-narkotik moddalar tarkibiga kiradi.

Alkogol nerv tomirida implus o'tkazuvchanligini tormozlaydi. Organizmda tushgan alkogol (spirt) 89% oshqozon shilliq qavati orqali qonga so'riladi, qolgan qismi esa ichaklar yordamida so'riladi. Spirt iste'mol qilgandan so'ng oradan 1-1,5 soat o'tib qonda spirtni maksimal dozasini aniqlash mumkin.

Alkogol (spirt) eng avvalo inson organizmining markaziy asab tizimi (MAT)ga o'ta salbiy ta'sir ko'rsatadi. Buning natijasida insoning ilmiy hamda

jismoniy ish faoliyati susayadi, ravshanlik yo'qoladi, ko'p xatolarga yo'l qo'yiladi, harakatda aniqlik yo'qoladi.

Haddan tashqati ko'p iste'mol qilingan spirtli ichimliklar natijasida yuqorida aytib o'tilgan holat yaqqolroq namoyon bo'ladi. Bunda reflekslar susayadi, harakat koordinatsiyasi buziladi, gapirish markazi tormozlanadi, muskullar bo'lshashadi, buning natijasida chuqur narkotik uyqu paydo bo'ladi.

Bu holat ertangi kunga ham o'z salbiy ta'sirini o'tkazadi: ish qobiliyatining susayishi, bosh aylanishi, nison o'zini yomon his qilihi va hokazo.

Spirtli ichimliklar nafaqat MATga ta'sir qilib qolmay, balki organizmni yurak-qon tomir tizimiga, jigarga, oshqozon-ichak tizimiga, jinsiy a'zolarga ham salbiy ta'sirini o'tkazadi.

Spirtli ichimliklarni surunkali iste'mol qiluvchi insonlar orasida yurak-qon tomir tizimi xastaliklari 22 marta, oshqozon xastaligi 18 marta, organlar xastaliklari 4 marta ko'proq uchraydi.

Eng og'ir xastaliklardan bo'lgan jigar sirrozi ham ayni spirtli ichimliklar iste'mol qiluvchilar orasida ko'proq uchraydi. Bu xastalik ko'pincha yoshlar orasida o'lim bilan yakun topmoqda.

Alkogol jinsiy a'zolarga ham ta'sirini o'tkazadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 41% spirtli ichimliklarni iste'mol qiluvchi insonlar orasida jiniy moyillik keskin susayishi kuzatiladi.

Spirtli ichimliklarni is'temol qiluvchilar orasida o'lim dunyo bo'yicha q o'rinni egallaydi, faqat yurak-qon tomir kasalliklari va saratondan keyin.

Spirtli ichimliklar iste'mol qilish oqibatida 80-90% jimnoyatlar qilinadi, travmalar (shkastlar) olinadi. Alkogolizm natijasida oilalar buzilib ketadi, insonlar o'z hurmatini yo'qotadi, do'st birodarlaridan ayriladi, ish joylaridan haydaladilar.

Sportchilar orasida spirtli ichimliklar iste'mol qilish ularni fiziologik holatini 20-q0% susaytiradi.

Chet el olimlari bu tadqiqotlarni tekshirish natijasida shuni aniqlashdiki, harakat reaksiyalari 12-16% aniqlik reaksiyasi 17-21%, muskullar aniqligi 14-19% kamayar ekan (A.P,Laptev, 2001).

So'z oxirida shuni ta'kidlab o'tish lozimki, spirtli ichimliklarni surunkali iste'mol qilish talabalar organizmiga zarar ko'rsatish bilan birga ularning aqliy qobiliyatini ham susayishiga olib keladi.

Giyohvand m

M oddalar (narkotiklar)

Giyohvand moddalarni iste'mol qilish (hattoki bir marta) organizmga o'ta jiddiy zarar yetkazish bilan birga og'ir xastalik, ya'ni giyohvandlikka (narkomaniyaga) olib kelishi mumkin.

Giyohvand moddalarni iste'mol qilish oqibatida organizmning surunkali zaharlanishi yuz beradi, buning natijasida tolerantlikni o'zgarishi, o'rganib qolish, mahrum bo'lish sindromi, emosional-psixik o'zgarishlar, jismoniy hamda jinsiy o'zgarishlarga olib keladi.

VOZ (xalqaro sog'liqni saqlash tashkiloti) 1991 yil giyohvand moddalar toifasiga quyidagilarni kiritdi:

1. Alkogol, -barbitura moddalar tipi: etil spirti, barbituralar, sedativ-meprobronat, xloralgid va boshqalar.

2. Amfetamin tipidagi moddalar: anfetamin, fenmetrazin.
3. Kannabis tipidagi: marixuana, gashish.
4. Kokain tipidagi: kokain, koka barglari.
5. Galyutsinogen moddalar: LSD, meskalin.
6. Kata tipidagi moddalar.
 1. Opiada tipidagi: morfin, heroin, kofein, metdon.
 2. Efir suyuqliklari tipidagi moddalar: toluin, atseton, tetloxlormetan.

Yuqorida ko'rsatib o'tilgan moddalarning hammasi (efir suyuqligidan tashqari) davolash maqsadida ishlatiladi, ammo ularga ko'nikib, o'rganib qolish paydo bo'ladi.

VOZ eksperimentlari shuni aniqladiki, yuqorida ko'rsatib o'tilgan giyohvand moddalarni iste'mol qilishga qarab **giyohvan yoki toksikomaniyaga** ajratiladi.

Eng ko'p tanilgan giyohvand moddalarga legan narkotiklar kiradi, ularga tabaq bilan alkogol xos.

Giyohvand degan tushuncha, asosan biz nolegal bo'lgan narkotik moddalarni iste'mol qiluvchilarni tushuntirishimiz lozim.

Rossiya federatsiyasida hozirgi kunda qo'yidagi nolegal (norasmiy) narkotik moddalar tarqalgan.

Opiy (opiy moddalari, morfin, ko'knori);

Gashish (ko'knori preparatlari, ya'ni gashish, konoplya, nasha, marixuana);

Psixostimulyatorlar (efedrin);

Ba'zi tinchlantiruvchi va uxlatuvchi dori preparatlari.

Toksikomaniyani qo'yidagi moddalar keltirib chiqaradi:

Uchuvchi ximiyaviy moddalar (gengansion-benzol, toluol, atseton va boshqalar);

Tinchlantiruvchi va uxlatuvchi vositalar (trankvilizatorlar);

Ba'zi og'riq qoldiruvchi va yallig'lanishga qarshi vositalar.

Ba'zi giyohvand moddalar tibbiyot amaliyotida ishlatiladi, chunki ular og'riq qoldiruvchi xususiyatga ega. Bu moddalarni iste'mol qilinishi faqat shifokor tomonidan begilanadi.

Giyohvand moddalar organizmga tushishi bilan MNS ga ta'sir ko'satadi va eyforiya holatini keltirib chiqaradi. Buning natijasida aniqlik yo'qoladi, o'ylash qobiliyati susayadi, harakat kordinatsiyasi buziladi.

Giyohvand moddalarning eng xavfli oqibatlaridan biri ularga o'rganib qolishdir. Ularga o'rganib qolishlik ba'zi bir kasalliklarni davolash mobaynida ham sodir bo'ladi. Ular davolanib bo'lganidan so'ng ham narkotik moddalarga ehtiyoj sezadilar.

Giyohvand moddaalrni bir bor qiziqish bilan iste'mol qilinganligi salbiy oqibatlarga olib keladi. Bu esa giyohvand degan nomga ega bo'lishidir.

Giyohvand moddalarni mukkasidan iste'mol qilinishi inson organizmini surunkali ravishda zaharlab borish deganidir. Buning natijasida organizmda ruhiy hamda jismoniy toliqish kuzatiladi.

Giyohvandlarning asosiy belgilari qo'yidagilar: o'ta qo'zg'aluvchan, harakat kordinatsiyasining buzilishi, qo'llarning qaltirashi, terlash, holsizlik. Aqliy hamda jismoniy qobiliyatning keskin tushib ketishi.

Giyohvandlar tez orada o'z sog'ligidan hamda mehnat qobiliyatidan mahrum bo'ladilar.

Giyohvandlar orasida eng keng tarqalgan kasalliklardan biri OITS dir (SPID). Bu kasallikni ular orasida ko'p tarqalganligining sababi, ularning bitta shprisdan bir-birini venasiga narkotik yuborishidir.

OITS- o'ta xavfli kasallik hisoblanadi, uning hozirgi kungacha davosi aniqlanmagan. OITSning oxiri- o'lim fojiasidir.

Ming afsuslar bo'lsinki, bu kasallikning, ayniqsa yoshlar orasida tarqalishi hammani tashvishga solmoqda.

Keyingi paytda giyohvandlik bilan toksikomaniya rivojlanib bormoqda. Toksikomanlarning asosiy iste'mol vositalari-bu tinchlantiruvchi moddalar va ba'zi bir toksik ximiyaviy vositalardir. Ularni iste'mol qilish natijasida inson o'zgaradi, eyforiya holatiga tushadilar, oddiy so'z bilan aytganda, kayf qiladilar.

Ba'zi bir holatlarda organizmning zaharlanishi, undan so'ng o'lim holatlari ham kuzatilmoqda.

Ko'pgina tranvilizator vositalar (sekunsen, elenium, tazepam, trioksazin) psixiatrik xastaliklarni davolash qo'llanildi. Bu vositalarni qo'llash vaqtida shifokor nazoratida bo'lishi lozim. Hech kim o'z-o'zidan bu dorilarni iste'mol qilmasligi kerak, chunki organizm o'rganib qolib, bemorni giyohvandlikka olib kelishi mumkin.

Uzoq vaqt davomida uyqu dorilarini ham iste'mol qilish mumkin emas, chunki ular ham toksikomaniyaga olib keladi.

Keyingi paytlarda yoshlar orasida toksikomaniya xastaligi keng tarqalmoqda. Ular har xil kimyoviy vositalarni (aseton, benzol, toluol va boshqalar) nafas yo'li orqali hidlab, o'zlarida eyforiya holati, ya'ni kayf holatini chaqirishmoqda. Lekin oradan q-4 oy vaqt o'tishi bilan ularda har xil o'zgarishdan kuzatilmoqda: aqliy hamda jismoniy ish faoliyatining susayishi, ruhiy holatning buzilishi, ko'p xlash holati. Nafas yo'llarida har xil surunkali kasalliklar rivojlanadi.

Keyingi yillar mobaynida giyohvandlar ko'payib bormoqda, shulardan 60%ini o'spirin-yoshlar tashkil etishi, bu albatta achinarli holdir. Giyohvandlar jamiyat uchun ham xavfli hisoblanadi, chunkali o'zlariga yaqin bo'lgan insonlarni shunga jalb etadilar. Giyohvand moddalarni qabul qiluvchilar 4-5 yil umr ko'radilar.

Giyohvand moddalarni hamda toksik holatining asosiy belgilari:

- ong, ruhiyat, kayfiyatning ummiy ahvolini buzilishi;
- harakat funksiyalarining buzilishi;
- teri va shilliq qavatlar rangining o'zgarishi;
- ko'z qorachig'ining o'zgarishi;
- diqqatlikni, o'ylashni, fikr qilishni, xotirani keskin buzilishi.

Har bir talaba shuni chuqur anglashi lozimki, eng kuchsiz giyohvand moddalar iste'mol qilinganda ham, o'ta xavfli kasallik, ya'ni giyohvandlik paydo bo'ladi. Shuning uchun har qanday holatda giyohvand vositalarni iste'mol qilish man etiladi.

Faqat giyohvand moddalardan qat'iyan voz kechish natijasida giyohvand degan nomni olmaslikka va uzoq umr kechirishga erishish mumkin.

Mustahkamlash uchun savollar:

1. Alkogol` zarari haqida nimani bilasiz?
2. Ichkilikbozlikning oq ibati nimaga olib keladi?
3. Alkogol` iste`mol qilish sabablari?

Adabiyotlar

1. Ginetichiskiye protsessi v populyatsiyax. M., "Nauka " 198q.
2. Gulyamov N.G., Safarova D.D. Valeologiya faniga kirish so'zi. T. "Fan sportga", 2005, № 1 str. 41-42
3. Nishonboyev K.N., Xamroyev F.A., Eshonqulov O.E., Tibbiyot ginetikasi. T., Abu Ali Ibn Sino nashriyoti 2000.
4. Richkov Yu.G. Sistema drevnix izolyatov cheloveka v Severnoy Azii v sveta problem stabilnosti i evolyutsii populyatsiy. Vipr. Antropologii, 197qm bip 44.
5. Tegako L., Kmetinskiy E. Antropologiya M., "Novoye znanie", 2004
6. Xem A., Kormak D., Gistologiya M., "Mir" 198q.

Maruza №24. **Giyohvandlik – deviant xulq shakli sifatida**

Reja:

1. Giyohvandlik muammosi. Narkotik moddalarning turlari va tasnifi.

2. Osmirlar giyohvandligining sabablari va oqibatlari.

q. Bolalarda giyohvandlikka munosabat darajasi va har bir darajada ijtimoiy pedagogning yordam berish shakllari

Tayanch tushunchalar: Giyohvandlik muammosi, Bolalarda giyohvandlikka munosabat darajasi, ijtimoiy pedagogning yordam berish shakllari,

Giyohvand moddalarni iste'mol qilish (hattoki bir marta) organizmga o'ta jiddiy zarar yetkazish bilan birga og'ir xastalik, ya'ni giyohvandlikka (narkomaniyaga) olib kelishi mumkin.

Giyohvand moddalarni iste'mol qilish oqibatida organizmning surunkali zaharlanishi yuz beradi, buning natijasida tolerantlikni o'zgarishi, o'rganib qolish, mahrum bo'lish sindromi, emosional-psixik o'zgarishlar, jismoniy hamda jinsiy o'zgarishlarga olib keladi.

VOZ (xalqaro sog'liqni saqlash tashkiloti) 1991 yil giyohvand moddalar toifasiga quyidagilarni kiritdi:

4. Alkogol, -barbitura moddalar tipi: etil spirti, barbituralar, sedativ-meprobronat, xloralgid va boshqalar.
5. Amfetamin tipidagi moddalar: anfetamin, fenmetrazin.
6. Kannabis tipidagi: marixuana, gashish.
4. Kokain tipidagi: kokain, koka barglari.
5. Galyutsinogen moddalar: LSD, meskalin.
6. Kata tipidagi moddalar.
7. Opiada tipidagi: morfin, heroin, kofein, metdon.
8. Efir suyuqliklari tipidagi moddalar: toluin, atseton, tetloxlormetan.

Yuqorida ko'rsatib o'tilgan moddalarning hammasi (efir suyuqligidan tashqari) davolash maqsadida ishlatiladi, ammo ularga ko'nikib, o'rganib qolish paydo bo'ladi.

VOZ eksperimentlari shuni aniqladiki, yuqorida ko'rsatib o'tilgan giyohvand moddalarni iste'mol qilishga qarab **giyohvan yoki toksikomaniyaga** ajratiladi.

Eng ko'p tanilgan giyohvand moddalarga legan narkotiklar kiradi, ularga tabaq bilan alkogol xos.

Giyohvand degan tushuncha, asosan biz nolegal bo'lgan narkotik moddalarni iste'mol qiluvchilarni tushuntirishimiz lozim.

Rossiya federatsiyasida hozirgi kunda qo'yidagi nolegal (norasmiy) narkotik moddalar tarqalgan.

Opiy (opiy moddalari, morfin, ko'knori);

Gashish (ko'knori preparatlari, ya'ni gashish, konoplya, nasha, marixuana);

Psixostimulyatorlar (efedrin);

Ba'zi tinchlantiruvchi va uxlatuvchi dori preparatlari.

Toksikomaniyani qo'yidagi moddalar keltirib chiqaradi:

Uchuvchi ximiyaviy moddalar (gengansion-benzol, toluol, atseton va boshqalar);

Tinchlantiruvchi va uxlatuvchi vositalar (trankvilizatorlar);

Ba'zi og'riq qoldiruvchi va yallig'lanishga qarshi vositalar.

Ba'zi giyohvand moddalar tibbiyot amaliyotida ishlatiladi, chunki ular og'riq qoldiruvchi xususiyatga ega. Bu moddalarni iste'mol qilinishi faqat shifokor tomonidan begilanadi.

Giyohvand moddalar organizmga tushishi bilan MNS ga ta'sir ko'satadi va eyforiya holatini keltirib chiqaradi. Buning natijasida aniqlik yo'qoladi, o'ylash qobiliyati susayadi, harakat kordinatsiyasi buziladi.

Giyohvand moddalarning eng xavfli oqibatlaridan biri ularga o'rganib qolishdir. Ularga o'rganib qolishlik ba'zi bir kasalliklarni davolash mobaynida ham sodir bo'ladi. Ular davolanib bo'lganidan so'ng ham narkotik moddalarga ehtiyoj sezadilar.

Giyohvand moddalarni bir bor qiziqish bilan iste'mol qilinganligi salbiy oqibatlarga olib keladi. Bu esa giyohvand degan nomga ega bo'lishidir.

Giyohvand moddalarni mukkasidan iste'mol qilinishi inson organizmini surunkali ravishda zaharlab borish deganidir. Buning natijasida organizmda ruhiy hamda jismoniy toliqish kuzatiladi.

Giyohvandlarning asosiy belgilari qo'yidagilar: o'ta qo'zg'aluvchan, harakat kordinatsiyasining buzilishi, qo'llarning qaltirashi, terlash, holsizlik. Aqliy hamda jismoniy qobiliyatning keskin tushib ketishi.

Giyohvandlar tez orada o'z sog'ligidan hamda mehnat qobiliyatidan mahrum bo'ladilar.

Giyohvandlar orasida eng keng tarqalgan kasalliklardan biri OITS dir (SPID). Bu kasallikni ular orasida ko'p tarqalganligining sababi, ularning bitta shprisdan bir-birini venasiga narkotik yuborishidir.

OITS- o'ta xavfli kasallik hisoblanadi, uning hozirgi kungacha davosi aniqlanmagan. OITSning oxiri- o'lim fojiasidir.

Ming afsuslar bo'lsinki, bu kasallikning, ayniqsa yoshlar orasida tarqalishi hammani tashvishga solmoqda.

Keyingi paytda giyohvandlik bilan toksikomaniya rivojlanib bormoqda. Toksikomanlarning asosiy iste'mol vositalari-bu tinchlantiruvchi moddalar va ba'zi bir toksik ximiyaviy vositalardir. Ularni iste'mol qilish natijasida inson o'zgaradi, eyforiya holatiga tushadilar, oddiy so'z bilan aytganda, kayf qiladilar.

Ba'zi bir holatlarda organizmning zaharlanishi, undan so'ng o'lim holatlari ham kuzatilmoqda.

Ko'pgina tranvilizator vositalar (sekunsen, elenium, tazepam, trioksazin) psixiatrik xastaliklarni davolash qo'llanildi. Bu vositalarni qo'llash vaqtida shifokor nazoratida bo'lishi lozim. Hech kim o'z-o'zidan bu dorilarni iste'mol qilmasligi kerak, chunki organizm o'rganib qolib, bemorni giyohvandlikka olib kelishi mumkin.

Uzoq vaqt davomida uyqu dorilarini ham iste'mol qilish mumkin emas, chunki ular ham toksikomaniyaga olib keladi.

Keyingi paytlarda yoshlar orasida toksikomaniya xastaligi keng tarqalmoqda. Ular har xil kimyoviy vositalarni (aseton, benzol, toluol va boshqalar) nafas yo'li orqali hidlab, o'zlarida eyforiya holati, ya'ni kayf holatini chaqirishmoqda. Lekin oradan q-4 oy vaqt o'tishi bilan ularda har xil o'zgarishdan kuzatilmoqda: aqliy hamda jismoniy ish faoliyatining susayishi, ruhiy holatning buzilishi, ko'p xlash holati. Nafas yo'llarida har xil surunkali kasalliklar rivojlanadi.

Keyingi yillar mobaynida giyohvandlar ko'payib bormoqda, shulardan 60%ini o'spirin-yoshlar tashkil etishi, bu albatta achinarli holdir. Giyohvandlar jamiyat uchun ham xavfli hisoblanadi, chunkali o'zlariga yaqin bo'lgan insonlarni shunga jalb etadilar. Giyohvand moddalarni qabul qiluvchilar 4-5 yil umr ko'radilar.

Giyohvand moddalarni hamda toksik holatining asosiy belgilari:

- ong, ruhiyat, kayfiyatning ummiy ahvolini buzilishi;
- harakat funksiyalarining buzilishi;
- teri va shilliq qavatlar rangining o'zgarishi;
- ko'z qorachig'ining o'zgarishi;
- diqqatlikni, o'ylashni, fikr qilishni, xotirani keskin buzilishi.

Har bir talaba shuni chuqur anglashi lozimki, eng kuchsiz giyohvand moddalar iste'mol qilinganda ham, o'ta xavfli kasallik, ya'ni giyohvandlik paydo bo'ladi. Shuning uchun har qanday holatda giyohvand vositalarni iste'mol qilish man etiladi.

Faqat giyohvand moddalardan qat'iyan voz kechish natijasida giyohvand degan nomni olmaslikka va uzoq umr kechirishga erishish mumkin.

Mustahkamlash uchun savollar:

4. Alkogol` zarari haqida nimani bilasiz?
5. Ichkilikbozlikning oq ibati nimaga olib keladi?
6. Alkogol` iste'mol qilish sabablari?

Adabiyotlar

1. Ginetichiskiye protsessi v populyatsiyax. M., "Nauka " 198q.
2. Gulyamov N.G., Safarova D.D. Valeologiya faniga kirish so'zi. T. "Fan sportga", 2005, № 1 str. 41-42
- q. Nishonboyev K.N., Xamroyev F.A., Eshonqulov O.E., Tibbiyot ginetikasi. T., Abu Ali Ibn Sino nashriyoti 2000.
4. Richkov Yu.G. Sistema drevnix izolyatov cheloveka v Severnoy Azii v sveta problem stabilnosti i evolyutsii populyatsiy. Vipr. Antropologii, 197qm bip 44.
5. Tegako L., Kmetinskiy E. Antropologiya M., "Novoye znanie", 2004
6. Xem A., Kormak D., Gistologiya M., "Mir" 198q.

Maruza №25. Jinoyatchilik bolalarda g'ayriqonuniy hatti-harakatning namoyon bo'lish shakli sifatida

ReJA:

1. Voyaga etmaganlar jinoyatchiligi muammosi.
2. Voyaga etmagan xuquqbuzarlar uchun maxsus wquv tarbiyaviy muassasa.
- q. Voyaga etmagan jazoga xukm qilinganlarning yosh bilan bog'liq oziga xosliklari, hamda tarbiyaviy muassasalarda joylashuvi

Tayanch tushunchalar: «Tarbiyasi qiyin» bola tushunchasi, uning paydo bo'lish sharoitlari, uni bartaraf etish yo'llari, aniqlash metodlari, kompleksli diagnostika, «qarovsiz qolish» sharoitlari, oyla diagnostikasi oyla tarbiyasi.

Tarbiyasi qiyin bolaning ijtimoiy pedagogik diagnostikasi deganda – bolaning shaxsiy xususiyatlari va unga ta'sir etuvchi har xil faktorlarning bolada ko'rinishini ijtimoiy pedagogik ko'zqarashdan o'rganish nazarda tutiladi. Bolaning tarbiyasi qiyin bo'lishi sabablari har xil bo'lib, ularning asosiy ko'rinishlari bolada ijtimoiy kommunikativ sifatlarning va bolaning yakka xususiyatlarining etarlicha rivojlanmasligi, ijtimoiy moslashuvga qobiliyatining pastligi ijtimoiy rollarni bajarishdagi qiymatchiliklar bo'ladi. Bola tarbiyasidagi qiyinchiliklar bolaning o'quv ishlaridagi, (o'qish) tarbiyasidagi qiyinchiliklar, atab aytganda bola tarbiyasini pedagogik qiyinchiliklarga olib keluvchi jismoniy aqliy va psixik rivojlanish darajasining ta'lim tarbiyasi yo'nalishiga teskari ta'sirlari nazarda tutiladi.

Kichik maktab yoshi o'quvchilarida bunday qiyinchiliklar o'qishdagi doimiylik, o'qish, bilish motivatsiyasining to'la rivojlanmasligi, maqsadga yo'nalganlikning past va etarsiz darajada bo'lishida o'qish, bilish ishlariga qobiliyatsizligida ko'rinadi.

Bola tarbiyasining qiynlashuviga olib keluvchi sabablar va faktorlar juda ko'p. Ular bolalarning psixofiziologik xususiyatlari va ijtimoiy ta'sirlar bilan boshliq deb ikkiga bo'linadi. Bolalarning psixofiziologik xususiyatlari bila nasosan defektaloglar shushullanadi va bu masala maxsus pedagogik o'rganish ob'ektiga kiradi.

Oyladagi bola tarbiyasi borasidagi o'rin oladigan har xil xato kamchiliklar bola yashagan muxitning unga salbiy ta'sirlari bolalar tarbiyasidagi har xil qiyinchiliklar paydo qiladi.

Tarbiya qiyinchiligining birinchi kurinishlari juda erta chama bilan yoshlardan boshlanadi. Boshqacha aytganda bu davrda ularning sonlik belgilari to'planib, keyinchalik ular ijtimoiy va psixologik salbiy ta'sirlarning birgalikli ta'sirida ular sifatli belgilarga aylanadi.

Psixo –pedagogik tadqiqotlar odamning shakillanishida bolalikning alohida o'rin tutishiga e'tibor berib, bolalik davrda, bola u hayotida juda ahamiyatli hodisa qurshagan muxitni o'rganish, boshqacha qilib aytganda bilish jarayonining yaxshi rivojlanadiganligini atab ko'rsatadi.

Shunngdek odamgarchilikning asosiy sifatlari bo'lgan insoniy fazilatlarning ko'pchiligi bolalik davrda shakillanadi.

Bolaning tarbiyasi qiyin sharoitlari rivojlanishdan chetlashlarning eng ko'p tarqalgan turlari bo'lib, ko'pchilik sharoitlarda ular huquq buzilishlariga olib keladi. Bunday sharoitlarning murakkab sifati uni ertadan aniqlashga kompleksli va izchil turda munosabatni talab qiladi

2. Kompleksli psixo – pedagogik diagnostika – bu bolaning yoqimli va yoqimsiz tomanlarini ularning sadablarini aniqlashga, shuningdek amaliy vazifalarni echishga bolani xar tamonlama rivojlantirishga va pedagogik jarayonning natijalarini ortirishga qaratilgan bolani va xar tomonlama analizlash bo'lib topiladi.

Aniqlashning bunday tushunchasi:

1. Pedagog va psixologlarning o'zaro birga ishlashishini anglatadi.
2. Mutaxassisning bola qaydagi, uning mikrosatsiumi va unga tasir qiluvchi pedagogik jarayon haqidagi bilimlarini to'liqtirib boyitadi.
3. Bolaning ijobiy tomanlarga suyanadi.
4. Faqatgina kamchiliklarni ochib qo'ymasdan.
5. Faqat pedagogik jaranning sifatini orttirishga emas, bolani har tomonlama rivojlantirishning sifatini orttirishga yordam beradi.

Shuningdak kompleksli diagnostika to'shri tashkil qilingan sharoitda oyladagi tarbiyaning va bolalar boshchasi va maktabdagi o'quv tarbiya jarayonining sifatiga qarab bolaning rivojlanish bilimlilik va tarbiya darajasiga yordam qiladi.

Kompleksli turda belgilarini aniqlashning maqsadi bolalarning ijtimoiy iqtisodiy qarovsiz qolish sharoitining belgilari va ko'rinishlarini ertadan aniqlash bo'lib topiladi.

Bolalarning ijtimoiy pedagogik qarovsiz qolishi sharoitining aniqlangan axamiyatli belgilari:

1. Mosemas turdan o'ziga baho berish va talablarning darajasiga ko'rainadigan «men» obrazining buzulishi
2. Dustlari tomonidan kabul kilinmasligi (ayrib kuyishlari)tashlashi,(katorga kushmasligi)ota-onasi tomonidan chetlanishida kurinadigan kuyi ijtimoiy statusi.
3. Ijtimoiy pedagogik ta'sir qilishining rivojlanishdagi saykldsizor burilishiga boshliq faoliyatdagi qiyinchiliklar.
4. O'zini jamiyatlik sharoitlarga muofiq tutmasligi.
5. Pedagoglr va ota – onalar o'zlarini qo'pol tutishi va avtoritor bo'lishi.

Maktabgcha yoshdag maktab o'quvchilarida:

A) o'yin qobiliyati kompleksning to'liq riaojlanmasligi

B) o'yli jarayonida o'rtoqlari bilan munosabat qila olmaslik qiyinchiligi.

V) Syujetlik – roli va yaratuvchanlik o'ynlarga qatnashmasligi.

G) Maktabga o'qishga bo'shang.

D) Oyladagi tinchsizlik.

Kichik yoshdag maktab o'quvchilarida:

A) o'qish motivlarining uylesimli emasligi, o'qishga intilishi yo'qligi.

B) ulgurmovchilik.

- V) Asosiy o'quv qobiliyatining shakillanishi;
- G) emotsional shaxsiy munosabatning rivojlanmasligi o'qituvchilar bilan faoliyat munosabatlarining bosimligi.
- D) Maktabdagi tinchsizlanish.

Kompleksli diagnostika mexanizmi ko'p bosqichli, izma – iz va uzluksiz turda olib boriladi. Bo'ndan tashqari bolaning sharoitlarini, aniqlash uchun har hil usullar foydalaniladi. Bo'larning ichida R.Kettal'ning yakka savol javoblari 8 – 10, 10 – 12 yoshdagi bolalarga atalgan.

D.Vekslarning intellektni o'lchash shkalasi 5 – 16 yoshdagi bolalarga boshlangan. Shuningdek M.Lyusherning bolaning sezgirlik sharoitini aniqlaydigan testin P.T.Xomentauskasning rasmlar yordamida oylaning aqvolini aniqlashga boshliq usullarni va boshqalarni ko'rsatish mumkin.

Pedagoglar tomonidan foydalaniladigan usullarning orasida psixo – pedagogik ekspert ahamiyatli ro'l bajaradi. Ekspertlarini o'tkazganda turmish sharoitlari tanlanib olinadi.

Ertaklarning, timsollarning syujetlari foydalaniladi. hayotdan olingan voqealar belgisi o'rin tutadi.

Usullarning orasida pedagogning bolalar bilan munosabatining kasbiy yakka xususiyatlari va stilining kompleksli – ekspress diagnostikasi metodini, oyladagi sharoitining, oyladagi tarbiyaning xususiyatlarning va ota – onalarning bolalarga munosabatining kompleksli – ekspress diagnostikasi metodini atab ko'rsatish lozim. Shunga boshliq bu yo'nalishdagi tadqiqotlarda ijtimoiy kommunikativlik komponentli savol – javob berish ahamiyatga ega bo'ladi. Bunday savol – javoblar qo'ydagicha bo'lishi mumkin.

1. Agar suxbat vaxtida kutilmaganda uzoq unsizlik paydo bo'lsa, unda u sharoitdan chiqish uchun mening fikirimga to'shirsiz hech narsa kelmaydi.
2. Men boshqalarning uzimga qaraganda muvaffaqiyatli ekanligini kurib uzimga ranjiyman.
3. Men kupchilikning diqqat markazida bo'lishni xoxlayman. Men boshqalar bilan birdan do'stlashib kata olmayman.
4. Menga nima ishlash kerakligini aytganda engil bo'ladi
5. Men o'zim haqqimda boshqalarning nima o'ylashiga ahamiyat beraman.
6. echimlar qabul qilganda men maqul va nomaqul narsalarning hammasini o'ylab ko'raman.
7. Umuman oshlganda men sabirliman va oddiy narsalarga birdan jaxil qilayman.

Bunday savol javoblar odamning asosiy maqsadlarini uzini tutishdagi xususiyatlarini ota – onaning pedagoglarning bolalar bilan o'quv tarbiya ishlarni olib borishdagi ishlarini farqlarini va boshqalarni aniqlashga va shundan kelib chiqib vazifalar belgilashga mumkinchilik beradi.

q.Oylada ota – onalarga bolalar tarbiyasiga yordam kursatish maqsadida ulrni o'qitish dasturlar ishlab chiqildi. Ijtimoiy pedagogik yordamga muxtoj oylalarni ijtimoiy pedagogik diagnostika asosida aniqlab ularga real yordam ko'rsatish yani oylada valeologik salomat turmush tarizini shakillantirish va bolalarga to'shri tarbiya berish maqsadga muvofiq bo'lib topiladi. Sababi oyla tarbiyasida asosan oyla diagnostikasi ahamiyatli o'rin tutadi.

Har bir oylaning zarurliklarini inobatka olgan holda ularga ijtimoiy pedagogik yordam berishda maxsus amaliy ishlar (spetspraktikum) katta ahamiyatga ega bo'ladi.

Oylada salomat turmush tarizini sahlashga qaratilgan ota – onalarning pedagogik psixologik tayorgarligiga bo'lgan zarurlikni diagnostika qilish bo'yicha maxsus amaliy ish qo'ydagicha amalga oshiriladi:

- maxsatni belgilash ya'ni oyladagi erishilgan yuto'qlarni aniqlab ularga suyangan holda ota – onalarining yana qanday imkoniyatlariga ega ekanligini hamda qanday yordamga muxtoj ekanligini belgilash:

- harakatlar algoritimi, ya'ni ota – onalar orasida oyla diagnostikasini o'rnatishga tegishli anketalar tarqatish ularga javoblar olish analiz qilish va yana boshqalar.

- diagnostika asosida pedagogik kontsiliumlar tashkil qilish pedagogik faoliyatini tashkil qilish, pedagogik faoliyatini amalga oshirish rejalarini tuzish ishlari amalga oshiriladi.

Oyla diagnostikasini amalga oshirishda oyla va undagi munosabatlarning psixologik sharoitini muxitini urganishga tegishli tipik oyla turmushi oyla tashvishlari analizi oylaning kinetik sharoiti nomli maxsus test ishlarini utgazish singari metodlardan foidalanish mumkin.U bolaning o'z oylasi a'zolariga munosabatini aniklashga, uning oyladagi urnini bilishga, boshka oyla a'zolari bilan o'z aro munosabatlarini aniqlashga yordam beradi.

ADABIYOTLAR.

1. Shul`gin V.N. Osnovnie voprosi sotsial`nogo vospitaniya, M,1994
2. Shurkova. Novie texnologii vospitatel`nogo protsessa, M,1994
3. Galaguzova M.A.i dr.Sotsial`naya pedagogika,M,1994
4. Blagotvoritel`nie organizatsii sotsial`noy napravlenosti, M-98
Antologiya sotsial`noy raboti. Sost. M.V.Firsov M, 1994

Maruza №26. Ijtimoiy - pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqishning nazariy asoslari

Reja:

1. Ijtimoiy - pedagogik texnologiya tushunchasi va uning mohiyati.
2. Naza-riy, amaliy va tadqiqotchilik ijtimoiy - pedagogik texnologiyalar. Ijtimoiy pedagogning amaliy faoliyati va texnologiyalarning wzaro aloqalari.
- q. Ijtimoiy - pedagogik texnologiyalar tasnifi. Tasnifning asoslari va mezonlari.

Hozirgi kunda har hil ijtimoiy qatslamalar ijtimoiy pedagog shug'ushshanuvchi ijtimoiy tashkishsharning bosh qismi aniqlanadi: moddiyshik yordam ko'rsatish (push orqali, nafaqa va yengish turmushning yordami) ijtimoiy g'amxo'rshikni tashkishshantirish odamshar bishan ishshashish, mexnatsharni tanshab oshish tekshirish eng birinchi tajribani tushuntirish insonga tasir ko'rsatish.

Insonga tasir ko'rsatish bu pedagogik va psixoshogik tasir ko'rsatish protsesi. Buning uchun ijtimoiy mexnatshar, ijtimoiy pedagog shog'ushshanadi pedagogik tasir ko'rsatishni har hish hizmatshar bishishi shart.

Ijtimoiy pedagogning amashyoti va uning bosh muomoshari nimashardan iborat ekanshigi ko'rib chiqamiz . Ijtimoiy pedagog , ijtimoiy tarbiyaning , oyla pedagogikasi, boshaning faqat o'zi, bosha bishan ishshanish va tasir ko'rsatishning xususiyatsharni bishishi shozim. Ijtimoiy pedagogning ishda eng asosiy narsa nimadan iborat, uning ishi maktab pedagogikasi, fan pedagogika, xatto sinf raxbarining yoki maktab – internat yoki kuni uzatilgan gurux raxbari ishidan nimasi Bilan uzgarib turadi.

O'qituvchi sinf yoki gurux Bilan ishlashadi uning usullari asosan jamiyat Bilan, uspirim bolalar Bilan ishlashadi, agar gurux bilan ishlashadigan bulsa unda kiichik gurux bilan, oyla bilan ishlashsa uning xar biri bilan ajralib ishlashadi.

Ijtimoiy pedagogning asosiy vazifasi bolani , usmirni ijtimoiy ximoyalash unga ijtimoiy yoki meditsinalik yordam kursatish uni o'qituvchi tashkillashtirish uning jamitga xaklanishi va buysinishini tashkillashtirish. Ijtimoiy pedagog buni ishga oshirishgatadi, uning sharoitin krizis darajasini o'rganadi, uni engib utish yullarini tashkillashtiradi. Bolani qiyin paytda qullab quvvatlash bu oson ish emas, bolaga qiyin vaqtda yordam berish kerak buladi. Ijtimoiy pedagog bu vaqtda uzini qanday tutadi. Ruxiy yordamlashish, baxtsizlikka duch kelganda unga kunish echimini topish yulini urgatish bolada ishonchini paydo qilish uni dunyoda yaxshi tomonga uzgarishiga ishontirish kerak.

Pedagog mutaxassis ijtimoiy ximoya qilishi bilan boglanishda buladi, sababi ular bolaga yordam berish imkoniga ega buladi. Buning uchun kasblik tayorgarligi tarbiya va etarli bilimga ega bulishi talab qilinadi. Bu pedagogikamiz maxorat deb ataladi. Pedagogik maxorat pedagogning yakka sifatleri shunday uning bilim va qobiliyatiga asoslangan buladi. Xar bir o'qituvchi yakka inson biz odatda tarbiyalanuvchining yakka uzining xaqida aytishimiz o'qituvchi xaqida ishdan chiqaramiz. Pedagogning yakka uzi uning tarbiyalanishiga ta'sir kursatishi ungada kata uni pedagogik texnika xech olmashtira olmaydi. O'qituvchi mexnati intellektuali, psixologik, ruxiy, aqliy va jismoniy kuch solishlarini talab qilinadi. Shuningdek pedagog uz yutugini bilishi shart. Ayrim o'qituvchilar suzga chechang buladi, boshqasi bolalar energiyasini uygota bilish , ularni qiziqtirish talab etiladi.

Pedagogning bolaga ta'sir kursatishi uning yakka sifatlariga boglanishli buladi. Ijtimoiy pedagogning kasblik bilimlari pedagogika va psixologiya bola fizikasi, tarbiya ishlari metodikasi bu bilimlar bolani ishlatish uning xulq-atvorini bilish, uning munosabatini xususiyatlarini bilish uning gurux bolalari orasida kirishuvchiligini bilish zarur buladi. Ijtimoiy pedagog bolalar ishchangligi va birda ishlashish tashkillashtira bilish kerak. Pedagogik texnologiya ijtimoiy pedagog bajargan bulishi kerak. Bu tarbiyalanuvchiga ta'sir ko'rsatish usuli va mutaxassisligi kerak degandi anglatadi, bunga artistizm saylovdan olish, kambagallar va alkogoliklar, narkomanlar va baxtsizlikga duch kelgan bola bilan gaplasha bilish, tilini topa bilish kerak. Faqat gaplashish gina emas, uni ishontirishi va ta'sir kursata bilishi kerak.

A.S. Makarenko buyicha pedagogik maxorat ya'ni tarbiya jarayoni xaqiqiy bulish tarbiyaviy o'quv xaqida gina aytish kerak, demak maxorat tarbiya jarayonini bilish uqiqlari xaqida aytib utish kerak. Pedagogik texnika shakllangan qobiliyati buladi. Bu tarbiyalanuvchi tushinish degani munosabat psixologiyasini , ped. psixologiyasini deganini anglatadi.

Kupchilik vaqtlarda o'qituvchining ma'lumotlik bir tomonlilik vazmin bulib keladi. Bunday paytda munosabat yuqoladi, o'z-aro tushinmovchiliklar kelib chiqadi. Maktab pedagogi teskari boglanishining psixologik axamiyatini xisobga olmaydi. Pedagog xar bir raxbari eng asosiysi yosh tanglay bilishi kerak. U tartinchok yoki chaqqon bo'lsa erinchak mi, u pedagogning bir ogiz suzi bola umrida kata axamiyatga ega uni u butgil umr buyi yodda saqlab yuradi. Pedagog va o'quvchi munosabati jarayoniga bulgan talab olimlar tomonidan ishlab chiqilgan bolani tanglay bilish uz-uzini tushunishni oson qilib olish ishchanglik ta'sir kursatishdan uz-aro ta'sir etishga utish qobiliyati bunda o'quvchining o'z quzining munosabat bilan ximoyalash axamiyatli. Bolaga beriladigan bir vazifani biror suxbatni xar xilda berish mumkin . Pedagogik munosabatning axamiyatligin xisobga olish kerakdir. Sinf kiradigan pedagog vazifalar ishlab chiqiladi.

1. Bolalar bilan uzingizning munosabatingiz bilan uylab ularni qayta kurib chiqing.
2. Pedagogik qatnashuvchisi tashkillashtirish tex. Pedagogik maqsad va vazifalarni kelib chiqarib qo'ymasdan bolaning qiziquvchangligini nazarda tutamiz.
3. O'z gapingizni ochiqcha bolaga yoki guruxga etgazing.
4. Faqat uzingizning bilimingiz bilan cheklanmay bolani urganishga qatnashni tashkillashtirish lozim.
5. Munosabatni yuqoridan pastga qarab tuzmang , xatto kichkina bolaning munosabati erkin bulishini esdan chiqarmang.
6. Bolalar jamiyatdagi psixologiya atmosferasini tushinishga urgating , bola bilan munosabatga yordam beradi.
7. Bolalar tanglay bilishni urgatishi.
8. Siz bilan munosabatda bulish borasida ularning kayfiyatini sezishga uintiling.
9. Bolalarning konflikti buladigan siz uzingizning pedagogik oqibatida ular kupatirib yuborishni esdan chiqarmang.
10. Bolaning xotosini kursatish bilan birga uzingizni taktikali bulishga intiling .

11. Bir qatordagi javoblarning bulishi uchun savolda nega, nima uchun, qanday degan savollarni boshlang.
12. Munosabatda qizlarning uzgachaligiga e'tibor bering, ular ko'proq sezimga berilgan.
13. Bolalar bilan ishlashta bir tomondan koching .
14. Ayrim bolalarda yomon munosabatda bulishdan uzingizni engib chiqing.
15. Sin, tana, konstuktsiz boshlash foydasiz.
16. Bolalarga kuproq kuling .
17. Maqtash, maqullash.
18. Bolalar sizning unga qanday munosabatda ekanligingizni anglash kerak, uning xul-atvori sizning baxolashingizni uning sizga bulgan munosabatingizni aniqlaydi.
19. Xar bir bolaga bulgan munosabatingizni esda saqlang. Sizning munosabatini uzgartirishning bolaning xulq-atvori keltirib chiqaradi.
20. Xar bir bola suxbatingizga tayyorlanish zarur, suxbatingiz strategiyasini ishlab chiqaring.
21. Bolalarning dastlabki xulq-atvorlari xalqshar bilan almashtirishni esda tuting.
22. O'qituvchi va sinf tarbiyalash va gurug' orasida kelib chiqadigan sabablar bor ekanligini unutmang.

Unda guruxdagi sinfdagi bolalar orasidagi psixologiyasining sharoitini xisobga olish zarur.

Maktab ochiq ijtimoiy tizim sifatida. Ochiq maktab-ko'p funktsiyali sifatga ega bo'lib, u har xil ishonchga ega o'quvchilar bilan ishlashishi insonlar oraliq va guruxlar oraliq qatnashni rivojlantiruvchi dialogga, to'g'ri ma'noda barcha bolalar uchun butun kun davomida ochiq ular bu erga xoxlagan vaqtda kelishiga bo'ladi ochiq maktabda uning umr bilan barcha ijtimoiy institutlar oyla, korxona, ta'lim-tarbiya, maxkamalari, jamiyatlik tashkilotlar, xokimiyat bilan qalin o'z aro bog'lanishni kengaytirish va mustaxkamlash bo'ladi-eng boshchisi o'qitish ham tarbiyalashdagi eng avvalgi insonning yaratuvchilik ishchanligigi quyidagi tamoiillar asosida quriladi bolalikni boyitish, bolaga xech qanday zo'rlik bo'lmasligi sheriklilik, insoniylik qatnashlarning demokratiyalik stili, bolalar tanlashining erkinligi, o'quvchi va o'qituvchi aloqasining qarshiliksizligi, optimislik xush ko'ngillik, shodlik, chidamlilik, o'z aro yordam ota-onalar va ijtimoiy oraliq bilan yaqin aloqaga, o'quvchilarning o'zini-o'zi tarbiyalashi, ijtimoiy javobgarlikni sezish ruxida tarbiyalash, kasbiga yo'naltirish va ijtimoiy rivojlanishi bo'yicha yo'nalishning kengdan tanlanishi shunga bog'liq nemis pedagoglari tarafidan ishlab chiqilgan «bir butin maktab» rejasi qiziquvchanlik tug'diradi. Eng boshli vazifa maktabning kundalikli vazifa maktabning kundalikli turmushiga xar xil o'zgarishlar kiritish, uning o'rtaligini ham barcha o'qish-tarbiya protsesin gumanizatsiyalashdan iborat. Maktab bolalari uchun shodlik o'rni, tinchlik olami, chidamlilik ham birga ishlashi amali maqsad keng, ijtimoiy kommunikativlik, intelligentlik ham xar kimning o'ziga-o'zi, atrofdagi insonlar ham tabiyatga javobgarlik bilan qatnashda bo'lishi ruxida tarbiyalash, uni kelajakda erkin va demokratik jamiyat qurishga, tinchlikni qo'rg'ashga ham planetani ekologik qo'rg'ashga qobiliyatli etib tarbiyalashdan iborat.

Muaffaqiyatning garovi maktabda yaratuvchilik ruxining ustaligi, tartibning turaqliligi, bolalar uchun ichki tinchlikning bo'lishi ekanligini boshqacha aytib o'tish kerak. Eng yaxshi usullar o'z ta'sirini o'tkaza olmaydi. O'quvchining o'zining o'sish va rivojlanishiga intiluvchanligining bo'lishi bosh vazifadir. Aniq ta'lim vazifalari quyidagilar: bilish sub`ektining to'liq rivojlanishi, xaqiqatlikka muxabbat, o'ylashning qulayligi, o'ylash, sezish va xarakatlarda gavdalangan bilim, qobiliyatli va ko'nikmalarni egallash, insonning ruxiy-fizik salomatligini mustaxkamlashga g'amxo'rlik sport, xunarmandchilik ijtimoiy, ma'daniy, intellektual va etik qobiliyatlarining erkin demokratik jamiyat qurishga javobgarlik va tayor bo'lishni xarakter etishini yaxshi dam olishini rivojlantirish ta'lim mazmuniga qaraganda «bir butun maktab» bu sharoitda davlat ko'rsatmalardan, chekinmaydi, o'z fikrlarini qo'shadi. Unda bilim berishing yuqori bosqichida yoki klassifikatsiya berishni ko'zda tutadi. Aktual ijtimoiy siyosiy tematikani o'qish yo'nalishlarini, er yuzida tinchlikni saqlash, ekologik masalalar, kelajak jamiyatning a'zosi bo'lgan insonning salomatligi kabilarni kiritadi. Yakka shaxsni ijtimoiy tarbiyalashning integratsiyalashgan modeli sifatida ijtimoiy pedagogik markazlar (SPO)da ko'rsatib o'tishga bo'ladi, ular ochiq sistema tamoiliga asoslangan.

SPO vazifalari

- dam olish-yaratuvchilik ishchanligi orqali oyladagi yashaydigan urin bo'yicha bolalarning ijtimoiy tarbiyasi va rivojlanishi uchun sharoit yaratish.

- mikrotsizmda ijtimoiy-bilim berish oralig'ini tuzish.

- oylada yakka rivojlanishi va bolaning qobiliyatining rivojlanishiga yordam berish.

- gurux oylalarida va bolalar bilan muomalari bo'lgan oylalar bilan korrektsiyalik ishlar olib borish.

- o'ziga xos muammolarga ega bo'lgan bolalar (etim, nogiron, xolsiz, fizik yoki psixologik sog'ligi yomon bo'lgan)ni ijtimoiy

- pedagogik qo'llash,

- xar xil korxona mutaxassislarini (vrach, qo'shiqchi, murabbiy, psixoterapevt, psixolog pedagoglar).

Maktabni oyla, jamoatchilik, moddiy-tarbiya ob`ektlari bilan birlashtirishdagi asosiy ma'nosi sotsialning tarbiyalik potentsialini uni maksimal pedagogizatsiyalash yo'li bilan amalga oshirishdan iborat.

Ko'plab sektsiya, to'garak, studiyalarida birlashgan markazlar modeli darsdan tashqari maktab ichki ishlarda bolalar bilan ishlashida qo'llaniladi. Bolalar va o'spirinlar tarbiya markazlari ishlarida xar xil yosh guruxlarni tuzish, ularning erkin asosda yaratuvchanlik bilan birga ishlashish uchun birlashadi.

Maktab-kompleksining ijtimoiy pedagogik xizmati 4 tuzilishga bo'linadi.

- ijtimoiy pedagog tarafidan ishga oshiriladigan jamiyatlik ijtimoy pedagogik xizmat.

- sinf boshyailari, kuni cho'ziladigan gurux tarbiyachilari, sinfdan tashqari ish tashkilotlari tarafidan ishga oshiriladigan maktab ichki ijtimoiy g'amxo'rlik xizmati.

- pedagog psixolog boshchiligida o'rinlanadigan psixologik xizmat. Bolalar xaqida sinf raxbarlari ijtimoiy g'amxo'rlik ijtimoiy qulaylik maxsus programma doirasida ishga oshiriladi. Psixologik xizmat kompleksta butun o'qish-tarbiya

protsesini psixologik tarafdin ta'minlaydi, uning natijasini psixologik rivojlanishning dinamikasi boshlaydi o'quvchining qiziqishi, qobiliyati va psixik masalalarini aniqlaydi deident bolalar bilan tuzatuvchi rivojlanuvchi ishlarni o'tkazadi. Krizisli sharoitlarda pedagoglar ham o'quvchilarga ongli ravishda yordam beradi, ijtimoiy pedagogik xizmatning asosiy vazifalari diagnostik, maslaxat, qo'rg'ash, tashkil etish bo'lib bo'linadi. Tarbiya o'rtaligi faqat maktabdagina o'ta olmaydi. A.S.Makarenko xaqiqiy ko'rsatib o'tganday, ernaing xar bir kvadrat metrda yurgiziladi. O'rtalik ta'siri yoqimli sifatga ham yoqimsiz sifatda ham maqsadga yo'naltirilgan xolda xalq psixologik xolda ham yakka insonning ijtimliy faktori bo'lib xisoblanadi

Adabiyotlar

- 1 Shul`gin V.N. «Osnovnie voprosi sotsial`nogo vospitaniya» M-1994
- 2 Shurkova «Novie texnologii vospitatel`nogo protsessa» M-1994
- 3 Galaguzova M.A. i dr «Sotsial`naya pedagogika» M-1994
- 4 M.V. Firsov Antologiya sotsial`noy raboti M-1994
- 5 Klayberg Yu.A. Sotsial`nie normi i otklyucheniya M-1997
- 6 Deti s otkloneniyami v razvitii. Metodich. Posobie dlya pedagogov vospitateley massovix ipets uchrejdeniy roditeley M-1997

Maruza №27. **Ijtimoiy - pedagogik texnologiya strukturasi va mazmuni**

Reja:

1. Bosqichlilik - ijtimoiy - pedagogik texnologiya strukturasi va uni amalga oshirish jarayonining asosiy xususiyati sifatida.

2. Ijtimoiy - pedagogik texnologiyani tanlash jamiyatning ijtimoiy buyurtmasi.

q. Ta'lim muassasasining yunalishi, ijtimoiy - pedagogik vazifalar bilan bog'liqligi.

Tayanch tushunchalar:

Ijtimoiy pedagogik diagnostika uning hususiyatlari, tibbiy diagnostika, psixologik diagnostika, yosh uspirimlik ijtimoiy diagnostika.

Ijtimoiy pedagog avalambor qo'yidagilarni bilishi lozim:

Ijtimoiy tarbiya, oyla pedagogikasi, o'quvchi shaxsi deganda nimani tushinish kerak, bolaga ta'sir ko'rsatishning (o'tkazishning) va muamula metodlarining qanday tu'rlari bor, tarbiyasi og'ir bolalar bilan ish olib borishning o'ziga xos xususiyatlari va xakozo.

Ijtimoiy pedagog faqatgina aloxida shaxs bilan bolalar bilan, o'smirlar bilan, agarda gurux bo'lib ishlashi kerak bo'lsa faqatgina kichkina gurux bilan, agar oyla bilan esa faqat kichik oylalar bilan, lekin har biri bilan aloxida ish olib boradi.

Ijtimoiy pedagogning vazifasi bu bolalarni, o'smirlarni ijtimoiy muxafaza qilish, ularga ijtimoiy yoki tibbiy yordam ko'rsatish, uning o'qishini tashkillashtira olish, shuningdek, ularning obro' e'tiborini tiklash va jamiyatga moslashtira olish o'quviga ega bo'lishi lozim.

Bu vazifalarni amalga oshirish uchun bolani xar tomonlama o'rganish, inqiroz darajasini va uni bartaraf etish yullarini rejalashtira olishi kerak.

Buning uchun esa pedagog ijtimoiy xizmat faoliyati bilan shunigdek, ijtimoiy, muxofaza qilish ishlari bilan yaqindan-tanish bo'lishi kerak. Bu esa ijtimoiy pedagogning kasbiy tayyor-bulishini va yuqori darajadagi pedagogik maxoratga ega bo'lishini talab qiladi.

Ijtimoiy pedagog qo'yidagi fanlar bo'ycha kasbiy bilimlarga ega bo'lishlari lozim: Pedagogika va psixologiya, bolaning rivojlanish, fiziologiyasini, tarbiya ishlari metodikasini va xakozo va bolalar bilan xamkorlik o'rnata olish va tashkillashtira olishi lozim.

Shuningdek ijtimoiy pedagog pedagogik texnologiyani ham bilishi kerak bo'ladi. Demak, tarbiyalanuvchilarga ta'sir o'tkazish yo'llari, malaka va maxoratga ega bo'lishi kerak. Bularga quyidagilar kiradi: artist bo'la olish, chiroyli nutq, ritm, temp, tembr, mimika va imo-ishoralar, alkogolik va narkoman, foxshalr bilan shaplashish tonini va tilini topa olish. Nafaqat gaplashish xattoki ularga ta'sir utkazish va ishontira olishlari kerak bo'ladi.

Ijtimoiy pedagog muamala madaniyati va gaplashish texnikasiga e'tibor qaratishi lizim bo'ladi.

Xozirgi kunda ijtimoiy pedagog:

-maktabta sinfda nosog'lom oylalar bolalari bilan ishlashida:

-maktab-internatlarda, mexribonlik o'ylarda, bolalar o'ylarida:

-ijtimoiy-ta'limiy markazlarda, ijtimoiy-psixologik xizmat markazlarida:

-reabilitatsion-korreksion markazlarda:

-madaniyat markazlari, yoshlar klublari:

-yozgi dam olish va mexnat lagerlarida ish olib boradilar.

Asosan bu maxkamalarda ijtimoiy pedagoglar bolalar va oylalar bilan ish olib boradi va ular quyidagilardan iborat:

Faqatgina bolalarning (o'smirlarning) bilimlarigina ijtimoiy pedagogning ularga yordam berishi yoki qayta tarbiyalashda to'shri yo'l tanlashida yordam bera oladi.

Ularning sogligini, oylasidagi o'zaro munosabatlarni, maktabga o'z tengqo'rlari bilan munosabatlarini, munosabatlari qanday ekanligini bilishi zarur.

Pedagog suxbat, anketa javoblari, tengdoshlari bilan bo'lgan munosabatlaridagi xulq-atvoridan, bolalar bilim saviyasidan bilib oladi.

Ijtimoiy pedagogning olib boradigan ishining keyingi bosqichi bu bola (o'smir) bilan birgalikda uning xolatini, u tushib qolgan vaziyatni, «atrofdagilarning xammasi ayibdor» deb qaramasidan bolaning o'zining xatti-xarakatiga e'tibor qaratishi orqali tushinib olish. Vaziyatni aniqlashtirib va unda ishtirok etish bilan inqirozdan chiqib ketish yo'lini topishi mumkin.

Bolalar bilan munosabatda bo'lishi uchun ijtimoiy pedagogika pedagogik nazorat va maxorat kerak bo'ladi bu esa ularga bolalar bilan tarbiyaviy ish olib borish normasini belgilab beradi: agar me'yoridan oshib ketsa yomon ta'sir kursatishi mumkin.

Ijtimoiy pedagogning tashkilotchilik qobiliyati bolalarni (o'smirlarni) faqat o'zigina o'z xayotini o'zgartira olishi va qiyin vaziyatdan chiqib keta olishini ishontirishda ko'rinadi.

Ijtimoiy pedagogning tashkilotchilik faoliyati bolalar bilan jamiyat o'rtasidagi davlatchilik maxkamalari o'rtasidagi aloqasi, eng asosiysi esa bolaga yangi xayot talablariga moslashishiga yordam beradi.

Ijtimoiy pedagogning ishlash metodlari.

Eng keng tarqalgan va tabiiy metodlaridan biri bu kuzatish metodi. Pedagog bolaning muamalasini uning oyladagi, maktabdagi, dars jarayonidagi tengdoshlari bilan uning mexnat faoliyatini, xulq-atvorini kuzatadi. Suxbat metodi – suxbat o'tkazishga tayorlanish uchun oldin anketa olinadi, oldidan savollar tuziladi komissiya natijalari bilan tanishadi.

Sotsiometrik metod

Pedagogikadagi metodlar yana takror aytiladi.

Ijtimoiy yo'nalishda o'zlaringiz to'ldirib olasizlar.

Ijtimoiy pedagogik faoliyatining o'ziga xos xususiyati ijtimoiy pedagog uchun kerakli bo'lgan kasbiy ma'lumotlarni talab qiladi. Bunday ma'lumotlarni tanlash uchun ijtimoiy pedagog diagnostikaning har xil turlaridan keng foidalanadi va ulardan o'z ish faoliyati davomida foidalanib boradi. Bu ma'noda ijtimoiy pedagog har xil fanlar bo'yicha belgili darajadagi mutahassis bo'lib, bolalarni ijtimoiy pedagogik psixologik va tibbiy jihatdan o'rganish metodlarini yaxshi bilishi kerak. Bunday diagnostik o'rganishlar maqsadi nima ishlash kerak ekanligining metod usullarini aniqlash emas, faqat sharoitning qanday ekanligini aniqlash-diagnostika qo'yish. Diagnoz ob'ekting holatining qanday sharoitda ekanligini bilish uchun, vazifalarning kartinasini ochishga yordam beradi.

Ijtimoiy pedagogning ish dasturlari juda ko'p bo'lishga boshliq ijtimoiy pedagogik diagnostikaning aniq chegarasini ijtimoiy pedagog vazifalarning juda ko'pligi undan har xil bilimlardan xabardor bo'lishini talab qiladi.

Tibbiy diagnostika-odamning qanday kasallik bilan kasallanganligini aniqlash va bu kasallik turini qoida bo'yicha belgisi. Klassifikatsiyaga kasalni o'rganish orqali uning kasalligini va invalidligini aniqlash bo'yicha mutahassis vrachning echimini talab qiladi. Ijtimoiy pedagogning bu diagnostikaning psixologik va pedagogik aspektlariga qiziqtiradi, sababi u norkaman, nevroz, al'kogolizm va yana boshqa diagnozlarni quya olmaidi lekin u bundai kasalliklar bilan kasallangan odamlar bilan butunlay ishlashadi va bu kasalliklar bolaning rivojlanishiga yomon ta'sir etishining oldini oladi.

Psixologik diagnostika – odamning yoki ob'ektlarning psixologik analizga beriladigan yakka psixologik xususiyatlarini o'rganish. Psixologik diagnostikaning maqsadi shaxsining psixologik o'zgachaligining dolzarb holati va uning keyingi rivojlanishini taxminan ishlash haqida belgisi bir yakun chiqarish ijtimoiy pedagog psixologik diagnoz qo'ymaydi, lekin u quyidagi qaverli faktorlarni diqqatga olishi kerak. Psixo-diagnostikaning belgisi sifatida aniqlash va foydalana olishi zarur.

A) kichik maktab eshida-bolaning ukuvchi sifatidagi yangi rolda bilish faoliyatining va shaxs sifatida xali etishmaganligini tushunish, xisobga olish shu-xarakteratning tuxtab kolishiga uchrashishining kupayib borishi, uzini-uzini tekshirish va ishlarini xulq-atvorini boshkarishni pasaytiruvchi kungil xoliga kuprok uchrashi.

- Bolaning xulq-atvoridan uning xarakteratlarida teskari ta'sir kiluvchi yomon odatlariga sezgirligining kuchayishi uylanmay ish xarakterat kilishning kupayishi.

- Bolada shaxsiy psixologik kamchiliklarni kursatuvchi uysizlikni uziga xos emas xulq-atvor va uzini ushlay olmaslik xususiyatlarining paydo bulishi;

- O'qishga maktabga emon munosabat, doimiy ulgurmuvchilik, uydan kochib ketish maktabga o'rgana olmaslik belgilari sifatida maktabtagi har xil qarama-qarshiliklar.

- bolaning talablarining qanoatlandirilganligi, uzini ijobiy minosabat qilishmadi degan uy bilan uzinng o'ziga qo'yilgan talablariga xamisha qarshi chiqishi, uzini qo'rchasga yoki uz talablarini uzicha qanoatlantirishga uzini kursatishga bo'lgan urinishlari

- Yosh uspirimlik yoshlik yoshida.

- ortda qoluvchilikning (infoktil'nost` – ulshaisada bola bo'lib qolishi) sharoyitlar tutqo'ni bo'lib qolish, qiyinchilikka chidamaslik, ulardan qochish, o'zini-o'zi boshqara olmaslik, o'zini tuta olmaslik singari shaxsiy shakillanishga tayyor emasligining kursatkichlari:

- ortda qoluvchilikning katta (qizma) asabiy tezlik, o'zini-o'zi ushlay olmaslikka aylanib xulq-atvorining bo'ysinmaslik axvoliga kelishi.

Jinisiy tomondan erta rivojlanishi sababli seks masalasiga yuqori darajada qiziqishi, al'kogologiya, taksikomaniyaga, narkomaniyaga agressilikka berlib ketishi va yana boshqalar.

Ijtimoiy diagnostika-jamiyatdagi ijtimoiy – psixologik, medikobologik va sanitar ekologik o'zaro munosabatlarning sabab natija boshliqlari sharoitini kompleksli o'rganishga va aniqlashga yo'naltirilgan ishlar.

Ijtimoiy diagnoz odamlarning muammolarini va turmu sharoitlarini differentsial (maxsus bilib olish) va shaxsiy o'rganish orqali ularga qanday yordam berish kerak ekanligini aniq belgilashga qaratilgan bo'lib (klient) mijoz haqida ma'lumotlar va uning turmush sharoitini aniq o'rganish va yordam berish rejasini tuzish uchun ma'lumotlar yishish, aniqlash ishlarini uz ichiga oladi. Ijtimoiy diagnostikada epideminologiya (belgili bir hodisalarning jamiyatida tarqalishi) ijtimoiy xizmatkor va mijoz orasidagi munosabatlarni o'rganish, yakka odamlar bilan suxbatlar, oylalar va har xil gruxlar orasidagi munosabatlarni o'rganish, yakka odamlar bilan suxbatlar, oylalar va har xil gruxlar orasida o'tkaziladigan seanslar, o'lchash va kuzatish metodlarini ma'lumotlar daragi (istochniklari) bo'lib xizmat qiladi: Bolalar bilan ishlashish borasida ijtimoiy pedagog ijtimoiy diagnostikaning ma'lumotlaridan ijtimoiy (situatsiya) vaziyatlarni echish bolaning rivojlanishiga ularning ta'sirining qanday ekanligini aniqlash, kerakli sharoitlarda bu ma'lumotlarning bolaga yomon ta'sir qilishining oldini olish maqsadlari uchun keng foydalanadi. hayotda atrof-muhit muammolari ancha ko'p va har- xil. Ular qatoriga yomon (salbiy) nima qilishini blmaydigan sharoitga etishmovchilik (krizisi) ekstremal` sharoitlar kirad. Ular o'z navbatida mijozga, odamga o'z maqsadiga etishga yoki o'z talablarini qanoatlantirishgi qarshilik qiladi.

Bunday sharoitlarda odammng bunday qiyin sharoytlarga uzining sub`ektiv ko'z – qarashi va uning psixologik sharoyti shuningdek stressning darajasi o'rganilishi kerak. Odamning (psixosotsial) psixo – ijtimoiy muammolarining bir necha klassifikatsiyasi belgili.

1. Materiallik (moddiy) narsalarning etishmasligi, o'zida har-xil kamchiliklar va bilim tajribalarining etishmasligi.
2. Odamning buzulishi (deformatsiya) yoki psixik kasallikka duchor bo'lishi.
3. Paydo bo'lgan muammolarni kim qachon sezgan, muammoning naydo bo'lishi sababi?
4. Klimatning o'z ishlarini to'liq bajarishiga haqiqat beruvchi o'zaro gruxli va mahalliy yo'nalishli faktorlar.
5. Maqsadga erishishi uchun yordam beradiginlari deb mijoz ishlarining qaysi biri unga yordam berishi uchun foydali bo'lishi mumkinyo
6. O'zi shu tizimning bir bo'lagi bo'lib hisoblangan tizimda o'z rollarining qancha darajada to'shri, o'ziga muvofiq deb hisoblaydi?
7. Mijozning ijtimoiy xizmatlaridan va boshqalardan yordam olishga intilishi kuchtimi.
8. Konkrekt odam oyla yoki ijtimoiy qo'llab qo'vvatlashi lozim tizimda yordam berilishi kerak davrda qanday mumkinchiliklarga ega?
9. Muamolarning echilishda mijozning xarakteri, ijtimoiy sharoitlar va maqsadlarning muvofiqli borilishining orasidagi boshliqliklar qanday?
10. Neaysi ish harakatlar mijoz yoki oylaning talablariga yaxshi javob berishi mumkin?

Ijtimoiy pedagog uchun bolaning har xil oylavaiy va ijtimoiy gruxlardagi sharoiti haqida aniq va to'liq ma'lumotlarga ega bo'lishi juda ahamiyatli

Pedagogik diagnostika – o'qitish va tarbiya jarayonida bolani, o'quvchilar, jamoasini ta'lim – tarbyaning asosiy funktsiyalarini effektiv amalga oshirish maqsadida ularga (individual`) yakka va differentsial (maxsus) munosabat qilish

uchun o'rganishni talab qiladi. Bolashaxsni o'rganishni pedagoglar pedagogik jarayon (borishida) borasida pedagogik usullardan foydalangan holda olib boradi. Mutaxasislarni bu masalada bolaning savadligi, maktabta ta'lim olishga qobiliyati haqiqiy bilim qobiliyati va ko'nikmalari darajasi qiziqtirad. Ular bolani o'quvishlarining ob'ekti va maktab uchun ahamiyatli psixik funktsiyalari tamonidan keng o'rganadi.

Ijtimoiy pedagog o'z ishlarida belgisi: bola shaxsni o'rganish uning kamchiliklarinigina topishga emas uning qanday mumkinchiliklarga (rezervlarga) ega ekanligini «yashirin potentsiallarana (ahil, uqub, qobiliyat, jismoniy va erk kuchlarini) ochishga qaratilgan pedagogik talablarni ham hisobga olish zarur». Pedagogik diagnostika stamulik (manfaatdorlik) xarakatga ega bo'lishi, bolani ish – harakat va ijtimoiy munosabatlar borasida (haqida) o'rganish va bu o'rganish bolaning o'ziga qarshi qaratilgan bo'lmasligi lozim. Faqat bir metod yordamida o'rganilgan faktlar bo'yicha bola haqida xulosaga kelishda to'shri emas, o'zining kursatkichlari bilan solishtirib o'rganish pedagogik diagnostikaning bosh maqsadi bo'lishi shart.

Ijtimoiy pedagogik diagnostika pedagogik faktorlarning effektivligini oshirish maqsadida ijtimoiy psixik, pedagogik ekologik va ijtimoiy faktorlarining shaxs va sotsiumga bo'lgan ta'sirini maxsus o'rganish jarayoni u mazmuni va asosiy maqsad bo'yicha pedagogik analaiz o'tkazish metodikasi bo'yicha ijtimoiy va psixik tadqiqotlarga juda yaqin.

Ijtimoiy pedagog diagnostika ob'ekti bolaning shaxs sifatida shakillanishiga o'zaro ta'sir qiluvchi mikromuhitda rivojlanuvchi bola shaxsi va shu muhitning ayrim sub'ektlari fani ijtimoiy ideologik chinlik, ijtimoiy pedagogik diagnostikaning fani va ob'ekti uning mazmunini aks ettiradi. Ijtimoiy pedagogik diagnostika ishlari qo'ydagi tuzulishga ega.

Bolaning xulq-atvori va ish – harakatlaridagi kamchilklarning konstatatsiyasi.

1. Boladagi shu kamchiliklarning sababini tushinish, har bir sharoitni analizlash.
2. Yishilgan materiallarni analiz qilish yo'li bilan nima ishlash kerak ekanligining daslabki gipotezasiga (tasavvuliga) erishish.
3. Gipotezaning to'shriligini tekshirib ko'rish uchun qo'shimcha materiallar yi'ish.
4. Ish gipotzaning yilgan materiallarini analiz qilish orqali tekshirib ko'rish.
5. Gipoteza tasdiqlanmasa hamma ishlarini takrorlash.

Ijtimoiy pedagogik tamondan tarbyasi qiyin bolalar diagnostikasi – ijtimoiy pedagogik tomonidan tarbiyasi qiyin bolalar deganda o'z yoshiga xos sub'ektiv faktorlarning to'liq shakillanishi, rvojlinishida nuqsonlarning bo'lishi nzarda tutiladi. Bolalarda bunday sharoitlarning uchrashi uning normal` rivojlanishi uchun qulay sharoitlar yaratilmasligi ijtimoiy mikromuxtning teskari ta'sir qilishi ya.b.larga boshliq bo'lishi mumkin. Bolaning past o'qishi, tarbiyasizligi, o'zini – o'zi boshqara olmasligi ijtimoiy tomondan qiyin tushinchaga kiradi. Bu maktabkacha yoshdagi bolalarning o'yin qobiliyatining aktivligining pastligi bo'lsa, kichik maktab yoshi bolalarida o'qishga intilishning bo'lmasligi, darsga qatnashmaslik o'qishning foyda ziyonini tushunmasdan ulgurmaslik va yana boshqalar. Bolalarda uchraydigan ijtimoiy pedagogik aspektlar o'zaro boshliq va bir – biriga ta'sirchan hodisalar.

Bolaning savodsizligi ishining kelishmovchiligi, o'rgatilmagani singari, nuqsonlar bilan bir qatorda ijtimoiy etik xarakterdagi bilimlarni bilmasligi uning ijtimoiy rivojlanishida referent gruxlarda o'rganishida kata to'siqlar va qinchiliklar tushiladi. Oyla tarbiyasidagi kamchiliklarga bola boshcha va maktab tarbiyasida ketgan kamchiliklar qo'shilib bolani «qiyin bolaga» aylanishininig tashqi sabablarini quraydi. Bolaning «qiyin bola» bo'lib rivojlanishida bolalarning yakka psixofiziologik va shaxsiy ayirmachiliklari, genotki salomatligi, ichki pozitsiya o'zi tanlagan mikromuhitga moslashuvchi aktivlgi va yana boshqalarning ham ro'li juda kuchli.

- Ijtimoiy tarbiyani tashkil qiluvchining tamoiyllari:

- Shaxsning ijtimoiy uz-aro ta'sirida uning xayotiy munosabatlarining baxoli shakllanishida konfliktli va krizisli sharoitlarini bartaraf qilishga individual yordamlashish.

- Insonning uzini va uning yaqin mikromuxitini jismoniy, psixik va ijtioiy tomonidan shaxsning individual yaratuvchangligining shakllanishini guruxli (jamo) qullash.

Xar bir bola va katta odamning jamiyatda loyiq turmush kechirish xuquqini uning jismoniy va aqliy rivojlanishidan, ijtimoiy statusidan (maqomidan) mustaqil jamiyat muxofaza qilish (qurgash).

-Berilgan mikro-muxitni saqlash xaqida Amaliy gamxurlik:

- Xar tomonlama ijtimoiy tomonidan mumkin faoliyatini bulgan guruxli va bush vaqt (ishchangligini) jismoniy, bilish, individual-yaratuvchanglik tashkil qilish.

- O'sib kelayotgan insonning muvaqqiyatlar sub`ektlik uzaro ta'sirini qurchagan ijtimoiy madaniy kenglikda (doirada) ta'minlash va qullab -quvvatlash.

- Shaxsning uziga mustaqil faoliyatining ijtimoiy tajribasini va kontakt guruxdagi va uziga musal munosabatini tashkil qilish orqali javobgarli uzini-uzi tashkil qilishga shaxsiy xayotini uzini odob-axloqlilikga uzi qurishga tayyorligini ta'minlash. Jismoniy tuzalish, jonning qisilishi, shaxsiy xayotdagi yuqatish va krizislarga qaramasdan shaxsiy obruni, sezgisini va uziga, atrofidagi odamlarga xurmatini saqlagan xolda insonning yashashi mumkin bulgan turmush sharoitlarini mikromuxitda tuzishga yordamlashishi.

- Ijtimoiy pedagogikaning mexnati psixologiyaning uch bazali kategoriya – faoliyat, munosabat(ijtimoiy pedagogikaning uzaro ta'siri) va insondan kelib chiqishi kerak.

Ijtimoiy pedagogika kompleks ishlari kuyidagi misollar asosida quriladi:

- Maktabni ma'naviyati bosim bulgan maktabdan ruxiy madaniyat maktabiga, uqitish maktabidan tarbiya maktabiga aylantirish.

- Insonga yunaltirilgan maktabni bolaga gumanistlik shaxsiy munosabatni, ota-onalar Bilan munosabatlarni tuzish.

- Bolalar bogchalari oyla va maktablarning uyumlashganligi ularning uzaro ta'siri va birga ishlashini ta'minlash.

«Ijtimoiy pedagogikaning» faoliyatni boshqarishda yoshiga qarab munosabatda bulish, xar bir guruxning xususiyatini va mumkinchiligini, gurux va jamoalarning ijtimoiy psixologik imkoniyatlarini xisobga olib shaxsning maqsadga yunalgan rivojlanishini ta'minlaydi. Shaxsiy tamoyil raxbarni pedagog va tarbiyalanuvchining ijtimoiy birga ishlashini borishida tarbiyalanuvchiga munosabatda shaxs, uzi rivojlanadigan talabini va motivlarini psixikasi va xulq-

atvorining rivojlanishidagi irkilishlar va deformatsiyalarni psixologik diagnostika qilishga asoslangan paytda tarbiyalash tarmoqlari.

-Tartibsizlik qilgan o'spirimlarni jazolash tarmogi . Bu tarbiyalikning oldini olish amaliyoti kriminal tarmoqqa emas, balki bolalar va uspirimlarning kundalikli turmush tarmogiga umumiy yunaltrish tamoyilining amalga oshirishini, ya'ni asosiy kuch solishlarini oyla, o'quv urinlari, uspirimlarning kichik guruxdagi tarbiya ishiga utgazishni anglatadi. Yordam kursatish turlari yoshi etmaganlar va ota-onalarning nomisini, obruyini, uzini baxolashini va o'zaro xurmatini kamsitmasligi va ota-onalarni nokulay sharoitga tushurmasligi kerak.

Ijtimoiy, xuquqiy va pedagogik –psixologik va tibiyl yordamni bolalar va uspirimlarga kursatishni tashkil qilishda va ish olib borishda kuyidagi toyillardan kelib chiqadi.Bilim berish faoliyatining tabiyatga yaqinlik (iroda) tamoyili tabiyl va ijtimoiy protsesslarni ilmiy asosda tushinishga tabiyat jamitchi va shaxsning rivojlanishining umumiy qonunlari bilan mosga asoslangan bulishini anglatadi. Madaniyatga yaqinlik tamoyili bilim faoliyatining madaniyatining umumiy insoniylik baxoliligiga asoslanishini konkret milliy va diniy madaniyat kadriyatlariga va normalariga muofiq tuzilishini, umuminsoniylikka qarshi kelmaslikka asoslanganligini anglatadi.

Mikromarkaz faoliyatining tamoyillari:

- bola va uning oylasi bilan ish olib borishda shaxsiy yunaltirish usulini kullanish.
- bola va uning oylasining rivojlanishi.
- tarbiya tuzumining aniqligi.
- ijtimoiy pedagogik kengash sub`ektlarining birga ishlashi.
- ijtimoiy pedagogning boshqa «yordamchi» mutaxassislarning vakillari bilan kasbiy birga ishlashishi.

Jamiyatning bolalar va uspirimlarga umummiy munosabatini gumanizatsiyalash,yoshi etmaganlarning xulqlardagi xar xil chetlashlarga kechigib jazolash bilan javob berishdan bolalar va o'spirimlarga xar tomonlama va uz vaqtida yordam kursatishga utish, ya'ni tarbiyaning jazolashdan ustin bulishini ta'minlash buladi. Gumanizatsiya kuyidagilarni uz ichiga kamrab olishi shart.

- Nizomlilik soxasini (tarmogini) .
- Tarbiyalash (oyla maktabgacha, maktab, maktabdan tashqari) bolalar va uspirimlar qiziqishiga boglik faoliyatga (qatnashishi) munosabatiga tegishli o'qish va attestatsiyadan utish keyin va talab qilingan javobgarchilik chegarasida faoliyatining asosiy sub`ekklariga yordam kursatishi mumkin buladi.

Faoliyatning barcha asosiy sub`ektlarining bir maqsadligiga va qiziqishlarining yuqori darajada ms kelishi ikki vazifani ochishni talab qiladi. Bir tomondan bolalar va uspirimlarni sotsializatsiya, reabilitatsiya, adaptatsiya buyicha maxaliy masalarini kompleksli ochish uchun muassasalarining manfaatlarini integratsiyalash, ikkinchi tomonidan muassasalik tegishligini xokimchilik buysinuvchiligining vertikal boglikligini (buzmagan) yuqotmagan xolda saqlab qolish. Bu pedagogik faoliyatning boshlangich buginlarining xalq uchun kul faoliyatini xam yaqin bulishini ta'minlaydi.

MUSTAHKAMLASH UChUN SAVOLLAR

- 1.Ijtimoiy pedagogika fani nima urgatadi?
- 2.Ijtimoiy pedagogika fanining asosiy faoliyati nimadan iborat?

q.Xozirgi davrda ijtimoiy pedagogika fanining mavqiyi nima?

4. Ijtimoiy pedagogik texnologiya deganimiz nima?

Adabiyotlar

1 Shul`gin V.N. «Osnovnie voprosi sotsial`nogo vospitaniya» M-1994

2 Shurkova «Novie texnologii vospitatel`nogo protsessa» M-1994

q Galaguzova M.A. i dr «Sotsial`naya pedagogika» M-1994

4 M.V. Firsov Antologiya sotsial`noy raboti M-1994

5 Klayberg Yu.A. Sotsial`nie normi i otklyucheniya M-1997

6 Deti s otkloneniyami v razvitii. Metodich. Posobie dlya pedagogov vospitateley massovix ipets uchrejdeniy roditeley M-1997